LISA SEE

KAR ÇİÇEĞİ VE SIRLAR YELPAZESİ

CAN

ROMAN

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİREN
UFUK BORAN KAPTAN

Lisa See

KAR ÇİÇEĞİ VE SIRLAR YELPAZESİ

CAN

Can Yayınları: 1520
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 617

Snow Flower and the Secret Fan, Lisa See
© Lisa See, 2005
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2005
Bu kitabın Türkçe yayın hakları
Sandra Dijkstra Literary Agency ve
Onk Ajans aracılığıyla alınmıştır.

1. basım : 2005

Yayına Hazırlayan: Seçkin Selvi

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Gelengül Çakır
Düzelti: Fulya Tükel
Montaj: Mine Sarıkaya

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı: Özal Basımevi
Cilt: Eko Ofset

ISBN 975-07-0577-7

CAN SANAT YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
http://www.canyayinlari.com
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Lisa See
KAR ÇİÇEĞİ VE SIRLAR YELPAZESİ

ROMAN

İngilizce aslından çeviren
UFUK BORAN KAPTAN

CAN YAYINLARI

Lisa See, Paris'te doğup Los Angeles'ın Çin Mahallesi'nde büyümüş Çin asıllı genç bir Amerikalı yazar. 1995'te yazdığı ilk kitabında *On Gold Mountain: The One Hundred Years Odyssey of My Chinese-American Family* (Altın Tepede: Çinli-Amerikalı Ailemin Yüz Yıllık Serüveni) 100 yaşındaki büyük dedesi Fong See'nin Çin'den göçüşünün ve Los Angeles Çin Mahallesinin 'Baba'sı konumuna gelişinin öyküsünü anlatıyor. Ailesinin tarihçesiyle ilgili olarak topladığı belge ve bilgiler, onu ilk romanı olan *Flower Net*'i (Çiçek Ağı) yazmaya yöneltti. Bu polisiye romanın büyük başarı kazanması ve filme aktarılması üzerine, Lisa See aynı roman kahramanlarının yer aldığı *Interior* (İçerisi) ve *Dragon Bones* (Ejderha Kemikleri) adlı kitapları yazdı. Roman yazarlığının yanı sıra on üç yıldır gazetecilik de yapan Lisa See'nin *Kar Çiçeği ve Sırlar Yelpazesi*, diğer kitaplarından çok farklı olan konusuyla Çin'li kadınların bin yılı aşkın bir süre boyunca kullandıkları gizli yazı dilini ve yaşadıkları sorunları bize aktarıyor.

Ufuk Boran Kaptan, 1953 yılında doğan Ufuk Boran Kaptan, Kadıköy Maarif Koleji'nde aldığı İngilizce eğitimini, 1973-1975 yılları arasında Oxford-St. Clare's Hall'da, EFL ('English as a Foreign Language') dalında tamamladı. 1975 yılında başladığı ve yönetici asistanı, ofis yöneticisi ve koordinatör posizyonlarında, çokuluslu şirketlerde, zaman zaman da reklam ajanslarında devam ettirdiği çalışma hayatını, halen sürdürüyor. Can Yayınları tarafından yayınlanan *Sevdiklerim* romanının başarılı çevirisiyle edebiyat alanındaki çalışmalarına başladı.

BU KİTAPTA, TARİHLERİ BELİRTMEK İÇİN GELENEKSEL ÇİN TAKVİMİNE BAĞLI KALDIM. Zambak'ın doğduğu, İmparator Daoguang'ın saltanatının dördüncü yılı, 1823'tür. Taiping Ayaklanması'nın başlangıç tarihi 1851, bitişi 1864'tür.

Hunan eyaletinin güneybatısındaki ücra bir bölgedeki kadınların geliştirip kullandığı gizli şifre yazısı *nu şu*'nun, bin yıl önce ortaya çıktığı sanılıyor. Bilindiği kadarıyla *nu şu*, kadınlar tarafından, sadece kendi kullanımları için yaratılan dünyanın tek yazı dilidir.

Sessizce Oturmak

KÖYÜMÜZDE, 'HENÜZ ÖLMEMİŞ OLAN' DERLER BENİM GİBİLERE - SEKSEN YAŞINDA BİR DUL. Kocam olmadan, günler bitmek bilmiyor. Peony ya da diğerlerinin benim için hazırladıkları özel yemekler, artık hiç umurumda değil. Evimizde kolayca ortaya çıkıveren neşeli olayları sabırsızlıkla beklemiyorum artık. Şimdi, sadece geçmiş ilgilendiriyor beni. Bunca zaman sonra, öz aileme beni yetiştirdikleri için bağımlı olduğum ya da karnımın doyması için kocamın ailesine güvenmek zorunda olduğum zamanlar söyleyemediğim şeyleri, nihayet söyleyebilirim. Anlatacak bütün bir yaşamım var; yitirecek hiçbir şeyim kalmadı; anlattıklarımdan incinecek de çok az kişi kaldı.

İyi ve kötü niteliklerimi -ki bunlar genellikle tek ve aynıydı- fazlasıyla iyi bilecek kadar yaşlıyım. Yaşamım boyunca, sevgi özlemi çektim. Önce küçücük bir kızken, sonra da kadın olduğumda, bunu istemenin ve beklemenin yanlış olduğunu bile bile sevilmeyi istedim ve bekledim; yaşamımda karşılaştığım bütün sorunların altında yatan da, bu yerine getirilmemiş arzu oldu. Annemin varlığımı fark edeceğini, onun ve ailenin geri kalanının zamanla beni seveceklerini düşlerdim. Sevgilerini kazanabilmek için, söz dinlerdim -benim cinsiyetimdeki birisi için ideal özellik- ama bana söylenenleri yapmak için gereğinden de fazla istekliydim. Bana azıcık sevecenlik

göstermeleri umuduyla, benimle ilgili beklentilerini yerine getirmeye –ilçedeki en küçük bağlanmış ayaklara sahip olmaya– çalıştım ve kemiklerimin kırılıp daha iyi bir biçim almaları için kalıplanmalarına izin verdim.

Acıya bir an daha dayanamayacağımı anladığımda, gözyaşlarım kanlı bağların üstüne akarken annem yavaşça kulağıma fısıldar, bir saat daha, bir gün daha, bir hafta daha sürdürmem için yüreklendirir, biraz daha dayanmam halinde kazanacağım ödülü hatırlatırdı. Bu yolla, nasıl tahammül edileceğini öğretti bana – sadece ayak bağlama ya da çocuk doğurma gibi fiziksel deneyimlere değil, daha fazla azap veren, yüreğin, aklın ve ruhun acılarına da... Aynı zamanda, kusurlarıma da dikkat çeker, onları nasıl kendi yararıma kullanabileceğimi öğretirdi. Ülkemizde, bu tarz annelere *teng ai* deriz. Oğlum, erkeklerin yazısında bu anlatımın iki kárakterden oluştuğunu söyledi bana. İlki *acı* anlamına geliyor, ikincisi de *aşk*. Anne sevgisi bu işte.

Ayaklarımın bağlanması, sadece onların biçimini değil, bütün kişiliğimi değiştirdi; garip bir biçimde, bu işlemin yaşamım boyunca sürdüğü ve beni savunmasız bir çocuktan kararlı bir kıza, sonra kocasının ailesinin beklentilerini sorgusuz sualsiz yerine getiren genç kadından katı köy kurallarını ve geleneklerini uygulayan, ilçenin en önde gelen kadınına dönüştürdüğü duygusunu taşıyorum. Kırk yaşıma geldiğimde, bağlanmış ayaklarımın katılığı, altın zambaklarımdan kalbime ulaşmıştı; yüreğim haksızlıklara ve yakınmalara o kadar şiddetle dayanmıştı ki, artık sevmiş olduklarımı ve beni sevmiş olanları bağışlayamıyordum.

Tek isyanım, kadınlarımızın gizli yazısı *nu şu*'da biçim buldu. *Nu şu,* ilk kez Kar Çiçeği *–laotong*'um, 'ruh kardeşim', gizli yazışma ortağım– bana masamda duran yelpazeyi gönderdiğinde, sonra yeniden, onunla karşılaştığımda ortaya çıktı. Ama Kar Çiçeği ile birlikteyken kim olduğum bir yana, onurlu bir eş, övgüye değer bir gelin

ve dikkatli bir anne olma azmindeydim. Kötü durumlarda, yüreğim yeşim taşı kadar sertleşirdi. Felaketlere ve üzüntülere dayanmamı sağlayan gizli bir gücüm vardı. Ama işte buradayım -geleneklerin belirlediği gibi sessizce oturan bir dul- ve şimdi anlıyorum ki, çok çok uzun yıllar boyunca körmüşüm...

İmparator Xianfeng'in saltanatının beşinci yılındaki üç korkunç ay dışında, yaşamımı üst kattaki kadınlar odasında geçirdim. Evet, tapınağa gittim, doğduğum eve ziyaretler yaptım, hatta Kar Çiçeği'ni bile görmeye gittim, ama dış dünyayla ilgili çok az şey biliyorum. Erkeklerin, vergilerden, kuraklıktan, ayaklanmalardan söz ettiklerini duydum; ama bunlar, benim yaşamımın fazlasıyla dışında konular oldu. Benim bütün bildiğim, nakış, dokuma, yemek pişirme, kocamın ailesi, çocuklarım, torunlarım, torunlarımın çocukları ve *nu şu*. Yaşamım, olağan bir biçimde yol aldı – Kız Çocuk Günleri, Saç Tokalama Günleri, Pirinç-ve-Tuz Günleri ve şimdi de, sessizce oturmak...

Burada, düşüncelerimle yapayalnız, önümde yelpazemle oturuyorum; onu elime aldığımda hafifliğini yadırgıyorum – o kadar çok neşe ve keder taşıyor ki... Çabucak açıyorum; yayılırken her bir katın çıkarttığı ses, bana çırpınan bir yüreği anımsatıyor. Anılar, gözlerimin önüne seriliyor. Bu son kırk yılda onları o kadar çok okudum ki, çocuklukta öğrenilen şarkılar gibi belleğime yerleştiler.

Çöpçatan kadının yelpazeyi bana getirdiği günü anımsıyorum. Katlarını açarken, parmaklarım titremişti. O gün, üst köşesini yapraklardan oluşan basit bir çelenk süslüyordu ve sadece ilk katın üstüne tek bir mesaj damlatılmıştı. O zaman *nu şu* dilinde çok fazla karakter tanımıyordum, bu yüzden, yengem okudu sözcükleri bana. "*Evinizde, iyi huylu bir kız ve kadınların öğretisi olduğunu anlıyorum. Sen ve ben, aynı yılın aynı günü doğmuşuz. Birbirimizin ruh kardeşi olamaz mıyız?*" Şimdi bu

satırları oluşturan yumuşak hatlara bakıyorum ve yalnızca Kar Çiçeği'nin o günkü küçük kız halini değil, sonradan olacağı kadını da görüyorum – sebatlı, açık sözlü, dışarıdan bakabilen...

Gözlerim diğer kanatlar boyunca geziniyor ve iyimserliğimizi, neşemizi, karşılıklı takdirimizi, birbirimize verdiğimiz sözleri görüyorum. O basit çelengin, bir çift *laotong*, ruh kardeşi olarak yaşamlarımızı simgeleyen, birbirinin içine geçmiş kar çiçekleri ve zambaklarla nasıl incelikli bir desene dönüştüğünü görüyorum. Sağ üst köşede, ayın üstümüzde parladığım görüyorum. Kökleri birbirine dolanmış uzun asma kütükleri gibi, bin yıl boyunca ayakta kalan ağaçlar gibi olmalıydık, yaşam için eşleştirilmiş bir çift çinördeği olmalıydık. Kar Çiçeği, kanatlardan birine, "*Birbirimizi bunca seven biz, bağımızı hiç kopartmamalıyız,*" diye yazmıştı. Ama başka bir kanatta, yanlış anlamaları, yitirilen güveni ve kapının son kez kapanışını görüyorum. Benim için sevgi, sahip olduğum o kadar değerli bir şeydi ki, onu bir başkasıyla paylaşmam mümkün değildi ve sonunda beni, benim eşim olan tek kişiden, ruh kardeşimden ayırdı.

Hâlâ sevgiyi öğreniyorum. Onu anladığımı sanıyordum – sadece anne sevgisini değil, insanın kendi annesine, babasına duyduğu sevgiyi, kocasına duyduğu sevgiyi ve *laotong*'una duyduğu sevgiyi. Sevginin başka biçimleriyle de karşılaştım – acımayla karışık sevgi, saygı dolu sevgi, minnettarlık sonucu sevgi... Ama Kar Çiçeği'yle yıllar boyu aramızda gidip gelen mesajlarla dolu gizli yelpazemize bakarken, en önemli sevginin, yüreğin derinliklerindeki sevginin değerini bilmediğimi görüyorum.

Bu son yıllarda, *nu şu*'yu hiçbir zaman öğrenmemiş olan kadınlar için birçok yaşamöyküsü yazdım. Her bir üzüntüyü ve derdi, her bir haksızlığı ve felaketi dinledim. Talihsizlerin ıstıraplı yaşamlarını kaydettim. Hepsini dinledim; hepsini yazdım. Ama kadınların öyküleriyle ilgili çok fazla şey biliyor olsam da, erkeklerinkilerle ilgi-

li, genellikle doğa güçleriyle uğraşan çiftçiler, savaşan askerler ya da içine kapanmış yalnız adamlar olmaları dışında, hemen hiçbir şey bilmiyorum. Kendi yaşamıma baktığımda, onun, kadınların ve erkeklerin öykülerinden alındığını görüyorum. Alışıldık yakınmaları olan, sıradan bir kadınım ben; ama içten içe, kendi benliğimle olmam gereken kişi arasında, erkeklerin savaşı gibi bir savaş sürdürdüm hep.

Bu sayfaları, öbür dünyanın sakinleri için yazıyorum; Peony, torunumun karısı, öldüğüm zaman yakılmalarını sağlamaya söz verdi; bu yolla öyküm, ruhumdan önce ulaşacak onlara. Onlarla yeniden karşılaşmadan önce, lütfen, sözcüklerim yaptıklarımı açıklasın atalarıma, kocama ama en önemlisi, Kar Çiçeği'ne...

Kız Çocuk Günleri

Süt Yılları

ADIM, ZAMBAK. İMPARATOR DAOGUANG'IN SALTANATININ ÜÇÜNCÜ YILINDA, altıncı ayın beşinci günü dünyaya geldim. Puwei, doğduğum köy, Yongming ilçesinde; sonsuz parlaklığın ilçesinde. Burada yaşayan insanların çoğu, Yao etnik soyundan gelir. Ben küçük bir kızken Puwei'yi ziyaret eden öykücülerden öğrendiğime göre, Yao bu bölgeye binikiyüz yıl önce, Tang Hanedanı hüküm sürerken gelmiş ilk kez; ama ailelerin çoğu, bundan yüz yıl sonra, kuzeyi istila eden Moğol ordularından kaçarak gelmişler. Bölgemiz insanları hiçbir zaman zengin olamamışlarsa da, kadınların tarlada çalışmalarını gerektirecek kadar fakirleştiğimiz çok enderdi.

Biz, ilk Yao klanlarından ve bölgede en çok rastlanan ailelerden Yilerin soyundan geliyorduk. Babam ve amcam, eyaletin uzak batısında yaşayan zengin bir toprak sahibinden yedi *mou* arazi kiralamışlar; toprağı sürüp pirinç, pamuk, kulkas ve yemeklik tahıl yetiştirmişler. Ailemin evi, iki katlı oluşu ve güneye bakmasıyla, bölgedekilerin tipik bir örneğiydi. Yukarıdaki odalardan biri, kadınların toplanmasına ve evlenmemiş kızların uyumasına ayrılmıştı. Her bir aile biriminin odaları ve hayvanlarımıza ayrılan özel bir oda, alt kattaki esas odanın yanındaydı – bu odada yumurtalar, portakallar, kurutulmak için ipe geçirilmiş biberlerle dolu sepetler, farelerden, tavuklardan ya da ortalıkta gezinen domuzdan korumak

amacıyla, ana direğe asılı dururdu. Duvara dayanmış bir masamız ve taburelerimiz vardı. Annemin ve yengemin yemek pişirmek için kullandıkları ocak, masanın tam karşısındaki duvarın bir köşesini kaplıyordu. Esas odamızda pencere yoktu, bu yüzden, ışık girsin diye, ya da sıcak aylarda hava almak için, evimizin dışındaki yola açılan kapıyı aralık bırakırdık. Diğer odalarımızın hepsi küçüktü, yerler sıkıştırılmış topraktı ve söylediğim gibi, hayvanlarımız bizimle birlikte yaşarlardı.

Çocukluğumda mutlu olup olmadığım ya da eğlenip eğlenmediğim konusuna hiçbir zaman fazla kafa yormadım. Sıradan bir köyde, sıradan bir aileyle yaşayan, sıradan bir kızdım. Başka bir yaşam biçimi olabileceğini bilmiyordum, böyle bir şeyi merak da etmiyordum. Ama çevremdekileri fark edip onlar üstünde düşünmeye başladığım günü anımsıyorum. Beş yaşına yeni girmiştim ve kendimi büyük bir eşiği atlamışım gibi hissediyordum. Gün doğmadan, beynimin içinde gıdıklanmaya benzer bir hisle uyandım. O küçük rahatsızlık, beni o gün boyunca gördüğüm ve yaşadığım her şeye karşı uyanık tuttu.

Büyük Kızkardeş'le Üçüncü Kızkardeş'in arasında yatıyordum. Odanın karşısındaki kuzinimin yatağına bir göz attım. Benim yaşımdaki Güzel Ay, henüz uyanmamıştı, bu yüzden hareketsiz yatıp ablamla kardeşimin uyanmalarını bekledim. Yüzüm, benden dört yaş büyük olan ablama dönüktü. Aynı yatakta yattığımız halde, ayaklarım bağlanıp kadınlar odasına katıldığım döneme kadar onu yeterince tanımamıştım. Üçüncü Kızkardeş'in tarafına bakmadığım için memnundum; o benden bir yaş küçük olduğundan, kaale alınmayacak kadar önemsiz olduğunu söylerdim hep kendime. Kardeşlerimin de bana bayıldıklarını sanmıyorum ama birbirimizi umursamaz gözükmemiz, gerçek arzularımızı örtmek için takındığımız bir tavırdı. Her birimiz, Anne'nin dikkatini çekmek istiyorduk. Her birimiz, Baba'nın ilgisi için birbirimizle yarışıyorduk. Her birimiz, her gün, Büyük Er-

kekkardeş'le zaman geçirebilmeyi umuyorduk; çünkü o, ilk erkek evlat olduğu için, ailemizin en değerli üyesiydi. Güzel Ay'la ilgili bu tarz kıskançlıklarım yoktu; onunla iyi arkadaştık ve evlenene kadar yaşamlarımızın birbirine bağlı olmasından mutluyduk.

Dördümüz birbirimize çok benzerdik. Hepimizin kısa kesilmiş siyah saçları vardı, çok zayıftık ve boylarımız da birbirine yakındı. Bunların dışında, yüz hatlarımızın ayırıcı özellikleri de çok azdı. Ablamın dudağının üstünde bir ben vardı. Üçüncü Kızkardeş saçlarını her zaman tutamlar halinde bağlardı, çünkü annemin onları taramasından hoşlanmazdı. Güzel Ay'ın sevimli yüzü yuvarlaktı; bu arada, benim de çok koştuğum için dayanıklı bacaklarım, Bebek Erkekkardeşimi sürekli kucağımda taşıdığım için de güçlü kollarım vardı.

"Kızlar!" diye seslendi Anne merdivenlerden yukarıya doğru.

Bu, diğerlerini uyandırıp hepimizi yataktan çıkartmaya yetti. Büyük Kızkardeş çabucak giyinip aşağıya indi. Güzel Ay'la ben, daha geride kaldık çünkü sadece kendimizi değil, Üçüncü Kızkardeş'i de giydirmemiz gerekiyordu. Sonra hep birlikte aşağıya indik; yengemiz yerleri süpürüyor, amcamız bir sabah şarkısı söylüyor, Anne sırtına kundaktaki İkinci Erkekkardeş'i bağlamış, evdeki son suyu ısınsın diye çaydanlığa boşaltıyordu; ablamız da *congee* adını verdiğimiz pirinç lapasının içine taze soğan doğruyordu. Ablam, daha sabahtan ailenin gözüne girip akşama kadar kendini kurtardığını düşündüğüne yorduğum huzurlu bir bakışla baktı bana. Onun halinden hoşnut görüntüsünün, daha çok, evlendikten sonra iyice üstüne yerleşecek kasvetli bir teslimiyet olduğunu anlamayarak, içerlediğimi gizledim.

"Güzel Ay! Zambak! Buraya gelin! Buraya gelin!"

Yengem her sabah bizi böyle selamlardı. Ona doğru koştuk; Güzel Ay'ı öpüp benim de popoma vurdu şefkatle. Sonra amcam saldırıya geçti; Güzel Ay'ı kendisine

çekti, kucaklayıp öptü; onu bıraktıktan sonra bana göz kırpıp yanağımdan makas aldı.

Güzel insanların güzel insanlarla, yetenekli insanların da yetenekli insanlarla evlendiklerine dair o eski deyimi bilir misiniz? O sabah, yengemle amcamın iki çirkin insan oldukları ve bu yüzden, birbirlerine mükemmel uydukları sonucuna vardım. Amcamın –babamın küçük kardeşi– çarpık bacakları vardı, kafası keldi ve bütün yüzü pırıl pırıl parlardı. Yengem tombuldu, dişleri de oyuk bir mağaradan dışarıya fırlayan sivri uçlu taşlara benzerdi. Bağlanmış ayakları çok küçük değildi, ondört santimetre kadar vardı her biri – benimkilerin sonunda ulaştıkları boyun iki katı. Köydeki zehir dillilerin, yengemizin –geniş kalçalara sahip sağlıklı bir kadın olmasına rağmen– erkek çocuk doğuramamasının nedenini ayaklarının büyüklüğüne bağladıklarını duymuştum. Evimizde bu tarz sitemli sözler hiç duymadım, amcamdan bile. Bana göre, ideal bir evlilikleri vardı; amcam sevgi dolu bir fare burcu, yengem de saygılı bir öküzdü. Aile ocağımıza gün boyu mutluluk saçarlardı.

Annemin odada olduğumu fark etmesine daha zaman vardı. Kendimi bildim bileli bu hep böyle olmuştu; ama o gün, aldırmazlığını hissettim ve kavradım. Melankoli çöktü içime; amcam ve yengemle hissettiğim neşeyi silip süpürdü, gücüyle sersemletti beni. Sonra, aynı çabuklukta yok oldu bu duygu; çünkü benden altı yaş büyük olan Büyük Erkekkardeş, yapılacak sabah işleri için beni yardıma çağırdı. At yılında doğduğum için, açık havada olmayı çok severim zaten, ama daha da önemlisi, Büyük Erkekkardeş'in o sırada sadece bana ait olmasıydı. Şanslı olduğumu biliyordum, kız kardeşlerimin bunu bana karşı kullanacaklarını da, yine de umurumda değildi. Ağabeyim benimle konuştuğunda ya da bana gülümsediğinde, kendimi görünmez hissetmiyordum.

Dışarıya koştuk. Büyük Erkekkardeş kuyudan su çekti; taşımak için kovalara doldurdu. Onları eve götür-

dük ve ocak için çalı çırpı toplamak üzere yeniden yola koyulduk. Topladığımız çırpıları istifledik, sonra Büyük Erkekkardeş kollarımı dalların inceleriyle doldurdu, gerisini kendisi yüklendi ve evin yolunu tuttuk. Eve geldiğimizde, elimdeki dalları Anne'ye uzattım övgü bekleyerek. Sonuçta, kovayla su taşımak ya da çalı çırpıyı yüklenip getirmek küçük bir kız için kolay değil; ama Anne, hiçbir şey söylemedi.

Şimdi bile, bunca yıl sonra, Anne'yi ve o gün fark ettiğim şeyi düşünmekte zorlanıyorum. Onun gözünde hiç değerim olmadığını açık seçik gördüm. Üçüncü çocuktum, ikinci değersiz kız, Süt Yıllarımı sağ salim atlatabilecek gibi görününceye kadar üstünde zaman harcamaya değmeyecek kadar küçüktüm. Bana, bütün annelerin kızlarına baktıkları gibi bakardı – geçici bir konuk, kocamın evine gidene kadar doyurulması gereken bir ağız, giydirilmesi gereken bir beden daha... Beş yaşındaydım; onun ihtimamına layık olmadığımı bilecek kadar büyüktüm ama birden şiddetle istedim ilgisini. Bana da Büyük Erkekkardeş'e baktığı gibi bakması, benimle de onunla konuştuğu gibi konuşması için yanıp tutuştum. Ama bu gerçekten derin arzuyu ilk duyduğum o anda bile, işi başından aşkınken, çok yüksek sesle konuştuğum için beni sık sık azarlayan ya da ayağına dolandığım için havaya tokatlar savuran annemin kendisini işinden alıkoymamı istemeyeceğini bilecek kadar akıllıydım. Ben de, Büyük Kızkardeş gibi olmaya ant içip olabildiğince sessizce ve dikkatle yardım ettim işlere.

Sallana sallana Büyükanne girdi odaya. Yüzü kurumuş bir eriğe benziyordu; sırtı öne doğru o kadar bükülmüştü ki, gözlerimiz aynı hizadaydı.

"Büyükannene yardım et," diye buyurdu annem. "Bak bakalım bir şeye ihtiyacı var mı?"

Kendi kendime daha yeni söz vermiş olduğum halde, duraksadım. Büyükannemin dişetleri sabahları ekşi ve yapış yapış olurdu; hiç kimse yakınına gitmek istemezdi.

Nefesimi tutarak yaklaştım ama sabırsızca eliyle kışkışladı beni. O kadar hızlı hareket ettim ki, evimizin onbirinci ve en önemli üyesine, babama tosladım.

Beni azarlamadı; başka kimseye de herhangi bir şey söylemedi. Bildiğim kadarıyla, bugünü geride bırakana kadar da konuşmayacaktı. Oturup kendisine servis yapılmasını bekledi. Tek kelime etmeden babamın çayını koyan annemi dikkatle izledim. Sabah işleri sırasında beni fark etmesinden korkuyor olabilirdim, ama babamla ilgilenirken, daha da özenli olurdu. Babam, anneme çok ender vururdu, hiçbir zaman da cariye tutmadı kendisine, yine de annemin ona karşı tetikte duruşu, hepimizi dikkatli olmaya yöneltirdi.

Annem bebeği emzirirken, yengem sofraya kâseler koyup *congee*'yi kaşık kaşık dağıttı. Yemeğimizi yedikten sonra, babam ve amcam tarlalara doğru yola koyuldular; annem, yengem, büyükannem ve Büyük Kızkardeş de üst kata, kadınlar odasına çıktılar. Ben de Anne'yle ve ailenin diğer kadınlarıyla birlikte çıkmak istiyordum, ama yeterince büyümemiştim henüz. Daha da kötüsü, şimdi tekrar dışarıya çıkınca, Büyük Erkekkardeş'i Bebek Erkekkardeşim ve Üçüncü Kızkardeş'le paylaşmak durumundaydım.

Çimenleri kesip domuzumuz için kökler araştırdığımız sürece bebeği sırtımda taşıdım. Üçüncü Kızkardeş, becerebildiği kadarıyla peşimizde dolaştı; komik, huysuz bir ufaklıktı. Şımarık hareketler yapardı – halbuki şımartılmayı hakedenler sadece erkekkardeşlerimizdi. Bunun doğruluğuna inanmasını sağlayacak hiçbir kanıt olmadığı halde, ailemizde en çok kendisinin sevildiğini zannederdi.

İşlerimizi bitirdikten sonra, küçük dörtlümüz köyü keşfe çıktı; ip atlayan başka bir grup kıza rastlayana kadar evlerin aralarındaki dar yollara gire çıka dolaştık. Ağabeyim durdu, bebeği aldı ve benim de ip atlamama izin verdi. Sonra, sadece pirinç ve sebzeden oluşan basit

öğle yemeğimizi yemek için eve döndük. Yemekten sonra Büyük Erkekkardeş, erkeklerle birlikte gitti; kalanlarımız da üst kata çıktık. Anne, yine bebeği emzirdi, daha sonra da Bebek ve Üçüncü Kızkardeş, öğle uykusuna yattılar. O yaşta bile, büyükannemle, yengemle, ablamla, kuzinimle ve özellikle annemle birlikte kadınlar odasında bulunmaktan hoşlanırdım. Büyük Kızkardeş oturup dört yeminli kızkardeşinin öğleden sonra ziyaretine gelmelerini beklerken, Anne ve Büyükanne kumaş dokudular, Güzel Ay'la ben yünleri yumak yaptık, Yenge de elinde fırça ve mürekkeple oturup dikkatle gizli harflerini yazdı.

Kısa süre sonra, dört çift zambak ayağın yavaşça merdivenleri çıktığım duyduk. Büyük Kızkardeş, kızlardan her birini kucaklayarak selamladı ve beşi birlikte bir köşeye kümelendiler. Konuşmalarına karışmama izin vermiyorlardı; ama yine de, iki yıl sonra kendi yeminli kızkardeşler grubumun bir parçası olacağımın bilinciyle, onları inceledim. Kızların hepsi Puwei'dendi, bu da, sadece Serin Rüzgârı Arama ya da Kuş Festivali gibi özel buluşma günlerinde değil, sıklıkla birlikte olabilecekleri anlamına geliyordu. Kızkardeşler grubu, yedi yaşına bastıklarında oluşturulmuştu. İlişkilerini perçinlemek için, her bir kızın babasının bağışladığı yirmibeş *jin* pirinç, bizim evimizde depolanmıştı. Daha sonra, kızlardan biri evlendiğinde, yeminli kızkardeşleri kendisine armağanlar alabilsinler diye, onun payına düşen pirinç satılacaktı. Pirinçlerin son bölümü, en son kardeş evlenirken satılacaktı; bu da yeminli kızkardeşliğin sonu demek olacaktı; çünkü kızların her biri evlenip değişik köylere yerleşecek, çocuklarıyla ilgilenip kaynanalarına itaat etme çabaları arasında eski arkadaşlıklara zaman bulamayacaklardı.

Büyük Kızkardeş, arkadaşlarıyla birlikteyken bile dikkat çekmeye çalışmazdı. Nakış işlerlerken ya da birbirlerine komik öyküler anlatırlarken, kızların arasında sakin sakin oturuyordu. Konuşmaları ya da kıkırdamala-

rı gürültülü olmaya başladığında, annem sert bir biçimde susturdu onları. O zaman, yeni bir şey fark ettim: Anne, büyükannemin yaşlılık-çağının yeminli kızkardeşleri geldiğinde bunu hiç yapmazdı. Çocukları büyüdükten sonra, büyükannem Puwei'de beş kişilik yeni bir yeminli kızkardeş grubuna katılmaya davet edilmişti. Onlardan sadece ikisi, bir de büyükannem hâlâ hayattaydı –hepsi duldu–, en az haftada bir kez ziyarete gelirlerdi. Birbirlerini güldürürler, biz kızların anlamadığı açık saçık şakaları paylaşırlardı. Böyle durumlarda, Anne onları susturmaya cesaret edemeyecek kadar korkardı kaynanasından; ya da belki de çok işi olduğu için ilgilenmezdi.

Anne'nin elindeki yün bitti; biraz daha almak için ayağa kalktı. Bir an için kıpırtısız kaldı; düşünceli düşünceli boşluğa baktı. Kollarına atılıp "*Gör beni, gör beni, gör beni!*" diye haykırmak için neredeyse kontrolsüz bir arzuya kapıldım. Ama yapmadım bunu. Anne'nin ayakları, annesi tarafından kötü bağlanmıştı. Altın zambaklar yerine çirkin kütükler çıkmıştı ortaya. Yürürken yaylanmak yerine dengesini bastonla sağlardı. Eğer bastonunu bırakırsa, elleri kalçasında, dirsekleri ve dizleri dışa dönük, dengesini bulmaya çalışırdı. Ayaklarının üstündeyken, herhangi birisinin onu kucaklayıp öpebilmesi için fazlasıyla sallanırdı Anne.

"Güzel Ay ve Zambak'ın dışarıya çıkma zamanları gelmedi mi?" diye sorarak annemin hayallerini böldü yengem. "Büyük Erkekkardeş'in işlerine yardım edebilirler."

"Onun yardıma ihtiyacı yok."

"Biliyorum," diye onayladı yengem, "ama hava çok güzel..."

"Hayır," dedi Anne sertçe. "Evlerinde çalışıp bir şeyler öğrenmeleri gerekirken, kızların köyde dolaşmalarından hoşlanmıyorum."

Ama bu, yengemin inatçı olduğu bir konuydu. O, bizim sokaklarımızı tanımamızı, oralarda neler olduğunu görmemizi, köyümüzün sınırlarına kadar gidip iyice çev-

remize bakmamızı istiyordu; çünkü kısa süre sonra, bütün göreceğimizin kadınlar odasının kafesli penceresinden görülebilenlerle sınırlı kalacağını biliyordu.

"Sadece birkaç ayları kaldı," diye açıkladı. Kısa süre sonra ayaklarımızın bağlanacağını, kemiklerimizin kırılacağını, derilerimizin çürüyeceğini eklemedi. "Bırak, koşabiliyorken koşsunlar."

Annem tükenmişti. Beş çocuğu vardı; üçümüz beş yaşın altındaydık. Evin bütün sorumluluğu onun üstündeydi – temizlik, çamaşır, onarım, bütün yemeklerimizi pişirmek ve yapabildiği kadarıyla borçlarımızın hesabını tutmak... Evdeki konumu yengemin üstündeydi, ama inandığı düzgün davranış biçimlerini savunmak için her gün de savaşamıyordu.

"Tamam," diye içini çekerek boyun eğdi. "Gidebilirler."

Güzel Ay'ın elini yakaladım ve zıp zıp zıplamaya başladık. Yengem, annemin fikrini değiştirmesine fırsat bırakmadan, çabucak kapıya doğru kovaladı bizi; Büyük Kızkardeş ve yeminli kardeşleri, özlemle arkamızdan baktılar. Kuzinimle birlikte merdivenlerden koşarak inip dışarıya fırladık. Akşamüstünün ilerleyen saatleri, günün en sevdiğim zamanıydı; ılık hava mis gibi kokar, ağustosböcekleri cır cır öterdi. Ailemizin mandasını aşağıdaki ırmağa götüren Büyük Erkekkardeş'i bulana kadar, sokakta yokuş aşağı koşturduk; hayvanın geniş omuzlarına oturmuş, bir bacağını altına kıvırmış, diğerini hayvanın böğrüne vura vura gidiyordu. Güzel Ay'la birlikte, tek sıra halinde, bizi hayaletlerden, haydutlardan koruyan kasabanın labirent gibi karmakarışık dar sokakları boyunca arkalarından gittik. Hiçbir yetişkinle karşılaşmadık –erkekler tarlalarda çalışıyor, kadınlar da üst katlardaki odalarında, kafesli pencerelerin ardında oturuyorlardı– ama sokaklar, diğer çocuklarla ve köyün hayvanlarıyla, tavuklar, ördekler, şişko dişi domuzlar ve ayak altında bağrışan yavrularıyla doluydu.

Köyün merkezinden ayrılıp küçük taşlarla kaplanmış yüksek, dar bir patika boyunca gezindik. İnsanların veya tahtırevanların geçebileceği genişlikteydi yol, ama öküzlerin ya da midillilerin çektiği arabalar için fazlasıyla dardı. Patikayı izleyerek Xiao Irmağı'na indik ve üstündeki asma köprünün hemen önünde durduk. Köprünün ilerisinde uzanan engin, işlenmiş arazilerle dünya önümüze açılıyordu. İskelekuşunun kanatları kadar mavi bir gökyüzü, üstümüze seriliyordu. Çok uzaklarda, diğer köyleri gördük – yaşamım boyunca hiçbir zaman gidebileceğimi düşünemediğim yerler... Sonra, rüzgârın, sazların arasında hışırdadığı ırmak kenarına indik. Bir kayanın tepesine oturdum, ayakkabılarımı çıkarttım ve sığ sularda oynamaya başladım. Üstünden yetmişbeş yıl geçti; hâlâ parmaklarımın arasındaki çamurları, ayaklarımm üstünden akan suyu, tenime değen serinliği hissedebiliyorum. Güzel Ay ve ben, bir daha hiçbir zaman olamayacağımız biçimde özgürdük. Ama o günle ilgili olarak, çok iyi anımsadığım başka bir şey daha var. Uyandığım andan başlayarak, ailemi yeni bir gözle görmeye başlamıştım; beni garip duygularla doldurmuşlardı – melankoli, keder, kıskançlık ve aniden haksızlık gibi görünen birçok şeyle ilgili bir adaletsizlik hissi... Suyun bütün bunları yıkayıp götürmesine izin verdim.

O akşam yemekten sonra, dışarıda oturduk; serin gece havasının keyfini çıkartarak Baba'nın ve Amca'nın uzun pipolarını içmelerini izledik. Herkes yorgundu. Anne, bebeği son kez emzirerek uyutmaya çalıştı. Ona göre hâlâ tamamlanmış sayılmayan günlük işlerden tükenmiş görünüyordu. Onu rahatlatmak için kolumu omzuna doladım.

"Bunun için hava çok sıcak," diyerek yavaşça itti beni.

Baba, düş kırıklığımı görmüş olmalı, çünkü beni kucağına oturttu. Sessiz karanlığın içinde, onun için çok değerliydim; o an için, sanki elinde bir inci tanesiydim.

Ayak Bağlama

AYAK BAĞLAMA HAZIRLIKLARIM, KİMSENİN BEKLEMEDİĞİ KADAR UZUN SÜRDÜ. Kentlerde, toplumun üst sınıfından olan kızların ayakları çok erken, üç yaşında bağlanırdı. Bizimkinden uzaktaki bazı eyaletlerde kızlar, gelecekteki kocalarına daha çekici görünebilmek için, ayaklarını geçici olarak bağlarlardı; bu kızlar, onüç yaşına gelmiş bile olabilirlerdi; kemikleri kırılmazdı, bağları her zaman gevşek olurdu ve bir kez evlendikten sonra, ayakları yeniden özgür bırakılırdı ki kocalarının yanında tarlalarda çalışabilsinler. En yoksul kızların ayakları hiç bağlanmazdı. Sonlarının ne olduğunu biliyorduk; ya hizmetçi olarak satılırlar ya da 'minik gelinler' olurlardı – talihsiz ailelerin büyük ayaklı kızları, çocuk doğurabilecek yaşa gelene kadar büyütülmeleri için başka ailelere verilirlerdi. Ama bizim orta halli ilçemizde, benimki gibi ailelerde kızlar ayaklarını bağlamaya altı yaşında başlarlardı ve bu iş iki yılda tamamlanmış sayılırdı.

Daha ben dışarıda ağabeyimle koştururken, annem bağlarım için uzun mavi şeritler hazırlamaya başlamıştı bile; ilk ayakkabımı kendi elleriyle yaptı, ama Guanyin'in –bütün kadınların gözyaşlarını duyan tanrıçanın– sunağına yerleştireceği minyatür ayakkabıları dikerken, çok daha fazla özen gösterdi. Bu nakışla işlenmiş ayakkabılar sadece üçbuçuk santim boyundaydı ve annemin çeyizinde sakladığı özel bir kırmızı ipekten yapılmışlar-

dı. Onlar, annemin beni önemsiyor olabileceğinin ilk ipuçlarıydı benim için.

Güzel Ay ve ben altı yaşımıza bastığımızda, Anne ve Yenge, ayak bağlamamızın başlangıcı için uğurlu bir gün saptamak üzere kâhini çağırdılar. Ayak bağlamaya başlamanın en uygun zamanının sonbahar olduğunu söylerler, ama bu sadece kış yaklaştığı ve soğuk hava ayakları uyuşturmaya yardımcı olacağı içindir. Heyecanlı mıydım? Hayır. Korkuyordum. Büyük Kızkardeş'in ayak bağlamasının ilk zamanlarını hatırlamayacak kadar küçüktüm; ama Wu'nun, yolun aşağısındaki kızın haykırışlarını duymamış olan var mıydı köyümüzde?

Annem alt katta Kâhin Hu'yu karşıladı; ona çay ve bir çanak dolusu karpuz çekirdeği ikram etti. Nezaketinin karşılığında, Kâhin Hu, iyi şeyler okuyacaktı. Adam işe koyuldu. Doğum tarihimi dikkate aldı; olasılıkları ölçüp biçti, sonra "Bu çocuğu kendi gözlerimle görmem gerek," dedi. Bu olağan bir durum değildi. Annem beni almaya geldiğinde, yüzü endişeyle gerilmişti. Beni Kâhin'e götürdü, adamın önünde tuttu. Kâhin incelemesini sürdürürken, annem parmaklarını omuzlarıma geçirmiş, beni yerimde tutmaya çalışıyor, ama aynı zamanda da korkutuyordu.

"Gözler, tamam. Kulaklar, tamam. Bu ağız..." Başını kaldırıp anneme baktı. "Bu sıradan bir çocuk değil."

Annem sıkılı dişlerinin arasından nefesini tuttu. Bu, bir kâhinin yapabileceği en kötü açıklamaydı.

"Daha fazla inceleme gerekir," dedi Kâhin. "Çöpçatana danışmamızı öneriyorum. Sizce de uygun mu?"

Başkası olsa, Kâhin'in daha fazla para kazanmak istediğini ve yerel çöpçatanla işbirliği içinde olduğunu düşünebilirdi; ama annem bir an bile duraksamadı. Bu annemin öyle büyük korkusuydu –ya da inancıydı– ki, parayı harcamak için babamın iznini bile almadı.

"Olabildiğince çabuk dönün lütfen," dedi, "sizi bekliyor olacağız."

Kâhin, hepimizi aklı karışmış bir halde bırakıp gitti. O akşam annem çok az konuştu. Aslında, bana hiç bakmıyordu. Yenge şakalar yapmıyordu. Büyükannem erkenden yatmaya gitti, ama dua ettiğini duyabiliyordum. Baba ve Amca, uzun bir yürüyüşe çıktılar. Evin içindeki huzursuzluğu fark eden erkekkardeşlerim bile ses çıkartmıyorlardı.

Ertesi gün kadınlar erkenden kalktılar. Bu kez kekler yapılmış, krizantem çayı demlenmiş ve dolaplardan özel fincanlar, tabaklar çıkartılmıştı. Babam, konukları karşılayabilmek için evde kalmış, tarlaya gitmemişti. Bütün bu savurganlıklar, durumun ciddiyetini ortaya koyuyordu. Sonra, işleri daha da kötüleştirmek için, Kâhin yerel çöpçatan Madam Gao'yla değil, ilçedeki en iyi köyün, Tongkou'nun çöpçatanı Madam Wang'la çıkageldi. Şu kadarını söyleyeyim: O güne kadar yerel çöpçatan bile evimize adım atmamıştı; daha bir-iki yıl, Büyük Erkekkardeş'e bir eş arama ya da Büyük Kızkardeş'le oğullarına gelin arayan aileler arasında aracılık etme zamanı gelene kadar da bizi ziyaret etmesi beklenmiyordu. Bu yüzden, Madam Wang'ın tahtırevanı kapının önünde durduğunda, hiçbir sevinç gösterisi yapılmadı. Kadınlar odasının penceresinden aşağıya baktığımda, ağızları açık kalmış komşuları gördüm. Babam, alnı defalarca toprağa değerek secde etti. Ona acıdım. Baba, tam bir kaygı kumkumasıydı – tavşan yılında doğanların tipik özelliği. Evimizdeki herkesten o sorumluydu; ama bu iş, deneyimlerini aşıyordu. Amcam bir ayağından diğerine geçirip durdu ağırlığını, bu arada, genellikle neşeli ve fıkır fıkır olan yengem, donmuş bir halde kımıldamadan onun yanında duruyordu. Yukarıdan, izlediğim noktadan, aşağıda gördüğüm yüz ifadelerinden varılacak sonuç çok açıktı: Fena halde yanlış giden bir şeyler vardı.

İçeriye girdiklerinde, konuşulanlara kulak misafiri olabilmek için sessizce merdivenin başına gittim. Madam Wang yerine yerleşti. Çay ve yiyecekler ikram edil-

di. Nezaket konuşmaları yapan babamın sesi zar zor duyuluyordu. Ama Madam Wang, bu mütevazı aileyle saçma sapan konuşmalar yapmaya gelmemişti. Beni görmek istedi. Aynı bir gün önceki gibi, odaya çağrıldım; merdivenden inip ayakları hâlâ hantal ve büyük ve sadece altı yaşındaki birisi ne kadar zarif olabilirse o kadar zarafetle, esas odaya girdim.

Ailemdeki yetişkinlere bir göz attım. Zamanın uzaklığının, anılarda gölgeler oluşturduğu özel anlar olduğu halde, yüzlerinin o günkü görüntülerini çok net hatırlıyorum. Büyükannem, birbirine kavuşturduğu ellerine bakarak oturuyordu. Teni o kadar zayıf ve inceydi ki, şakağında mavi bir damarın attığını görebiliyordum. Zaten haddinden fazla zorlanmış olan babamın endişeden dili tutulmuştu. Amcam ve yengem, ana girişte yan yana ayakta duruyorlar, hem olacaklara tanık olmaktan, hem de bir şeyler kaçırmaktan korkuyorlardı. Ama en çok, annemin yüzünü anımsıyorum. Elbette, kızı olduğum için, onun güzel olduğuna inanırdım; ama onun gerçekte kim olduğunu o gün gördüm. Maymun yılında doğmuş olduğunu hep biliyordum, ancak bunun getirdiği aldatma özelliğini bu kadar güçlü olarak taşıdığını hiç fark etmemiştim. Çıkık elmacıkkemiklerinin altında, olgunlaşmamış bir şey gizlenmişti. Kara gözlerinin ardında, bir suç ortaklığı maskelenmiş yatıyordu. Bir şey vardı... Hâlâ tam olarak nasıl tanımlayacağımı bilemiyorum. Teninin, sanki bir erkeğin tutkusuyla parıldadığını söyleyebilirim.

Madam Wang'ın önünde durmam söylendi. İpekten dokunmuş ceketinin çok güzel olduğunu düşündüm, ama bir çocuğun zevkleri gelişmemiştir, ayrım yapamaz. Bugün, aşırı süslü ve bir dul için yakışıksız olduğunu söyleyebilirim; yine de sonuçta, bir çöpçatan, sıradan bir kadın gibi olamaz. O, erkeklerle çalışır, gelinlerin bedellerini saptar, drahomalar üstünde pazarlık eder ve aracı olarak görev yapar. Madam Wang'ın kahkahası çok yük-

sek, sözcükleri de çok yapmacıktı. Öne çıkmamı buyurdu, beni dizlerinin arasına sıkıştırdı ve dikkatle yüzüme baktı. O anda, görünmez olmaktan çıkıp fena halde görünür bir duruma geldim.

Madam Wang, Kâhin'den çok daha esaslı yapıyordu işini. Kulak memelerimi çimdikledi; işaretparmaklarını alt gözkapaklarıma koyup deriyi aşağıya çekti ve yukarı, aşağı, sola, sağa bakmamı istedi. Yanaklarımı avuçlarına aldı, başımı öne arkaya çevirdi. Elleriyle, kollarımı, omuzlarımdan bileklerime kadar, kaba hareketlerle sıktı. Sonra ellerini kalçalarıma koydu. Sadece altı yaşındaydım! O yaştaki birisinin doğurganlığıyla ilgili herhangi bir tahminde bulunamazsınız! Ama yine de yaptı; kimse de onu durdurmak için tek kelime etmedi. Sonra, iyice şaşırtıcı bir şey yaptı. İskemlesinden kalkıp yerine oturmamı söyledi bana. Bunu yapmak, çok terbiyesiz bir davranışın göstergesi olacaktı benim için. Bana yol göstersinler diye önce anneme, sonra da babama baktım, ama cins hayvanlar gibi sessizce dikildiler. Babamın yüzü grileşmişti. Düşüncelerini neredeyse duyabiliyordum: "Neden doğduğunda onu dereye atıvermedik ki?"

Madam Wang, koyunların karar vermesini beklemek için ilçenin en önemli çöpçatanı olmamıştı. Doğruca beni kaldırıp iskemleye oturttu. Sonra önüme diz çöktü, ayakkabılarımı ve çoraplarımı çekip çıkarttı. Yeniden, mutlak sessizlik. Yüzüme yaptığı gibi, ayaklarımı bir o yana, bir bu yana çevirip durdu ve başparmağının tırnağını ayak kemerlerim boyunca yukarı aşağı gezdirdi.

Madam Wang, gözleriyle Kâhin'i tarttı ve başıyla onayladı. Tekrar ayağa kalktı ve işaretparmağının ani bir hareketiyle beni iskemlesinden fırlattı. O yeniden yerini aldıktan sonra, Kâhin boğazını temizledi.

"Kızınız bizi özel bir durumla karşı karşıya bıraktı," dedi. "Dün onda bir şey gördüm ve bilgisi daha fazla olan Madam Wang da bana katılıyor. Kızınızın yüzü, bir pirinç tohumu gibi uzun ve ince. Etli kulak memeleri, bize ru-

hunun cömertliğini gösteriyor. Ama en önemlisi, ayakları. Kemerleri çok yüksek, ama henüz tam oluşmamışlar. Bu da, Annesi, ayak bağlama için bir yıl daha beklemeniz gerektiği anlamına geliyor." Herhangi birisinin onun sözünü kesmesini engellemek için bir elini kaldırdı – sanki kimse böyle bir şey yaparmış gibi... "Yedi yaşın köyümüz geleneklerine uymadığını biliyorum, ama kızınıza bakarsanız, görürsünüz ki..."

Kâhin Hu duraksadı. Büyükanne, düşüncelerini toparlayacak bir yol bulabilmesi için, mandalina dolu bir çanağı ona doğru itti. Kâhin bir tane aldı, soydu ve kabuğu yere düşürdü. Ağzında bir dilimi tutarak, özetledi:

"Altı yaşında, kemikler hâlâ çoğunlukla su dolu olurlar ve yumuşaktırlar. Ama kızınız, yaşına göre az gelişmiş; zor yıllar geçirmiş olan sizin köyünüze göre bile, az gelişmiş. Belki bu durum, evinizdeki diğer kızlar için de geçerli. Bunda utanılacak bir şey yok."

O âna kadar, ailemin farklı bir durumu olduğunu düşünmemiştim; benim de farklı bir durumda olabileceğim hiç aklıma gelmemişti.

Ağzına sıkıştırdığı mandalinayı ısırıp patlattı, düşünceli düşünceli çiğnedi, sonra devam etti: "Ama kızınızda, açlıktan küçük kalmış olmanın dışında bir şey daha var. Ayak kemeri dikkati çekecek kadar yüksek; yani, eğer şimdi uygun hesaplamalar yapılırsa, ayakları, ilçemizde oluşturulmuş en mükemmel ayaklar olabilir."

Bazı insanlar kâhinlere inanmazlar; bazıları onların sadece sağduyulu önerilerde bulunduğunu düşünürler. Sonuçta, sonbahar ayak bağlama için en iyi zamandır, ilkbahar da doğum yapmak için; hafif esintili güzel bir tepe de, *feng şui*'ye göre en iyi gömülme noktasıdır. Ama bu kâhin, bende bir şey görmüştü; bu da yaşamımda bir dönüm noktası oldu. Yine de, o anda kutlama havası yoktu ortalıkta; odaya mutlak bir sessizlik hâkimdi. Hâlâ, fena halde ters giden bir şeyler vardı.

Madam Wang, sessizliğin içine konuştu: "Kız gerçek-

ten çok sevimli, ama altın zambaklar, güzel bir yüzden çok daha önemli yaşamda. Güzel bir yüz, tanrının bir armağanı ama minicik ayaklar, insanın sosyal statüsünü yükseltebilir. Buna hepimiz katılırız. Bundan sonra ne olacağına karar vermek babasına düşer." Doğrudan Baba'ya baktı, ama havada uçuşan sözcükler, anneme hedeflenmişlerdi. "Bir kız çocuk için iyi bir anlaşma yapmak, hiç de kötü bir şey değil. Üst sınıftan bir aile, size daha iyi ilişkiler, daha iyi bir başlık parası, uzun süreli politik ve ekonomik koruma sağlar. Bugün göstermiş olduğunuz misafirperverliği ve cömertliği takdir ediyorum," dedi elinin bir hareketiyle evimizin zavallılığını vurgulayarak, "yine de, kader –kızınızda biçim bularak– size bir fırsat sunuyor. Eğer Anne işini doğru yaparsa, bu önemsiz kız, Tongkou'dan bir aileye gelin gidebilir."

Tongkou!

"Harika şeyler söylüyorsunuz," diye atıldı babam, ihtiyatla, "ama ailemiz dar gelirli, sizin ücretinizi karşılayamayız."

"Saygıdeğer Baba," diye hoş bir şekilde yanıtladı Madam Wang; "eğer kızınızın ayakları düşündüğüm biçimi alırsa, damadın ailesinin cömert bir ücret ödeyeceğine güvenebilirim. Ayrıca, siz de onlardan başlık parası olarak mal alacaksınız. Gördüğünüz gibi, bu anlaşmadan hem siz, hem de ben kârlı çıkacağız."

Babam hiçbir şey söylemedi. Tarlada olanları hiçbir zaman anlatmaz, duygularını aktarmazdı bize ama bir kış, kurak bir yıldan sonra, yeterince yiyecek depolayamadığımızı anımsıyorum. Babam avlanmak için dağlara çıkmıştı ama hayvanlar bile açlıktan ölmüşlerdi. Baba, eve annemin ve büyükannemin çorbaya kattığı acı köklerle dönmekten başka bir şey yapamamıştı. Belki de o anda, o yılın utancını hatırlıyor, benim gelin paramın ne kadar iyi olabileceğini, bunun ailemize sağlayabileceklerini aklından geçiriyordu.

"Bütün bunların ötesinde," diye sürdürdü Çöpçatan,

"Sanırım kızınız bir *laotong* ilişkisi için de uygun olabilir."

Sözcükleri ve ne anlama geldiklerini biliyordum. Bir *laotong* ilişkisi, yeminli kızkardeşlikten tamamen farklıydı; ayrı köylerden iki kız arasında oluşurdu ve yaşamları boyunca devam ederdi. Halbuki yeminli kızkardeşlikte birkaç kız olur ve evlendikleri zaman biterdi ilişki. Kısacık yaşamımda hiç *laotong*'la karşılaşmamış ya da benim bir tane edinebileceğimi düşünmemiştim. Annemin ve yengemin yeminli kızkardeşleri varmış köylerinde, evlenmeden önce. Büyük Kızkardeş'in de şimdi yeminli kızkardeşleri vardı; büyükannemin de, yaşlılık-çağı kızkardeşleri olarak, kocasının köyünden dul arkadaşları vardı. Ben de, hayatımın normal akışı içinde, bunlara sahip olacağımı zannediyordum. Bir *laotong*'u olmak, gerçekten çok özel bir durumdu. Heyecanlanmalıydım; ama odadaki diğer herkes gibi, donakalmıştım. Bu, erkeklerin önünde tartışılmaması gereken bir konuydu. Durum o kadar sıra dışıydı ki, babam kendini kaybedip ağzından kaçırıverdi: "Ailemizdeki hiçbir kadının, hiçbir zaman *laotong*'u olmadı."

"Ailenizin pek çok şeyi hiçbir zaman olmadı – şimdiye kadar," dedi Madam Wang iskemlesinden kalkarken. "Bu konuları kendi aranızda tartışın; ama unutmayın, fırsat kapınızı her gün çalmaz. Tekrar geleceğim."

Kâhin ve Çöpçatan, gelişimimi izlemek üzere tekrar geleceklerine söz vererek, gittiler. Annem ve ben, üst kata çıktık; kadınlar odasına girer girmez, bana esas odada yüzünde görmüş olduğum ifadeyle baktı annem. Sonra, ben bir şey söyleyemeden, bütün gücüyle suratıma bir tokat attı.

"Bunun babana ne kadar sorun çıkartacağını biliyor musun?" diye sordu. Sert sözlerdi; ama şamarı, iyi şans için ve kötü ruhları korkutup kaçırmak amacıyla attığını biliyordum. Sonuçta, ayaklarımın altın zambaklara dönüşeceğinin hiçbir garantisi yoktu. Annemin, aynı kendi

annesinin ona yaptığı gibi ayaklarımı bağlarken yanlışlık yapması olasılığı pekâlâ vardı. Büyük Kızkardeş'te fena iş çıkartmamıştı, ama her şey olabilirdi. Ödüllenmek yerine çirkin kütükler üzerinde sendeleyebilir, aynı annem gibi, dengemi sağlamak için kollarımı sürekli çırpmak zorunda kalabilirdim.

Yüzümdeki acı ifadeye rağmen, içten içe mutluydum. O tokat, annemin bana anne sevgisini ilk gösterişiydi; gülümsememek için dudaklarımı ısırmam gerekmişti.

Günün geri kalan bölümünde Anne benimle konuşmadı. Bunun yerine, tekrar aşağıya indi ve yengemle, amcamla, babamla ve büyükannemle konuştu. Amca, iyi kalpliydi, ama ikinci oğul olarak evimizde hiçbir yetkisi yoktu. Yenge, bu durumun getirebileceği yararları biliyordu, ama bir ikinci oğulla evli ve erkek evlatsız bir kadın olarak ailenin en düşük mertebedeki üyesiydi. Anne'nin de etkili bir konumu yoktu; ama Çöpçatan konuşurken yüzündeki ifadeyi gördüğüm için, düşüncelerinin ne yönde olabileceğini biliyordum. Evdeki tüm kararları Baba ve Büyükanne alırlardı; ancak her ikisi de etki altında kalabilirlerdi. Çöpçatan'ın söyledikleri, benim için iyi bir işaret olmakla birlikte, daha yüksek seviyedeki bir evliliğe uygun çeyizi sağlamak için babamın çok daha fazla çalışması gerekeceği anlamına geliyordu. Eğer babam Çöpçatan'ın kararına uymazsa, sadece köyde değil, bütün ilçede saygınlığını yitirirdi.

O gün, kaderimle ilgili kararlarını verip vermediklerini bilmiyorum; ama düşüncelerimde artık hiçbir şey eskisi gibi değildi. Benimkiyle birlikte, Güzel Ay'ın geleceği de değişmişti. Ben ondan birkaç ay büyüktüm, ama ikimizin ayaklarının da aynı zamanda, Üçüncü Kızkardeş'inkilerle birlikte bağlanmasına karar verilmişti. Evin dışındaki işlerimi yapmayı sürdürmekle birlikte, bir daha hiç ağabeyimle ırmağa gitmedim; tenimin üstünden akan suyun serinliğini bir daha hiç hissetmedim. O güne

kadar, Anne bana hiç vurmamıştı; ama anlaşılan bu, sonraki birkaç yıl içinde atacağı birçok tokadın sadece ilkiydi. En kötüsü, babam bir daha bana hiç eskisi gibi bakmadı; akşamları piposunu içerken bir daha hiç kucağına oturtmadı. Bir anda, değersiz bir kızdan, aile için yararlı olabilecek birisine dönüştüm.

Bağlarım ve annemin Guanyin'in sunağına koymak üzere yaptığı özel pabuçlar, kaldırılıp saklandı; Güzel Ay için yapılanlar bağlar ve ayakkabılar da... Madam Wang, düzenli olarak bizi ziyaret etmeye başladı. Her zaman kendi tahtırevanıyla geliyor, her gelişinde beni tepeden tırnağa inceliyor, evde aldığım eğitimi sınıyordu. Bana herhangi bir biçimde nazik davrandığını söyleyemeyeceğim. Onun için sadece bir kâr aracıydım.

BİR SONRAKİ YIL SÜRESİNCE, üst katta kadınlar odasındaki eğitimim ciddi olarak başladı; ama zaten birçok şeyi biliyordum. Erkeklerin, ender olarak kadınlar odasına geldiğini biliyordum, orası sadece bizim içindi; işlerimizi yapıp düşüncelerimizi paylaşabilmemiz için. Yaşamımın hemen hemen tamamını ona benzer bir odada geçireceğimi biliyordum. Evin iç dünyası *nei* ile erkeklerin dış dünyası *wai* arasındaki ayrımın, Konfüçyus'çu toplumun özünde yattığını da biliyordum. Zengin de olsanız yoksul da, imparator da olsanız esir de, ev âlemi kadınlar, dış âlem de erkekler içindir. Kadınlar, düşüncelerinde ya da hareketlerinde, iç odaların ötesine gidemezler. Ayrıca, iki Konfüçyus'çu ülkünün yaşamlarımızı yönettiğini de anlıyordum. Birincisi, Üç İtaat kuralıydı: "Küçük bir kızken, babana itaat et; eş olduğunda, kocana itaat et; dul kalınca, oğluna itaat et." İkincisi de, kadınların davranışlarını, konuşmalarını, duruşlarını ve işlerini betimleyen Dört Erdem kuralıydı: "Davranışlarında, iffetli ve üretken, dingin ve doğru ol; sözcüklerinde, yumuşak ve iyi ol; hareketlerinde, ölçülü ve zarif ol; elişi ve nakışta, ku-

sursuz ol." Eğer kızlar bu ilkelerden ayrılmazlarsa, büyüdüklerinde erdemli kadınlar olurlardı.

Çalışmalarım, artık pratik sanatları kapsayan dallara ayrılmıştı. İğneye iplik geçirmesini, ipliğin rengini seçmeyi, küçük küçük ve düzgün dikmeyi öğrendim. Bu önemliydi, çünkü Güzel Ay, Üçüncü Kızkardeş ve ben, iki yıllık ayak bağlama süreci boyunca bizi taşıyacak ayakkabılar üstünde çalışmaya başlamıştık. Günlük ayakkabılara, gece için özel terliklere ve birkaç çift sıkı çoraba gereksinimimiz vardı. Kronolojik olarak çalıştık; ayaklarımızın o zamanki boyuna uyacak şeylerle başlayıp giderek daha küçüklerini, daha küçüklerini yaptık.

En önemlisi, yengem bana *nu şu* öğretmeye başladı. O zamanlar, neden bana özel bir ilgi gösterdiğini tam olarak anlayamıyordum. Aptal gibi, eğer özenle çalışırsam, Güzel Ay'ı da özenli olmaya yönelteceğime inanıyordum. Ve eğer o da özenle çalışırsa, belki de annesininkinden daha iyi bir evlilik yapardı. Halbuki yengem, Güzel Ay ve benim hayatımız boyunca paylaşabilmemiz umuduyla gizli yazıyı yaşamımıza katmayı istiyordu aslında. Bunun, tıpkı erkeklerin yazısını okuyamayan babam ve amcam gibi, ikisi de *nu şu* bilmeyen annem ve büyükannemle yengem arasında bir sürtüşmeye neden olduğunu da algılayamadım.

O zaman, henüz erkeklerin yazısını görmeme vakit vardı, bu yüzden karşılaştırma yapabilecek durumda değildim. Halbuki şimdi, erkeklerin yazısının, her bir karakterin kolaylıkla bir kare içine alınabildiği, göze batan bir yazı olduğunu, ama bizim *nu şu*'muzun, sivrisinek bacaklarına ya da tozun üstünde kuşların bıraktığı ayak izlerine benzediğini söyleyebilirim. Erkeklerin yazısının aksine, bir *nu şu* karakteri belli bir sözcüğü simgelemez. Bizim karakterlerimiz daha çok, yapısal olarak fonetiktir. Sonuç olarak, bir karakter, aynı sesi çıkartan bütün sözcükleri anlatabilir. Bu yüzden, bir ka-

rakter 'kara', 'kere' ya da 'kare'[1] sözcüklerini ortaya çıkartan bir ses üretse de, genellikle kullanıldıkları bağlam, anlamı netleştirir. Yine de, anlamı yanlış yorumlamadığımızdan emin olmak için çok dikkatli olmak gerekir. Birçok kadın –annem gibi, büyükannem gibi– hiçbir zaman bu yazıyı öğrenmezler, yine de, pek çoğu bir *ta dum, ta dum, ta dum* ritmiyle yankılanan şarkıların ve öykülerin bazılarını bilirler.

Yengem, *nu şu*'ya hâkim olan özel kuralları öğretti bana. *Nu şu*, mektup, şarkı ya da yaşamöyküleri yazmak, kadınca işler üstüne ders vermek, tanrıçalara dua etmek ve tabii ki popüler öyküler yazmak için kullanılabilirdi; fırça ve mürekkeple, kâğıda ya da yelpaze üstüne yazılabilirdi; mendilin üstüne işlenebilir ya da kumaşa dokunabilirdi. Diğer kadınlardan ve kızlardan oluşan bir topluluk önünde yüksek sesle okunabilirdi; okunmalıydı da; ama yalnızken okunan ve üzerine titrenen bir şey de olabilirdi aynı zamanda. Ancak, en önemli iki kural şunlardı: Erkekler, asla bu yazının varlığını öğrenmemeliydiler ve hiçbir biçimiyle, hiçbir zaman karşılaşmamalıydılar.

İŞLER HER GÜN BU ŞEKİLDE SÜRDÜ – Güzel Ay ve ben, her gün yeni beceriler kazandık – ta ki, Kâhin'in geldiği yedinci yaşgünüme kadar. Bu kez, üç kızın –Güzel Ay, ben ve bu iş için tek uygun yaşta olanımız, Üçüncü Kızkardeş'in– ayak bağlamaya başlamaları için ortak bir gün bulması gerekiyordu adamın. Biraz kem küm etti; sekiz karakterimizi sordu; ama her şey söylenip yapıldıktan sonra, genellikle yöremizdeki kızlar için seçilen bir günde karar kıldı – ayakları bağlanacak olanların dualar ederek ayak bağlamayı yöneten Tanrıça Minik-Ayaklı Bakire'ye son bağışlarını yaptıkları, ay takviminin sekizinci ayının yirmidördüncü günü.

Anne ve Yenge, bağlama öncesi faaliyetlerine kaldık-

ları yerden devam ettiler; ek sargılar yaptılar. Kemiklerimizin hamur kıvamında yumuşaması ve ayaklarımızın bir hamur topağından daha büyük olmamasını başarmamız için, bize kırmızı fasulye mantısı yedirdiler. Ayak bağlamaya başlamamızdan önceki günlerde, köyümüzdeki pek çok kadın gelip üst kattaki odamızda ziyaret ettiler bizi. Büyük Kızkardeş'in yeminli kardeşleri bize şans dilediler, şekerler getirdiler ve resmen kadınlığa adım attığımız için tebrik ettiler. Odamızı, kutlama sesleri doldurdu. Herkes mutlu mutlu şarkılar söylüyor, gülüyor, konuşuyordu. Şimdi, hiç kimsenin söylemediği birçok şey olduğunu biliyorum. (Hiç kimse ölebileceğimi söylemedi, ta ki kocamın evine taşınıp kayınvalidem, sadece ilçemizde değil, Çin'in tamamında, ayak bağlama yüzünden her on kızdan birinin öldüğünü söyleyene kadar.)

Bütün bildiğim, ayak bağlamanın beni daha evlenilebilir hale getireceği, dolayısıyla bir kadının yaşamındaki en büyük sevgiye ve neşeye –bir erkek evlada– daha yaklaştıracağıydı. Bu yüzden hedefim, yedi belirgin özelliği olan bir çift mükemmel bağlanmış ayağa sahip olmaktı: küçük, dar, düz, sivri uçlu, kemerli, ve evet, yine de mis kokulu ve yumuşak dokulu olmalıydılar. Bütün bu gereklilikler içinde boy, en önemlisiydi. Yedi santimetre –yaklaşık olarak bir başparmağın boyu– ideal olanıydı. Biçim, ikinci sırada geliyordu. Mükemmel bir ayağın biçimi lotus çiçeğinin goncasına benzemeliydi; dolgun olmalı, topukta yuvarlaklaşmalı, uçta sadece bütün ağırlığı taşıyacak başparmak kalacak şekilde sivrilmeliydi. Bu da, başparmak dışındaki parmakların ve ayak kemerinin kırılıp topuğa doğru bükülmeleri gerektiği anlamına geliyordu. Son olarak, ayağın ön bölümü ile topuğun oluşturduğu yarık, kıvrımları arasında büyük bir madenî parayı dikine gizleyebilecek kadar derin olmalıydı. Eğer bütün bunlara ulaşabilirsem, ödülüm mutluluk olacaktı.

Ay takviminin sekizinci ayının yirmidördüncü gününün sabahında, annelerimiz Guanyin'in küçük heykelciğinin sunağına minyatür ayakkabıları bırakırken, biz de Minik-Ayaklı Bakire'ye ağdalı pirinç köfteleri sunduk. Bundan sonra, Anne ve Yenge, şap, sıkıştırıcı, makas, özel tırnak makası, iğne ve iplik alıp geldiler; hazırlamış oldukları uzun bandajları çıkarttılar – her biri beş santim genişliğinde, üç metre uzunluğunda ve hafifçe kolalanmıştı. Sonra evdeki bütün kadınlar üst kata geldiler. En son, elinde içinde dut kökü, badem, idrar, otlar ve köklerin demlendiği, kaynamış su dolu bir kovayla, Büyük Kızkardeş geldi.

En büyükleri olarak, önce ben gittim; ne kadar cesur olabileceğimi göstermeye kararlıydım. Anne, ayaklarımı yıkadı; dokuyu büzüştürüp kaçınılmaz kan ve cerahat salgılarını azaltsın diye şapla ovdu. Ayak tırnaklarımı olabildiğince kısa kesti. Bu arada bandajlarım, tenimde kuruduklarında iyice sıkılaşsınlar diye suya bastırılmıştı. Sonra, Anne sargının bir ucunu aldı, ayağımın üst bölümüne yerleştirdi ve dört küçük parmağımın üstünden çekerek onları ayağımın altına kıvırma işlemini başlattı. Oradan bandajı topuğumun çevresinden bağladı. Ayak bileğimin arkasından attığı bir ilmikle de, attığı ilk iki turu daha dayanıklı ve güvenli hale getirdi. Amaçlanan, ayak parmaklarımı topuğumla birleştirmek, yarığı oluşturmak ama yürüyebilmemi sağlamak için başparmağımı bırakmaktı. Anne, bandajın tamamı kullanılıp bitene kadar bu adımları tekrar etti; bütün bu süre boyunca Yenge ve Büyükanne omzunun üstünden bakarak ilmiklerin hiçbir şekilde kırışmadığından emin oldular. Son olarak, Anne, bağlar gevşemesin ve ayağımı serbest bırakamayayım diye, bandajın ucunu sıkıca dikip kapattı.

Aynı işlemi öbür ayağıma da uyguladı; sonra Yenge, Güzel Ay'ınkileri bağlamaya başladı. Güzel Ay'ın ayakları da bitince, Anne kızkardeşimi çağırdı, ama o cevap

vermedi. Bu bir saat önce olsa, onu bulmaya gönderilirdim, ama gelecek iki yıl boyunca merdivenlerden yürüyerek inmeme izin verilmeyecekti. Anne ve Yenge evi aradılar, sonra dışarıya çıktılar. Kafesli pencereye koşup gözetlemek istedim, ama kemiklerimin üstünde baskı oluştuğu ve bağların sıkılığı kan dolaşımımı engellediği için, ayaklarım ağrımaya başlamıştı bile. Güzel Ay'a bir göz attım; yüzü, adının çağrıştırdığı gibi bembeyazdı; yanaklarından aşağıya iki damla yaş süzülüyordu.

Dışarıdan, Anne ve Yenge'nin "Üçüncü Kızkardeş, Üçüncü Kızkardeş," diye seslenmeleri, bize kadar geliyordu.

Büyükanne ve Büyük Kızkardeş, kafesli pencereye gidip baktılar.

"*Aiya,*" diye mırıldandı Büyükanne.

Büyük Kızkardeş dönüp bize baktı. "Anne ve Yenge, komşunun evindeler. Üçüncü Kızkardeş'in çığlıklarını duyuyor musunuz?"

Güzel Ay ve ben, başımızı sallayıp duymadığımızı belirttik.

"Anne, Üçüncü Kızkardeş'i ara yoldan sürükleyip getiriyor,".diye anlattı Büyük Kızkardeş.

Şimdi Üçüncü Kızkardeş'in bağırdığını duyuyorduk: "Hayır, gitmeyeceğim, yapmayacağım!"

Anne, yüksek sesle azarladı onu: "Sen değersiz bir hiçsin. Sen, atalarımız için bir utanç kaynağısın." Bunlar çirkin sözlerdi ama alışıktık; köyümüzde hemen her gün duyulurlardı.

Üçüncü Kızkardeş odadan içeriye itildi, ama yere düşer düşmez ayaklarının üstüne dikildi, bir köşeye koşup sindi.

Üçüncü Kızkardeş'in gözleri odada fıldır fıldır dönüp saklanacak bir yer ararken, "Bu olacak. Seçeneğin yok," diye kestirip attı Anne. Tuzağa düşmüştü; kaçınılmaz olanı hiçbir şey durduramazdı. Anne ve Yenge, ona doğru gittiler; ileriye uzattıkları kollarının altından kaçmak

için son bir çaba gösterdi, ama Büyük Kızkardeş kaptı onu. Sadece altı yaşındaydı Küçük Kızkardeş, ama bütün gücüyle uğraşıp savaştı. Anne aceleyle bandajları uygularken, Büyük Kızkardeş, Yenge ve Büyükanne zapt ettiler onu. Bütün işlem boyunca, Üçüncü Kızkardeş çığlık çığlığa bağırdı. Bir-iki kez bir kolunu kurtardı, ama hemen yeniden yakalandı. Bir an için, Anne'nin Üçüncü Kızkardeş'in ayağı üstündeki dikkati dağıldı ve ardından o ayağın bağları tamamen bozuldu, uzun bandaj, havada bir akrobatın kurdelesi gibi fırıldadı. Güzel Ay ve ben, dehşete düşmüştük. Bizim ailemizden birisi bu şekilde davranmamalıydı. Ama bütün yapabildiğimiz oturup bakmaktı, çünkü o zamana kadar, artan acı saplanmaları, ayaklarımızdan, bacaklarımıza çıkmaya başlamıştı. Sonunda Anne işini bitirdi. Üçüncü Kızkardeş'in ayağını yere itti, ayağa kalktı, aşağıya, en küçük kızına bezginlikle baktı ve tek bir sözcük tısladı: "Değersiz!"

Şimdi, benimki kadar uzun bir yaşamda süreleri önemsiz gibi gözüken ama bana sonsuzluk gibi gelen, sonraki birkaç dakikayı ve haftayı anlatacağım.

Anne önce bana baktı, çünkü en büyükleri bendim. "Ayağa kalk!"

Bu düşünce, algılayabileceğimin ötesindeydi. Ayaklarım zonkluyordu. Sadece birkaç dakika önce cesaretimden emindim. Şimdiyse gözyaşlarımı tutabilmek için elimden geleni yapıyordum, ama başaramadım.

Yenge, Güzel Ay'ın omzuna vurdu. "Ayağa kalk ve yürü."

Üçüncü Kızkardeş hâlâ yerde inliyordu.

Anne iskemleden kuvvetle çekti beni. *Acı* sözcüğü, hissettiklerimi anlatmanın yanından bile geçemez. Parmaklarım, ayaklarımın altına kilitlenmişlerdi, öyle ki, bedenimin ağırlığı tamamen bu uzantıların üstüne yüklenmişti. Geriye, topuklarımın üstüne kaykılarak dengemi bulmaya çalıştım. Anne bunu görünce vurdu bana.

"Yürü!"

Yapabileceğimin en iyisini yaptım. Ben ayaklarımı sürüyerek pencereye doğru giderken, Anne eğildi, Üçüncü Kızkardeş'i çekip ayağa kaldırdı ve Büyük Kızkardeş'e doğru sürükleyip, "Onu odada bir baştan bir başa on kez yürüt," dedi. Bunu duymak, beni neyin beklediğini anlamama yetti; ama bu, neredeyse akıl almaz bir durumdu. Olan biteni gören ve evdeki en düşük rütbeli insan olan yengem, kızının elini kabaca yakalayıp onu iskemleden kaldırdı. Anne beni bir ileri bir geri kadınlar odasında yürütürken, yüzümden aşağıya yaşlar akıyordu. Hafif hafif inlediğimi duydum. Üçüncü Kızkardeş hâlâ haykırıyor, güreşerek Büyük Kızkardeş'ten kurtulmaya çalışıyordu. Evimizdeki en önemli kişi olan Büyükanne'nin görevi sadece bu olanları denetlemekse de, gidip Üçüncü Kızkardeş'in öbür kolunu tuttu. Kendisinden çok daha güçlü iki kişi tarafından kuşatılmış durumdaki Üçüncü Kızkardeş'in bedeni itaat etmek zorundaydı; ama bu, herhangi bir biçimde sözlü yakınmalarının azalmasını sağlamadı. Sadece Güzel Ay, duygularını içine gömdü; o da evimizde aşağı rütbede olduğu halde, iyi bir kız evlat olduğunu gösterdi.

On gidiş gelişimizden sonra, Anne, Yenge ve Büyükanne bizi yalnız bıraktılar. Üç kız, fiziksel işkenceden neredeyse felç olmuştuk; ama daha sınanmamız yeni başlıyordu. Yemek yiyemiyorduk. Boş midelerle bile, ıstıraptan kusuyorduk. Sonunda, bütün ev halkı yataklarına çekildi. Uzanıp yatmak, nasıl güzel bir ertelemeydi. Sadece ayaklarımızın bedenimizin geri kalanıyla aynı seviyede olması bile bir rahatlamaydı. Ama saatler ilerledikçe, yeni bir acı bizi ele geçirdi. Ayaklarımız, sanki bir mangalın kömürleri üstünde yatıyorlarmışçasına yanıyordu. Garip miyavlama sesleri çıkıyordu dudaklarımızdan. Zavallı Büyük Kızkardeş, odayı bizimle paylaşmak zorundaydı. Bizi rahatlatmak için elinden geleni yaptı; peri masalları anlattı; konumları ne olursa olsun, büyük Çin ülkesindeki bütün kızların, değerli birer kadın, eş ve anne olabil-

mek için bu yollardan geçtiğini, mümkün olan en yumuşak biçimde hatırlattı.

O gece hiçbirimiz uyumadık; ama ilk gün hissettiğimizi düşündüğümüz şeyler, ikinci günde iki katı kötüleşti. Üçümüz de bandajlarımızı sökmeye çalıştık, ama sadece Üçüncü Kızkardeş, gerçekten bir ayağını serbest bırakabildi. Anne, kollarına, bacaklarına vura vura dövdü onu; ayağını yeniden bağladı ve ceza olarak, odada fazladan on tur daha attırdı. Durmadan onu kabaca sarsıp, "Bir minik gelin mi olmak istiyorsun?" diye soruyordu. "Bunun için çok geç değil. Böyle bir geleceğin olabilir."

Bu gözdağını yaşamımız boyunca duymuştuk, ama hiçbirimiz, hiçbir zaman bir minik gelin *görmemiştik*. İstenmeyen, inatçı, büyük ayaklı kızları evlerine kabul edebilmek için fazlasıyla fakirdi Puwei'nin insanları, ama hiç tilki ruhu[1] da görmemiştik, yine de, bunlara bütün kalbimizle inanıyorduk. Bu yüzden, annem tehditlerini sürdürdü ve Üçüncü Kızkardeş, geçici olarak teslim oldu.

Dördüncü gün, bağlı ayaklarımızı bir kova dolusu sıcak suya soktuk. Sonra bandajlar çıkartıldı; Anne ve Yenge, tırnaklarımızı kontrol ettiler, nasırları aldılar, ölü deriyi ovarak soydular; yeniden şap ve çürüyen etin kokusunu bastırmak için parfüm sürdüler; yeni temiz bandajlarla, bu kez daha sıkı olarak bağladılar ayaklarımızı. Her gün aynı şeyler tekrarlandı. Her dört günde bir bunlar tekrarlandı. Her iki haftada yeni bir çift ayakkabı giydik; her çift, bir öncekinden küçüktü. Komşu kadınlar bizi ziyarete geldiler; kemiklerimizin daha çabuk yumuşayacağı umuduyla kırmızı fasulye mantısı ya da ayaklarımız o ince ve sivri uçlu biçimi alsınlar diye kurutulmuş kırmızıbiberler getirdiler. Büyük Kızkardeş'in yeminli kızkardeşleri, kendi ayak bağlamaları sırasında işe yara-

[1] Tilki Ruhları: Jade İmparatorluğu halkı tarafından tam da 'iblis' olarak kabul edilmeyen, düzenbazlıkları ve öğreticilikleriyle tanınan, insanlara yaptıkları yanlışları gösterdikleri düşünülen, biçimleri değişebilen -bazen insan formunu da alabilen-, insanları lânetlemelerinden korkulan hayali yaratıklar.

dığını düşündükleri küçük armağanlarla geldiler. "Yazı fırçamın ucunu ısır; dip bölümü ince ve narindir. Böylece ayakların da ince ve narin olurlar." Ya da, "Bu deniz-kestanelerini ye; etlerine umursamamayı öğütlerler."

Kadınlar odası, bir disiplin mekânına dönüştü. Günlük işlerimizi yapmak yerine, odada bir baştan bir başa yürüyüp duruyorduk. Her gün, turların sayısını artırıyordu Anne ve Yenge. Her gün, Büyükanne de yardıma geliyordu; yorulduğunda, yataklardan birine uzanıp dinleniyor, yattığı yerden yönetiyordu bizi. Hava soğuduğunda, ek yorganlarla örtüyordu bedenini. Günler kısalıp kararmaya başladıkça, sözcükleri de kısalıp karardı; sadece Üçüncü Kızkardeş'e bakıp gözleriyle onu turlamaya devam etmeye teşvik ediyor, ender olarak konuşuyordu.

Acımız hiç azalmadı. Nasıl azalabilirdi ki? Ama bir kadın için en önemli dersi almıştık: Kendi iyiliğimiz için, itaat etmeliydik. O ilk haftalarda bile, üçümüzün nasıl kadınlar olacağını gösteren tablo ortaya çıkmaya başlamıştı. Güzel Ay, her koşulda ölçülü ve güzel olacaktı. Üçüncü Kızkardeş, durmadan yakınan bir eş olacaktı; bahtına yanacak, kendisine verilen armağanlar için şükran duymayacaktı. Bana gelince –hani şu sözde özel olan– kaderimi tartışmasız kabul etmiştim.

Bir gün, odadaki gidiş gelişlerimden birinde bir çatırtı duydum. Ayak parmaklarımdan biri kırılmıştı. Sesin, bedenimin içinde kaldığını düşündüm, ama o kadar keskindi ki, kadınlar odasındaki herkes duydu. Annemin gözleri üstüme odaklandı. "Devam et! Nihayet bir gelişme oluyor!" Yürürken, bütün bedenim sarsılıyordu. Akşam çökene kadar, kırılması gereken sekiz parmağın sekizi de kırılmıştı, ama hâlâ yürümeye zorlanıyordum. Attığım her adımın ağırlığı altında kırık parmaklarımı hissediyordum; ayakkabılarımın içinde sallanıyorlardı. Bir zamanlar eklemin bulunduğu yerde yeni oluşan alan, şimdi jelatinimsi, sonsuz bir işkence merkezine dönüş-

müştü. Buz gibi hava, bütün bedenimi kasıp kavuran dayanılmaz duyarlılığı uyuşturmaya başlamamıştı henüz. Yine de, Anne itaatimden hoşnut değildi. O akşam, Büyük Erkekkardeş'e ırmağın kıyısından bir kamış kesip getirmesini söyledi; sonraki iki gün, bunu bacaklarımın arkasında kullandı yürümeye devam etmemi sağlamak için. Bandajlarımın açıldığı gün, her defasında olduğu gibi ayaklarımı suya batırdım, ama bu kez kemikleri yeniden biçimlendirmek için yapılan masaj sırasında yaşadıklarım, o güne kadarki deneylerimin çok ötesindeydi. Anne, parmaklarıyla, sallanan kemiklerimi geriye, ayaklarımın tabanına çekti. Anne'nin anne sevgisini, başka hiçbir zaman bu kadar net görmedim.

"Gerçek bir hanımefendi, yaşamında hiçbir çirkinliğe izin vermez," diye durmadan yineliyor, sözcükleri içime saplıyordu. "Ancak acı çekerek güzelliğe ulaşabilirsin. Ancak ıstırap çekerek huzura kavuşabilirsin. Ben sarıyorum, ben bağlıyorum ama ödülü sen alacaksın."

Güzel Ay'ın parmakları birkaç gün sonra kırıldı, ama Üçüncü Kızkardeş'in kemikleri direndi. Anne, Büyük Erkekkardeş'i başka bir göreve gönderdi; bu kez, daha fazla baskı oluşturmak için Üçüncü Kızkardeş'in parmaklarına sarılabilecek küçük taşlar bulması gerekiyordu. Üçüncü Kızkardeş'in direndiğini söylemiştim, ama çığlıkları şimdi daha da yükselmişti – sanki bu mümkünmüş gibi... Güzel Ay ve ben, daha fazla ilgi istediği için bu şekilde tepki verdiğini düşünüyorduk. Sonuçta, Anne, bütün emeğini tamamen bana adamıştı. Ama bağlarımızın açıldığı günlerde, bizim ayaklarımızla Üçüncü Kızkardeş'in ayakları arasındaki farkı görebiliyorduk. Evet, bandajlarımızın arasından kan ve cerahat süzülüyordu ve bu normaldi, ama Üçüncü Kızkardeş'in bedeninden sızan sıvılar, yeni ve değişik bir koku almıştı. Ayrıca, Güzel Ay ve benim tenimiz ölü benzi gibi solduğu halde, Üçüncü Kızkardeş'inki bir çiçek gibi pembe pembe parıldıyordu.

Madam Wang, yine ziyarete geldi bizi. Annemin orta-

ya çıkarttığı işi denetledi, acıyı azaltmak için, çay gibi demlenecek birkaç şifalı bitki önerdi. O acı içeceği, kar başlayıp ayağımın orta bölümündeki kemikler kırılana kadar içmedim. Üçüncü Kızkardeş'in durumu aniden değiştiğinde, zihnim, çektiğim ıstırabın ve şifalı otların karışımının ortaya çıkarttığı bir sis içindeydi. Teni yandı; gözleri, yaşla ve ateşin getirdiği deli bir bakışla parıldamaya başladı; yuvarlak yüzünde keskin köşeler oluştu. Anne ve Yenge, öğle yemeğini hazırlamak için aşağıya indiklerinde, Büyük Kızkardeş, zavallı kardeşine acıyıp yataklardan birine uzanmasına izin verdi. Güzel Ay ve ben de odada tur atmaya ara verdik. Otururken yakalanmaktan korktuğumuzdan, Üçüncü Kızkardeş'in yanında dikildik. Büyük Kızkardeş, bacaklarını ovarak, biraz rahatlatmaya çalıştı Üçüncü Kızkardeş'i. Ama kışın en sert zamanıydı ve hepimiz, en kalın giysilerimizi giyiyorduk. Bizim yardımımızla, Büyük Kızkardeş, Üçüncü Kızkardeş'in pantolonunun paçasını dizine kadar sıvadı ki doğrudan baldırına masaj yapabilsin. İşte o zaman, Üçüncü Kızkardeş'in bandajlarının altından yukarıya doğru çıkan ve yılankavi yollarla bacağına yayılarak pantolonunun altında kaybolan sert, kırmızı çizgileri gördük. Bir an için birbirimize baktık, sonra hemen öbür bacağı inceledik; aynı kırmızı çizgiler, onda da vardı.

Büyük Kızkardeş, aşağıya indi. Gördüklerimizi söylemek için, işini eksik yaptığını da itiraf etmesi gerekiyordu. Anne'nin elinin Büyük Kızkardeş'in yüzüne çarpmasını duymayı bekliyorduk. Ama hayır. Bunun yerine, Anne ve Yenge, koşarak yukarıya çıktılar. Merdivenlerin başında durarak odayı gözden geçirdiler: minik bacaklarını sergileyerek tavana bakan Üçüncü Kızkardeş, sabırla cezalandırılmayı bekleyen öbür iki kız ve yorganlarının altında uyumakta olan Büyükanne. Yenge manzaraya bir göz attı ve su kaynatmaya gitti.

Anne, yatağa doğru yürüdü; elinde bastonu yoktu; odanın öbür ucuna doğru kanatları kırık bir kuş gibi ve

kendi kızına bile yardım etmekten aciz bir insan olarak dalgalanarak gitti. Yenge geri döner dönmez, Anne bandajları çözmeye başladı. Odayı iğrenç bir koku doldurdu. Yenge eliyle ağzını kapattı. Dışarıda kar yağıyor olmasına rağmen, pis koku dışarıya çıkabilsin diye Büyük Kızkardeş pencereleri kaplayan ince kâğıdı yırtıp attı. Sonunda, Üçüncü Kızkardeş'in ayakları tamamen açığa çıktı. Cerahat, koyu yeşildi, kan da kahverengimsi, kokuşmuş çamur kıvamında pıhtılaşmıştı. Üçüncü Kızkardeş oturur pozisyona getirilmiş, bağları çözülmüş ayakları, buharları çıkan bir tas suya sokulmuştu. Aklı bizden o kadar uzaklardaydı ki, bağırmıyordu.

Üçüncü Kızkardeş'in geçen haftalardaki bütün çığlıkları, şimdi başka bir anlam kazanmıştı. O ilk gün, kötü bir şeylerin olabileceğini biliyor muydu? Bu yüzden mi karşı çıkmıştı? Anne, aceleyle, korkunç bir hata mı yapmıştı onda? Üçüncü Kızkardeş'in kan zehirlenmesini bandajlarındaki kırışıklıklar mı tetiklemişti? Madam Wang'ın benim için iddia ettiği gibi, kötü beslenme yüzünden güçsüz müydü bedeni? Şimdi bu cezayı hak etmek için, önceki yaşamında ne yapmıştı acaba?

Anne, enfeksiyondan arıtmak için o ayakları ovup durdu. Üçüncü Kızkardeş bayıldı. Kabın içindeki su, zehirli salgılarla yoğunlaştı. Sonunda Anne kırılmış uzantıları kovadan çıkartıp yumuşak hareketlerle kuruladı.

"Anne," diye seslendi Anne kayınvalidesine, "sen benden daha deneyimlisin. Lütfen bana yardım et."

Ama Büyükanne, yorganlarının altında kımıldamadı. Sonra ne yapılacağı konusunda Anne ve Yenge anlaşmazlığa düştüler.

"Ayaklarını açıkta bırakalım, havayla temas etsin," diye önderdi Anne.

"Bunun yapılabilecek en kötü şey olduğunu biliyorsun," diye yanıtladı Yenge. "Kemiklerinin birçoğu zaten kırıldı. Onları bağlamazsan, hiçbir zaman tam olarak iyileşmezler. Sakat kalır. Evlenilemez bir kız olur."

"Onu evlenmemiş olarak bu dünyada tutmayı, tamamen kaybetmeye tercih ederim."

"O zaman hiçbir amacı, hiçbir değeri olmaz," diye mantık yürüttü Yenge. "Senin anne sevgin, bunun istenen bir gelecek olmadığını söylüyor sana."

Tartıştıkları bütün bu süre boyunca, Üçüncü Kızkardeş kımıldamadı. Tenine şap sürüldü ve ayakları yeniden bağlandı. Ertesi gün, hâlâ kar yağıyordu ve o daha da kötüleşti. Zengin olmadığımız halde, Baba fırtınaya dalıp gitti, köyün doktorunu getirdi. Doktor Üçüncü Kızkardeş'e bakıp başını salladı. Sevdiğimiz birinin canının ruhlar dünyasına karışmak için bizi bırakıp gitmesine engel olmanın gücümüzü aştığı anlamına gelen bu hareketi, ilk kez görüyordum. Onunla savaşabilirdiniz, ama bir kez ölüm sıkıca tuttuğunda, yapılabilecek hiçbir şey yoktu. Öbürdünyanın istekleri karşısında boynumuz bükük tü. Doktor, yara lapası ve kaynatılacak şifalı bitkiler hazırlamayı önerdi, ama iyi ve dürüst bir adamdı; durumumuzu anlıyordu.

"Küçük kızınız için bunları yapabilirim," dedi Baba'ya "ama bu parayı boşa harcamak olur."

Ama o günün kara haberleri bu kadarla kalmadı. Biz doktora yaltaklanırken, o çevresine bakınıp yorganların altındaki Büyükanne'yi gördü; yanına gidip alına dokundu ve *ki*'sini[1] ölçen gizli nabzını dinledi. Başını kaldırıp babama baktı. "Saygıdeğer anneniz çok hasta," dedi. "Neden daha önce söz etmediniz bundan?"

Baba bu soruyu yüzakıyla nasıl cevaplayabilirdi? İyi bir evlattı, ama aynı zamanda bir erkekti ve bu, evin iç alanını ilgilendiren bir konuydu. Yine de, Büyükanne'nin iyiliği, onun en önemli evlatlık göreviydi. O aşağıda erkekkardeşiyle birlikte piposunu içip kışın sona ermesini beklerken, yukarıda iki kişi, ruhlar âleminin büyüsüne kapılmıştı.

[1] Çin inanışına göre her şeyin içinde var olduğu düşünülen yaşam enerjisi. (Çev.)

Yeniden, tüm aile sorular sormaya başladı. Değersiz kızlara çok fazla zaman harcanıp değerli bir kadının, evimizin saygıdeğer üyesinin zayıf düşmesine mi izin verilmişti? Üçüncü Kızkardeş'le odada bir aşağı bir yukarı bütün o dolaşmalar, Büyükanne'nin geriye kalan adımlarının deposundan mı çalınmıştı? Üçüncü Kızkardeş'in çığlıklarını dinlemekten yorgun düşen Büyükanne, bu usandırıcı gürültü patırtıyı dışarıda bırakmak için *ki*'sini mi kapatmıştı? Üçüncü Kızkardeş'i almaya gelen ataların ruhları, bir başka kurban daha olması olasılığı karşısında baştan mı çıkmışlardı?

Geçtiğimiz haftalardaki onca gürültüden ve Üçüncü Kızkardeş'e gösterilen onca ilgiden sonra şimdi herkes yön değiştirip Büyükanne'ye odaklanmıştı. Babam ve amcam, sadece pipo içmek, yemek yemek ya da biraz rahatlamak için başından ayrılıyorlardı. Yenge bütün ev işlerine el koymuş, herkes için yemek pişiriyor, çamaşır yıkıyor, bize bakıyordu. Anne'nin uyuduğunu hiç görmedim. İlk gelin olarak, hayatta iki temel amacı vardı: ailenin devamını sağlayacak oğullar doğurmak ve kocasının annesine bakmak. Büyükanne'nin sağlığına daha fazla dikkat etmeliydi. Bunun yerine, aklını dünyevî umutların çelmesine izin vermiş, ilgisini bana ve benim şanslı geleceğime yöneltmişti. Şimdi, önceki ihmalkârlığı sonucu ortaya çıkan müthiş bir azimle, öngörülen bütün âdetleri yerine getiriyor, tanrılara ve atalarımıza özel adaklar hazırlıyor, dualar ediyor, şarkılar söylüyor, hatta Büyükanne'nin canına can katmak için, kendi kanından çorba yapıyordu.

Herkes Büyükanne'yle meşgul olduğundan, Üçüncü Kızkardeş'e bakma görevi Güzel Ay'la bana verilmişti. Sadece yedi yaşındaydık; onu rahatlatacak sözcüklerin ya da hareketlerin neler olduğunu bilmiyorduk. Müthiş ıstırap çekiyordu, ama yaşamım boyunca göreceklerimin en kötüsü değildi bu. Dört gün sonra, bu kadar kısa bir yaşam için adil olmayan miktarda acı ve ıstırap çekerek

öldü. Ondan bir gün sonra da Büyükanne öldü. Kimse onun acı çektiğini görmedi. Sadece, sonbaharda yapraklardan oluşan battaniyenin altına girmiş tırtıl gibi yatağında kıvrılıp giderek küçüldü, küçüldü.

TOPRAK, GÖMME İŞLEMİ İÇİN FAZLA SERTTİ. Büyükanne'nin geride kalan iki yeminli kızkardeşi onunla ilgilendiler, yas şarkıları söylediler, bedenini müsline sardılar ve onu öbürdünya için giydirdiler. Yaşlı bir kadındı, çok uzun bir hayatı olmuştu; bu yüzden, sonsuzluk giysileri çok katlıydı. Üçüncü Kızkardeş sadece altı yaşındaydı. Onu öbürdünyada sıcak tutacak yaşam boyu edinilmiş giysileri ya da orada onu karşılayacak arkadaşları yoktu. Bir yazlık takımı, bir de kışlık takımı vardı; bunlar bile, önce Büyük Kızkardeş'in, sonra da benim giymiş olduğumuz şeylerdi. Büyükanne ve Üçüncü Kızkardeş, kışın geri kalanını bir kar örtüsü altında geçirdiler.

Büyükanne'nin ve Üçüncü Kızkardeş'in ölümleriyle gömülmeleri arasında geçen sürede, kadınlar odasında çok şeyin değiştiğini söyleyebilirim. Evet, hâlâ tur atıp duruyorduk; hâlâ dört günde bir ayaklarımızı yıkıyor, iki haftada bir daha küçük ayakkabılara geçiyorduk. Ama artık Anne ve Yenge üstümüze titriyorlardı. Biz de dikkatli davranıyorduk; hiçbir şeye direnmiyor, hiçbir şeyden yakınmıyorduk. Ayaklarımızı yıkama zamanı geldiğinde, gözlerimiz, Anne'ninkiler ve Yenge'ninkiler kadar odaklanıyordu cerahate ve kana. Her akşam, nihayet biz kızlar yalnız kaldıktan sonra ve her sabah, mutat işlerimize başlamadan önce, Büyük Kızkardeş, enfeksiyon oluşmadığından emin olmak için bacaklarımızı kontrol ediyordu.

Ayak bağlamamızın o ilk aylarını, sık sık düşünüyorum. Anne'nin, Yenge'nin, Büyükanne'nin, hatta Büyük Kızkardeş'in bizi yüreklendirmek için nasıl çeşitli de-

yimler sıraladıklarını anımsıyorum. Bunlardan biri şöyleydi: "Tavukla evlen, tavukla kal; horozla evlen, horozla kal." O zamanlar sıkça olduğu gibi, sözcükleri duyuyor, ama anlamlarını kavrayamıyordum. Evlenmeye ne kadar layık olduğumu, ayaklarımın ölçüsü belirleyecekti. Küçük ayaklarım, gelecekteki kocamın ailesine, kişisel disiplinimin ve çocuk doğurma acısına ve ileride karşılaşabileceğim her türlü talihsizliğe katlanma yeteneğimin kanıtı olarak sunulacaktı. Küçük ayaklarım, öz aileme, özellikle anneme karşı ne kadar itaatkâr olduğumu dünyaya gösterecek, gelecekteki kaynanamın üstünde de iyi bir etki bırakacaktı. Elimle işlediğim ayakkabılar, gelecekteki kocamın ailesi için, nakışla ve diğer ev işleriyle ilgili yeteneklerimi gösteren bir simge olacaktı. Bir de, o zamanlar bu konuda hiçbir şey bilmiyorduysam da, ayaklarım, bir kadınla bir erkek arasındaki en özel ve yakın anlarda, kocamın büyülenmesini sağlayacaktı. Onları görme ve ellerinde tutma arzusu, ortak yaşamımız boyunca hiç azalmadı; ben beş çocuk doğurduktan sonra bile; bedenimin geri kalanı yatakta çekici olmaktan çıktıktan sonra bile...

Yelpaze

AYAKLARIMIZI BAĞLAMAMIZIN ÜZERİNDEN ALTI AY GEÇTİ, Büyükanne'yle Üçüncü Kızkardeş'in ölümlerinin üzerinden de iki ay... Karlar eridi, toprak yumuşadı ve Büyükanne'yle Üçüncü Kızkardeş, defnedilmeye hazırlandı. Yao yaşamlarında –hayır, bütün Çinlilerin yaşamlarında– para en çok üç olayda harcanır: doğum, evlilik ve ölüm. Hepimiz, iyi bir doğumla dünyaya gelmek ve iyi bir evlilik yapmak isteriz; hepimiz, iyi bir ölüm, iyi bir gömülme isteriz. Ama kader ve pratik koşullar, bu üç olayı, her şeyden çok etkiler. Büyükanne, ailenin başındaki kadındı ve örnek bir yaşam sürdürdü; Küçük Kızkardeş, hiçbir şey başaramadı. Baba ve Amca, paralarını denkleştirip Büyükanne'ye güzel bir tabut yapması için Şangjiangxu'daki bir cenaze levazımatçısına verdiler. Üçüncü Kızkardeş için kendileri küçük bir kutu yaptılar. Yine Büyükanne'nin yeminli kızkardeşleri geldiler ve sonunda cenaze törenini yaptık.

Ne kadar yoksul olduğumuzu bir kez daha gördüm. Eğer daha fazla paramız olsaydı, belki de Baba, Büyükanne'nin yaşamı anısına dullar için inşa edilen kemerlerden yaptırırdı bir tane; belki de gömülebileceği, en iyi *feng şui* öğelerine sahip uygun bir yer bulmak için kâhinden yararlanırdı ya da hâlâ çok uzun yol yürüyemeyen kızının ve yeğeninin mezarlığa gidebilmeleri için bir tahtırevan kiralardı. Bunların hiçbiri mümkün değildi.

Anne beni sırtında taşıdı, Yenge de Güzel Ay'ı. Küçük cenaze alayımız, evden çok uzak olmayan, yine de kiralık topraklarımızın içinde kalan bir mekâna ulaştı. Baba ve Amca, üçer kez secde ettiler, bir biri, bir öbürü, defalarca... Anne mezar tepeciğine kapanıp bağışlanması için yalvardı. Kâğıt para yaktık; ama yas tutmaya gelenlere şekerden başka armağan verilmedi.

Büyükanne her ne kadar *nu şu* okumayı bilmiyorduysa da, hâlâ yıllar önce evlendiğinde kendisine verilen Üçüncü Gün Düğün Kitapları duruyordu. Bunlar, başka bir-iki değerli eşyasıyla birlikte, iki yaşlılık-çağı yeminli kızkardeşi tarafından toparlanıp öbürdünyada ona eşlik etmeleri için mezarında yakıldılar. İkisi birlikte şarkı söylediler: "Umuyoruz, öbür yeminli kızkardeşlerimizi bulursun; üçünüz birlikte mutlu olursunuz. Bizi unutma. Lotus çiçeğinin kökü kesilmiş olsa da, aramızdaki liflerle bağlıyız. Bu yüzden ilişkimiz güçlü ve uzun ömürlü oldu." Üçüncü Kızkardeş'le ilgili hiçbir şey söylenmedi. Büyük Erkekkardeş'in bile ileteceği hiçbir mesajı yoktu. Kendi yazdığı hiçbir şey olmadığından, Yenge, Büyük Kızkardeş, Güzel Ay ve ben, Küçük Kızkardeş'i atalarımıza tanıştıracak mesajlar yazdık; sonra da yaktık onları.

Büyükanne için tutacağımız üç yıllık yas süresinin başında olsak da, hayat devam ediyordu. Ayak bağlamamın en ıstıraplı bölümü geride kalmıştı. Artık annemin bana çok fazla vurması gerekmiyordu; bağların verdiği acı da azalmıştı. Şimdi Güzel Ay ve benim yapacağımız en iyi şey, oturup ayaklarımızın yeni şekillerini almasını beklemekti. İkimiz, sabah erken saatlerde –Büyük Kızkardeş'in gözetimi altında– yeni dikiş çalışmaları yapıyorduk. Öğleye doğru, Anne bana pamuk eğirmeyi öğretiyordu; öğleden sonra da dokuma öğrenmeye geçiyordum. Güzel Ay ve annesi de aynı dersleri yapıyorlardı, sadece, sıraları tersti. Akşamüstleri, *nu şu* çalışmalarına adanmıştı; sabırla ve büyük bir keyifle, basit sözcükler öğretiyordu bize Yenge.

Artık Üçüncü Kızkardeş'in bağlarını denetlemesi gerekmeyen onbir yaşındaki Büyük Kızkardeş, kadın sanatları çalışmalarına döndü. Yerel Çöpçatan Madam Gao, hem Büyük Erkekkardeş, hem de Büyük Kızkardeş'in evlenme süreçlerini oluşturacak beş aşamanın ilki olan Akrabalık Sözleşmesi görüşmeleri için düzenli olarak gelip gidiyordu. Madam Gao'nun doğduğu köy olan Gaojia' da, bizimkine çok benzeyen bir ailenin kızı bulunmuştu Büyük Erkekkardeş'e. Bu potansiyel gelin için iyi bir şeydi, çünkü Madam Gao iki köy arasında çok fazla iş yapmış, *nu şu* mektupları düzenli olarak gidip gelebilmişti. Bunun ötesinde, Yenge de Gaojia'dan gelin gelmişti. Şimdi ailesi ile daha kolay iletişim kurabilecekti. O kadar neşeliydi ki, günler boyunca gülmesinin ardındaki kocaman mağaranın içini ve bütün o sivri dişlerini rahatlıkla görebilmişti herkes.

Tanıyan herkes tarafından sessiz ve güzel olduğu kabul edilen Büyük Kızkardeş, çok uzakta, Getan Köyü'nde yaşayan, bizimkinden daha iyi durumdaki bir aileye gelin gidecekti. Sonunda onu istediğimiz kadar sık göremeyeceğimiz için üzgündük; ama evlilik gerçekleşmeden önce daha altı yıl, ondan sonra bizi tamamen bırakıp gitmeden önce de iki veya üç yıl daha, yanımızda olacaktı. Çok iyi bilindiği gibi, yöremizde *buluo fujia* geleneklerine uyarız; gebe kalana kadar, tamamen kocalarımızın evlerine yerleşmeyiz.

Madam Gao, hiçbir biçimde Madam Wang'a benzemiyordu. Kaba sözcüğü, iyi tanımlardı onu. Madam Wang ipekler içinde gezerken, Madam Gao evde dokunmuş pamuklular giyiyordu. Madam Wang'ın sözcükleri bir kazın yağları kadar kayganken, Madam Gao'nun düşünceleri, bir köy köpeğinin havlaması kadar rahatsız ediciydi. Kadınlar odasına çıktı, bir tabureye tünedi ve Yi ailesinin evindeki bütün kızların ayaklarını görmek istedi. Tabii ki Büyük Kızkardeş ve Güzel Ay, itaat ettiler ona. Benim kaderim şimdiden Madam Wang'ın yönetimi

altında olduğu halde, Anne benim de ayaklarımı göstermem gerektiğini söyledi. Madam Gao'nun söylediklerini duymalısınız! "Yarık, bu kızın iç kıvrımları kadar derin; kocasım mutlu bir adam yapacak." Veya, "Ayağının önü uca doğru sivrilirken topuğunun kese gibi aşağıya bükülüşü, kocasına kendi organını hatırlatacak; şanslı adam gün boyu yatak işini düşünecek." O zaman ne demek istediğini anlamamıştım. Anladığımda, bu gibi şeylerin Anne ve Yenge'nin önünde konuşulmuş olmasından utandım. Ama onlar da Çöpçatan'la birlikte gülmüşlerdi. Biz üç kız da katıldık onlara, ama söylediğim gibi, bu sözler deneyimimizin ya da bilgimizin çok çok ötesindeydi.

O yıl, ay takviminin dördüncü ayının onsekizinci günü, Büyük Kızkardeş'in yeminli kızkardeşleri, Boğa Güreşi Günü için evimizde buluştular. Beş kız, ailelerinin kızkardeşliği başlatmak üzere onlara verdiği pirinci kiralayıp elde ettikleri gelirle kutlama giderlerini karşılayarak, gelecekteki evlerini ne kadar iyi yöneteceklerini şimdiden gösteriyorlardı. Her kız evden bir kap yemek getirmişti: pirinç-erişte çorbası, salamura yumurtalı pancar yaprakları, kırmızıbiber soslu domuz ayağı, yeşil fasulye turşusu ve tatlı pirinç kekleri. Hep birlikte de epey yemek pişirdiler; toplanıp hamur açtılar, onları buharda pişirip limon suyu ve kırmızıbiber yağıyla karıştırılmış soya sosuna batırdılar. Yediler, gülüştüler ve zengin aileden bir kızın, yaşamlarındaki bir sürü iniş çıkış boyunca yoksul kocasına sadık kalışını ve sonunda bu sadakatin üst düzey bir görevle ödüllendirildiğini anlatan 'Sangu' nun Öyküsü' ya da bir balığın kendisini çok güzel bir genç kadına dönüştürdüğü, sonra parlak bir bilgine âşık olduğu, bunun sonucunda da gerçek biçiminin açığa çıktığı 'Peri Sazan' gibi *nu şu* hikâyeleri anlattılar.

Ama en beğendikleri, 'Üç Erkekkardeşli Kadının Öyküsü'ydü. Hikayenin tümünü bilmiyorlardı; sözcüklerin pek çoğunu ezbere bildiği halde, Anne'nin anımsamalarına yardımcı olmasını da istemediler. Bunun yerine,

Yenge'ye yalvardılar hikâye boyunca kendilerine eşlik etmesi için. Israrlarına, Güzel Ay ve ben de katıldık; çünkü bu çok sevilen, trajik ama aynı zamanda kara mizah dolu, gerçek yaşamdan alınma öykü, özel kadın yazımızla bağlantılı şarkıları çalışmanın iyi bir yoluydu.

Yeminli kızkardeşlerinden biri, hikâyeyi bir mendile işleyerek vermişti Yenge'ye. Yenge mendili bulup çıkarttı; dikkatle katlarını açtı. O okurken, işlenmiş karakterleri takip edebilmek için, Güzel Ay ve ben gidip yanına oturduk.

"Bir zamanlar, bir kadının üç erkekkardeşi varmış," diye başladı yengem. "Hepsinin eşleri varmış, ama kadın evli değilmiş; erdemli ve çalışkan olduğu halde, erkekkardeşleri ona çeyiz vermiyorlarmış. Ne kadar mutsuzmuş! Acaba ne yapabilirmiş?"

Annemin sesi yanıtladı: "Öyle mutsuzmuş ki, bahçeye çıkıp kendini bir ağaca asmış."

Güzel Ay, ablam, yeminli kızkardeşleri ve ben, koro bölümüne katıldık: "En Büyük Erkekkardeş bahçeye çıktı; onu görmemiş gibi yaptı. İkinci Erkekkardeş bahçeye çıktı; öldüğünü fark etmemiş gibi yaptı. Üçüncü Erkekkardeş onu gördü, gözyaşlarına boğuldu ve bedenini içeriye taşıdı."

Annem odanın karşısından bir göz atıp dikkatle ona bakmakta olduğumu gördü; gülümsedi. Belki de hiçbir sözcüğü kaçırmadığım için memnun olmuştu.

Yenge tekrar öykü faslına geçti: "Bir zamanlar bir kadının üç erkekkardeşi varmış. Öldüğünde, kimse cesediyle ilgilenmek istememiş. Erdemli ve çalışkan olduğu halde, erkekkardeşleri onun cenazesini kaldırmamışlar. Ne kadar zalimceymiş! Şimdi ne olacakmış?"

"Yaşamında olduğu gibi, ölümünde de yoksayıldı; ta ki, cesedi çürümeye başlayana kadar," diye şarkıyı sürdürdü Anne.

Yine kızlar, çok iyi bildikleri koro bölümüne katıldılar: "En Büyük Erkekkardeş, cesedi örtmek için bir par-

ça kumaş verdi. İkinci Erkekkardeş, iki parça kumaş verdi. Üçüncü Erkekkardeş, onu olabildiğince fazla kumaşa sardı ki, öbürdünyada üşümesin."

"Bir zamanlar bir kadının üç erkekkardeşi varmış," diye sürdürdü Yenge. "Şimdi ruh biçiminde sürdüreceği geleceği için giydirilmişti; ama erkekkardeşleri tabuta para harcamıyorlardı. Erdemli ve çalışkan olduğu halde, erkekkardeşleri pintilik ediyorlardı. Bu ne haksızlıktı! Hiç huzur bulamayacak mıydı?"

"Yapayalnız, yapayalnız," diye devam etti Anne, "içine işleyen günlerini düşündü."

Yenge, bir karakterden diğerine, parmağıyla takip etti; yeterince akıcı okuyamadığımız, karakterlerin çoğunu tanımadığımız halde izlemeye çalıştık biz de. "En Büyük Erkekkardeş, 'Onu tabut içinde gömmemiz gerekmiyor,' demiş; bu halde iyi işte." İkinci Erkekkardeş 'Kömürlükteki eski sandığı kullanabiliriz,' demiş. Üçüncü Erkekkardeş 'Bütün param bu kadar; gidip bir tabut alacağım,' demiş."

Sonuna geldiğimizde, öykünün ritmi değişti. Yenge şarkıyı okudu: "Bir zamanlar bir kadının üç erkekkardeşi varmış. Buraya kadar gelmişler, ama şimdi kızkardeşlerine ne olacak? En Büyük Erkekkardeş – kötü ruhlu; İkinci Erkekkardeş – taş kalpli; ama Üçüncü Erkekkardeş'te sevgi açığa çıkabilir."

Yeminli kızkardeşler, hikâyeyi Güzel Ay ve benim bitirmemize izin verdiler. "Büyük Erkekkardeş 'Onu buraya, mandaların geçtiği yola gömelim,' demiş (o zaman, ilelebet ayaklar altında çiğnenirmiş). İkinci Erkekkardeş, 'Köprünün altına gömelim,' demiş (o zaman, suya kapılıp sürüklenirmiş). Ama iyi kalpli, her bakımdan iyi bir evlat olan Üçüncü Erkekkardeş, 'Onu evin arkasına gömeceğiz ki herkes tarafından hatırlansın,' demiş. Sonunda, mutsuz bir yaşam sürmüş olan Kızkardeş, öbürdünyada sonsuz mutluluğu bulmuş."

Bu öyküyü seviyordum. Anne ve diğerleriyle şarkı

söylemek eğlenceliydi, ama kızkardeşimin ve büyükannemin ölümlerinden sonra, öykünün içerdiği mesajları da anlasam iyi olurdu. Hikâye, bir kızın ya da kadının değerinin, kişiden kişiye nasıl değişebileceğini gösteriyordu bana. Ayrıca, ölümünden sonra, sevilen birisi için yapılabilecek şeylere, cesediyle nasıl ilgilenileceğine, düzgün sonsuzluk giysilerinin nelerden oluştuğuna, nereye gömülebileceğine ilişkin pratik bilgiler de veriyordu. Benim ailemin üyeleri, bu kuralları uygulamak için ellerinden geleni yapmışlardı ve ben de yapacaktım, bir anne ve bir eş olduğumda...

ERTESİ GÜN, Boğa Güreşi Günü, Madam Wang geri geldi. Onun gelmesinden nefret eder olmuştum, çünkü her seferinde ev halkının giderek daha fazla endişelenmesi anlamına geliyordu bu ziyaretler. Elbette, Büyük Kızkardeş'in yapacağı iyi evlilik olasılığı herkesi memnun ediyordu. Elbette, Büyük Erkekkardeş'in de evlenip evimizin ilk gelinine kavuşacak olması da herkesin çok hoşuna gidiyordu. Ama yakın zamanda iki de cenazemiz olmuştu. Duyguları bir yana bırakacak olursanız, bu üzücü ve mutlu olaylar, iki gömülmenin ve yaklaşan iki evliliğin masrafları anlamına geliyordu. Benim üstümdeki iyi bir evlilik yapma baskısı da, daha fazla anlam kazanıyordu; ayakta kalmamız demek oluyordu.

Madam Wang, yukarıya, kadınlar odasına geldi; Büyük Kızkardeş'in nakışlarını kibarca inceledi ve çok hoş bir iş çıkarttığı için onu övdü. Sonra, sırtını kafesli pencereye dönerek bir tabureye oturdu. Benim tarafıma bakmıyordu. Evin içindeki en yüksek rütbeli kadın durumuna geldiğini yeni yeni anlamaya başlayan Anne, çay getirmesi için Yenge'ye seslendi. Çay gelene kadar, havalardan, yaklaşan Tapınak Fuarı ile ilgili planlarından, ırmak yoluyla Guilin'den gönderilen mallardan söz etti Madam Wang; çaylar servis edilince, işe koyuldu.

"Saygın Anne," diye söze başladı; "kızınıza açık bazı olasılıkları daha önce de konuştuk. Tongkou Köyü'ndeki iyi bir aileye gelin gitmesi sağlanmış gibi gözüküyor." Öne doğru eğilip sırrını açıkladı: "Şimdiden orayla ilgilenmeye başladım. Sadece birkaç yıl sonra, sizi ve kocanızı Akrabalık Sözleşmesi için ziyaret edeceğim." Yeniden geriye çekilip sırtını dikleştirdi ve boğazını temizledi. "Ama bugün, başka bir eşleştirme biçimi için geldim buraya. Tanıştığımız ilk günden hatırlayabileceğiniz gibi, Zambak'ta bir *laotong* olma potansiyeli gördüm." Madam Wang, devam etmeden önce, sözlerinin algılanmasını bekledi. "Tongkou Köyü, erkeklerin adımıyla buradan kırkbeş dakika uzaklıkta. Oradaki ailelerin çoğu Lu kabilesinden geliyor. Kızın adı, Kar Çiçeği."

Anne'nin ilk sorusu, sadece Madam Wang'ın ilk ziyaretinde ne önerdiğini unutmamakla kalmayıp bu olasılık üstünde o günden beri düşünmekte ve plan yapmakta olduğunu, bana ve odadaki herkese gösterdi.

"Ya sekiz karakter?" diye sordu Anne; sesindeki yumuşaklık, kararlılığını gizlemesine yetmiyordu. "Eğer sekiz karakterin hepsi uyumlu değilse, eşleşme için ortada bir neden göremiyorum."

"Anne, eğer sekiz karakter uyumlu olmasaydı, bugün size gelmezdim," diye aynı biçimde yanıtladı onu Madam Wang. "Zambak ve Kar Çiçeği, at yılında doğmuşlar, aynı ay ve eğer her iki annenin bana söyledikleri doğruysa aynı gün, hem de aynı saatte. Zambak ve Kar Çiçeği'nin aynı sayıda erkek ve kızkardeşleri var ve her ikisi de ailenin üçüncü çocuğu..."

"Ama..."

Madam Wang annemin devam etmesini engellemek için elini kaldırdı. "Siz sormadan sorunuzu yanıtlayabilirim: Evet, Lu ailesinin üçüncü kızı da atalarına kavuşmuş. Bu trajedilerin oluştuğu koşullar önemli değil, zira hiç kimse bir çocuğun kaybını düşünmek istemez, bir kız evladın bile..." Sert bakışlarını Anne'ye odakladı, ne-

redeyse konuşması için cesaretlendirdi. Anne başka tarafa bakınca, Madam Wang devam etti: "Zambak ve Kar Çiçeği, tam aynı boydalar, aynı derecede güzeller ve en önemlisi, ikisinin de ayakları aynı gün bağlanmış. Kar Çiçeği'nin büyük büyükbabası, *jinşi* bilginiymiş, yani sosyal ve ekonomik statüler uyumsuz." Ataları arasında yüksek düzeyde bir imparatorluk bilgini bulunduğuna göre, bu ailenin nüfuzlu ve varlıklı olduğunu, kimseye anlatmasına gerek yoktu Madam Wang'ın. "Kar Çiçeği'nin annesi bu farklılıklara pek aldırmıyor gibi gözüküyor, çünkü kızlar pek çok başka benzerliği paylaşıyorlar."

Anne, sakin sakin onayladı başıyla; maymun tarafıyla, bütün bunları içine sindiriyordu; ama ben, iskemlemden uçmak, koşarak ırmağın kenarına inmek ve çığlık çığlığa heyecanımı haykırmak istiyordum. Yenge'ye bir göz attım. Kocaman gülümseyen mağara ağzını görmeyi bekliyordum; ama tersine, sıkıca kapatmıştı dudaklarını, sevincini gizlemeye çalışıyordu. Bir çanak dolusu yavruyılanbalığı gibi heyecandan kıpır kıpır oynayan parmakları dışında, bütün bedeni bir dinginlik ve görgü anıtı gibi duruyordu. O, bu toplantının önemini hepimizden daha fazla kavrıyordu. Fazla dikkati çekmeden, Güzel Ay'a ve Büyük Kızkardeş'e şöyle bir baktım; gözleri benim için duydukları mutlulukla parlıyordu. Bu akşam, ev halkının geri kalanı uyumaya gittikten sonra neler neler konuşacaktık!

"Genellikle bu adımı Güz-Ortası Festivali sırasında, kızlar sekiz ya da dokuz yaşında olduklarında atarım," dedi Madam Wang, "ama bu durumda, hemen gerçekleştirilecek bir eşleşmenin özellikle kızınız açısından yararlı olacağını hissettim. O, birçok bakımdan mükemmel, ama ev eğitiminde biraz daha ilerleyebilir ve daha yüksek düzeydeki bir aileye uyum sağlayabilmesi için daha incelikli olmayı öğrenmesi gerekir."

"Kızım, olması gerektiği gibi değil," diye aldırmaz bir biçimde katıldı ona, Anne. "İnatçı ve söz dinlemiyor.

Bunun iyi bir fikir olduğundan emin değilim. Yüksek konumdaki bir kızı hayal kırıklığına uğratmaktansa, birçok yeminli kızkardeş arasında bir karakoyun olsun, daha iyi."

Birkaç saniye önceki neşem, kapkara bir uçurumun dibine saplandı. Annemi iyi tanıdığım halde, benimle ilgili acı sözcüklerinin, tıpkı babamla Çöpçatan'ın evliliğimle ilgili konuşmaları sırasında dile getirilecek pek çok benzer düşünce gibi, pazarlığın bir parçası olduğunu anlayamayacak kadar küçüktüm. Beni değersiz göstermek, annemle babamı, *laotong*'umun ya da kocamın ailelerinin gelecekte benimle ilgili olabilecek şikâyetlerine karşı koruyordu. Ayrıca bu, Çöpçatan'a ödemeleri gereken beklenmedik birtakım masraflarla, çeyizim için sağlamaları gereken bazı şeyleri de azaltabilirdi.

Çöpçatan, rahatsız olmamıştı. "Elbette böyle hissedeceksiniz. Aynı endişelerin pek çoğunu ben de taşıyorum. Ama bugünlük bu kadar konuşma yeter." Sanki bizi tartar gibi bir an durdu; aslında ağzından çıkan her sözcüğün, yaptığı her hareketin uzun süre önce tasarlanıp üstünde çalışıldığını hepimiz anlamıştık. Elini, giysisinin kolunun içine uzattı, bir yelpaze çıkarttı ve beni yanma çağırdı; yelpazeyi bana verirken, başımın üstünden anneme bakarak konuştu: "Kızınızın yazgısı üstünde düşünmek için zamana ihtiyacınız var."

Yelpazeyi tıkırdatarak açtım; kanatlardan birinden aşağıya doğru akan sözcüklere, üst kenarını süsleyen, yapraklardan oluşmuş çelenge baktım.

Anne, sert bir biçimde "Sizinle henüz ücretinizi konuşmadan, bunu kızıma nasıl verirsiniz?" dedi.

Madam Wang, sanki kötü bir kokuymuş gibi elinin bir hareketiyle kovaladı imayı. "Aynı evliliği gibi olacak. Yi ailesinden ücret almayacağım. Öteki kızın ailesi ödeyebilir ücretimi. Ve şimdi, bir *laotong* olarak kızınızın değerini yükseltirsem, damadın ailesinden alacağım gelin bedeli ödemesi de artacaktır. Ben bu anlaşmadan memnunum."

Ayağa kalkıp merdivenlere doğru birkaç adım attı. Sonra döndü, bir elini Yenge'nin omzuna koydu ve odadakilere açıkladı: "Hepinizin dikkate alması gereken bir şey daha var. Bu kadın, kızında iyi bir iş çıkarttı, Güzel Ay'la Zambak'ın birbirlerine yakın oldukları da görülüyor. Zambak'ın Tongkou'ya gelin gitme şansını güçlendirmeye yardım edecek bu *latoong* ilişkisinde anlaşırsak, sanıyorum Güzel Ay için de oradan bir akran aramayı düşünmek, iyi olacak."

Bu olasılık, hepimizi şaşkınlığa sürükledi. Nezaket kurallarını unutup Güzel Ay'a döndüm; en az benim kadar heyecanlı gözüküyordu.

Madam Wang elini kaldırıp havada bir hilal çizdi. "Tabii, zaten Madam Gao'yla anlaşmış olabilirsiniz. Onun yerel" –bununla, değersiz demek istiyordu– "işlerine, herhangi bir biçimde karışmak istemem."

İşte bu, annemin, şimdi doğrudan ona bakarak konuşan Madam Wang'ın pazarlıktaki ustalığıyla hiçbir şekilde başa çıkamayacağını ortaya koydu.

"Bu kararı kadınların vermesi gerektiğini; bunun, kızınız ve belki yeğeniniz için de ömrünüzde verebileceğiniz birkaç önemli karardan biri olduğunu düşünüyorum. Yine de, daha ileriye gitmeden önce, Baba'nın da katılması gerek kararınıza. Anne, sizden ayrılmadan son bir öneride bulunmak istiyorum: Yatakodanızı, davanızı savunmak için kullanın."

Anne ve Yenge, Çöpçatan'ı tahtırevanına kadar geçirirlerken, Büyük Kızkardeş, Güzel Ay ve ben odanın ortasında birbirimize sarılıp coşkuyla gevezelik etmeye başladık. Bütün bu harika şeyler bana oluyor olabilir miydi? Güzel Ay da Tongkou'ya gelin gidecek olabilir miydi? Gerçekten yaşamlarımızın sonuna kadar birlikte olabilir miydik? Büyük Kızkardeş, kendi yazgısı için acı duyabilecekken, bundan bütün ailenin kazançlı çıkacağını bilerek, Çöpçatan'ın önerdiklerinin gerçekleşmesini diledi bütün kalbiyle.

Küçük kızlardık ve heyecandan ölüyorduk; ama davranışlarımıza dikkat etmeyi de biliyorduk. Güzel Ay ve ben, ayaklarımızı dinlendirmek için yerlerimize oturduk.

Büyük Kızkardeş, hâlâ elimde tuttuğum yelpazeye eğdi başını. "Ne diyor?"

"Hepsini okuyamıyorum; bana yardım et."

Yelpazeyi açtım. Büyük Kızkardeş ve Güzel Ay, omzumun üstünden baktılar. Üçümüz, karakterleri gözden geçirdik, tanıyabildiklerimizi bulduk: *kız, iyi, kadınlar, ev, sen, ben.*

Sadece kendisinin bana yardım edebileceğini bilerek, önce Yenge geldi üst kata. Parmağını kullanarak, her bir karakteri gösterdi. Sözcükleri, hemen, orada ezberledim: "*Evinizde, iyi huylu bir kız ve kadınların öğretisi olduğunu anlıyorum. Sen ve ben, aynı yılın aynı günü doğmuşuz. Birbirimizin ruh kardeşi olamaz mıyız*?"

Kar Çiçeği adındaki bu kıza cevap vermeden önce, ailemin pek çok şeyi incelemesi ve tartması gerekiyordu. Gerçekleşebilecek herhangi bir şeyle ilgili hiçbir söz hakkımız olmasa da, Büyük Kızkardeş, Güzel Ay ve ben, saatlerce kadınlar odasında oturup Anne ve Yenge'nin bir *laotong* eşleşmesinin olası sonuçlarını tartışmalarını dinledik. Annem, zekiydi; ama Yenge, bizimkinden daha iyi bir aileden geliyordu ve daha fazla öğrenim görmüştü. Yine de, evimizdeki en kıdemsiz kadın olduğu için söylediklerine dikkat etmesi gerekiyordu – özellikle de şimdi yaşamının tüm kontrolü anneme geçmişken...

"Bir *laotong* eşleşmesi, iyi bir evlilik kadar önemlidir," diye söze başlardı Yenge. Çöpçatan'ın savunduklarının pek çoğunu yineler, ama dönüp dolaşıp kendi görüşüne göre en önemli olduğunu düşündüğü tek konuya getirirdi sözü. "Bir *laotong* ilişkisinde seçim şansı vardır; duygusal arkadaşlık ve ebedî sadakat amacıyla kurulur. Evlilikte seçim şansı yoktur ve tek bir amaç

vardır – erkek evlada sahip olmak."

Erkek evlatlarla ilgili bu sözleri duyunca, Anne, eltisini rahatlatmaya çalışırdı. "Sen, Güzel Ay'a sahipsin. O iyi bir kız ve hepimizi mutlu ediyor—"

"Ve evlendiği zaman, beni ebediyen terk edecek. Senin iki oğlun, yaşamın boyunca yanında olacaklar."

İkisi, her gün, konuşmanın bu üzücü noktasına gelirlerdi ve her gün, annem lafı değiştirip daha pratik sorunlara yöneltmeye çalışırdı.

"Eğer Zambak bir *laotong* olursa, yeminli kızkardeşleri olmayacak. Ailemizdeki bütün kadınlar—"

—yeminli kızkardeşlere sahip olmuştur diye bitirmeye niyetliydi Anne cümleyi, ama Yenge başka türlü bitirdi— "gerekli olduğu durumlarda, yeminli kızkardeşlerin yerini tutabilirler. Zambak'ın düğününden önce, Oturup Şarkı Söyleme zamanı geldiğinde, üst katta, kadınlar odasında daha fazla kıza gereksinimimiz olduğunu düşünürsen, ona yardım etmeleri için komşularımızın evlenmemiş kızlarını davet edebilirsin."

"O kızlar Zambak'ı iyi tanıyor olmayacaklar," dedi Anne.

"Ama *laotong*'u tanıyor olacak. Bu iki kız, evlendikleri zaman, birbirlerini senin ya da benim kocalarımızı tanıdığımızdan daha iyi tanıyor olacaklar."

Yenge, bu noktada hep yaptığı gibi, duraksadı.

"Bulunduğumuz noktaya ulaşmak için senin ya da benim yürüdüğümüzden farklı bir yol izleme fırsatı var Zambak'ın," diye sürdürdü konuşmasını bir süre sonra. "Bu *laotong* ilişkisi onun değerini artıracak ve Tongkoululara, köylerinden birisiyle iyi bir evlilik yapmaya layık olduğunu gösterecek. Ve iki ruh kardeşi arasındaki bağ evlilikle değişmeyip sonsuza kadar sürdüğünden, Tongkou'nun insanlarıyla bağlar iyice güçlenecek ve kocan –ve hepimiz– iyice koruma altında olacağız. Bunlar, Zambak'ın, gelecekteki kocasının evinde, kadınlar odasındaki konumunu sağlamlaştırmasına yardımcı ola-

cak; çirkin bir yüze ya da çirkin ayaklara sahip sakat bir kadın olmayacak; kusursuz altın zambaklara sahip, bağlılığını, sadakatini ve gizli yazımızı yazmaktaki yeteneğini kendi köylerinden birisinin *laotong*'u olabilecek kadar kanıtlamış bir kadın olacak."

Bu konuşma, değişik biçimlerde, durmadan yineleniyordu; ben de her gün dinliyordum onları. Benim duyamadığım, bütün bunların, Anne'yle Baba'nın yatma vakitlerinde babama nasıl aktarıldığıydı. Bu eşleşme, babam için masraf kapısı olacaktı –ruh kardeşleri ve aileleri arasında durmadan alınıp verilen armağanlar, Kar Çiçeği evimize geldiği zaman paylaşacağımız su ve yemek, benim Tongkou'ya gidişlerimde yapılacak harcamalar–, bunların hiçbiri babamda yoktu. Ama Madam Wang'ın dediği gibi, Baba'yı bunun iyi bir fikir olduğuna inandırmak, Anne'ye kalmıştı. Yenge de, Amca'nın kulağını doldurarak yardımcı oluyordu; çünkü Güzel Ay'ın geleceği de benimkine bağlıydı. Kim erkeklerin kararlarında kadınların etkili olmadığını söylerse, büyük, aptalca bir hata yapmış olur.

Sonunda, ailem benim istediğim seçimi yaptı. İkinci sorun, bu Kar Çiçeği'ne nasıl bir cevap vereceğimdi. İlk armağanım olarak göndermek üzere, üstünde çalışmakta olduğum bir çift ayakkabıya ilave nakışlar işlememe yardımcı oldu Anne; ama yazılı yanıt konusunda bana önerilerde bulunmanın yanından bile geçemedi. Genellikle cevap, yeni bir yelpaze üzerinde gönderilirdi; o zaman bu da 'evlilik' armağanları olarak nitelendirilebilecek değiş tokuşun bir parçası olurdu. Benim aklımda, geleneğe hiç uymayan, bambaşka bir şey vardı. Kar Çiçeği'nin, yelpazenin üst tarafına iç içe işlediği çelenge bakarken, eski bir deyişi düşündüm: 'Sümbül tohumu ve kavunağacı, uzun asma kütükleri, derin kökler. Bahçe duvarlarının içindeki hurma ağaçları, derin kökleriyle, binlerce yıl ayakta kalırlar.' Bana göre bu, ilişkimizin nasıl olmasını istediğimi özetliyordu: derin, birbirine

sıkıca dolanmış ve sonsuza kadar. Bu yelpazenin ilişkimizin simgesi olmasını istiyordum. Yedibuçuk yaşındaydım, ama bu yelpazenin, bütün gizli mesajlarıyla, neye dönüşeceğini görebilmiştim.

Yanıtımı, Kar Çiçeği'nin yelpazesi üstünde göndermeye karar verdikten sonra, *nu şu* cevabımı yazmak için Yenge'nin yardımını istedim. Olasılıklar üstünde günlerce tartıştık. Karşılık olarak göndereceğim armağan konusunda yenilikçi davranıyorsam, gizli mesajım da olabildiğince geleneksel olmalıydı. Yenge, üstünde anlaştığımız sözcükleri yazdı; ben de yazım gönderilebilecek hale gelene kadar, üstünde çalıştım. Sonuçtan memnun olduğumda, mürekkep taşında mürekkep öğüttüm; koyu siyah bir renk elde edene kadar suyla karıştırdım. Fırçayı elime aldım, başparmağım, işaretparmağım ve ortaparmağımın arasında dik olarak tutup mürekkebe batırdım. Yelpazenin üst tarafına, yapraklardan oluşan çelengin ortasına minik bir karçiçeği çizerek başladım. Mesajım için, Kar Çiçeği'nin güzel elyazısının yanındaki kanadını seçmiştim yelpazenin. Geleneksel bir açılışla başladım ve duruma uygun, geçerli deyimlerle devam ettim:

> Sana yazıyorum. Lütfen beni dinle. Yoksul ve yetersiz olsam da, ailenizin yüksek düzeyine layık olmasam da, bugün, birleşmemizin kaderde olduğunu söylemek için yazıyorum. Sözcüklerin, yüreğimi dolduracak. Biz bir çift çinördeğiyiz. Biz, ırmağın üstündeki köprüyüz. Bütün insanlar birleşmemizi kıskanacak. Evet, sadık kalbim, seninle olmak istiyor.

Doğal olarak, *bütün* bu duyguları hissetmiyordum. Sadece yedi yaşındayken, derin sevgiyi, arkadaşlığı, sonsuz bağlılığı nasıl anlayabiliriz? Henüz tanışmamıştık bile ve tanışmış olsaydık da, bu duygulardan zerre kadar haberimiz yoktu. Onlar sadece, insanın bir gün gerçekleşeceğini umarak yazdığı sözcüklerdi.

Yelpazeyi ve bağlanmış ayaklar için yapmış olduğum bir çift ayakkabıyı, bir örtünün üzerine koydum. Şimdi ellerimi meşgul edecek bir şey kalmadığından, aklımı bir sürü şey kurcalamaya başlamıştı. Kar Çiçeği'nin ailesi için çok mu basittim? Elyazıma bakıp ne kadar değersiz olduğumu mu fark edeceklerdi? Geleneklere uymayışımın, görgüsüzlüğümün göstergesi olduğunu düşünürler miydi? Eşleşmeden vazgeçerler miydi? Bu rahatsız edici düşünceler –beynimizdeki tilki ruhları derdi annem onlara– aklımdan çıkmıyordu bir türlü; ama beklemek, kadınlar odasında çalışmayı sürdürmek ve kemiklerimin doğru dürüst iyileşmesi için ayaklarımı dinlendirmek dışında yapabileceğim bir şey yoktu.

Madam Wang yelpazeye yaptıklarımı ilk gördüğünde, onaylamayan bir ifadeyle dudaklarını büzdü. Sonra, uzun bir an sonra, anlayışla başını salladı. "Bu gerçekten mükemmel bir eşleşme. Bu iki kız, sadece sekiz karakterde eşit değiller, taşıdıkları at ruhu da aynı. Bu..... ilginç olacak." Son sözleri, soru sorar gibi söyledi, bu da benim Kar Çiçeği'ni merak etmeme neden oldu. "Bir sonraki adım, resmî düzenlemeleri tamamlamak olacak. Şexia'daki Gupo Tapınağı Panayırı'na kadar kızlara eşlik etmeyi öneriyorum; sözleşmelerini orada yazarız. Anne, her iki kızın ulaşımları konusuyla ben ilgileneceğim; çok az yürümeleri gerekecek."

Bunu söyledikten sonra Madam Wang örtünün dört ucunu tuttu, yelpazeyle ayakkabıların üstüne katladı ve gelecekteki *laotong*'uma vermek üzere yanına alıp gitti.

Kar Çiçeği

SONRAKİ BİRKAÇ GÜN BOYUNCA, YAPMAM GEREKTİĞİ GİBİ SAKİN SAKİN OTURUP ayaklarımı dinlendirmek çok zor oldu benim için; çünkü Kar Çiçeği'yle tanışmak üzere olduğumdan başka hiçbir şey düşünemiyordum. Anne'yle Yenge bile beklemenin heyecanına kapılmışlar, ikisi de daha önce hiç böyle bir şey görmemiş oldukları halde, Kar Çiçeği'nin ve benim sözleşmemize neler yazmamız gerektiğiyle ilgili önerilerde bulunuyorlardı. Madam Wang'ın tahtırevanı kapımıza yanaştığında, yıkanmış, basit yöresel giysilerimizi giymiş, bekliyordum. Anne beni merdivenlerden indirip dışarıya taşıdı kucağında. On yıl sonra evlendiğimde, önümde uzanan yeni yaşamdan korkmuş, bütün bildiklerimi geride bırakmaktan üzgün bir halde aynı yolu yapacaktım yine bir tahtırevana. Ama şimdi, bu buluşma için duyduğum endişe ve heyecandan başım dönüyordu. Kar Çiçeği beni sevecek miydi?

Madam Wang, tahtırevanın kapısını açtı, annem beni yere indirdi ve küçük mekâna girdim. Kar Çiçeği, hayal ettiğimden çok daha güzeldi. Gözleri mükemmel badem biçimindeydi. Teni çok uçuk renkliydi; açık havada, benim Süt Yıllarımda geçirdiğim kadar zaman geçirmediği anlaşılıyordu. Tam yanındaki pencerede kırmızı bir perde asılıydı; gül rengi bir ışık, simsiyah saçlarında parıldıyordu. Bulut desenleriyle süslü, gök mavisi bir tunik var-

dı üstünde. Pantolonunun altından, onun için yaptığım ayakkabılar gözüküyordu. Hiç konuşmadı. Herhalde o da benim kadar heyecanlıydı. Gülümsedi; ben de ona gülümsedim.

Tahtırevanın tek bir oturma yeri vardı, üçümüz oraya sıkışmak zorunda kaldık. Aracın dengesini sağlamak için, Madam Wang ortaya oturdu. Taşıyıcılar bizi kaldırdılar; kısa süre sonra Puwei'den çıkış yolundaki köprünün üstünde tırısa kalkmıştık. Daha önce hiç tahtırevana binmemiştim. Dört taşıyıcımız vardı; arabanın sallantısını en aza indirecek biçimde koşmaya çalışıyorlardı; ama –kapalı perdeler, havanın sıcaklığı, heyecan ve garip ritmik hareketler sonucu– midem bulandı. Daha önce hiç evden de uzaklaşmamıştım, bu yüzden, pencereden dışarıya bakabilseydim bile, nerede olduğumuzu ya da daha ne kadar yol almamız gerektiğini bilemezdim. Gupo Tapınağı Panayırı'nı duymuştum. Duymayan mı vardı? Kadınlar her yılın beşinci ayının onuncu günü oraya gidip erkek çocuk doğurmak için dua ederlerdi. Binlerce kişinin bu panayıra gittiği söyleniyordu. Bu kavram, benim anlama gücümün çok ötesindeydi. Perdenin arkasından başka gürültüleri –at arabalarının zil seslerini, bizim taşıyıcılarımızın insanlara 'yoldan çekilin' diye bağırmalarını, sokak satıcılarının, müşterilerine tütsü kamışları, mum ve tapınağa konulabilecek başka şeyleri almaları için yaptıkları çığırtkanlıkları– duymaya başladığımda, hedefimize vardığımızı anladım.

Tahtırevan durdu ve taşıyıcılarımız bizi küt diye yere indirdi. Madam Wang üstümden uzandı, kapıyı itip açtı, bize yerimizden kımıldamamamızı söyleyip dışarıya çıktı. Artık hareket etmediğimiz için minnet duyarak, yatışmaya başlayan mideme odaklanıp gözlerimi kapattım. Bir ses, düşüncelerimi tekrarladı: "Nihayet durduğumuza çok memnunum. Kusacağımı zannettim; o zaman, benim için kimbilir ne düşünürdün?"

Gözlerimi açıp Kar Çiçeği'ne baktım. Soluk teni, her-

halde benimkinin de olduğu gibi yemyeşildi, ama gözleri açık bir soru ifadesiyle doluydu. Oyunbaz bir bakışla omuzlarını neredeyse kulaklarına kadar kaldırdı; aklındaki her neyse başımızı belaya sokacağı anlamına geldiğini kısa süre sonra öğreneceğim bir ifadeyle gülümsedi, yanındaki yastığa pat pat vurup, "Haydi, dışarıda neler oluyor, bir bakalım," dedi.

Sekiz karakterimizin uyumlu olmasının anahtarı, ikimizin de at yılında doğmuş olmamızdı; bu ikimizin de serüvene susamış olduğumuz anlamına geliyordu. Yeniden bana baktı, cesaretimin derinliğini ölçtü – itiraf etmeliyim, epey sığdı. Derin bir soluk alıp tahtırevanın, onun bulunduğu tarafına attım kendimi. Perdeyi çekip açtı. Şimdi duyduğum seslere birer yüz oturtabiliyordum, ama onun da ötesinde, gözlerimin önüne inanılmaz görüntüler serilmişti. Yao halkı, hepsi Anne'nin ya da Yenge'nin bugüne kadar yapmış olduklarından çok daha renkli, dalgalanan kumaşlarla dolu tezgâhlar kurmuşlardı. Çarpıcı kostümleri içinde bir müzisyen topluluğu, operadaki gösterilerine gitmek üzere önümüzden geçtiler. Bir adam yularından tuttuğu bir domuzla yürüyüp geçti. İnsanın satmak üzere domuzunu panayıra getirebileceğini hiç düşünmemiştim. Her saniye, başka bir tahtırevan dönüyordu çevremizde; her birinde, Gupo'ya adak adamaya gelmiş olan bir kadın bulunduğunu tahmin ettik. Sokakta yürüyen bir sürü kadın vardı –evlenip başka köylere gitmiş, ama bu özel günde yeniden bir araya gelmiş yeminli kızkardeşler–, en iyi eteklerini giymişler, mükellef nakışlarla süslü başlıklar takmışlardı; hep birlikte altın zambaklarının üstünde yalpalıyorlardı sokakta. Görülecek, sindirilecek çok güzel şeyler vardı ve hepsinin etkisi, esintiyle tahtırevanın içine kadar gelip burnuma dolan ve midemi rahatlatan, inanılmaz tatlı bir kokuyla artıyordu.

"Daha önce buraya gelmiş miydin?" diye sordu Kar Çiçeği. Başımı hayır gibilerden sallayınca, gevezelik et-

meyi sürdürdü: "Ben birkaç kez geldim annemle. Hep çok iyi vakit geçirdik burada; tapınağı ziyaret ettik. Bugün de öyle mi yapacağız sence? Sanmıyorum aslında; çünkü çok fazla yürümemiz gerekir o zaman. Ama dilerim kulkas tezgâhına gideriz. Anne hep götürür beni oraya. Kokusunu duyabiliyor musun? Tezgâhın sahibi Yaşlı Adam Zuo; yöredeki en iyi yiyecekler onda." Buraya *defalarca* mı gelmiş? "Şöyle yapıyor: Kulkasları küpler halinde kızartıyor, içleri yumuşak, dışları kıtır kıtır olana kadar. Sonra büyük bir ateşin üstüne yerleştirdiği tavada şeker eritiyor. Hiç şeker yedin mi Zambak? Dünyadaki en güzel şey şeker. Adam şekeri kahverengileşene kadar eritiyor, sonra kızarttığı kulkasları içine atıyor ve her tarafları bulanana kadar karıştırıyor. Bunu bir tabağa koyup bir çanak soğuk suyla birlikte masaya getiriyor. Sıcak kulkasın erimiş şekerle karışınca ne kadar müthiş olduğuna inanamazsın. O şekilde yersen, sıcaklığından ağzında oyuklar açılır; bu yüzden, yemek çubuklarıyla bir parça alıyorsun, soğuk suya batırıyorsun. *Çıtır, çıtır, çıtır!* Bu, şekerin sertleşirken çıkarttığı ses. Isırdığın zaman, şekerden oluşan kabuğu kırıyorsun, kızarmış kulkasın gevrekliğine ve sonra da merkezdeki yumuşaklığa ulaşıyorsun. Teyzeciğim mutlaka *götürmeli* bizi oraya; sen de öyle düşünmüyor musun?"

"Teyzeciğim?"

"Demek *konuşabiliyorsun!* Ben de, belki de sadece çok güzel sözcükler yazabiliyor diyordum."

"Belki de senin kadar çok konuşmuyorum," diye usulca yanıtladım; incinmiştim. Bir imparatorluk bilgininin büyük torunuydu ve basit bir çiftçinin kızından çok daha bilgiliydi.

Elimi tuttu; onunki kuru ve sıcaktı; *ki*'si alev alev yanıyordu. "Üzülme," dedi, "sessiz olmana aldırmam. Konuşmam hep başımı belaya sokar, çünkü genellikle konuşmadan önce düşünmem; oysa sen, sözcüklerini büyük bir dikkatle seçen, ideal bir eş olacaksın."

Görüyor musunuz? O ilk gün, orada anladık birbirimizi, ama gelecekte yapacağımız yanlışların önüne geçti mi bu?

Madam Wang tahtırevanın kapısını açtı. "Gelin bakalım kızlar, her şey ayarlandı," dedi. "On adımda hedefinize ulaşacaksınız; daha fazlası olursa, annelerinize verdiğim sözü tutmamış olurum."

Kırmızı flamalar, talih beyitleri, kırmızı ve altın yaldızla boyanmış çifte-mutluluk simgeleri ve Tanrıça Gupo'nun resimleriyle dolu bir kâğıt eşya tezgâhının yakınında durduk. Tam önümüzdeki masaya dünyanın en renkli eşyaları yığılmış, sergileniyordu. Her iki yandaki yollar, müşterilerin, kenarlarına dizilen üç büyük masayla sokağın karmaşasından korunmuş tezgâha ulaşmasını sağlıyordu. Alanın tam ortasına, üstüne mürekkep ve fırçalar olan bir masa ve düz arkalıklı iki iskemle yerleştirilmişti. Madam Wang, sözleşmemiz için bir kâğıt seçmemizi istedi. Bütün çocuklar gibi, ben de o güne kadar örneğin Baba, Amca, Büyük Erkekkardeş ve diğer aile bireylerinin çoktan yemek çubuklarını daldırmış oldukları servis tabağından hangi sebzeyi alacağıma karar vermek gibi önemsiz seçimler yapmıştım. Şimdi, seçeneklerin çokluğundan başım dönüyordu; ellerim sergilenen bütün ürünlere dokunmak istiyordu; halbuki Kar Çiçeği, sadece yedibuçuk yaşında, seçici davranıyor, benden daha eğitimli olduğunu gösteriyordu.

Madam Wang, "Unutmayın kızlar," dedi, "bugün her şeyin parasını ben vereceğim. Bu yapacağınız seçimlerden sadece biri. Başkaları da olacak, bu yüzden sallanmayın."

"Tabii teyzeciğim," diye yanıtladı Kar Çiçeği, her ikimiz adına. Sonra bana dönüp sordu: "Sen hangisini beğendin?"

Sadece büyüklüğüyle, durumun önemine en uygun olduğunu düşündüğüm kocaman bir kâğıt parçasını gösterdim.

Kar Çiçeği, kâğıdın altın yaldız çerçevesi boyunca işaretparmağını gezdirdi. "Yaldızın kalitesi iyi değil," dedi; sonra tutup havaya kaldırdı. "Kâğıt da bir sivrisineğin kanatları kadar ince ve şeffaf. Görüyor musun, güneş ışınlarını nasıl geçiriyor?" Kâğıdı yeniden masaya bırakıp o ağırbaşlı ifadesiyle gözlerime baktı. "İlişkimizin değerini ve sürekliliğini her zaman gösterecek bir şeye ihtiyacımız var."

Sözcüklerini zar zor anlayabildim. Puwei'de alışık olduğumuzdan birazcık farklıydı lehçesi, ama kavrama güçlüğümün nedeni bu değildi. Ben kaba ve aptaldım; o zarifti ve aldığı ev öğrenimi, daha şimdiden annemin ve hatta yengemin bildiklerinin çok ötesine geçmişti. Beni tezgâhın içlerine doğru çekip "Her zaman iyi malları arkalara saklarlar," diye fısıldadı. Sonra sesini yükseltip "Ruh kardeşim, bunu nasıl buldun?" diye sordu.

Hayatımda ilk kez birisi bir şeye bakmamı -gerçekten *bakmamı*- istemişti; ve ben de baktım. Benim eğitimsiz gözlerimle bile, tezgâhın yol kenarındaki tarafından seçmiş olduğum kâğıtla, Kar Çiçeği'nin gösterdiğinin arasındaki farkı görmek mümkündü. Bu daha küçüktü; süslemeleri de daha abartısızdı.

"Dene bak," dedi Kar Çiçeği.

Kâğıdı elime aldım -doyurucu bir duygu veriyordu-, daha önce Kar Çiçeği'nin yapmış olduğu gibi güneşe doğru kaldırdım. O kadar kalındı ki, güneş sadece sönük kırmızı bir kor gibi gözüküyordu.

Sözsüz bir anlaşmaya varıp kâğıdı satıcıya uzattık. Madam Wang hem kâğıdın, hem de sözleşmemizi yazmak için hazırlanan masanın parasını ödedi. Kar Çiçeği'yle karşılıklı oturduk.

"Sence sözleşmelerini yazmak için kaç kız oturmuştur bu iskemlelere?" diye sordu Kar Çiçeği. "Bugüne kadar imzalanmış en iyi sözleşmeyi biz yazmalıyız." Birazcık kaşlarını çatıp sordu: "Sence ne yazılması gerekiyor?"

Annemle yengemin önerdiği şeyleri düşündüm. "Bizler küçük kızlarız," dedim, "bu yüzden, her zaman kurallara uygun—"

"Evet, evet bütün o bilinen şeyler," dedi Kar Çiçeği sabırsızca, "ama bunun sadece ikimizle ilgili olmasını istemiyor musun?"

Kendime güvenemiyordum; halbuki o çok fazla şey biliyor gibi gözüküyordu. O daha önce buraya gelmişti; ben daha önce hiçbir yere gitmemiştim. Sözleşmemize yazılması gereken şeyleri biliyor gibiydi; bense, sadece annemin ve yengemin yazılması gerektiğini *tahmin ettikleri* şeylere tutunabilirdim.

"Ömür boyu *laotong* olacak mıyız? Birbirimize bağlı kalacak mıyız? Üst kattaki odada işlerimizi birlikte yapacak mıyız?"

Tahtırevandaki gibi doğrudan gözlerime baktı Kar Çiçeği. Ne düşündüğünü anlayamadım. Yanlış bir şey mi söylemiştim? Yanlış bir biçimde mi söylemiştim?

Bir an sonra, bir fırça kapıp mürekkebe batırdı. Bugün bütün eksikliklerimi görmüş olması bir yana, yelpazede gördüğü için elyazımın da onunki kadar iyi olmadığını biliyordu. Ama yazmaya başladığında, önerilerimi dikkate aldığını fark ettim. Benim duygularım ve onun güzel ifadesi birbirine dolandı ve iki kızdan ortak bir düşünce yarattı.

O kâğıdın üstündeki düşüncelerin sonsuza kadar süreceğine inanıyorduk; ileride bizi bekleyen karmaşayı sezememiştik. Yine de, sözcüklerin birçoğunu anımsıyorum. Nasıl anımsamam? Onlar yüreğimin sözcükleri oldular.

> Biz, Tongkou Köyü'nden Kar Çiçeği Küçükhanım ve Puwei Köyü'nden Zambak Küçükhanım, birbirimize bağlı kalacağız. İyi sözcüklerle, birbirimizi rahatlatacağız. Birbirimizin yürek sıkıntısını gidereceğiz. Kadınlar odasında birlikte fısıldaşıp nakış işleyece-

ğiz. Üç İtaat ve Dört Erdem kurallarını uygulayacağız. Konfüçyus'çu öğretilerin izinden giderek, Kadınların Klasikleri'nde görülen, iyi kadınlar gibi davranacağız. Bugün, biz, Küçükhanım Kar Çiçeği ve Küçükhanım Zambak, içten sözler söyledik. Bağlılık yemini ettik. Onbin *li* boyunca, tek bir ırmağa akan iki dere olacağız. Onbin yıl boyunca, aynı bahçede iki çiçek olacağız. Birbirimizden bir adım bile ayrılmayacağız; birbirimize hiç sert sözcük söylemeyeceğiz. Ölene kadar ruh kardeşi olacağız. Yüreklerimizde mutluluk var.

Altına *nu şu* dilinde imzalarımızı atarken, Madam Wang ciddiyetle bizi izledi. "Bu *laotong* eşleşmesinden memnunum," diye açıkladı. "Bir erkekle bir kadının evliliğindeki gibi, iyi olan iyiyle, güzel olan güzelle, akıllı olan da akıllıyla eşleşiyor. Ama evlilikten farklı olarak, bu ilişki başkalarına kapalı kalmalı," –burada kendisine kıkırdama süresi tanıdı– "cariyelere izin yok. Ne demek istediğimi anlıyorsunuz değil mi kızlar? Bu, iki yüreğin, uzaklıklarla, anlaşmazlıklarla, yalnızlıkla, iyi bir evlilikle veya diğer kızların –sonraları da kadınların– aranıza girmesine izin vermekle parçalanamayacak biçimde birleşmesi."

Yine onar adımımızı atarak tahtırevana döndük. Uzun aylar boyunca, yürümek ıstırap olmuştu; ama o anda, kendimi ilk minik ayaklı kadın, Yao Niang gibi hissediyordum. Efsanedeki o kadın, altın bir lotus çiçeğinin üstünde dans ederken, bir bulutun üstünde yüzüyormuş gibi gözüküyordu. Sonsuz bir mutluluk, attığım her adımı hafifletiyordu.

Taşıyıcılar, bizi panayırın merkezine götürdüler. Bu kez dışarıya adımımızı attığımızda, pazaryerinin tam ortasındaydık. Hafifçe yükselerek, kırmızı duvarları, altın yaldızla süslenmiş heykelleri ve tapınağın yeşil kiremitli çatısını görebiliyordum. Madam Wang her birimizin

eline birer madenî para tutuşturdu ve günü kutlamak için armağanlar almamızı söyledi. O güne kadar kendim için seçim yapma şansım hiç olmadığına göre, elbette ki, hiçbir zaman para harcama sorumluluğu da verilmemişti bana. Bir elimde parayı tuttum, öbür elimle de Kar Çiçeği'nin elini. Bu yanımdaki kızın, ne isteyebileceğini düşünmeye çalıştım; ama çevremi saran onca harika şey arasında seçeneklerin çokluğundan serseme döndüm.

Allahtan, Kar Çiçeği yönetimi ele aldı yine. "Ben biliyorum ne alacağımızı!" diye bir çığlık kopardı. Sanki koşacakmış gibi çabucak bir-iki adım attı ve kösteklenerek durdu. "Hâlâ bazen ayaklarımı unutuyorum," dedi yüzü acıdan gerilmiş bir halde.

Ayaklarım, onunkilerden biraz daha çabuk iyileşiyor olmalıydılar; minicik bir hayal kırıklığı dalgası sardı içimi, istediğimiz –istediğim– kadar keşifte bulunamayacağız diye.

"Yavaş gideriz," dedim; "her şeyi bu defa görmemiz gerekmiyor—"

"—çünkü hayatımızın sonuna kadar her yıl geleceğiz buraya," diye tamamladı cümlemi Kar Çiçeği; sonra da elimi iyice kavradı.

Görüntümüz kimbilir nasıldı. İlk gezilerine çıkmış iki ruh kardeşi, anımsadıkları ayakları üstünde yürümeye çalışıyorlar, ancak coşkuları sayesinde düşmemeyi başarıyorlar, zevksiz giysiler içinde yaşlıca bir kadın arkalarından bağırıyor: "Böyle davranmaktan vazgeçin, yoksa hemen eve döneriz!" Neyse ki çok uzağa gitmemiz gerekmedi. Kar Çiçeği, elimden çekerek, nakış malzemeleri satan küçük bir dükkâna soktu beni.

"Kız Çocuk Günleri'ni geçiren iki kızız," dedi Kar Çiçeği; ipliklerin renkleri gözlerinden gökkuşağı gibi yansıyordu. "Evlenene kadar kadınlar odasında oturarak, birbirimizi ziyaret ederek, birlikte nakış yaparak, fısıldaşarak zaman geçireceğiz. Alacaklarımızı dikkatle seçersek, yıllar boyunca birlikte üretebileceğimiz anılarımız olur."

Nakış dükkânında, hep aynı fikirde olduk; aynı renkleri seviyorduk, ama çok beğenmediğimiz halde, bir yaprağın detayını veya bir çiçeğin gölgesini yapmaya yarayacağını düşündüğümüz birkaç rengi de seçtik. Paramızı ödedik ve ellerimiz satınaldıklarımızla dolu, tahtırevana döndük. İçeriye girdiğimizde, Kar Çiçeği, bize bir ikramda daha bulunması için Madam Wang'a yalvarmaya başladı. "Teyzeciğim, lütfen bizi kulkasçıya götür. Lütfen Teyzeciğim, lütfen!" Kar Çiçeği'nin Madam Wang'ın sert davranışım yumuşatmak için bu sıfatı kullandığını düşünerek ve bir kez daha *laotong*'umun atılganlığından cesaret alarak, ben de katıldım: "Lütfen Teyzeciğim, lütfen!" İki yanında iki kız kollarım çekiştirip sadece bir ilk erkek çocuğun yapabileceği gibi bir savurganlık için daha yalvarırken, Madam Wang hayır diyemedi.

Sonunda, bir daha böyle yapmamamız gerektiği konusunda uyarılarda bulunarak, teslim oldu. "Ben sadece yaşlı bir dulum; paramı iki yararsız filize harcamak, ilçedeki saygınlığımı zedeler. Beni sefalete mi sürüklemek istiyorsunuz? Yalnız mı ölmemi istiyorsunuz?" Bütün bunları her zamanki haşin tavrıyla söyledi, ama aslında, tezgâha vardığımızda bizim için her şey hazırlanmıştı; alçak bir masa kurulmuş, çevresine de üç küçük tabure yerleştirilmişti.

Lokantacı, canlı bir tavuğu getirip havaya kaldırdı. "Sizin için her zaman en iyisini seçerim Madam Wang," dedi, Yaşlı Adam Zuo. Birkaç dakika sonra, altındaki bölmeye yerleştirilmiş kömürlerin ısıttığı özel bir kap getirdi; içinde, etsuyu, zencefil, taze soğan ve bir-iki dakika önce görmüş olduğumuz tavuğun parçaları fokurduyordu. Kıyılmış zencefil, sarmısak, taze soğan ve kızgın yağdan oluşan bir banma sosu da masaya yerleştirilmişti. Diş diş sarmısaklarla sote edilmiş taze bezelye yaprakları tabağı, sofrayı tamamlıyordu. Yemek çubuklarımızla lezzetli tavuk parçalarını bulmaya çalışarak, mutlu mutlu çiğneyerek ve kemik parçalarını yerlere tükürerek, afi-

yetle doyurduk karnımızı. Bütün bunlar harika olmakla birlikte, Kar Çiçeği'nin söz etmiş olduğu kulkas tatlısı için yer ayırdım midemde yine de; ve söylediği her şey doğruydu – sıcak şekerin suya değdiği andaki çatırtısı, ağzımdaki karşı konulamaz gevreklik ve yumuşaklık...

Evde yaptığım gibi, çaydanlığı kapıp üçümüze çay koydum; yerine bırakırken, Kar Çiçeği'nin sitemli bir biçimde içini çektiğini duydum. Yine bir yanlış yapmıştım; ama ne olduğunu bilmiyordum. Elini elimin üstüne koydu, çaydanlığa doğru götürdü ve birlikte, ibiğini Madam Wang'ı göstermeyeceği bir yöne çevirdik.

"İbiği herhangi birisine doğrultmak, kaba bir harekettir," dedi kibarca.

Utanmam gerekirdi, ama sadece, *laotong*'umun yetiştiriliş biçimine hayranlık duydum.

Geri döndüğümüzde, taşıyıcılar tahtırevanın kazıkları altında uyuyorlardı, ama Madam Wang'ın el çırpması ve güçlü sesi, onları ayaklandırdı; kısa süre sonra, eve dönüş yolundaydık. Bu kez, aracın ağırlık dengesini bozup taşıyıcıların işini zorlaştırmak pahasına, ikimizin yan yana oturmasına izin verdi Madam Wang. Geriye dönüp baktığımda, ne kadar küçük olduğumuzu görüyorum – ona buna kıkırdayan, iki minik kız, nakış ipliklerimizi ayırıyor, el ele tutuşuyor, Madam Wang'ın uyuklamasını fırsat bilip perdenin kenarından dışarıyı gözetliyor, dünyanın pencerenin önünden geçip gitmesini izliyorduk. İlgilendiğimiz o kadar çok şey vardı ki, bu kez engebeli yolda taşıyıcıların koşturup itişmesinden midemiz bulanmadı ikimizin de.

Bu, Şexia'ya ve Gupo Tapınağı'na ilk gezimizdi. Ertesi yıl da götürdü bizi Madam Wang ve tapınaktaki ilk adağımızı gerçekleştirdik. Kız Çocuk Günlerimiz sona erene kadar, hemen her yıl eşlik edecekti bize. Kar Çiçeği ve ben, evlendikten sonra da, koşullar elverdiğinde Şexia'da buluşmayı sürdürdük; hep, erkek çocuk doğurmak için adaklar adadık; hep, aynı renklerde üretmekte

olduğumuz işlerimizi sürdürebilmek için iplik satıcısına gittik; hep, ilk ziyaretimizin ayrıntılarını yeniden hayalimizde yaşadık ve hep, günün sonunda, karamelli kulkas yemek için, Yaşlı Adam Zuo'ya uğradık.

Puwei'ye, alacakaranlıkta ulaştık. O gün, öz ailemin dışında bir arkadaştan fazlasını kazanmıştım. Bir başka kızla ruh kardeşi olmak için sözleşme imzalamıştım. Günün bitmesini istemiyordum; ama eve vardığımız anda biteceğini biliyordum. Beni eve bıraktıklarını, sonra taşıyıcıların Kar Çiçeği'ni yoldan aşağıya doğru götürdüklerini, köşede gözden kaybolmadan önce, son bir kez hoşçakal demek için, dalgalanan perdenin altından sadece parmağının gözükmeye cesaret ettiğini hayal ettim. Sonra, mutluluğumun henüz sona ermediğini öğrendim.

Evin önünde durduk; dışarıya çıktım. Madam Wang, Kar Çiçeği'ne de çıkmasını söyledi. "Hoşçakalın kızlar. Birkaç gün sonra gelip Kar Çiçeği'ni alırım." Tahtırevandan dışarıya doğru eğildi, ruh kardeşimin yanaklarını sıkıştırdı ve "Uslu ol," diye ekledi. "Şikâyet etme. Kulaklarını ve gözlerini açıp öğren. Annenin seninle gurur duymasını sağla."

Ailemin evinin eşiğinde ikimiz yalnız dururken hissettiklerimi nasıl açıklayabilirim? Mutlu olmanın da ötesindeydim, ama bizi içeride nelerin beklediğini biliyordum. Ailemi ve evimizi ne kadar sevsem de, Kar Çiçeği'nin daha iyi şeylere alışık olduğunu biliyordum. Hem, yanında başka giyecek veya tuvalet malzemesi de yoktu.

Anne bizi karşılamaya çıktı. Beni öptü, sonra bir kolunu Kar Çiçeği'nin omuzlarına doladı, onu eşikten geçirerek eve soktu. Biz yokken, Anne, Yenge ve Büyük Kızkardeş, büyük odayı toparlamak için çok çalışmışlardı. Bütün çöpler atılmış, orada burada asılı giyecekler indirilmiş, bulaşıklar kaldırılmıştı. Elle sıkıştırılmış toprak zeminimiz süprülmüş ve hem basılsın, hem de ortalık serinlesin diye üstüne su serpilmişti.

Kar Çiçeği herkesle tanıştı; Büyük Erkekkardeş'le

bile. Akşam yemeğine oturulduğunda, temizlensinler diye yemek çubuklarını önce çayına batırdı, ama ailemdeki herhangi birisinin hayatında görmediği bir inceliği simgeleyen bu küçük hareketin dışında, duygularını gizlemek için elinden geleni yaptı. Ancak, artık Kar Çiçeği'ni çok iyi tanıyordum. Kötü bir durumu idare ediyordu sadece. Bence, yaşama biçimimizden kesinlikle dehşete düşmüştü.

Uzun bir gün olmuştu ve çok yorulmuştuk. Yukarıya çıkma zamanı geldiğinde, yine iğnelenir gibi bir duyguya kapıldım; ama evimizin kadınları, orada da epey çalışmışlardı. Yatak örtüleri havalandırılmış, günlük işlerimizle ilgili bütün ıvır zıvır, düzgün kümeler halinde bir köşeye dizilmişti. Anne, yıkanmamız için bir çanaktaki temiz suyu gösterdi; çanağın yanında iki takım benim, bir takım da Büyük Kızkardeş'in giysisi duruyordu – hepsi yeni yıkanmıştı; Kar Çiçeği'nin konuğumuz olduğu sürece giyebilmesi için hazırlanmışlardı. Çanaktaki suyu önce Kar Çiçeği'nin kullanmasına izin verdim; ama sanıyorum yeterince temiz olmadığından kuşku duyduğu için, sadece parmaklarını dokundurdu suya. Ona verdiğim geceliği, sanki Büyük Kızkardeş'in en iyi giysisi değil de, çürümekte olan bir balıkmış gibi, iki parmağıyla, bedeninden uzakta tuttu. Çevresine bakındı, gözlerimizin onun üstünde olduğunu gördü, sonra tek sözcük etmeden, soyundu ve geceliği giydi. Yatağa tırmandık. Bu gece ve gelecekte Kar Çiçeği'nin bizde kalacağı her gece, Büyük Kızkardeş, Güzel Ay'la yatacaktı.

Anne ikimize iyi geceler diledi. Sonra eğildi, beni öptü ve kulağıma fısıldadı: "Madam Wang, ne yapmamız gerektiğini söyledi bize. Mutlu ol küçüğüm, mutlu ol."

İşte oradaydık; ikimiz, yan yana, üstümüzde ince bir pamuk yorgan... Küçük kızlardık işte; ama ne kadar yorgun olursak olalım, fısıldaşmayı kesemiyorduk. Kar Çiçeği, ailemle ilgili sorular sordu; ben de onunkileri sordum. Ona, Üçüncü Kızkardeş'in nasıl öldüğünü anlat-

tım; o da, kendi üçüncü kızkardeşinin bir öksürük hastalığından öldüğünü söyledi. Köyümüzle ilgili sorular sordu; Puwei'nin, yöresel lehçemizde, Olağan Güzelliğin Köyü anlamına geldiğini söyledim. O da, Tongkou'nun Orman Ağzı Köyü anlamına geldiğini ve neden bu adın verildiğini, onu ziyarete gittiğimde göreceğimi söyledi.

Kafesli pencereden giren ay ışığı, Kar Çiçeği'nin yüzünü aydınlatıyordu. Büyük Kızkardeş ve Güzel Ay uyumuşlardı, ama biz hâlâ konuşuyorduk. Biz kadınlara, hiçbir zaman bağlı ayaklarımızdan söz etmememiz öğretilmişti; bu uygunsuz ve hanımefendiliğe yakışmayan bir davranıştı; ayrıca böyle konuşmalar, sadece erkeklerin şehvetini alevlendirmeye yarardı. Ama bizler, küçük kızlardık ve ayaklarımızın bağlanma işlemi sürüyordu. Şimdi benim için oldukları gibi anı değillerdi o zaman; o anda yaşamakta olduğumuz acılar ve sıkıntılardı. Kar Çiçeği nasıl annesinden saklandığını, kendisine merhamet etmesi için nasıl babasına yalvardığını anlattı. Babası, neredeyse vazgeçiyormuş; ki bu da Kar Çiçeği'ne, ya ailesinin yanında evde kalmış bir kız olmanın ya da bir başka ailenin yanında hizmetçilik yaparak yaşamanın kapısını açardı.

"Ama babam piposunu içmeye başladığında," diye anlattı Kar Çiçeği, "bana verdiği sözü unuttu. Onun aklı başka yerlerdeyken, annemle yengem beni yukarıya çıkartıp bir iskemleye bağladılar. Bu yüzden benim de ayaklarım, seninkiler gibi, bir yıl geç bağlandı." Bu, bir kez kaderi belirlendikten sonra, ona razı gelip kabullendiği anlamına gelmiyordu. Hayır, ilk aylarda her şeyle savaşmış, hatta bir keresinde, bağlarını tamamen sökmüştü. "Bir sonraki sefer, annem hem ayaklarımı, hem de beni iskemleye, daha da sıkı bağladı."

"Yazgına karşı gelemezsin," dedim, "bu, önceden belirlenir."

"Annem de öyle söylüyor," diye yanıtladı Kar Çiçeği. "Beni sadece kemiklerimin kırılması için yürütmek ve

odadaki lazımlığı kullanmam için çözüyordu. Bütün gün, kafesli penceremizden dışarıya bakardım. Önümden uçarak geçen kuşları seyrederdim. Yolculuk eden bulutları izlerdim. Ayın giderek büyümesini, sonra da küçülmesini incelerdim. Penceremin dışında o kadar çok şey oluyordu ki, o odanın içinde olanları neredeyse unutmuştum."

Bu duygular beni ne kadar korkutuyordu! Kar Çiçeği, at burcundakilerin belirgin bağımsızlık özelliğini taşıyordu; ancak, kendisini yerden çok yükseklere taşıyacak kanatları vardı onun atının; benimkiyse ayaklarını sürüyerek yürüyordu. Ama midemin tam ortasında bir duygu –belirlenmiş yaşamlarımızın sınırlarına karşı gelen haylaz bir duygu– içten içe bir heyecan duymama neden oluyordu, ki bu zamanla, derin bir özleme dönüşecekti.

Kar Çiçeği, yüz yüze olabileceğimiz şekilde sokuldu bana; elini yanağıma koyup "Ruh kardeşi olduğumuza memnunum," dedi. Sonra gözlerini kapatıp uyudu.

Onun yanında uzanmış ay ışığının aydınlattığı yüzüne bakarken, yanağımda minik elinin yumuşacık ağırlığını hissedip soluklarının derinleşmesini dinlerken, beni hep hasretini çektiğim biçimde sevmesini nasıl sağlayabileceğimi düşündüm.

Sevgi

BİZ KADINLARIN, BEDENLERİMİZİ TERK ETTİKLERİ ANDAN BAŞLAYARAK çocuklarımızı sevmemiz beklenir. Ama hangimiz, bir kızımız olduğunu gördüğümüzde hayal kırıklığına uğramamış ya da değerli bir erkek evladı bile kucağımıza aldığımızda, kaynanamızın bize sanki sütümüz ekşiymiş gibi bakmasına neden olacak kadar ağlamaktan başka bir şey yapmayıp içimize yerleşen yoğun kasveti hissetmemişizdir? Kızlarımızı bütün kalbimizle sevebiliriz, ama onlara acı çekmeyi öğretmeliyiz. En çok oğullarımızı severiz, ama asla onların dünyasının –erkeklere ait dış dünyanın– bir parçası olamayız. Akrabalık Sözleşmesi'nin imzalandığı günden başlayarak, yüzlerini daha altı yıl görmeyecek olduğumuz halde, kocalarımızı sevmemiz beklenir. Kocalarımızın ailelerini sevmemiz söylenir; ama o ailelere, bir yabancı, evin en kıdemsiz üyesi, hizmetçinin sadece bir basamak yukarısındaki birisi olarak gireriz. Yüreğimiz sessizce öz atalarımıza minnet duyuyor olsa da, bize kocalarımızın atalarını sevip onları onurlandırmamız emredilir ve biz de buna göre görevlerimizi yerine getiririz. Ebeveynlerimizi bize baktıkları için severiz, ama bizler, aile ağacının değersiz dalları olarak görülürüz. Ailenin kaynaklarını tüketiriz. Bir aile tarafından, diğeri için yetiştiriliriz. Öz ailemizde ne kadar mutlu olsak da, bir gün ayrılığın kaçınılmaz olduğunu biliriz. Böylece ailemizi severiz, ama bu

sevginin, ayrılığın hüznüyle sona ereceğini biliriz. Sevginin bütün bu türleri, borç, saygı ve minnetten doğar. Benim ilçemin kadınlarının çok iyi bildiği gibi, pek çoğu, üzüntü, kırılma ve acımasızlık kaynağıdır.

Ama bir çift ruh kardeşi arasındaki sevgi, bambaşka bir şeydir. Madam Wang'ın da dediği gibi, bir *laotong* ilişkisi, seçimle oluşturulur. Her ne kadar Kar Çiçeği ve ben, ilk temasımızda yelpaze aracılığıyla birbirimize yazdığımız sözleri gerçekten kastetmediysek de, tahtırevanda birbirimizin gözlerinin içine ilk baktığımızda, aramızda çok özel bir şeyin geçtiğini hissettim – sanki ateşi yakacak bir kıvılcım ya da pirinci büyütecek tohum gibi. Elbette tek bir kıvılcım, bir odayı ısıtmaya yetmez; tek bir tohum da bereketli bir ürün almayı sağlamaz. Derin sevgi –kalpten gelen sevgi– büyümek zorundadır. O zamanlar, sevginin insanı tutuşturan biçimini bilmiyordum; bu yüzden, henüz süt dişlerim düşmemişken ağabeyimle ırmak kıyısına yaptığımız günlük yürüyüşlerimiz sırasında gördüğüm pirinç tarlalarını düşündüm. Belki de bir çiftçinin ürünlerini büyütmesi gibi, çok çalışarak, şiddetle isteyerek ve doğanın kutsamasıyla, ben de sevgimizi büyütebilirdim. Bunu bugün bile hatırlıyor olmam, çok komik. *Vay, vay!* Yaşama dair çok az şey biliyordum ama bir çiftçi gibi düşünebilecek kadar bilgi sahibiydim.

Bu yüzden, bir kız olarak –Baba'dan bir parça kâğıt, Büyük Kızkardeş'in çeyizinden bir parça kumaş isteyip– üstünde ekin büyüteceğim toprağımı hazırladım. Tohumlarım, oluşturduğum *nu şu* karakterleriydi. Madam Wang benim sulama kanalım oldu. Ayaklarımın nasıl geliştiğini görmek üzere uğradığında, ona –ya mektup, ya dokuma ya da işlenmiş bir mendil biçiminde– mesajımı veriyordum; o da Kar Çiçeği'ne götürüyordu.

Güneş –çiftçinin kontrolü dışındaki tek şey– olmadan, hiçbir şey büyüyemez. Giderek, bu rolü Kar Çiçeği'nin üstlendiğine inandım. Güneş ışığı, bana onun *nu şu* mektuplarıma yazdığı cevaplar biçiminde ulaşıyordu.

Kar Çiçeği'nden bir mesaj aldığımda, hepimiz toplanıp anlamını çözmeye çalışıyorduk; çünkü Yenge'nin bilgisini zorlayan sözcükleri ve figürleri kullanmaya başlamıştı bile.

Ben, küçük kızların yazacağı türden şeyler yazıyordum: *Ben iyiyim. Sen nasılsın?* Onun yanıtı, şöyle oluyordu: *İki kuş, ağacın en üst dallarında dengede duruyorlar. Birlikte, göklere uçuyorlar.* Ben: *Bugün annem bana kulkas yaprağına sarılmış sulu dolma yapmasını öğretti,* diye yazıyordum. Kar Çiçeği: *Bugün kafesli penceremden dışarıya baktım. Kendine bir eş bulmak için havalanan Anka kuşunu düşündüm, sonra da seni düşündüm,* diye cevaplıyordu. *Büyük Kızkardeş'in düğünü için uğurlu bir gün saptandı,* diyordum ben. O: *Ablan şimdi evlilik geleneğinin birçok aşamasının ikincisinde. Neyse ki, birkaç yıl daha sizinle birlikte olacak,* diye yazıyordu. *Her şeyi öğrenmek istiyorum. Sen zekisin. Senin öğrencin olabilir miyim,* diyordum. *Ben de senden bir şeyler öğreniyorum. Bizi birlikte yuvalanmış bir çift çinördeği yapan da bu,* diye yanıtlıyordu. *Anlatımım yeterince derin değil, elyazım da kaba, ama keşke burada olsaydın da gece fısıldaşabilseydik,* diye yazdığımda da cevabı: *İki bülbül karanlıkta şakıyorlar,* olmuştu.

Sözcükleri beni hem ürkütüyor, hem de coşturuyordu. Akıllıydı. Benden çok daha fazla öğrenim görmüştü. Ama korkutucu olan bu değildi. Her mesajında, kuşlardan, uçmaktan, uzaktaki dünyadan söz ediyordu. O zamanlar bile, kendisine sunulanlardan kaçıyordu; ne kadar sindirilmiş olursam olayım, kanatlarına tutunup yükselmek istiyordum.

Yelpazenin bana ilk getirilişinin dışında, ben ona bir şey göndermeden, hiçbir şey yollamadı bana Kar Çiçeği. Bundan rahatız olmuyordum; tatlılıkla ikna ediyordum onu yazmaya. Mektuplarımla onu suluyordum; ve her zaman, bana yeni bir filiz ya da çiçekle karşılık veriyordu. Ama beni şaşırtan bir engel vardı. Onu tekrar görmek is-

tiyordum. Beni evine davet etmesi gerekiyordu, ama çağrı gelmiyordu.

Bir gün, Madam Wang ziyarete geldi; bu kez yelpazeyi de getirdi yanında. Onu tek bir hareketle açmadım. Bunun yerine, tıkırdatarak, sadece ilk üç kanadı açtım; onun bana yazdığı ilk mesaj, hemen yanındaki kanatta benim ona yanıtım ve şimdi, benimkinin yanında yeni bir mektup ortaya çıktı:

> Eğer ailen uygun görürse, onbirinci ayda size gelmek istiyorum. Birlikte otururuz, iğnelerimize iplik geçiririz, renklerimizi seçeriz ve fısıldaşıp konuşuruz.

Yapraklardan oluşan çelengin içine narin bir çiçek daha eklemişti.

Kararlaştırılan günde, tahtırevanın köşeden çıkmasını kafesli pencerede bekledim. Kapımızın önünde durduğunda, *laotong*'umu karşılamak için koşarak aşağıya inip sokağa fırlamak istedim. Bu olanaksızdı. Anne dışarıya çıktı; tahtırevanın kapısı sallanarak açıldı. Kar Çiçeği sokağa adımını attı. Aynı bulut desenli gök mavisi ceketi giymişti. Zamanla bunun, yoksunluğumuz yüzünden ailemi utandırmamak için her ziyaretinde giydiği seyahat tuniği olduğuna inandım.

Âdet olduğu üzere, yanında ne yiyecek, ne de giysi getirmişti. Madam Wang geçen gelişindeki tembihlerini yineledi Kar Çiçeği'ne; uslu olmalıydı, yakınmamalıydı, gözlerini ve kulaklarını açıp öğrenmeli ve annesini gururlandırmalıydı. Kar Çiçeği "Evet Teyzeciğim," diye yanıtladı, ama hiç dinlemediğini fark ettim; çünkü sokakta durmuş doğrudan kafesli pencereye bakıyor, gölgeler arasında yüzümü arıyordu.

Anne, kucağında yukarıya taşıdı Kar Çiçeği'ni; o da ayakları kadınlar odasının zeminine basar basmaz, hiç susmamacasına konuşmaya başladı. Gevezelik etti, fısıl-

dadı, şakalar yaptı, sırlar verdi, hayranlık gösterdi. Uzaklara uçma fikirleriyle beni tedirgin eden kız değildi sanki. Sadece oyun oynamak, iyi vakit geçirmek, kıkırdaşmak, küçük kızların konuşacakları türden şeyleri konuşmak, konuşmak, konuşmak, konuşmak, konuşmak, konuşmak istiyordu.

Ona öğrencisi olmak istediğimi söylemiştim, bu yüzden, hemen o gün Kadınların Klasikleri'nden bir şeyler öğretmeye başladı bana – hiçbir zaman gülerken dişlerimi göstermemeliydim ya da bir erkekle konuşurken asla sesimi yükseltmemeliydim. Ama o da bana öğrencim olmak istediğini yazmıştı; kendisine, o ağdalı pirinç keklerini nasıl yaptığımı öğretmemi istedi. Ayrıca, su çekmeyle ve domuz yemi hazırlamayla ilgili garip sorular da sordu. Buna güldüm, çünkü bütün kızlar bilir bu işleri. Kar Çiçeği yemin etti bilmediğine. Muziplik ettiğine karar verdim. Israrla, bilmediğini söyledi. Sonra, ötekiler de beni kışkırtmaya başladılar..

"Belki de su çekmeyi bilmeyen *sensin*!" diye seslendi Büyük Kızkardeş.

"Belki de sen bir domuzun nasıl besleneceğini bilmiyorsun," diye ekledi Yenge. "O bilgiler eski ayakkabılarınla birlikte çöpe gitmiş."

Bu kadarı fazlaydı; ayağa kalktım. Çok kızmıştım. Yumruklarımı kalça kemiklerime dayayıp ters ters süzdüm hepsini; ama bana bakan aydınlık yüzleri görünce hiddetim sönüverdi ve onları daha da mutlu etmek istedim.

Kadınlar odasında hâlâ iyileşmekte olan ayaklarımın üstünde sendeleye sendeleye bir baştan bir başa gidip gelmemi, kuyudan su çekme, kovayı eve taşıma ya da çimen toplamak için durup sonra onları mutfak artıklarıyla karıştırma rolü yapmamı izlemek, herkes için müthiş bir eğlence oldu. Güzel Ay o kadar çok güldü ki, gidip çişini yapması gerekti. Çeyizini hazırlarken son derecede ciddi olan Büyük Kızkardeş, giysisinin kolağzını yüzüne

örterek kıkırdadı. Başımı kaldırıp Kar Çiçeği'ne baktığımda, gözleri pırıl pırıl, neşe içinde el çırptığını gördüm. Görüyor musunuz, Kar Çiçeği böyleydi işte; kadınlar odasına gelip yalnızken yapmayı aklımdan bile geçirmeyeceğim şeyleri yaptırıveriyordu bana bir-iki basit sözcükle. Sırların paylaşıldığı, ıstırap çekilen, yas tutulan bir yer olarak gördüğüm kadınlar odası, onun varlığıyla aydınlanıyor, neşeyle ve saçma sapan eğlencelerle dolu bir vahaya dönüşüyordu.

Erkeklerle alçak sesle konuşma konusunda bütün o söylediklerine rağmen, yemekte Baba ve Amca'ya anlaşılmaz şeyler söylüyor, onları da güldürüyordu. Küçük Erkekkardeş, sanki Kar Çiçeği'nin kucağı ağaçta bir yuva, kendisi de maymunmuş gibi, üstüne tırmanıp duruyordu. Hayat doluydu Kar Çiçeği; gittiği her yerde insanları büyülüyor, onları mutlu ediyordu. O, hepimizden iyiydi; bunu herkes görebilirdi; ama bunu ailem için bir serüvene çeviriyordu. Bizim için o, kafesinden kaçmış ender bulunan bir kuştu; basit tavuklarla dolu bir avluda geziniyordu. Eğleniyorduk; ama o da eğleniyordu.

Yatmadan önce yüzümüzü yıkama zamanı geldi. Kar Çiçeği'nin ilk ziyaretinde hissettiğim tuhaflığı hatırladım. Elimle, önce onun gitmesini işaret ettim ama istemedi. Önce ben gidersem, su yeterince temiz olmayacaktı onun için. Ama Kar Çiçeği "Yüzümüzü birlikte yıkayalım," dediğinde, basit çiftçiliğim ve kararlılığım sonucu, istediğim ürünü aldığımı biliyordum. Birlikte leğenin üstüne eğildik, çukur yaptığımız avuçlarımıza su doldurup yüzümüze çarptık. Beni dirseğiyle dürttü. Suya baktım, dalgacıkların arasından yansıyan yüzlerimizi gördüm. Teninden sular damlıyordu, aynı benim tenimden damladığı gibi. Kıkırdadı; leğenden yüzüme bir parça su attı. Suyu paylaştığımız o anda, *laotong*'umun da beni sevdiğini anladım.

Öğrenim

SONRAKİ ÜÇ YIL BOYUNCA, KAR ÇİÇEĞİ HER İKİ AYDA BİR GELDİ. Bulut desenli gök mavisi tuniği, yerini beyaz süsleri olan lavanta rengi ipek bir giysiye bıraktı – o kadar genç bir kız için tuhaf bir renk birleşimi. Kadınlar odasına girer girmez üstündekileri çıkartır, annemin onun için diktiği kıyafetleri giyerdi. Böylelikle, içimizdeki ruh kardeşliği, dışımıza da yansırdı.

Kar Çiçeği'nin yaşadığı köye, Tongkou'ya hâlâ gitmemiştim. Bunu hiç sorgulamıyordum; evimdeki büyüklerin de, düzenlemedeki bu garipliği konuştuklarını hiç duymadım. Sonra, dokuz yaşındayken bir gün, Anne'nin bu durumu Madam Wang'a sormaya niyetlendiğine kulak misafiri oldum. Sokak kapısının dışında duruyorlardı; konuşmaları bulunduğum yere, kafesli pencerenin yanında kadar ulaştı.

"Kocam, Kar Çiçeği'ni hep bizim doyurduğumuzu söylüyor," dedi annem alçak sesle, kimsenin duymayacağını umarak. "Onun ziyaretleri yüzünden, içmek için, yemek pişirmek ve bulaşık yıkamak için kuyudan daha fazla su çekmemiz gerekiyor. Zambak'ın ne zaman Tongkou'ya gideceğini bilmek istiyor kocam. Olması gereken bu."

"*Olması gereken*, sekiz karakterin *tümünün* uyumu," diye hatırlattı anneme Madam Wang, "ama her ikimiz de biliyoruz ki, çok önemli bir tanesi uyumsuz. Kar

Çiçeği, kendisininkinden daha aşağı seviyede bir aileye geldi." Madam Wang duraladı, sonra ekledi: "Size ilk kez konuyu açtığımda, bu uyumsuzluktan yakınmamıştınız."

"Evet, ama—"

"Belli ki durumu anlayamıyorsunuz," diye öfkeyle sürdürdü Madam Wang. "Zambak'a Tongkou'dan bir eş bulmayı umduğumu en baştan söylemiştim size; ama potansiyel damat adayı düğün gününden önce kızınızı bir an için bile görecek olursa, böyle bir evlilik asla gerçekleşmez. Dahası, Kar Çiçeği'nin ailesi, kızların sosyal dengesizliği konusunda rahatsız; *laotong* anlaşmasını sonlandırma isteğinde bulunmadıklarına şükretmelisiniz. Elbette, bir değişiklik yapmak için hiç geç değil; eğer kocanızın istediği gerçekten buysa. Bu sadece, biraz daha tuhaflık demek olur benim için."

"Madam Wang, yanlış şeyler söyledim. Lütfen içeriye gelin. Çay alır mıydınız?" demekten başka ne yapabilirdi annem?

O gün, annemin utancını ve korkusunu görmüştüm. Ailemize sırtına fazladan yük bindiriyor olsa da, ilişkinin hiçbir bölümünü tehlikeye atamazdı.

Kar Çiçeği'nin ailesinin benim kızlarına denk olmadığımı düşündüklerini duyduğumda neler hissettiğimi merak ediyor musunuz? Üzülmedim; çünkü Kar Çiçeği'nin sevgisine layık olmadığımı biliyordum. Onun da beni, benim onu sevdiğim gibi sevmesi için her gün çabaladım. Annem için üzüntü –aslında utanç– duyuyordum. Madam Wang'ın gözündeki itibarı epey zedelenmişti. Ama işin gerçeği, Baba'nın endişeleri, Anne'nin rahatsızlıkları, Madam Wang'ın sert tavırları ya da Kar Çiçeği'yle ilişkimizin acayip fiziksel yapısı, umurumda değildi; çünkü gelecekteki kocama gözükmeden Tongkou'ya gidebilecek olsaydım bile, *laotong*'umun yaşamını bilebilmek için oraya gitmeye ihtiyacım olmadığını hissediyordum; zaten bana köyüyle, ailesiyle ve güzel eviyle ilgili

her şeyi, görerek öğrenebileceklerimden çok daha fazlasını anlatmıştı. Ama konu orada kapanmadı.

Madam Wang ve Madam Gao, bölgelerinin sınırları konusunda her zaman çatışırlardı. Puwei'deki insanların aracısı olarak Madam Gao, Büyük Kızkardeş için iyi bir evlilik ayarlamış, Büyük Erkekkardeş'e de bir başka köyden uygun bir kız bulmuştu. Güzel Ay ve benim için de aynı şeyleri yapabilmeyi umuyordu. Ama Madam Wang, yazgım konusundaki fikirleriyle, sadece Güzel Ay ve benim yaşamlarımızın değil, Madam Gao'nunkinin de gidişatını değiştirdi. Artık o paralar onun cebine girmeyecekti. Dedikleri gibi, pinti bir kadın, kin besler.

Madam Gao, Kar Çiçeği'nin ailesine hizmet etmeyi önermek üzere Tongkou'ya gitti. Madam Wang'ın bunu duyması çok sürmedi. Bu çekişmenin bizimle bir ilgisi yoktu, ama Madam Wang Kar Çiçeği'ni almaya geldiğinde, Baba'yla büyük odada oturmuş kabak çekirdeği yiyerek Büyük Kızkardeş'in Gün Belirleme töreninin hazırlıklarını konuşmakta olan Madam Gao'yla karşılaşınca, yüzleşmeleri bizim evde gerçekleşti. Baba'nın önünde hiçbir şey söylemediler. Kadınların hiçbiri o *kadar* kaba değildi. Madam Gao işi bittiğinde kalkıp gitseydi, kavgayı tamamen önleyebilirdi. Bunun yerine, üst kata çıktı, lök diye bir iskemleye çöktü ve çöpçatanlık konusundaki uzmanlığını övmeye başladı. Yangına körükle gidiyordu. Sonunda Madam Wang'ın sabrı taştı.

"Sadece kızışmış bir dişi köpek benim köyüme gelip küçük yeğenlerimden birini çalmaya kalkışacak kadar çılgın olabilir," diye patlattı lafı.

"Tongkou *senin* köyün değil, Yaşlı Teyze," diye rahatça yanıtladı Madam Gao. "Eğer o köy senin hükmündeyse, niye Puwei'de dolanıp duruyorsun? Senin hesabına göre, Zambak ve Güzel Ay'ın bana ait olmaları gerek. Ben bu yüzden *böööö* diye ağlıyor muyum bebek gibi?"

"O kızlara iyi eşler bulacağım; Kar Çiçeği'ne de. Sen daha iyisini yapamazsın."

"O kadar emin olma. Ablasında çok da iyi iş çıkartmadın. Kar Çiçeği'nin şartlarını düşünecek olursak, ben daha uygunum."

Kar Çiçeği'nin odada olup bütün bunları –kendisinden ve ablasından, vicdansız tüccarlar tarafından pazarlık malzemesi yapılan ikinci kalite pirinç çuvallarıymış gibi söz edildiğini– duyduğunu söylemiş miydim? Madam Wang'ın yanında ayakta duruyor, eve gitmek üzere hazır, bekliyordu. Elinde, nakışla işlediği bir parça kumaş vardı. Kumaşı parmaklarıyla bükmüş, iplikleri çekiştiriyordu. Başını kaldırmadı; ama yüzünün ve kulaklarının kıpkırmızı olduğunu görebiliyordum. Bu noktada, tartışma iyice kızışabilirdi. Ama Madam Wang damarlı elini uzatıp usulca Kar Çiçeği'nin minik elinin üstüne koydu. O zamana kadar, Madam Wang'ın merhamet etmeyi ya da geri çekilmeyi becerebildiğini bilmiyordum.

"Ben seviyesiz kadınlarla konuşmam," diye tışladı. "Gel Kar Çiçeği," dedi, "yolumuz uzun."

Bu olayı aklımızdan çıkartacaktık, ama o andan sonra iki çöpçatan birbirlerinin boğazına çöktüler. Madam Gao ne zaman Madam Wang'ın tahtırevanının Puwei'ye geldiğini duysa, aşırı çarpıcı kıyafetlerini giyer, yanaklarını renklendirir ve havayı koklamak için evimizin çevresinde dolanırdı – eh, kızışmış bir dişi köpek gibi.

KAR ÇİÇEĞİ VE BEN ONBİR YAŞINA BASTIĞIMIZDA, artık ayaklarımız tamamen iyileşmişti. Benimkiler güçlü ve sadece yedi santimlik boylarıyla, açıkça mükemmeldiler. Kar Çiçeği'nin ayakları benimkilerden biraz daha büyüktü; Güzel Ay'ınkilerse daha da büyüktü, ama biçimleri çok güzeldi. Bu ve aldığı iyi ev eğitimi, Güzel Ay'ı iyice evlenilebilir kılıyordu. Ayak bağlama fasıllarımız artık bittiğinden, Madam Wang her üçümüz için, evliliğin Akrabalık Sözleşmesi aşamasının görüşmelerine başladı. Sekiz karakterimiz gelecekteki kocalarımı-

zınkilerle eşleştirildi ve nişan günleri belirlendi.

Tam Madam Wang'ın tahmin ettiği gibi, altın zambaklarımın mükemmelliği, beni umulmadık bir evlilik anlaşmasına ulaştırdı. Tongkou'nun en iyi Lu ailesine gelin gitmemi ayarladı Çöpçatan. Kocamın amcası, bir *jinşi* bilginiydi; imparatordan, hizmetleri karşılığında, dünya kadar arazi kazanmıştı. Lu Amca'nın (ona böyle hitap ediyorlardı) çocuğu yoktu; başkentte yaşıyor, mallarının yönetimi konusunda da kardeşine güveniyordu. Kayınbabam köyün lideri olduğundan –tarlaları çiftçilere o kiralıyor, kiraları da o topluyordu– herkes kocamın da gelecekteki lider olacağını düşünüyordu. Güzel Ay, yakınlardaki daha küçük bir Lu ailesine gelin gidecekti. Nişanlısı, Baba'yla Amca'dan dört kat fazla *mou* işleyen bir çiftçinin oğluydu. Bize göre oldukça zengindiler, ama yine de benim gelecekteki kayınbabamın kardeşi adına kontrol ettiği arazilerden çok çok daha azdı ellerindekiler.

"Güzel Ay, Zambak," dedi Madam Wang, "siz ikiniz kardeş kadar yakınsınız birbirinize. Şimdi kızkardeşimle benim gibi olacaksınız. Biz ikimiz de Tongkou'ya gelin gittik. İkimizin de talihi kötü gitmiş olsa da, bütün yaşamlarımızı birlikte geçirebildiğimiz için şanslıyız." Gerçekten de, Güzel Ay ve ben, birer eş ve anne olarak, Pirinç-ve-tuz Günleri'nden, birer dul olarak Sessizce Oturma Günleri'ne kadar her şeyi paylaşmaya devam edecek olduğumuz için minnet duyuyorduk.

Kar Çiçeği, Tongkou'nun dışından birisiyle evlenmek zorundaydı, ama yakınımızda, Jintian'da –Engin Kır Köyü'nde– olacaktı. Madam Wang, Güzel Ay'la benim yeni kafesli pencerelerimizden Jintian'ı, hatta belki de Kar Çiçeği'nin penceresini bile görebileceğimize söz verdi. Kar Çiçeği'nin gelin gideceği aileyle ilgili pek bir şey duymamıştık; nişanlısının horoz yılında doğmuş olduğunu biliyorduk. Bu bizi endişelendiriyordu; herkes bunun ideal bir eşleşme olmadığını bilirdi, çünkü horoz atın sırtına binmek isterdi.

"Merak etmeyin kızlar," diye yatıştırdı bizi Madam Wang. "Kâhin, su, ateş, metal, toprak ve ağaç elementlerini araştırdı. Size söz veriyorum; bu, suyla ateşin bir arada yaşamasını gerektiren bir durum olmayacak. Her şey yolunda gidecek," dedi; biz de ona inandık.

Güveylerimizin aileleri, para, şeker ve etten oluşan ilk armağanlarını gönderdiler. Amca ve Yenge'ye bir domuz bacağı geldi, ama Anne ve Baba'ya bir bütün kızarmış domuz gönderdiler – kesilip Puwei'deki bütün akrabalarımıza dağıtıldı. Ebeveynlerimiz damatların ailelerine, doğurganlığımızı simgelesin diye yumurta ve pirinç armağan ederek karşılık verdiler. Sonra ikinci aşamanın başlamasını, gelecekteki kaynana ve kayınbabalarımızdan, düğünlerimiz için Gün Belirleme haberinin gelmesini bekledik.

Ne kadar mutlu olduğumuzu bir düşünün. Hepimizin geleceği kararlaştırılmıştı. Yeni ailelerimiz, kendimizinkilerden daha yüksek seviyedeydi. Hâlâ, iyi yüreklerimizin kaynanalarımızla yaşayacağımız her güçlüğü yeneceğine inanacak kadar gençtik. Elişlerimizi yapıp duruyorduk. Ama en önemlisi, birlikte olmaktan mutluyduk.

Yenge bize *nu şu* öğretmeyi sürdürdü, ama Kar Çiçeği'nden de öğreniyorduk; her geldiğinde yeni yeni karakterler getiriyordu. Bazılarını, ağabeyinin çalışmalarına gizlice göz atarak alıyordu, çünkü aslında birçok *nu şu* karakteri, erkeklerin karakterlerinin italik biçiminden başka bir şey değil; ama diğerleri, gizli kadın yazımızı kullanmada çok usta olan Kar Çiçeği'nin annesinden geliyordu. Saatlerce çalışır, hatları parmağımızla birbirimizin avcuna çizerdik. Yenge hep bizi uyarırdı sözcüklerimizde dikkatli olmamız konusunda, çünkü erkeklerin yazısının resimsel karakterinin tersine, biz fonetik karakterler kullandığımızdan anlamları kaybolabilir ya da değişebilirdi.

"Her sözcük, bağlamdaki yerine oturmalı," diye ha-

tırlatırdı bize her gün dersin sonunda. "Yanlış anlama, felaketlere yol açabilir." Bu uyarıyı yaptıktan sonra, gizli yazımızı bulan yerli kadının romantik hikâyesiyle ödüllendirirdi bizi.

"Çok eskiden, Song devrinde, belki de bin yıldan da daha önce," diye anlatırdı, "İmparator Song Zhezong, yeni bir cariye bulmak için ülkeyi dolaşmaya çıkmış. Çok uzaklara gitmiş. Sonunda ilçemize gelmiş. Burada Hu adında bir çiftçiden söz edildiğini duymuş. Biraz bilgili ve akıllı bir adam olan Hu, Jintian Köyü'nde –evet, Jintian, evlendiğinde Kar Çiçeği'mizin yerleşeceği köyde– yaşıyormuş. Hu Efendi'nin bilgin bir oğlu varmış; çok yüksek seviyede bir genç adammış bu; imparatorluk sınavlarında çok başarılı olmuş. Ama İmparator'un en çok ilgisini çeken, çiftçinin en büyük kızı olmuş. Kızın adı Yuxiu'ymuş; tamamen değersiz bir dal değilmiş; babası, eğitim görmesini sağlamış. Ezbere klasik şiirler okuyabilirmiş ve erkeklerin yazısını da öğrenmiş. Şarkı söyleyebilir, dans edebilirmiş. İşlediği nakışlar, güzel ve narinmiş. Bütün bunlar, İmparator'u, onun iyi bir saray cariyesi olabileceğine ikna etmiş. Hu Efendi'yi görmeye gitmiş İmparator, akıllı kızı için görüşmüş ve kısa süre sonra, Yuxiu başkente doğru yola çıkmış. Bu bir mutlu son mu? Bazı bakımlardan. Hu Efendi armağanlara boğulmuş, Yuxiu da yeşim taşları ve ipekler içinde bir saray yaşamını garantilemiş. Ama kızlar, Yuxiu kadar parlak ve kültürlü bir kız bile, öz ailesinden ayrıldığı o üzücü andan kurtulamamış. Ah, annesi nasıl gözyaşlarına boğulmuş! Ah, kızkardeşleri nasıl üzülüp ağlamışlar! Ama hiçbiri, Yuxiu kadar üzgün değilmiş."

Öykünün bu kısmını çok iyi öğrenmiştik. Yuxiu'nun ailesinden ayrılması, dertlerinin sadece başlangıcıydı. Bütün yeteneklerine karşın, İmparator'u sonsuza kadar eğlendirmesi mümkün olmamıştı. Güzel, ay biçimli yüzünden, badem gözlerinden, kiraz dudaklarından sıkılmış İmparator; yetenekleri de, burada, Yongming İlçe-

si'nde ne kadar göze çarpsa da, saraydaki diğer hanımlarınkilerin yanında önemsiz kalıyormuş. Zavallı Yuxiu. Saray entrikaları, ona göre değilmiş. İmparator'un diğer eşlerinin ve cariyelerinin de bir taşra kızıyla işleri olmazmış. Yalnız ve üzgünmüş, ama başkaları farkına varmadan annesiyle ve kızkardeşleriyle iletişim kurmasının bir yolu yokmuş. Ağzından çıkabilecek tedbirsiz bir söz, sonsuza kadar susturulmak için boynunun vurulmasına ya da saray kuyularından birinin dibine gönderilmesine neden olabilirmiş.

"Gece gündüz, Yuxiu duygularını içinde sakladı," diye sürdürdü Yenge. "Sarayın hain kadınları ve haremağaları, sessizce nakışını işlerken ve yazı çalışırken izlediler onu. Hep çalışmalarıyla alay ettiler. 'Çok özensiz,' diyorlardı. Ya da, 'Bakın bu taşra maymunu nasıl erkeklerin yazısını taklit ediyor.' Ağızlarından çıkan her sözcük, acımasızdı; ama Yuxiu, erkeklerin yazısını taklit etmeye çalışmıyordu. Onu değiştiriyor, eğim veriyor, kadınsılaştırıyor ve sonunda erkeklerin yazısıyla çok az ilintili, hatta tamamen ilgisiz, yeni karakterler yaratıyordu. Evine, annesine ve kızkardeşlerine yazabilmek için, gizli bir şifre çıkartıyordu ortaya."

Kar Çiçeği ve ben, sık sık sorardık Yuxiu'nun annesiyle kızkardeşlerinin gizli kodu nasıl okuyabildiklerini; ve bugün Yenge, yanıtını öyküye kattı:

"Belki de, ona acıyan bir haremağası, Yuxiu'dan her şeyi açıklayan bir notu dışarıya kaçırmıştır. Ve belki de kızkardeşleri notta ne yazdığını bilmediklerinden, kenara fırlatmışlar, ama çarpık duran kâğıttan italik karakterleri fark edip çözmüşlerdir. Sonra, zamanla o ailenin üyeleri, aynı siz kızların şimdi yapmayı öğrendiği gibi, bağlamdan anlamını çıkartabildikleri yeni fonetik karakterler bulmuşlardır. Ama bunlar, erkeklerin ilgileneceği türden ayrıntılar." Bu sert azarlamayla, bu gibi soruların bizim ilgi alanımızın dışında olduğunu hatırlattı. "Yuxiu'nun yaşamından öğrenmemiz gereken, yüzeyde mutlu

gözüken yaşamının altında olan biteni paylaşacak bir yol bulduğu ve bu armağanının, nesilden nesile geçerek bize ulaştırıldığıdır."

Bir süre hepimiz sessizleştik; tek başına kalan cariyeyi düşünüyorduk. Önce Yenge şarkı söylemeye başladı, sonra üçümüz ona katıldık; Anne bizi dinliyordu. Kederli bir şarkıydı, doğrudan Hu Yuxiu'nun ağzından çıktığı varsayılıyordu; seslerimiz, onun hüznünü ortaya döktü:

"Yazım, yüreğimin gözyaşlarıyla ıslanıyor,
Hiçbir erkeğin fark edemeyeceği görünmez bir isyan.
Bırakın yaşam öykülerimiz elemli bir sanata dönüşsün.
Ah, Anne, ah kızkardeşlerim, beni duyun, beni duyun."

Son notalar uçuşarak kafesli pencereden çıktı; sokağa taştı. "Unutmayın kızlar," dedi Yenge, "bütün erkekler imparator değildir, ama bütün kızlar evlenip giderler. Yuxiu, *nu şu*'yu ilçemizdeki kadınlar için yarattı, öz ailemizle bağlarımız kopmasın diye..."

İğnelerimizi elimize alıp nakış işlemeye başladık. Ertesi gün, Yenge öyküyü yeniden anlattı bize.

KAR ÇİÇEĞİ VE BENİM ONÜÇ YAŞINA BASTIĞIMIZ YIL, dört bir yandan eğitim almaya başlamıştık; ayrıca, her zamanki işlere de yardım etmemiz bekleniyordu. Kar Çiçeği'nin evindeki kadınlar ona ince sanatları mükemmel bir biçimde öğretiyorlar, ama ev işlerinde fena halde başarısız oluyorlardı; bu yüzden, o da işlerimi yaparken, adım adım izliyordu beni. Şafak sökerken kalkıp ocağın ateşini yakıyorduk; sonra birlikte bulaşıkları yıkayıp domuzun yemeğini hazırlıyorduk. Öğle vakti birazcık dışarıya çıkıp mutfak bahçesinden taze sebze topluyorduk. Sonra öğle yemeğini pişiriyorduk. Bir zamanlar bütün bu işleri Anne ve Yenge yapardı; şimdi bizi de-

netliyorlardı. Öğleden sonraki saatler, kadınlar odasında geçiriliyordu. Akşam vakti geldiğinde, yemeğin hazırlanmasına ve servisine yardım ediyorduk.

Her günün her dakikası, bir ders içeriyordu. Evimizdeki kızlar –Kar Çiçeği'ni de katıyorum– iyi öğrenciler olmaya çalışıyorlardı. Güzel Ay, iplik ve yün yapımında çok iyiydi; bu işler için ne Kar Çiçeği'nin, ne de benim yeterli sabrımız vardı. Ben yemek pişirmeyi seviyordum; örgü örmek, dikiş dikmek ve ayakkabı yapmak daha az ilgimi çekiyordu. Hiçbirimiz temizlik yapmayı sevmiyorduk, ama Kar Çiçeği bu konuda berbattı. Anne ve Yenge, yeri iyi süpürmediğimizde veya babalarımızın ceketlerini iyice temizleyemediğimizde kuzinime ve bana yaptıkları gibi cezalandırmıyorlardı onu. Bir gün uşakları olacağını, bu işleri hiçbir zaman kendisinin yapmak zorunda kalmayacağını bildikleri için Anne ve Yenge'nin Kar Çiçeği'ne daha yumuşak davrandıklarını düşünüyordum. Başarısızlığına, başka bir açıdan bakıyordum. Hiçbir zaman doğru dürüst temizlik yapmayı öğrenemeyecekti; çünkü yaşamdaki uygulamaların üstünde ve uzağında uçar gibi bir hali vardı.

Tam beklediğiniz biçimde olmasa da, evimizdeki erkeklerden de bir şeyler öğreniyorduk. Baba ve Amca hiçbir zaman bize doğrudan bir şeyler öğretmezlerdi; bu uygunsuz olurdu. Söylemek istediğim, Kar Çiçeği'nin davranışlarından ve Baba'yla Amca'nın ona gösterdikleri tepkilerden, erkeklerle ilgili bir şeyler öğreniyordum. *Congee*, yapılması en kolay şeydi –sadece pirinç, bol su, sonra habire karıştırıyorsun–, bu yüzden, kahvaltı için onu Kar Çiçeği'nin hazırlamasına izin veriyorduk. Baba'nın taze soğanı çok sevdiğini fark ettiğinde, onun çanağına mutlaka fazladan bir avuç taze soğan koymaya başladı. Akşam yemeğinde Anne ve Yenge hep sessizce tabakları masaya koyarlar, Baba ve Amca'nın kendi yemeklerini almalarına izin verirlerdi; Kar Çiçeği masanın etrafında dolaşır, başını eğerek önce Baba'ya, sonra Am-

ca'ya, sonra Büyük Erkekkardeş ve Küçük Erkekkardeş'e servis yapardı. Her zaman yeterli bir uzaklıkta durur, fazla samimi olmadan kibarlık yansıtırdı. Onun bu küçük ilgisi sayesinde, onların da yemekleri şapur şupur yemekten, yere tükürmekten veya dolmuş midelerini kaşımaktan kaçındıklarını fark ettim. Bunun yerine, Kar Çiçeği' ne gülümsüyorlar, onunla konuşuyorlardı.

Öğrenme isteğim, üst kattaki kadınlar odasında ya da alt katlarda bilmem gerekenleri, hatta *nu şu* çalışmalarını bile, çok çok aşıyordu. Geleceğimin nasıl olacağını öğrenmek istiyordum. Neyse ki Kar Çiçeği konuşmayı seviyordu ve Tongkou'dan çok fazla söz ediyordu. O zamana kadar köylerimiz arasında defalarca gidip gelmiş, yolu iyice öğrenmişti. "Kocana giderken," diye anlattı, "nehrin üstünden ve bir sürü pirinç tarlasından geçerek, Puwei'nin sınırından gözüken alçak tepelere doğru yol alacaksın. Tongkou, o tepelerin kucağına yerleşmiştir. O tepeler hiçbir zaman sallanmayacaklar; biz de öyle; en azından babam öyle söylüyor. Tongkou'da, depremden, kıtlıktan ve yağmacılardan uzağızdır; *feng şui*'ye göre mükemmel bir yerdir."

Kar Çiçeği'ni dinledikçe, hayallerimde giderek büyüdü Tongkou, ama kocamdan ve ailesinden söz ettiği zaman hissettiklerimle karşılaştırılınca, bu hiçbir şeydi. Madam Wang'ın babalarımızla konuşmasında, ne Güzel Ay, ne de ben bulunmuştuk, ama işin anahatlarını biliyorduk: Tongkou'da yaşayan herkes Lu'ydu ve her ikimizin gideceği aile de refah içindeydi. Bunlar, babalarımızı ilgilendiren şeylerdi, ama biz kocalarımızla, kaynanalarımızla ve yukarı kattaki kadınlar odasında yaşayan diğerleriyle ilgili bir şeyler öğrenmek istiyorduk. Bunların yanıtlarını sadece Kar Çiçeği verebilirdi.

Bir gün, "Sen şanslısın Zambak," dedi Kar Çiçeği. "Bu Lu oğlanını gördüm. İkinci göbek kuzenim olur. Saçları, gecenin renginde, mavi-siyah. Kızlara karşı naziktir. Bir keresinde benimle bir ayçöreğini paylaşmıştı; bunu

yapmak zorunda değildi." Bana gelecekteki kocamın kaplan yılında doğduğunu söyledi; benimki kadar canlı bir burç; bu da bizi tam uyumlu hale getiriyordu. Lu ailesine uymak için bilmem gereken şeyleri de anlattı bana. "Hareketli bir ailedir," diye açıkladı. "Köyün lideri olarak, Lu Bey'in hem köyün içinden, hem de dışından bir sürü ziyaretçisi olur. Ayrıca evde de bir sürü insan yaşar. Hiç kızları yok, ama bir sürü gelin gelecek eve. Sen bir numaralı gelin olacaksın. Daha başlangıçta, sıralamada önde olacaksın. Eğer ilk erkek çocuğu sen doğurursan, sıralamadaki yerin sonsuza kadar en başta kalacak. Bu senin İmparator'un cariyesi Yuxiu'nun yaşadığı sorunları yaşamayacağın anlamına gelmiyor. Lu Bey'in karısı ona dört erkek evlat verdiği halde, üç tane de cariyesi var adamın. Olması lazım, çünkü o, köyün lideri; gücünü göstermesini sağlıyorlar."

Daha fazla endişe duymalıydım. Sonuçta, baba üç tane cariye almışsa, büyük olasılıkla oğul da alacaktı. Ama çok genç ve saftım; hiç aklıma gelmedi. Ayrıca gelseydi de, bundan doğabilecek çatışmaları bilemezdim. Benim dünyam hâlâ Anne, Baba, Yenge ve Amca'dan oluşuyordu – basit; çok basit.

Kar Çiçeği, her zaman bizimle sessizce oturup onu konuşmaya katmamızı bekleyen Güzel Ay'a döndü. "Güzel Ay," dedi, "senin için seviniyorum. Bu Lu ailesini çok iyi tanıyorum. Gelecekteki kocan, bildiğin gibi, domuz yılında doğmuş; kararlı, yürekli ve düşünceli oluyorlar. Senin koyun özelliğin de, onun üzerine titremene neden olacak. Bu da bir başka tam uyumlu eşleşme."

Güzel Ay, "Ya kaynanam?" diye sordu çekinerek.

"Bu Lu Hanım, her gün annemi ziyarete gelir. İyi kalplidir; anlatamayacağım kadar iyi kalpli."

Aniden Kar Çiçeği'nin gözlerinden yaşlar fışkırdı. Nedense, Güzel Ay'la ben kıkırdadık; bize şaka yaptığını zannettik. *Laotong*'um çabuk çabuk gözlerini kırpıştırdı.

"Gözüme bir cin kaçtı!" diye bağırdı gülüşmelerimi-

ze katılmadan önce. Sonra bıraktığı yerden devam etti: "Güzel Ay, sen çok mutlu olacaksın. Seni bütün kalpleriyle sevecekler. En güzeli de, her gün yürüyerek Zambak'ın evine gidebileceksin; o kadar yakın olacaksınız birbirinize."

Yeniden gözlerini bana çevirdi Kar Çiçeği. "Senin kaynanan, çok gelenekçi," dedi. "Kadınlarla ilgili bütün kurallara uyar. Sözlerine çok dikkat eder. Güzel giyinir. Eve konuklar geldiğinde, her zaman hazır sıcak çay bulurlar." Kar Çiçeği bana bütün bunları yapmayı öğrettiğinden, herhangi bir yanlışlık yapmaktan korkmuyordum. "Benim ailemde gelmiş geçmiş hizmetçilerden çok daha fazla yardımcıları var," diye sürdürdü konuşmasını Kar Çiçeği. "Yemek yapman gerekmeyecek; Lu Hanım'a özel yemekler hazırlamanın dışında. Eğer istemezsen, bebeğine de bakman gerekmeyecek."

Bana bunları söylediğinde, çıldırmış olduğunu düşündüm.

Kocamın babasıyla ilgili biraz daha sorguladım onu. Biraz düşündü, sonra yanıtladı: "Lu Bey, cömert ve şefkatlidir; ayrıca, akıllıdır da; bu yüzden köyün lideri zaten. Herkes onu sayar; onun oğlunu ve gelinini de sayacaklar." Bana o içe işleyen gözleriyle baktı ve tekrarladı: "Sen çok şanslısın."

Kar Çiçeği'nin gözümde canlandırmalarıyla, nasıl olur da kendimi Tongkou'da, sevgi dolu kocam ve mükemmel oğullarımla hayal etmezdim?

BİLGİ DAĞARCIĞIM, KÖYÜMÜZÜN SINIRLARINI EPEY AŞMAYA BAŞLAMIŞTI. Kar Çiçeği'yle birlikte Şexia'daki Gupo Tapınağı'na artık beş kez gitmiştik. Her yıl, tapınağın merdivenlerini çıkmış, sunakta adaklar adamış, tütsüler yakmıştık. Sonra pazaryerine, nakış malzemesi ve kâğıt aldığımız tezgâhlara yürümüştük. Her zaman, Yaşlı Adam Zou'nun yerine gidip karamelli

kulkas yiyerek bitirmiştik günü. Gidişte ve dönüşte, Madam Wang uyurken, tahtırevandan dışarıyı gözetlemiştik. Ana yoldan başka köylere giden küçük patikalar görmüştük. Irmaklar ve su yolları görmüştük. Taşıyıcılarımızdan, bu su yollarının ilçemizin ülkenin geri kalan bölümüyle bağlantısını sağladığını öğrenmiştik. Üst kattaki odamızda, sadece dört duvar görüyorduk; ama ilçemizin erkekleri tecrit edilmiş halde yaşamıyorlardı. İsterlerse, kayıkla hemen her yere gidebilirlerdi.

Bütün bu süre boyunca, Madam Wang ve Madam Gao, bir çift çalışkan tavuk gibi habire evimize girip çıktılar. Ne yani? Evliliklerimiz ayarlandığı için bu ikisinin bizi rahat bırakacaklarını mı düşünüyorsunuz? Yatırımlarını korumak ve sağlamlaştırmak için, gözlemek, beklemek, komplolar kurmak ve aldatmak zorundaydılar. Her an bir şey ters gidebilirdi. Belli ki, bir evde dört düğün olacak olduğundan, Baba'nın Büyük Erkekkardeş'in karısı için vaat edilen başlık parasını, üç kızın çeyizini ve en önemlisi, çöpçatan ücretlerini ödeme işini alnının akıyla atlatamayacağından endişeliydiler. Ama onüçüncü yazımda, iki çöpçatan arasındaki savaş aniden alevlendi.

Yeterince basit bir biçimde başladı. Madam Gao, yöredeki ailelerin –bizimkinin de onlardan biri olduğunu ima ederek– ücretlerini zamanında ödemediklerinden yakınmaya başladığında, üst kattaki odada oturuyorduk.

"Tepelerde ayaklanan bir köylü, işleri hepimiz için güçleştiriyor," diye düşüncesini belirtti Madam Gao. "Ne içeriye ürün giriyor, ne de dışarıya ürün çıkıyor. Hiç kimsede metelik yok. Aileleri artık çeyizlerini karşılayacak durumda olmadığı için, bazı kızların, nişanlılarını bırakmak zorunda kaldıklarını duydum. Bu kızlar şimdi minik gelinler olacaklar."

İlçemizde işlerin iyice zorlaştığını yeni duymuyorduk, ama Madam Gao'nun bundan sonra söyledikleri, hepimizi şaşırttı:

"Kar Çiçeği Küçükhanım bile güvende değil. Daha uygun birisini aramaya başlamam için hiç de geç sayılmaz."

İyi ki Kar Çiçeği bizde değildi de bu imaları duymamıştı.

"İlçenin en iyileri arasında olan bir aileden söz ediyorsun," diye karşılık verdi Madam Wang; sesi birbirine sürtülen kaya parçalarının sesi gibi çıkıyordu.

"Yaşlı Teyzecik, belki de *arasındaydı* demek istiyorsun. O bey çok fazla kumar, çok fazla cariye gördü."

"Sadece pozisyonunun gerektirdiklerini yaptı. Öte yandan, sen, cehaletinden dolayı bağışlanmalısın. Yüksek yerlerin yabancısısın."

"Ha, ha! Beni güldürüyorsun. Yalanları gerçekmiş gibi söylüyorsun. O aileye neler olduğunu bütün ilçe biliyor. Tepelerdeki sıkıntıları al, kötü ürünle ve savruklukla harmanla, başka ne beklenirdi ki, zayıf bir adamın dumanı—"

Annem aniden ayağa kalktı. "Madam Gao, çocuklarım için yaptıklarınıza minnettarım, ama onlar *hâlâ* çocuk ve bunları duymamaları gerek. Sizi kapıya kadar geçireyim; eminim başkalarını da ziyaret etmeniz gerekiyordur."

Anne, Madam Gao'yu iskemlesinden neredeyse çekerek kaldırdı, merdivenlere doğru âdeta sürükledi. Onlar gözden kaybolur kaybolmaz, yengem, gözleri uzaklarda, düşüncelere dalmış, kımıldamadan oturan Madam Wang'a çay koydu. Sonra üç kez gözünü kırptı Madam Wang, çevresine bakındı ve beni yanına çağırdı. Onüç yaşındaydım ve hâlâ ondan korkuyordum. Yüzüne karşı Teyzeciğim demeyi öğrenmiştim, ama düşüncelerimde, o her zaman korkunç Madam Wang'dı. Ona yaklaştığımda, beni kolumdan tutup yanına çekti, bacaklarının arasına sıkıştırdı ve ilk karşılaştığımızda olduğu gibi kollarımı sıktı.

"Burada duyduklarını asla, ama *asla* Kar Çiçeği'ne

anlatma. O masum bir kız; bu kadının pisliklerinin onun aklını karıştırmasına gerek yok."

"Pekiyi, Teyzeciğim."

Beni bir kere, iyice sarstı. "Asla!"

"Söz veriyorum."

O zaman, söylenenlerin yarısını bile anlamamıştım. Anlamış olsaydım bile, neden şeytanca dedikoduları Kar Çiçeği'ne tekrarlayacaktım ki? Kar Çiçeği'ni seviyordum. Madam Gao'nun zehirli sözlerini aktararak onu asla incitmezdim.

ONÜÇÜNCÜ YAŞIMIN ONUNCU AYI gelip çattı. Kafesli pencerenin dışında, yaz günlerinin sıcak, beyaz gökyüzü, yerini sonbaharın koyu mavisine bıraktı. Büyük Kızkardeş'in düğününe sadece bir ay kalmıştı. Damadın ailesi, son hediyeleri gönderdi. Büyük Kızkardeş' in yeminli kızkardeşleri, yirmibeş *jin*'lik pirinçlerden birini sattılar; armağanlar alındı. Kadınlar odasında Oturup Şarkı Söyleme günleri için kızlar bize yatıya geldiler. Köyden başka kadınlar ziyarete geldiler; önerilerde bulunup üzüntülerini bildirdiler. Yirmisekiz gün boyunca, şarkılar söyledik, öyküler anlattık. Yeminli kızkardeşleri, Büyük Kızkardeş'in son yorganları tamamlamasına ve yeni ailesinin üyeleri için yaptığı ayakkabıları sarmasına yardım ettiler. Hep birlikte, Büyük Kızkardeş'e verilecek Üçüncü Gün Düğün Kitapları'nın üstünde çalıştık. Bu kitaplar, onu yeni ailesindeki kadınlara tanıtacaktı; hepimiz, onun iyi vasıflarını ve kişiliğini anlatacak sözcükleri bulmaya çabaladık.

Büyük Kızkardeş yeni evine gitmeden üç gün önce, Keder ve Tasa Günü yaptık. Anne üst kat odasına çıkan merdivenin dördüncü basamağına oturdu, ayaklarını üçüncü basamağa koydu ve ağıt yaktı.

"Büyük Kızım, sen benim elimde bir inciydin," diye başladı ağıta. "Gözyaşlarım sel oldu. Yanaklarımdan aşa-

ğıya iki ırmak akıyor. Yakında, boş bir yer kalacak geride."

Annemin kederini duyan Büyük Kızkardeş, yeminli kızkardeşleri ve köylü kadınlar, ağlamaya başladılar. *Hüü, hüü, hüü.*

Sonra Yenge ağıt yaktı, annemin başlattığı ritmi devam ettirerek. Her zamanki gibi, kederin ortasında iyimser olmaya çalışıyordu Yenge: "Ben çirkinim, çok akıllı da değilim, ama hep iyi huylu olmaya çalıştım. Kocamı sevdim, o da beni sevdi. Biz bir çift çirkin ve çok akıllı olmayan çinördeğiyiz. Yatakta çok fazla eğlendik. Umarım sen de eğlenirsin."

Benim sıram geldiğinde, sesimi yükselttim: "Büyük Kızkardeş, seni yitireceğim için yüreğim ağlıyor. Erkek evlatlar olsaydık, birbirimizden ayrılmazdık. Baba ve Amca gibi, Büyük Erkekkardeş ve İkinci Erkekkardeş gibi, her zaman birlikte olurduk. Ailemiz üzgün. Üst kat odamız, sensiz ıssız kalacak."

Ona verebileceğim en iyi armağanı vermek istediğimden, Kar Çiçeği'nden edindiğim bilgileri kattım ağıta. "Herkesin giysiye ihtiyacı vardır –yaz ne kadar serin veya kış ne kadar sıcak da olsa–, o yüzden, senden istemeseler de onlara kıyafet dik. Sofra bolluk içinde bile olsa, kayınlarının senden önce yemelerine izin ver. Çok çalış ve üç şeyi hatırla: Kayınlarına karşı her zaman iyi ol ve onlara saygı göster; kocana karşı iyi ol ve hep giysiler doku ona; çocuklarına karşı iyi ol ve onlara terbiyenle örnek ol. Eğer bunları yaparsan, yeni ailen sana iyi davranır. O iyi yuvada, yüreğin ferah olsun."

Beni, yeminli kızkardeşler izlediler. Yeminli kızkardeşlerini hep sevmişlerdi. O, yetenekli ve düşünceliydi. Son kız da evlendiğinde, çok değer verdikleri yeminli kızkardeşlikleri yok olacaktı. Geriye sadece birlikte nakış işleme ve giysi dokuma anıları kalacaktı. Gelecek yıllarda teselli bulabilmek için ellerinde sadece Üçüncü Gün Düğün Kitapları'ndaki sözcükler kalacaktı. İçlerin-

den biri öldüğünde, kalanların cenazesine gidip, öteki dünyaya yolculuğunda ona eşlik etsinler diye yazdıklarını yakacağına yemin ettiler. Kızkardeşler, onun ayrılığı yüzünden kederle dolu olsalar da, mutlu olmasını diliyorlardı.

Herkes ağıt yaktıktan ve pek çok gözyaşı döküldükten sonra, Kar Çiçeği özel bir şey sundu. "Senin için şarkı söylemeyeceğim," dedi. "Onun yerine, senin her zaman yanımızda olman için kızkardeşinle bulduğumuz yolu anlatacağım." Kolundan yelpazemizi çıkardı, silkerek açtı ve birlikte yazdığımız iki dizeyi okudu: "*Büyük Kızkardeş ve iyi dost, sessiz ve nazik. Sen mutlu bir anısın.*" Sonra, Kar Çiçeği, yelpazenin tepesindeki büyüyen çelengimize Büyük Kızkardeş'i sonsuza kadar temsil etmesi için eklemiş olduğu küçük pembe çiçeği gösterdi.

Ertesi gün, herkes bambu yaprakları topladı ve kovalar suyla doldurduldu. Büyük Kızkardeş'in yeni ailesi geldiğinde, yeni evlilerin aşkının bambu gibi ebediyen taze kalacağının bir simgesi olarak, onları yaprak yağmuruna tuttuk; sonra da kızın o berrak ve yaşamsal sıvı gibi saf olduğunu anlatmak için, suyu üzerlerine döktük. Bu oyunlara bolca kahkaha ve neşe eşlik etti.

Yemekler ve ağıtlarla saatler geçti. Çeyiz sergilendi ve herkes Büyük Kızkardeş'in kaliteli işçiliğini övdü. Bütün gün ve gece boyunca, yaşlı gözleriyle çok güzel gözüküyordu. Ertesi sabah, yeni ailesine gitmek üzere tahtırevana girdi. İnsanlar gene birbirlerine sular attılar ve "Bir kız evladı evlendirmek, tıpkı su atmak gibidir!" diye bağırdılar. Hepimiz köyün sonuna kadar yürüdük; kafilenin köprüyü geçip Puwei'yi terk edişini izledik. Üç gün sonra, Büyük Kızkardeş'in yeni köyüne, ağdalı pirinç kekleri, hediyeler ve üst kattaki yeni odasında yüksek sesle okunabilecek Üçüncü Gün Düğün Kitaplarımızdan oluşan bir paket gönderildi. Bir sonraki gün, gelenek olduğu gibi, Büyük Erkekkardeş aile arabasıyla gitti, Büyük Kızkardeş'i alıp eve getirdi. Yılda birkaç kez

yapacağı evlilik gereği ziyaretler hariç, ilk hamileliğinin sonuna kadar bizimle yaşamaya devam edecekti.

Büyük Kızkardeş'in evliliğiyle ilgili bütün olaylar içinde en iyi anımsadığım, evlendikten bir sonraki bahar kocasının evine evlilik gereği yapmış olduğu ziyaretten dönüşünde gerçekleşti. Genellikle son derecede sakin bir insandı; bir köşede taburesinde oturur, elinde iğnesiyle sessizce çalışır, hiçbir tartışmaya neden olmaz, her zaman itaat ederdi; ama şimdi yere diz çökmüş, başını Anne'nin kucağına gömmüş, acı içinde ağlıyordu. Kaynanası acımasızdı; her şeyden yakınıyor, durmadan eleştiriyordu. Kocası bilgisiz ve kabaydı. Kayınları, su taşıyıp bütün ailenin üstünü başını onun yıkamasını bekliyordu. Bir gün önceki işlerden parmak boğumlarının nasıl kıpkırmızı olduğunu görüyor muyduk? Bu insanlar onu doyurmak istemiyorlar; ziyaretleri için yeterince yiyecek göndermediğimiz yolunda, ailemizle ilgili kötü sözler sarfediyorlardı.

Güzel Ay, Kar Çiçeği ve ben, birbirimize sokulup gıdaklar gibi acıma sesleri çıkarttık. Ama Büyük Kızkardeş için üzülüyor olsak da, içten içe, böyle bir şeyin kesinlikle bizim başımıza gelmeyeceğine inanıyorduk. Anne, Büyük Kızkardeş'in saçını düzeltti, titreyen bedenini okşadı. Ona üzülmemesini, bunların geçici sorunlar olduğunu söylemesini bekledim Anne'nin; ama tek sözcük çıkmadı ağzından; gözleri acz içinde, Yenge'ye baktı yol göstersin diye.

"Ben otuzsekiz yaşımdayım," dedi Yenge – anlayışla değil, boyun eğmiş bir ifadeyle. "Berbat bir yaşamım oldu. İyi bir ailem vardı, ama kaderimi, ayaklarım ve yüzüm çizdi. Benim gibi bir kadın, çok akıllı ya da güzel olmayan, ya da biçimsiz veya suskun bir kadın bile bir koca bulur; çünkü geri zekâlı bir adam bile bir oğul sahibi olmayı becerebilir, gerekli olan sadece bir alettir. Babam, bulabildiği, beni alabilecek en iyi aileye gelin verdi beni. Aynı senin şimdi yaptığın gibi ağladım. Ama kaderin

başka acımasızlıkları da olacaktı. Erkek evlat doğuramıyordum. Kayınlarım için bir yüktüm. Yanımda kalıp üzüntülerime teselli olsun diye kızımın hiç evlenmemesini diledim. Ama kadınlar için durum bu işte. Kaderinden kaçamıyorsun; önceden belirleniyor."

Yengemden, ev halkı içinde, her an komik bir şey söyleyeceğine güvendiğimiz, hep kendisiyle Amca'nın yatak oyunlarında ne kadar mutlu olduklarını anlatan, her zaman çalışmalarımıza neşeyle önderlik eden tek kişiden gelen bu aşırı duyarlılık, şok etkisi yarattı. Güzel Ay uzanıp elimi sıktı; bugüne kadar kadınlar odasında dile getirilmemiş olan bu gerçek karşısında gözleri yaşla dolmuştu. Yenge'nin hayatının ne kadar zorluklarla dolu olduğunu daha önce hiç düşünmemiştim; ama şimdi, geçen yılları hızla aklımdan geçiriyor, besbelli hayal kırıklıklarıyla yaşanmış bir ömrü nasıl her zaman güler yüzle karşıladığını fark ediyordum.

Söylemeye gerek yok, bu sözler Büyük Kızkardeş'i rahatlatmadı. Hıçkırıkları iyice yükseldi, ellerini kulaklarına kapatıp ağlamayı sürdürdü. Anne'nin bir şeyler söylemesi gerekiyordu; ama konuştuğunda, *yin*'inin ta derinlerinden sürünerek gelip ağzından çıkan sözcükler, olumsuz, karanlık ve kadıncaydı.

"Evlendin," dedi Anne tuhaf, uzak bir ifadeyle. "Başka bir köye gittin. Kaynanan acımasız. Kocan seni umursamıyor. Hiçbir zaman bizi bırakıp gitmemeni isterdik, ama her kız evlat evlenip gider. Buna herkes uyar; herkes razı olur. Sen ağlayıp eve dönmek için yalvarabilirsin; biz gittiğin için acı çekebiliriz. Ama senin... aslında bizim, başka seçeneğimiz yok. Eski bir deyiş bunu çok iyi anlatır: 'Eğer kız evlat evlenip gitmezse, değersizdir; eğer ateş dağları kavurmazsa, toprak bereketli olmaz.'"

Saç Tokalama Günleri

Serin Rüzgârı Yakalama

KAR ÇİÇEĞİ VE BEN, ONBEŞ YAŞINA BASTIK. SAÇLARIMIZ, yakında evlenecek olduğumuzu simgeleyecek şekilde, Anka kuşları gibi tepeden tokalarla tutturuldu. Büyük bir ciddiyetle çeyizlerimizi hazırlıyor, alçak sesle konuşuyor, altın zambaklarımızın üstünde zarafetle yürüyorduk. *Nu şu*'yu çok iyi öğrenmiştik; birbirimizden ayrı olduğumuz zamanlarda, hemen her gün yazışıyorduk. Her ay âdet görüyorduk. Ev işlerine yardım ediyor, yerleri süpürüyor, evin bahçesinden sebze topluyor, yemek hazırlıyor, bulaşıkları ve çamaşırları yıkıyor, örgü örüp dikiş dikiyorduk. Artık kadın sayılıyorduk, ama evli bir kadının sorumlulukları yoktu üzerimizde. Hâlâ istediğimiz zaman misafirliğe gitme ve üst kattaki kadınlar odasında kafa kafaya verip fısıldaşarak, nakış işleyerek saatler geçirme özgürlüğümüz vardı. Birbirimizi, küçücük bir kızken hasretini çektiğim biçimde seviyorduk.

O yıl, Kar Çiçeği, Serin Rüzgârı Yakalama Festivali boyunca bizde kalmaya geldi. Festival, yılın en sıcak zamanında, bir önceki hasatın stoklarının hemen hemen tükendiği, yeni ürünün de henüz alınmadığı dönemde gerçekleşir. Bu, evlenip evinden gitmiş olan kadınların, her ev halkının en düşük seviyedeki üyelerinin, günlerce ya da bazen haftalarca kendi evlerine gönderilmesi anlamına gelir. Adına festival diyoruz, ama gerçekte, ka-

yınlarının masalarından istenmeyen boğazların uzaklaştırıldığı günler dizisidir.

Büyük Kızkardeş, sürekli olarak kocasının evinde kalmaya yeni başlamıştı. İlk çocuğu doğmak üzereydi ve o durumda, bulunması mümkün olan başka bir yer yoktu. Anne, kendi ailesini ziyarete gitti; İkinci Erkekkardeş'i de yanında götürdü. Yenge de kendi ailesine gitmişti; Güzel Ay'sa köyün öbür tarafında yeminli kızkardeşleriyle kalıyordu. Büyük Erkekkardeş'in karısı, bebek kızıyla birlikte öz ailesinin yanında Serin Rüzgâr'ı arıyordu. Baba, Amca ve Büyük Erkekkardeş, yalnız bırakılmış olmaktan memnundular. Kar Çiçeği ve benden, sıcak çay, tütün ve dilimlenmiş karpuz dışında hiçbir şey istemiyorlardı. Böylece, Serin Rüzgârı Yakalama Festivali'nde üç gece boyunca, üst kattaki odada Kar Çiçeği'yle yalnız kaldık.

İlk akşam, bağlarımızı sarıp uyku terliklerimizi, iç çamaşırlarımızı ve geceliklerimizi giyip yan yana yattık. Yatağımızı kafesli pencerenin yanına ittik biraz serinlik gelsin diye, ama yaprak kımıldamıyordu, halvet gibi bir durgunluk vardı sadece. Yakında dolunay olacaktı; yansıyan ışık huzmeleri yüzümüzdeki ter damlacıklarını aydınlatıyor, daha da sıcak hissetmemize neden oluyordu. Ertesi gece, daha da sıcaktı hava. Kar Çiçeği gecelikleri-mizi çıkartmamızı önerdi. "Kimse yok ki burada," dedi, "kimse bilmeyecek." Biraz rahatladık; ama daha fazla serinlik istiyorduk.

İkimiz yalnız kaldığımız üçüncü gece, dolunay vardı; üst kattaki oda parlak mavi bir ışıkla aydınlanıyordu. Erkeklerin uyuduğundan emin olduktan sonra, hem geceliklerimizi, hem de iç çamaşırlarımızı çıkarttık. Üstümüzde bağlarımız ve uyku terliklerimizden başka hiçbir şey kalmadı. Havanın bedenlerimizin üstünde gezindiğini hissediyorduk, ama serin değildi, hâlâ tamamen giyinikmişiz gibi terliyorduk.

"Bu yeterli değil," dedi Kar Çiçeği aklımdan geçeni

okuyarak. Doğrulup oturdu, uzanıp yelpazemizi aldı, yavaşça açıp bedenimin üstünde aşağı yukarı sallamaya başladı. Bedenime değen hava ne kadar sıcak olursa olsun, yine de çok keyif veren bir duyguydu. Ama Kar Çiçeği kaşlarını çattı; yelpazeyi kapatıp kenara koydu. Yüzüme baktı, sonra gözlerini boynumda, memelerimde ve karnımın düzlüğünde gezdirdi. Bana bakış şeklinden utanmalıydım, ama o benim *laotong*'umdu; ruh kardeşim. Utanılacak hiçbir şey yoktu.

Başımı kaldırıp baktığımda, işaretparmağını ağzına götürdüğünü gördüm; dilinin ucu dışarıya çıkmıştı; dolunayın parlak ışığında pembe pembe parladığım gördüm. Çok nazik bir biçimde, parmağının ucunu o ıslak yüzeyde kaydırdı. Sonra parmağını karnıma koydu, sola doğru bir çizgi çizdi, sonra bir tane de ters yöne çizdi; bunu iki çapraz işaret izledi. Islaklığı bedenimde o kadar serin hissediyordum ki, ürperdim. Gözlerimi kapatıp kendimi ürpertiye bıraktım. Sonra, ıslaklık çabucak yok oldu. Gözlerimi açtığımda, Kar Çiçeği tam gözümün içine bakıyordu.

"Evet?" dedi. Ama cevabımı beklemedi. "Bir karakter," diye açıkladı. "Hangisi olduğunu söyle bana."

Aniden ne yaptığını anladım. Karnımın üstüne bir *nu şu* karakteri çizmişti. Bunu yıllardır yapıyorduk, toprağa sopalarla ya da birbirimizin ellerine veya sırtına parmaklarımızla karakterler çiziyorduk.

"Tekrar yapacağım," dedi, "ama dikkat et."

Aynı önceki gibi zarif bir hareketle, yeniden parmağını yaladı. Islaklık bedenime değer değmez, gözlerimi kapatmaktan kendimi alamadım. Duygu, bedenimi ağırlaştırmış, beni soluksuz bırakmıştı. Ayın dilimi gibi sola bir darbe, onun altına ikinci bir darbeyle ters bir dilim, sağ tarafa ilk çarpıyı oluşturacak iki vuruş ve ikinci çarpı için iki vuruş da sola. Yine, anlık ürperme bedenimi terk edene kadar gözlerimi kapalı tuttum. Yeniden açtığımda, Kar Çiçeği başını eğmiş, merakla bana bakıyordu.

"Yatak," dedim.

"Doğru," dedi. "Kapat gözlerini, bir tane daha çizeceğim."

Bu kez, çok daha sıkışık ve küçük bir karakter çizdi, tam kalça kemiğimin yanındaki bir noktaya. Bunu hemen tanıdım. *Aydınlanmak* anlamına gelen bir fiildi.

Ona söylediğimde, yüzünü yüzüme yaklaştırıp kulağıma fısıldadı: "Çok iyi."

Bir sonraki karakter, öbür kalça kemiğimin yanından karnımın üstüne doğru helezonlar çizdi.

"Ay ışığı," dedim. Gözlerimi açtım. "Yatak, ay ışığıyla aydınlanıyor."

Gülümsedi. Bana öğretmiş olduğu Tang Hanedanı şiirinin açılış dizesini anımsamama memnun olmuştu. Sonra pozisyonlarımızı değiştirdik. Aynı bana yapmış olduğu gibi, uzun uzun, bedenine, boynunun inceliğine, memelerini oluşturan küçük tümseklere, karnının dümdüz, nakış ilmiklerini bekleyen bir ipek kumaş kadar davetkâr duran enginliğine, sivri uçları dışarıya çıkan iki kalça kemiğine, onun altında, benimkinin tıpatıp aynısı üçgene, sonra aşağıya doğru incelip kırmızı uyku terliklerinin içinde kaybolan ince bacaklarına baktım.

Henüz evlenmemiş olduğumu unutmamalısınız. Karı koca hallerini hâlâ bilmiyordum. Bir kadın için uyku terliklerinden daha mahrem bir şey olmadığını ve bir erkek için, çıplak bir kadının o parlak kırmızı terliklerle tezat oluşturan beyaz tenini görmekten daha erotik hiçbir şey olmadığını daha sonra öğrendim; ama o gece, gözlerimi terliklerden ayıramadığımı söyleyebilirim. Kar Çiçeği'nin ayağında yazlık terlikleri vardı. Nakış deseni olarak, Beş Zehir temasını işlemişti – çıyanlar, karakurbağalar, akrepler, yılanlar ve kertenkeleler. Bunlar, yazın ortaya çıkan kolera, veba, karahumma, sıtma ve tifüs gibi belaları önlemek için kullanılan geleneksel simgelerdi. İlmikleri mükemmeldi; aynı bütün bedeninin mükemmelliği gibi...

Parmağımı yalayıp Kar Çiçeği'nin teninin beyazlığına baktım. Islak parmağım göbek deliğinin tam üstüne değdiğinde, soluk alışım duydum. Memeleri kabardı, midesi içine göçtü ve teni pütür pütür oldu.

"Ben," dedi. Bilmişti. Bir sonraki karakteri göbek deliğinin altına yazdım. "Düşünmek," dedi. Sonra aynı onun yaptığı gibi sağ kasık kemiğinin yanındaki ete yazdım. "İnce." Şimdi sol kasık kemiği. "Kar." Şiiri biliyordu; sözcükler sır değildi, sadece onları yazmak ve okumaktı bizi heyecanlandıran. Bedenimde kullandığı her noktayı kullanmıştım ben de; şimdi yeni bir yer bulmam gerekiyordu. Midesinin üstünde kaburgalarının birleştiği yumuşak noktayı seçtim. Kendi bedenimden biliyordum; bu bölge, dokunmaya, korkuya ve sevgiye karşı hassastı. Kar Çiçeği parmak ucumun altında titrerken, yazdım. "Erken."

Dizeyi bitirmek için iki sadece iki sözcük kalmıştı. Ne yapmak istediğimi biliyordum, ama tereddüt ediyordum. Parmağımı dilimin ucunda dolaştırdım. Sonra sıcağın, ay ışığının, ve tenini tenimde hissetmenin verdiği cesaretle, memelerinden birine ıslak parmağımla yazdım. Dudakları aralandı, soluğu, küçük bir iniltiyle çıktı. Karakterin ne olduğunu söylemedi; ben de sormadım. Ama dizedeki son karakterimi çizmek için, Kar Çiçeği'nin yanına, yan yattım; teninin tepkisini yakından görmek istiyordum. Parmağımı yaladım, karakteri çizdim ve meme ucunun sertleşip büzüştüğünü gördüm. Bir an için, tamamen hareketsiz kaldık. Sonra, gözleri hâlâ kapalı, dizenin tamamım fısıldadı Kar Çiçeği: "Sanıyorum, ince kar bu; kış başında erkenden yağan sabahları..."

Yüz yüze bakacağımız şekilde yanına döndü. Yıllar önce birlikte uyumaya başladığımız ilk gece yaptığı gibi, elini şefkatle yanağıma koydu. Yüzü ay ışığında parlıyordu. Sonra elini aşağıya doğru indirdi; boynuma, memelerime, kalçalarıma... "İki dizemiz daha var," dedi.

Doğrulup oturdu; ben de dönüp sırtüstü yattım. Son

birkaç akşamın çok sıcak olduğunu düşünüyordum; ama şimdi, çırılçıplak, ay ışığının altında, içimde, tanrıların bize sadece mevsim değişiklikleri yoluyla edebileceği eziyetten çok çok daha etkili bir ateşin yandığını hissediyordum.

İlk karakteri nereye yazmaya niyetlendiğini anladığımda, odaklanmaya çalıştım. Yatağın ucuna gitmiş, ayağımı alıp kucağına koymuştu. Sol bileğimin hemen üstüne, iç tarafa, kırmızı uyku terliklerimin bitiminden başlayarak yazmaya koyuldu. Bitirdiğinde, ilgisini sağ bileğime çevirdi. Ondan sonra, bir bacaktan diğerine geçti durmadan; hep bandajların hemen yakınından başlıyordu yazmaya. Ayaklarım, onca acının ve üzüntünün, onca gururun ve güzelliğin merkezi, zevkten ürperiyordu. Sekiz yıldır ruh kardeşiydik; ama hiç bu kadar yakın olmamıştık birbirimize. Dizeyi bitirdi: "Başımı kaldırıp gece gökyüzündeki dolunayın keyfini çıkarıyorum."

Onun da benim hissetmiş olduklarımı yaşaması için sabırsızlanıyordum. Altın zambaklarım ellerimde tuttum; sonra bacaklarımın üstüne yatırdım. Her zaman en duyarlı bölge olduğunu düşündüğüm noktayı, bilek kemiğiyle ayağın arkasından çıkan tendon arasında kalan yüzeyi seçtim. *Eğilmek, yaltaklanmak* veya *secde etmek* anlamlarına gelebilecek karakteri çizdim. Öbür bileğine, *ben* sözcüğünü yazdım.

Ayaklarını yatağa bıraktım. Sonra baldırına bir karakter çizdim. Sonra da, sol bacağının içinde, dizinin hemen üstünde bir noktaya geçtim. Son iki karakterim, bacaklarının ta yukarılarına kaldı. Eğilip olabilecek en düzgün karakterleri yazmaya odaklandım. Yaratacağı duyguyu bilerek vuruşlarımın üstüne üflüyor, bacaklarının arasındaki tüylerin dalgalanarak tepki vermesini izliyordum.

Sonra şiirin tamamını birlikte söyledik.

"Yatak, ay ışığıyla aydınlanıyor.
Sanıyorum, ince kar bu; kış başında erkenden yağan
sabahları...
Başımı kaldırıp gökyüzündeki dolunayın güzelliğine
bakıyorum.
Yere kapanmış, evimi özlüyorum."

Şiirin, durmadan seyahat eden ve evini özleyen bir bilgini anlattığını hepimiz biliyorduk; ama o gece ve sonra sonsuza kadar, bizi anlattığına inandım. Kar Çiçeği, benim evimdi; ve ben de, onun eviydim.

Güzel Ay

ERTESİ GÜN, GÜZEL AY GERİ DÖNDÜ; BİZ DE İŞLERİMİZE DÖNDÜK. Aylar önce, her birimizin gelecekteki kayınları, düğünlerimiz için gün belirlemişler, resmî başlık paralarımızın ilk taksidini de ödemişlerdi – içlerine çeyizlerimiz için hazırladığımız her şeyi doldurabileceğimiz boş tahta sandıklara ek olarak, yine domuz eti ve şeker ve en önemlisi, son olarak da kumaş göndermişlerdi.

Anne ve Yenge'nin ailemiz için kumaş dokuduklarını söylemiştim ve artık Güzel Ay'la ben de kendimiz dokuma yapma konusunda ustalaşmıştık. Ama ortaya çıkarttıklarımızı düşününce, *ev yapımı* tanımlaması geliyor akla. Pamuk, Baba ve Amca tarafından ekiliyor, ürün, evin kadınları tarafından ayıklanıyordu. Desen oluşturmak için balmumunu ve kumaşı mavileştiren boyaları, neredeyse koklayarak kullanıyorduk; çünkü çok idareli olmak zorundaydık.

Kendi yaptıklarımız dışında, gelin kıyafetimin kumaşını, sadece Kar Çiçeği'nin güzel malzemelerle zevkli modellerde, modaya uygun bir gardırop oluşturmak üzere üretilen tuniklerinde, pantolonlarında ve şapkalarında kullanılan kumaşlarla karşılaştırabilirdim. O günlerde giydiği kıyafetler içinde en beğendiklerimden biri, çivit mavisi bir kumaştan yapılmıştı. Çivitin karmaşık deseni ve ceketin kesimi, Puwei'deki evli kadınların yaptı-

ğı ya da sahip olduğu her şeyden daha güzeldi. Yine de, yıpranıp solana kadar bol bol giydi onu Kar Çiçeği. Tongkou'da giymek için, günlük kıyafetler dikmek istiyordum kendime.

Ama kayınlarımın başlık paramın bir bölümü olarak gönderdikleri pamuklu kumaş, düşüncelerimi değiştirdi; yumuşaktı, hiç defosu yoktu, karmaşık desenliydi ve Yao halkının çok değer verdiği koyu bir çivit mavisine boyanmıştı. Bu armağanla, daha öğrenecek ve başaracak çok şeyim olduğunu anladım; ama bu güzel pamuklu kumaş bile, gönderdikleri ipeklerle karşılaştırılınca, bir hiçti. Bana gönderilenler, sadece kaliteli olmakla kalmayıp renkleri de mükemmeldi. Kırmızı; düğün rengi; ama ayrıca, yıldönümleri, yeni yıl kutlamaları ve başka bayramlar için de... Mor ve yeşil; ikisi de yeni evli kadına uygun renkler. Bir tane gri-mavi; gökyüzünün fırtınadan önceki rengi ve bir tane de mavi-yeşil, yazın köydeki göletin aldığı renk; orta yaşlı bir kadın ve sonra da dul bir kadın olarak geçireceğim yıllarım için. Siyah ve lacivert; yeni evimdeki erkekler için. İpeklerin bazıları düz renkliydi; bazılarıysa çifte-mutluluk, şakayık ve bulut desenlerinde dokunmuştu.

Kocamın ailesinin gönderdiği pamuklu ve ipekli kumaş topları, istediğimi yapabilmem için bana verilmedi. Onlar, çeyizimi hazırlamakta kullanılacaktı; aynı şekilde, Güzel Ay ve Kar Çiçeği de kendilerine gönderilen armağanları, çeyizlerini oluşturmakta kullanmak zorundaydılar. Yeterli sayıda yorgan, yastık kılıfları, ayakkabılar ve bir ömür boyu bize yetecek giysiler hazırlamalıydık; çünkü Yao halkının kadınları, kocalarının ailelerinden asla hiçbir şey almamaları gerektiğine inanırlar. Yorganlar! Size onlardan söz etmeliyim. Yorgan dikmek sıkıcı ve bunaltıcı bir iştir. Yine de, herkes kocanızın evine yanınızda ne kadar fazla yorgan götürürseniz o kadar fazla çocuğunuz olacağına inandığından, mümkün olduğu kadar fazla yorgan dikmeye çalıştık.

Yapmaktan hoşlandığımız şey, ayakkabılardı. Kocalarımız için, kaynanalarımız için, kayınbabalarımız için ve yeni evimizin diğer bütün üyleleri –erkekkardeşler, kızkardeşler ve bütün çocuklar– için ayakkabılar hazırladık. (Ben şanslıydım, kocam en büyük erkek evlattı. Sadece üç tane kendisinden küçük erkekkardeşi vardı. Erkek ayakkabıları süslü püslü olmuyordu, bu yüzden çabucak yaptım onları. Güzel Ay'ın yükü daha ağırdı. Yeni evinde tek erkek evlat, onun annesi ve babası, beş kızkardeşi, bir yenge, bir amca ve onların üç çocuğu vardı.) Biz kızlar, kendimiz için de onaltışar çift hazırladık. Dört mevsimin her biri için dörder çift. Bu iş, yaptığımız diğer işlerden çok daha fazla dikkat istiyordu, ama bunu bilmek bizi mutlu ediyordu; çünkü her bir çift ayakkabıya, pençeleri hazırlamaktan en son nakış ilmeğine kadar elimizden geldiğince özen gösteriyorduk. Ayakkabı yapımı, teknik ustalığımızı olduğu kadar, sanatsal becerilerimizi de göstermemizi sağlıyordu; ayrıca, neşeli ve iyimser mesajlarımızı da yansıtıyordu. Bizim lehçemizde, *ayakkabı* sözcüğü, *çocuk* sözcüğüyle aynı sesi verir. Aynı yorganlar gibi, ne kadar çok ayakkabı yaparsak, o kadar fazla çocuğumuz olacaktı. Aradaki fark, yorgan yapımı ağır bir işken, ayakkabı yapımının zarafet gerektirdiğiydi. Üç kız yan yana çalıştığımızdan, içleri sağlam ve olabildiğince desteklenmiş, dışları mümkün olan en güzel desenlerle süslenmiş ayakkabılar üretmek için dostça rekabet ederdik.

Gelecekteki ailelerimiz, ayaklarının şablonlarını göndermişlerdi. Henüz kocalarımızla tanışmamıştık, boylarının uzunluğunu ya da yüzlerinin çiçek bozuğu olup olmadığını bilmiyorduk, ama ayaklarının büyüklüklerini biliyorduk. Genç kızlardık, o yaştakilerin hepsi gibi romantiktik ve o şablonlar, kocalarımızla ilgili bir sürü şey hayal etmemize neden oldu. Bazıları doğru çıktı; çoğu çıkmadı.

Şablonları, pamuklu kumaştan parçalar kesmekte

kullandık, sonra bu ayak kalıplarından üç tabakayı birbirine yapıştırdık. Böyle birkaç set hazırladık ve kurumaları için pencerenin pervazına yerleştirdik. Serin Rüzgârı Yakalama döneminde çabucak kurudular. Kuruduktan sonra, ayak biçimindeki bu kat kat kumaşları üçer tanelik desteler yapıp kalın ve dayanıklı pençeler haline gelmeleri için diktik. Birçokları, ayakkabı dikerken pirinç tohumu biçiminde basit bir deseni tekrarlar; ama biz, yeni ailelerimizi etkilemek istiyorduk; bu yüzden, değişik desenler oluşturarak diktik – kocalar için kanatlarını açmış bir kelebek, kaynanalar için tomurcuklanmış bir krizantem, kayınbabalar için dalın üstünde bir cırcırböceği. Bütün bu çalışma, sadece pençelerin yapımı içindi; ama bunları, evlenip yanlarına gittiğimizde bizi seveceklerini umduğumuz insanlara mesajlarımız olarak görüyorduk.

Dediğim gibi, o yıl Serin Rüzgârı Yakalama dönemi boyunca hava dayanılmayacak kadar sıcaktı. Alt kat, azıcık daha iyiydi sadece. Bedenlerimizi canlandıracağını umarak çay içiyorduk, ama en hafif yazlık ceketlerimiz ve pantolonlarımız içinde bile bunalıyorduk. Bu yüzden, sık sık çocukluğumuzla ilgili serin anılarımızdan söz ederdik. Ben ayaklarımı ırmağa sokmamı anlatırdım. Güzel Ay, güz sonunda çayırlarda koşarken yanaklarına çarpan havanın canlandırıcılığını anımsardı. Kar Çiçeği bir kez babasıyla kuzeye yolculuk yapmış, Moğolistan'dan esen dondurucu rüzgâra tanık olmuştu. Bu konuşmalar bizi rahatlatmıyordu; işkence oluyordu.

Baba ve Amca, acıyorlardı bize. Havanın ne kadar amansız olduğunu onlar bizden daha iyi biliyorlardı. İkisi, erkekkardeşlerimle birlikte, her gün o sıcağın içinde, yakıcı güneşin altında çalışıyorlardı. Ama biz yoksulduk. Oturabileceğimiz bir iç avlumuz ya da taşıyıcılar tarafından götürülüp bir ağacın gölgesine uzanabileceğimiz bir arazimiz ya da yabancı gözlerden tamamen korunabileceğimiz herhangi bir yerimiz yoktu. Bunların yerine, Baba, annemin kumaşlarından bazılarını aldı ve Amca'nın

yardımıyla evin kuzey tarafında bir gölgelik yaptı bize. Sonra üstünde oturabileceğimiz yumuşak bir şeylerimiz olsun diye ikisi birlikte yere birkaç kapitone kış yorganı serdiler. "Erkekler gündüz tarlalarda oluyorlar," dedi Baba, "sizi görmezler. Hava serinleyene kadar, siz kızlar, işlerinizi burada yapabilirsiniz. Yalnız, annelerinize söylemeyin."

Güzel Ay, nakış işlemek ve benzeri şeyler için yeminli kızkardeşlerinin evlerine yürümeye alışıktı, ama ben süt yıllarımdan beri hiç böyle açıkhavada olmamıştım Puwei'de. Elbette kapımızın eşiğini aşıp Madam Wang'ın tahtırevanına binmiştim ve evimizin bahçesinden sebze toplamıştım; ama bunların ötesinde, sadece kafesli penceremizden aşağıya, evimizin önünden geçen yola bakmaya iznim vardı. Çok uzun zamandır köyün ritmini hissetmemiştim.

Harika bir mutluluk içindeydik – hâlâ sıcaktan yanıyorduk, ama mutluyduk. Gölgede oturup festivalin önerdiği gibi gerçekten serin rüzgârı yakalamaya çalışırken, ayakkabıların üzerlerine nakış işledik ve yapım işinin son ayrıntılarını tamamladık. Güzel Ay'ın ilmikleri, kırmızı evlilik terliklerinde, bütün ayakkabıların en değerlisinde yoğunlaşmıştı; pembe ve beyaz lotus çiçeği tomurcukları; saflığını ve verimliliğini simgeleliyordu. Kar Çiçeği, kaynanası için yaptığı bulut desenli gece mavisi ipek bir çifti yeni bitirmişti; ayakkabılar yanımızdaki yorganın üstünde ince ve zarif görünüşleriyle duruyorlar, bize kaliteli işçilikten ayrılmamamız gerektiğini kibarca anımsatıyorlardı; Kar Çiçeği'nin ilk tanıştığımız gün giydiği ceketi hatırlatıp içimi mutlulukla dolduruyorlardı. Ama eski anılar, Kar Çiçeği'nin pek ilgisini çekmiyor gibiydi; hemen kendisi için yaptığı, üstünde beyaz süsleri olan mor ipekten yeni bir çift ayakkabıya geçti. Mor ve beyaz sözcüklerinin karakterleri birlikte yazıldığında, *birçok çocuk* anlamına geliyordu. Kar Çiçeği, her şeyde olduğu gibi, nakış desenlerinde de gökyüzünden

esinleniyordu. Bu kez kuşlar ve başka uçucu yaratıklar süzülüyordu minik kumaşların üstünde. Bu arada ben de kaynanam için yaptığım bir çift ayakkabıyı bitiriyordum. Ayakkabı boyu, benimkinden azıcık daha büyüktü; sadece ayaklarım yüzünden beni oğluna layık bulması gerektiğini bilmek, içimi gururla doldurdu. Henüz kaynanamla tanışmamıştım; neleri sevdiğini, neleri sevmediğini bilmiyordum, ama o sıcak günlerde, serinlikten başka bir şey düşünemiyordum. Desenim ayakkabıyı çepeçevre sarıyordu; akarsu kıyısında, söğüt ağaçlarının altında dinlenen kadınları gösteren bir manzara yaratmıştım. Bu bir hayaldi; ama Kar Çiçeği'nin ayakkabılarını süsleyen efsanevî kuşlar da en az bunun kadar hayaldi.

Orada, yorganların üstünde, ayaklarımızı altımıza almış öylece otururken, çok hoş bir görüntü oluşturuyorduk; henüz evlenmemiş üç genç kızdık, her birimiz iyi ailelerle sözlenmiştik, neşeyle çeyizlerimizi hazırlıyor, gelen geçene ne kadar görgülü olduğumuzu gösteriyorduk. Ocak yakmak üzere odun toplamaya giden ya da ailenin mandasını ırmağa götüren küçük oğlanlar durup bizimle konuştular. Kardeşlerinin bakımını üstlenmiş olan küçük kızlar, bebekleri kucaklamamıza izin verdiler. İnsanın kendi bebeklerine bakmasının nasıl olacağını hayal ettik. Durumları ve davranışları sağlam yaşlı dullar, dedikodu yapmak, nakışlarımıza bakmak ve soluk benizlerimizle ilgili fikirlerini söylemek için sallanarak yanımıza geldiler.

Beşinci gün, Madam Gao ziyarete geldi. Bir eşleşme görüşmesi yaptığı Getan Köyü'nden yeni dönmüştü. Oraya giderken, bizden bir grup mektup götürmüştü Büyük Kızkardeş'e; ondan da bize getirmişti bir tane. Hiçbirimiz Madam Gao'yu sevmiyorduk, ama büyüklerimize saygı gösterecek şekilde büyütülmüştük. Çay ikram ettik, ama istemedi. Artık bizden para kazanma ümidi olmadığından, mektubu elime tutuşturup yeniden tahtırevanına bindi. Köşeyi dönene kadar arkasından baktık;

nakış iğnemle mısır unundan yapılan mührü açtım. O gün daha sonra olanlardan dolayı, ve Büyük Kızkardeş çok fazla standart *nu şu* deyimi kullandığından, sanıyorum yazdıklarının çoğunu hatırlayabilirim:

Ailem,

Bugün elime bir fırça aldım, yüreğim evime doğru uçtu.
Aileme yazıyorum – selam size değerli ebeveynlerim, Yenge ve Amca.
Geçen günleri düşündüğümde, gözyaşlarıma engel olamıyorum
Evden ayrıldığım için üzüntü duyuyorum.
Karnım içindeki bebekle kocaman, bu havada sıcaktan bunalıyorum.
Kayınlarım, acımasız.
Evin bütün işini ben yapıyorum.
Bu sıcakta, onları bir türlü memnun edemiyorum.
Kızkardeşim, kuzinim, Anne'nize ve Baba'nıza iyi bakın.
Biz kadınların tek umudu, ana-babalarının çok uzun yaşaması.
Böylelikle, festivallerde dönüp gidecek yerimiz olur.
Öz evimizde, çevremiz bize değer veren insanlarla doludur.
Lütfen ebeveynlerimize iyi davranın.

Kızınız, kızkardeşiniz ve kuzinin

Mektubu okumayı bitirip gözlerimi kapattım. Düşünüyordum; Büyük Kızkardeş için ne çok gözyaşı, benim için ne çok neşe doluydu günler. İlk bebeğin doğumunun hemen öncesine kadar kocalarımızın evine yerleşmeme geleneğine uyduğumuz için minnettardım. Daha evlenmeme iki yıl vardı, ondan sonra da tamamen kayınlarıma katılana kadar herhalde üç yıl daha.

Hıçkırığa benzer bir sesle düşüncelerim bölündü. Gözlerimi açıp Kar Çiçeği'ne baktım; yüzüne afallamış bir ifade yerleşmişti, sağ tarafında bir yere bakıyordu. Bakışlarını takip ettim; Güzel Ay boynunu ovuşturuyor, derin derin soluk alıyordu.

"Ne oldu?" diye sordum.

Güzel Ay'ın göğsü soluk almaya çalışarak körük gibi kalktı *–uuuu, uuuu, uuuu–*, çıkan sesleri unutmama imkân yok.

Güzel gözleriyle bana baktı. Eli ovalamayı kesip boynunun yanını kavradı. Ayağa kalkmaya yeltenmedi. Bacakları altında öylece oturdu; hâlâ sıcak bir öğle sonrası, kucağında elişiyle gölgede oturan genç bir hanım gibi duruyordu; ama elinin altında, boynunun şişmeye başladığını görebiliyordum.

"Kar Çiçeği, yardım çağır," dedim çabucak. "Baba'yı bul, Amca'yı bul. Hemen!"

Gözümün ucuyla, Kar Çiçeği'nin minik ayakları üstünde koşabilmek için elinden geleni yaptığını gördüm. Genellikle yükselmeye alışık olmayan sesi, titrek ve tiz bir perdeden çıkıyordu: "Yardım edin! Yardım edin!"

Yorganın üstünde emekleyerek Güzel Ay'ın yanına gittim. Elişinin üstünde, hayatta kalmaya çalışan bir arı gördüm; iğnesi kuzinimin boynunda kalmış olmalıydı. Öbür elini alıp, elimde tuttum. Ağzı açıldı; dili giderek büyüyor, büyüyordu.

"Ne yapabilirim?" diye sordum. "İğneyi çıkartmayı denememi ister misin?"

Bunun için çok geç olduğunu ikimiz de biliyorduk.

"Su ister misin?" diye sordum.

Güzel Ay cevap veremiyordu. Artık sadece burun deliklerinden soluk alabiliyordu ve her soluk için bir öncekinden daha fazla çaba harcıyordu.

Köyün bir yerlerinden Kar Çiçeği'nin sesini duydum: "Baba! Amca! Büyük Erkekkardeş! Kimse yok mu? Bize yardım edin!"

Son birkaç gün boyunca bizi ziyaret etmiş olan çocuklar yorganımızın çevresinde toplandılar; ağızları açık bir halde Güzel Ay'ın boynunun, dilinin, gözkapaklarının ve ellerinin şişmesini izlediler. Teni, adını aldığı ayın solukluğundan, pembeye, kırmızıya, mora ve maviye döndü. Hayalet öykülerinden fırlamış bir yaratığa benzedi. Puwei'nin dullarından bazıları geldiler; anlayışla başlarını salladılar.

Güzel Ay'ın gözleri benimkilere kenetlenmişti. Elleri o kadar şişmişti ki, avcumdaki parmakları sosis gibi olmuştu; teni pırıl pırıl parlıyordu ve çatlamak üzereymiş gibi gerilmişti. Elimdeki devasa pençeyi usulca tuttum.

"Güzel Ay, beni dinle," diye yalvardım. "Baban geliyor. Onu bekle. Seni çok seviyor. Hepimiz seni seviyoruz Güzel Ay. Beni duyuyor musun?"

Yaşlı kadın ağlamaya başladı. Çocuklar birbirlerine sarıldılar. Köy yaşamı zordu. Hangimiz daha önce ölümü görmemiştik ki? Ama son anlarda bu kadar cesaret, bu kadar sakinlik, bu kadar güzel bir kararlılık, çok ender bulunurdu.

"İyi bir kuzin oldun," dedim. "Seni hep sevdim; seni her zaman onurlandıracağım."

Güzel Ay bir soluk daha aldı. Bu defaki gıcırdayan bir menteşe gibi ses çıkarttı. Çok yavaştı; hemen hemen hiç hava girmedi bedenine.

"Güzel Ay, Güzel Ay..."

Korkunç ses sustu. Gözleri, zalimce çarpılmış yüzünde iki oyuk gibiydi. Ama beni tamamen anladığını gösteren bir bakışla baktı. Söylediğim her sözcüğü duymuştu. Yaşamının son ânında –bedenine hiç hava giremez, bedeninden hiç hava çıkamazken– bana bir sürü mesaj verdiğini hissettim. *Anne'ye onu sevdiğimi söyle. Baba'ya onu sevdiğimi söyle. Annene, babana bana yaptıkları için minnettar olduğumu söyle. Erkeklerin benim için acı çekmesine izin verme.* Sonra başı göğsüne düştü.

Hiç kimse kımıldamadı. Ayakkabılarıma işlediğim

tablodaki gibi, her şey hareketsizdi. Sadece ağlama ve burun çekme sesleri, ters giden bir şey olduğunu anlatabilirdi görenlere.

Amca koşarak yola girdi ve insanları iterek Güzel Ay'la üstünde oturduğumuz yorgana ulaştı. Güzel Ay'ın çok huzurlu bir görünüşü vardı, bu amcamı ümitlendirdi; ama benim ve çevremizdekilerin yüzleri aksini söylüyordu. Dizlerinin üstüne çökerken, korkunç bir çığlık koptu yüreğinden. Güzel Ay'ın durumunu gördüğünde, dehşet içinde ikinci bir çığlık koparttı. Yaşları daha küçük olan çocuklardan bazıları koşarak kaçıştılar. Amca, tarlada çalışmaktan ve sonra da koşmaktan o kadar terlemişti ki, kokusunu alabiliyordum. Gözlerinden yaşlar iniyor, burnundan, yanaklarından, çenesinden akarak terli tuniğinin ıslaklığına karışıyordu.

Baba gelip yanıma diz çöktü. Birkaç saniye sonra da Büyük Erkekkardeş, sırtında taşıdığı Kar Çiçeği'yle nefes nefese kalabalığı yardı.

Amca durmadan Güzel Ay'la konuşuyordu: "Uyan küçüğüm. Uyan. Anneni getireceğim. Onun sana ihtiyacı var. Uyan. Uyan."

Ağabeyi... babam, kolunu kavradı. "Yararı yok."

Amca, Güzel Ay'ınkine benzer bir pozdaydı; başı önüne düşmüş, ayakları altında, elleri kucağında, hepsi aynıydı – sadece gözlerinden taşan keder ve bedenini sarsan, kontrol edilemez kahır dışında.

"Onu taşımak istiyor musun, yoksa ben mi alayım?" diye sordu Baba.

Amca başını salladı. Tek sözcük etmeden bir bacağını altından çıkartıp toprağa basarak duruşunu sağlamlaştırdı; sonra Güzel Ay'ı kucaklayıp eve taşıdı. Hiçbirimiz ne yaptığımızı bilmiyorduk. Sadece Kar Çiçeği'nin aklı başındaydı; hızla büyük odadaki masaya gidip tarladan döndüklerinde erkeklere hazır olsun diye sofraya getirmiş olduğumuz çay fincanlarını kaldırdı. Amca, Güzel Ay'ı yatırdı. Artık diğerleri de arı zehrinin yüzünü ve be-

denini nasıl tahrip ettiğini görebiliyorlardı. Durmadan düşünüyordum: Sadece beş dakika sürdü, hepsi o kadar.

Yine Kar Çiçeği kontrolü ele aldı. "Affedersiniz ama diğerlerini çağırmalısınız."

Bunun Yenge'ye Güzel Ay'ın ölümünü haber vermek gerektiği anlamına geldiğini anlayan Amca'nın ağlamaları iyice arttı. Yenge'nin halini düşünemiyordum ben de. Güzel Ay, onun tek gerçek mutluluğuydu. Kuzinimin başına gelenlerden o kadar sarsılmıştım ki, o âna kadar herhangi bir şey hissetme şansım olmamıştı. Şimdi bacaklarım güçsüzleşmiş, tatlı kuzinim için duyduğum elemle ve yengemle amcam için duyduğum şefkatle gözlerimden yaşlar fışkırmaya başlamıştı. Kar Çiçeği beni bir koluyla sardı, bir yandan direktifler vererek, götürüp bir iskemleye oturttu.

"Büyük Erkekkardeş, yengenin köyüne koş," diye talimat verdi. "Bende biraz para var; bununla ona bir tahtırevan kirala. Sonra annenin köyüne koş; onu alıp buraya getir. Aynı beni taşıdığın gibi taşıman gerekecek onu da; belki İkinci Erkekkardeş yardım edebilir sana. Ama acele et; yengenin ihtiyacı olacak annene."

Sonra bekledik. Amca masanın başındaki taburelerden birine oturdu; başını Güzel Ay'ın tuniğine gömüp o kadar çok ağladı ki, kumaşın üstünde yağmur bulutları gibi lekeler oluştu. Baba onu teselli etmeye çalıştı; ama ne fayda? Mümkün değildi yatıştırılması. Kim Yao halkının kız evlatlarını umursamadığını söylerse, yalan söylüyordur. Değersiz olabilirdik. Başka bir aile için yetiştiriliyor olabilirdik. Ama genellikle sevilirdik; bize sevgi duymamak için gösterdikleri bütün çabalara karşın, öz ailelerimiz bizi bağırlarına basarlardı. Neden gizli yazımızda "Babamın avcunda bir inci tanesiydim," ifadesi sık sık karşımıza çıkıyor? Ebeveynler olarak umursamamaya çalışıyor olabiliriz. *Ben* kızımı umursamamaya çalıştım; ama ne yapabilirdim ki? O da aynı oğullarım gibi mememden süt emdi, gözyaşlarını kucağıma akıttı ve çok

iyi *nu şu* bilen, iyi ve yetenekli bir kadın olup beni gururlandırdı. Amca'nın incisi, sonsuza kadar elinden alınmıştı.

Güzel Ay'ın yüzüne baktım; onunla birbirimize ne kadar yakın olduğumuzu anımsadım. Ayaklarımız aynı zamanda bağlanmıştı. İkimiz de aynı köye gelin gitmek üzere sözlenmiştik. Yaşamlarımız, değiştirilemez bir biçimde birbirine bağlanmıştı; ama şimdi ebediyen birbirimizden koparılmıştık.

Kar Çiçeği çevremizde dolanıyor, bir şeyler yapıp duruyordu. Çay yaptı; hiç kimse içmedi. Evi dolaştı, beyaz yas giysileri arayıp buldu, bizim için hazırladı. Kapıda durdu, haberi duyup gelenleri karşıladı. Madam Wang tahtırevanıyla geldi; Kar Çiçeği içeriye aldı onu. Madam Wang'ın çöpçatanlık ücretini kaybettiği için yakınmasını bekleyebilirdim; ama o nasıl yardımcı olabileceğini sordu. Güzel Ay'ın geleceği, onun ellerindeydi; bu son yolculuğunda da onu uğurlamaya mecbur hissediyordu kendisini. Ama Güzel Ay'ın deforme olmuş yüzünü ve o korkutucu ucube parmakları görünce, elini ağzına kapattı. Ve hava çok sıcaktı. Onu koyabileceğimiz serin bir yerimiz yoktu. Şimdi hızla bir şeyler olmaya başlayacaktı Güzel Ay'a.

"Annesinin gelmesine ne kadar var?" diye sordu Madam Wang.

Bilmiyorduk.

"Kar Çiçeği, kızın yüzünü müslinle ört, sonra da ona sonsuzluk giysilerini giydir. Bunu hemen yap. Hiçbir anne kızını bu şekilde görmemeli." Kar Çiçeği yukarıya çıkmak üzere döndü, ama Madam Wang kolunu yakaladı. "Tongkou'ya gidip yas giysilerini getireceğim sana. Ben söyleyene kadar bu evden ayrılma." Kar Çiçeği'ni bıraktı, Güzel Ay'a son bir kez baktı ve kapıdan süzülüp çıktı.

Yenge geldiğinde, Baba, Amca, erkekkardeşlerim ve ben düz çuvallara bürünmüştük. Güzel Ay'ın bedeni

müslinle tamamen kaplanmış, sonra öbürdünyaya yapacağı yolculuk için giydirilmişti. O gün evde çok fazla gözyaşı aktı, ama hiçbiri yengemin gözyaşları değildi. Zambak ayaklarının üstünde dalgalandı ve dosdoğru kızının bedenine gitti. Giysileri düzeltti, sonra elini, bir zamanlar kızının yüreği olan yerin üstüne koydu. O şekilde, saatlerce ayakta durdu.

Cenaze ile ilgili her şeyi gereği gibi yaptı Yenge. Gömülme yerine dizlerinin üstünde gitti; orada Güzel Ay'ın öbürdünyada kullanabilmesi için kâğıt para ve giysiler yaktı. Güzel Ay'ın bütün gizli yazıyla yazdıklarını toparlayıp onları da yaktı. Sonraları, evimizde küçük bir sunak oluşturdu; orada adaklar adadı. Bizim yanımızda ağlamadı, ama akşamları Yenge yatmaya gittikten sonra evimizde yankılanan sesleri unutmama imkân yok. Ruhunun derinliklerinden, çok derinliklerinden yükseliyordu iniltiler. Hiçbirimiz uyuyamıyorduk. Hiçbirimiz avunamıyorduk. Aslında, erkekkardeşlerim ve ben, elimizden geldiğince sessiz –görünmez– olmaya çalışıyorduk; seslerimizin ve yüzlerimizin, yengem için sadece yitirdiğinin acı anımsatıcıları olduğunu biliyorduk. Sabahları erkekler evden çıktıktan sonra, Yenge odasına çekilir, bir daha da çıkmazdı. Yatakta yan yatar, yüzünü duvara döner, Anne'nin ona götürdüğü bir çanak pirincin dışında herhangi bir şey yemeyi reddeder, gece üstümüze çöküp ürkütücü inlemeler yeniden başlayana kadar bütün gün sesi çıkmazdı.

Ruhun bir bölümü alçalıp öbürdünyaya giderken, bir bölümünün aileyle kaldığını herkes bilir; ama evlenmeden önce ölen genç bir kızın ruhuyla ilgili olarak bununla çelişen, özel bir inancımız var. O ruh, diğer evlenmemiş kızları avlamak için geri gelir – korkutmak için değil, öbürdünyada kendisine eşlik etsinler diye alıp götürmek için. Yengenin öbürdünyadan gelen inlemeleri biçiminde her gece bize ulaşan Güzel Ay'ın mutsuzluğu, Kar Çiçeği ve bana tehlikede olduğumuzu haber veriyordu.

Kar Çiçeği bir plan yaptı. "Bir çiçek kulesi yapmalıyız," dedi bir sabah. Çiçek kulesi, gerçekten Güzel Ay'ın ruhunu huzura kavuşturmak için tam gereken şeydi. Ona güzel bir çiçek kulesi yaparsak, gezinecek, oyalanacak bir yeri olurdu. Eğer o mutlu olursa, Kar Çiçeği ve ben de güvende olurduk.

Bazı insanlar –daha fazla parası olanlar– profesyonel bir çiçek kulesi yapımcısına giderler, ama Kar Çiçeği ve ben, kendi kulemizi kendimiz yapmaya karar verdik. Çok katlı bir kule tasarladık; yedi katlı bir tapınak gibi. Girişe iki tane Foo köpeği yerleştirdik. İç duvarlarına gizli yazımızla şiirler yazdık. Bir katını dans etmesi için ayırdık Güzel Ay'ın; bir katını da gezmesi için. Uyuması için, tavanına ay ve yıldızlar çizdiğimiz bir oda yaptık. Bir başka katta, her yanı görmesini sağlayan, ince kâğıttan keserek yaptığımız kafesli pencereleriyle, bir kadınlar odası oluşturduk. Bir masa yaptık; Güzel Ay belki nakış işler ya da yeni hayalet arkadaşlarına *nu şu* dilinde mektup yazar diye masanın üstüne en sevdiğimiz ipliklerden parçalar, biraz mürekkep, kâğıt ve fırça koyduk. Her katta ona eşlik edecek birileri olsun, eğlenebilsin diye renkli kıvrık kâğıtlardan hizmetçiler ve onu oyalayacak arkadaşlar yapıp kuleye yerleştirdik. Çiçek kulesi üstünde çalışmadığımız zamanlarda, kuzinimi sakinleştirmek için söyleyeceğimiz bir ağıt hazırladık. Çiçek kulesini Güzel Ay'ı ebediyen hoşnut etmek için yaptık; sözcüklerimiz ise, yaşayanların dünyasından son bir veda olacaktı ona.

Havanın nihayet bozduğu gün, Kar Çiçeği ve ben, Güzel Ay'ın mezarına gitmek için izin istedik; ve aldık. Mezarın bulunduğu tepeciğe ulaşmak için çok fazla yürümek gerekmiyordu; Güzel Ay'ın öldüğü gün Baba ve Amca'yı getirmek üzere Kar Çiçeği'nin tarlalara yürüdüğü yoldan çok daha kısaydı mesafe. Mezarın başında birkaç dakika oturduk. Sonra Kar Çiçeği, çiçek kulesini ateşe verdi. Yanmasını izledik; onun öbürdünyaya ulaştığı-

nı, Güzel Ay'ın sevinç içinde odalarda dolaştığını hayal ettik. Sonra ben gizli yazımızla Güzel Ay'a ağıtımızı yazdığımız kâğıdı çıkarttım; birlikte söylemeye başladık.

"Güzel Ay, çiçek kulesinin sana huzur vereceğini
umuyoruz.
Bizi unutacağını umuyoruz; ama biz seni hiç
unutmayacağız.
Seni onurlandıracağız. Bahar Festivali'nde mezarını
temizleyeceğiz.
Aklına çılgın şeyler gelmesine izin verme.
Çiçek kulende yaşa ve mutlu ol."

Kar Çiçeği'yle birlikte eve yürüyüp üst kata, kadınlar odasına çıktık. Yan yana oturup, sırayla ağıtı özel yelpazemizin katlarına yazdık. Bitirdikten sonra, üst tarafındaki çelenge bir hilal ekledim; Güzel Ay kadar ince ve ölçülü bir hilal...

Çiçek kulesi, Kar Çiçeği'yle beni korumaya yardımcı oldu ve Güzel Ay'ın huzursuz ruhunu yatıştırdı, ama Yenge ve Amca'ya hiçbir yararı olmadı; onlar bir türlü teselli bulamıyorlardı. Bütün bunların olması gerekiyordu. Güçlü faktörlerin elindeydik; yazgımızı izlemekten başka yapabileceğimiz bir şey yoktu. Bu *yin* ve *yang*'la açıklanabilir: Kadınlar vardır, erkekler vardır; karanlık ve aydınlık, keder ve mutluluk vardır. Bunlar, dengeyi sağlar. Serin Rüzgârı Yakalama Festivali'nin başında Kar Çiçeği ile hissettiğimiz gibi muhteşem mutluluk ânını alın; sonra Güzel Ay'ın ölümüyle, o ânı acımasız bir biçimde silip atın. Yenge ve Amca gibi iki mutlu insanı alın, bir anda onları tükenmiş, yaşayacak hiçbir nedenleri olmayan, babam öldüğünde kendilerine bakması ve kapı dışarı etmemesi için Büyük Erkekkardeş'in şefkatine güvenmek zorunda kalacak olan iki insana çevirin. Benimki gibi durumu iyi olmayan bir aileyi alın, buna bir ev içinde bir sürü evliliği ekleyin.... Bütün bunlar, evrenin dengesini

bozdu; bu yüzden, tanrılar iyi yürekli bir kızı çekip alarak işleri düzelttiler. Ölüm olmadan, yaşam da olmaz. *Yin* ve *Yang*'ın gerçek anlamı bu işte.

Çiçekli İskemle

GÜZEL AY ÖLDÜKTEN İKİ YIL SONRA, ZATEN ONBEŞ YAŞINDAYKEN TOKALANMIŞ OLAN SAÇLARIM, evlenmek üzere olan bir genç kadına yakışır şekilde ejderha stilinde tarandı. Kayınlarım, yine kumaş, kendi cüzdanıma sahip olabilmem için madenî para ve hepsi gümüş ve yeşim taşından yapılmış takılar –küpeler, yüzükler, kolyeler– gönderdiler. Ayrıca ebeveynlerime otuz çuval –aileye ve gelecek günlerde bizi ziyaret edecek olan arkadaşlara yetecek kadar– ağdalı pirinç ve Baba'nın dilimlediği, erkek kardeşlerimin de bir ay sürecek düğün töreninin resmen başladığını haber vermek üzere Puwei Köyü halkına dağıttığı, yarım domuzun etini gönderdiler. Ama Baba'yı en çok şaşırtan ve mutlu eden –ve beni bu özel geleceğe hazırlamak için ailemizin yoğun çabalarının karşılığının alındığını gösteren– yeni bir mandanın gelmesi oldu. Sadece bu armağanla, babam köyümüzdeki en varlıklı üç kişiden biri durumuna geldi.

Kadınlar odasındaki Oturup Şarkı Söyleme Günleri için Kar Çiçeği bütün bir ay bizde kalmaya geldi. Bu son dört hafta içinde ben çeyizimi tamamladım, o birçok işte bana yardım etti; birbirimize daha da yakınlaştık. Evliliğin nasıl bir şey olduğuyla ilgili ikimizin de saçma sapan fikirleri vardı; ama Kar Çiçeği ve ben, hiçbir şeyin birbirimizin kollarındayken hissettiğimiz huzurun –bedenle-

rimizin sıcaklığının, tenlerimizin yumuşaklığının, nefis kokuların– yanına bile yaklaşamayacağına inanıyorduk. Hiçbir şey, asla sevgimizi değiştiremezdi ve ileriye baktığımızda paylaşacak çok daha fazla şeyimiz olacağını düşünüyorduk.

Bizim için Üst Katta Oturup Şarkı Söylemek, aramızda daha derin bir bağlılığın başlangıcıydı. Birlikte on yıl geçirdikten sonra, ilişkimiz yeni ve çok daha derin boyutlara doğru yol almak üzereydi. İki ya da üç yıl sonra, ben kocamın evine taşındıktan, Kar Çiçeği de kendi kocasının evine, Jintian'a yerleştikten sonra, birbirimizi sık sık ziyaret edecektik. Elbette her ikisi de zengin ve itibarlı olan kocalarımız bu amaçla bize tahtırevan kiralayacaklardı.

Bu şenlikler sırasında bana eşlik edecek yeminli kızkardeşlerim olmadığından, annem, yengem, Büyük Erkekkardeş'in karısı, Büyük Kızkardeş –o da eve gelmişti, yine gebeydi– ve Puwei Köyü'nden birkaç evlenmemiş kız, iyi talihimi kutlamak üzere geldiler. Madam Wang da düzenli olarak bize katıldı. Bazen bilinen öyküleri anlatıyorduk ya da bir kişi bir nağme tutturuyor, sonra hepimiz ona katılıyorduk. Zaman zaman da, kendi yaşamlarımızı anlatan şarkılar söylüyorduk. Annem, kendi kaderinden hoşnut bir halde 'Çiçek Kızın Öyküsü'nü anlattı. Hâlâ yas tutan yengem ise, keder yüklü sözcükleri ağıta dönüşürken, hepimizi ağlattı.

Bir akşamüstü, düğün giysimi tutacak kemerime nakış işlerken, Madam Wang bize 'Eş Wang'ın Öyküsü'nü anlatmaya geldi. Derin düşüncelere dalmış, kayınlarıma beni en iyi anlatacak sözcükleri bulmaya çalışarak Üçüncü Gün Düğün Kitabımı hazırlamakta olan Kar Çiçeği' nin yanına bir tabure çekti. İkisi çok alçak sesle konuştular. Arada bir Kar Çiçeği'nin sesini duyuyordum; 'Evet Teyzeciğim' ya da 'Hayır Teyzeciğim' diyordu. Kar Çiçeği Çöpçatan'a her zaman iyi yüreklilikle yaklaşmıştı. Ben de onu taklit etmeye çalışmıştım ama onun kadar başarı-

lı olamamıştım.

Hepimizin beklemekte olduğunu gören Madam Wang taburenin üstünde poposunu kımıldatıp rahat bir pozisyon buldu ve destanı anlatmaya başladı: "Bir zamanlar, bazı beklentileri olan, hayırsever bir kadın varmış." Son yıllarda oldukça tombullaşmıştı, bu da hem öykü anlatışını, hem de hareketlerini daha yavaş ve ölçülü hale getirmişti. "Ailesi onu bir kasapla evlendirmiş – Budist inancına bağlı bir kadın için olabilecek en kötü eşleşme. Ne kadar dindar olursa olsun, önce kadınmış; erkek ve kız çocuklar doğurmuş. Yine de, Eş Wang, balık ve et yemiyormuş. Her gün saatler boyunca Sutralar okuyormuş; özellikle de Elmas Sutra'yı. Okumadığı zamanlarda, hayvanları kesmemesi için kocasına yalvarıyormuş; bu işi sürdürürse bir sonraki yaşamında başına gelecek kötü karma konusunda uyarıyormuş onu."

Çöpçatan, bir elini Kar Çiçeği'nin bacağına koydu yatıştırırcasma; ben o kadının elini bunaltıcı bulurdum, ama Kar Çiçeği itmedi onu.

"Ama Koca Wang, karısına bu ailenin sayılamayacak kadar çok nesilden beri kasap olduğunu anlatmış – bazıları doğru yaptığını söyleyebilir." Madam Wang devam etti: "'Sen Elmas Sutra'yı okumayı sürdür,' demiş adam, 'bir sonraki yaşamında ödüllendirilirsin. Ben hayvanları kesmeye devam edeceğim. Bu yaşamda kendime toprak alıp bir sonrakinde cezalandırılacağım.'"

Eş Wang, kocasıyla yattığı için lanetlendiğini biliyormuş, ama kocası Elmas Sutra konusundaki bilgilerini sınayıp ezbere, eksiksiz okuyabildiğini görünce, ona evlilik yaşamlarının kalanı boyunca bekâr kalabilmesi için kendisine ait bir oda vermiş.

"Bu arada," diye sürdürdü Madam Wang ve eli bir kez daha Kar Çiçeği'ne uzanıp hafifçe ensesine yerleşti; "Öbürdünyanın Kralı, bu müthiş erdemi aramaları için ruhlarını dünyaya göndermiş. Ruhlar, Eş Wang'ı gözetlemişler; saflığından emin olduktan sonra, öbürdünyaya

gelip orada Elmas Sutra'yı okuması için onu baştan çıkarmışlar. Bunun ne anlama geldiğini biliyormuş Eş Wang: Ölmesini istiyorlarmış. Çocuklarını yalnız bıraktırmasınlar diye yalvarmış; ama ruhlar, ricalarını duymayı reddetmişler. O da, kocasına yeni bir eş bulmasını söylemiş, çocuklarına da terbiyeli olup yeni annelerine itaat etmeleri talimatını vermiş. Bu sözcükler ağzından çıkar çıkmaz da yere yığılıp ölmüş.

"Eş Wang, sonunda Öbürdünya'nın Kralı'nın karşısına çıkartılmadan önce, birçok sınavdan geçmiş; bütün bu sıkıntıları boyunca, Kral onu izliyor, erdemini ve dindarlığını ölçüyormuş. Aynı kocası gibi, o da Elmas Sutra'yı okumasını istemiş. Eş Wang dokuz sözcüğü atladığı halde, Kral, hem yaşamı süresince, hem de öbürdünyada gösterdiği çabalardan çok hoşnutmuş; bu yüzden bir erkek bebek olarak yaşayanların dünyasına dönmesine izin vererek onu ödüllendirmiş. Bu kez, bilgili bir memurun evinde doğmuş; ama gerçek adı, ayağının tabanında yazılıymış.

"Eş Wang, örnek olacak bir yaşam sürdü; ama o sadece bir kadındı," diye anımsattı Çöpçatan. "Şimdi bir erkek olarak, yaptığı her şeyde çok iyiydi. Bir bilginin ulaşabileceği en üst dereceye erişti; para, onur ve itibar kazandı. Ama ne kadar çok şey başarmış olsa da, ailesini özledi, yeniden kadın olmayı arzuladı. Sonunda imparatorun huzuruna çıktı. Ona hikâyesini anlattı ve kocasının köyüne dönmesine izin vermesi için yalvardı. Bu kadının cesareti ve erdemi, aynı Öbürdünya'nın Kralı gibi, imparatoru da etkiledi; ama o, daha fazlasını da gördü – çocuklarına duyduğu dindarca bağlılığı. Onu kocasının köyüne yargıç olarak atadı. Eş Wang, gösterişli bilgin giysileri içinde, köye vardı. Herkes ona yaltaklanmaya geldiğinde, ayağındaki erkek ayakkabılarını çıkartıp gerçek adını açıklayarak topluluğu afallattı. Artık çok yaşlanmış olan kocasına, yeniden eşi olmak istediğini söyledi. Koca Wang ve çocuklar, gidip kadının mezarını açtılar. İçinden

İmparator Jade çıkıp, bütün Wang ailesinin nirvanaya ulaşmak için bu dünyanın sınırlarını aşabileceklerini açıkladı; öyle de oldu."

Madam Wang'ın bu öyküyü beni geleceğimle ilgili bilgilendirmek amacıyla anlattığını düşünüyordum. Lu kocam ve ailesi, yörede ne kadar itibar sahibi olurlarsa olsunlar, kaba, hatta iğrenç olarak nitelendirilebilecek davranışlarda bulunabilirlerdi. Ayrıca, öfkeli, heyecanlı ve atılgan olmak, kaplan yılında doğan bir adamın doğasında vardı. Kocam, topluluk içinde ani çıkışlar yapabilir veya zorunlu geleneklerle dalga geçebilirdi. (Kabul ediyorum, bu kasap olmak kadar kötü bir şey değil, ama yine de bunlar tehlikeli olabilecek özellikler.) At burcunda doğmuş bir kadın olarak, ben kocamın bu kötü özellikleriyle savaşmasına yardım edebilirdim. Bir at kadını, asla önderlik etmekten ve eşinin başını dertten kurtarmaktan korkmamalı. Bana göre, 'Eş Wang'ın Öyküsü'nün gerçek anlamı buydu. Belki kocasına yapmasını istediği şeyi yaptıramadı, ama dindarlığı ve çalışmaları sayesinde sadece onu kirli davranışları sonucu mahkûm edilmekten kurtarmakla kalmadı, bütün ailenin nirvanaya ulaşmasını da sağladı.

Bunun dışında, Oturup Şarkı Söyleme dönemi boyunca duygularım karmakarışıktı. Ailemden ayrılacağım için üzgündüm, ama ayrı ayak bağlamam sırasında olduğu gibi, daha büyük bir şeyi, kafesli penceremizden görebildiğim o incecik yaşam dilimini değil, Kar Çiçeği'yle birlikte Madam Wang'ın tahtırevanının penceresinden gözetlediklerimiz gibi bir panoramayı görmeye çalışıyordum. Önümde yeni ve daha iyi bir gelecek uzandığına inanıyordum. Belki de bu doğamda vardı; bir at, becerebilse dünyayı dolaşır. Yeni bir yere gidecek olduğum için mutluydum. Doğal olarak, Kar Çiçeği'nin ve benim, aynen horoskopta belirtilen at burcu özelliklerini taşıdığımızı söylemek isterim; ama atlar –ve insanlar– her zaman boyun eğmezler. Bir şey söyleriz, başka bir

şey yaparız. Bazen bir şey hissederiz, sonra yüreklerimiz başka bir yöne doğru açılır. Bir şey görürüz, ama at gözlüklerinin görüşümüzü engellediğini fark etmeyiz. Sevdiğimiz yolda ağır ağır yürürüz; sonra bizi baştan çıkartan bir sokak, ara yol ya da ırmak görürüz...

Böyle hissediyordum ve Kar Çiçeği'nin, ruh kardeşimin de *aynı* benim gibi hissedeceğini zannediyordum, ne var ki o benim için bir muammaydı. Kar Çiçeği'nin düğünü benimkinden bir ay sonraydı, ama o ne heyecanlı, ne de üzgündü. Bunların yerine, alışılmadık derecede durgundu; ağıt yakmamız sırasında doğru sözcükleri kullanırken ve benim için yaptığı Üçüncü Gün Düğün Kitabı üstünde özenle çalışırken bile... Belki de ilk gece konusunda benden daha tedirgindir diye düşündüm.

"Ondan korkmuyorum," diye şakalaştı, birlikte yorganlarımı katlayıp paketlerken.

"Ben de korkmuyorum," dedim ama bunları inanarak söylediğimizi sanmıyorum. Kız Çocuk Günlerimde, hâlâ dışarıda oynamaya iznim olduğu dönemde, yatak işi yapan hayvanlar görmüştüm. Ona benzer bir şey yapacağımı biliyordum, ama nasıl olacağını ve ne yapmam gerektiğini anlayamıyordum. Ve genellikle benden çok daha fazla şey bilen Kar Çiçeği'nden de hayır yoktu. İkimiz de, annelerimizin, büyük kızkardeşlerimizin, benim yengemin, hatta Çöpçatan'ın, birçok başka işi yapmasını öğrettikleri gibi, bu işi de nasıl yapacağımızı bize anlatmalarını bekliyorduk.

Her ikimiz de konudan rahatsız olduğumuz için, konuşmayı sonraki haftalarda yapacaklarımızı planlamaya yönlendirmeye çalıştım. Düğünümden hemen sonra eve dönmek yerine, bir aylık Oturup Şarkı Söyleme törenleri için doğrudan Kar Çiçeği'nin evine gidecektim. Aynı onun bana yaptığı gibi, benim de onun evlilik hazırlıklarına yardım etmem gerekiyordu. Onun evine gitmeyi on yıldır istiyordum ve bazı bakımlardan şimdi gidecek olmama, kocamla tanışacak olmaktan daha fazla heyecan-

lanıyordum; çünkü Kar Çiçeği evini ve ailesini çok uzun zamandır anlatıyordu bana; halbuki evlenecek olduğum adamla ilgili hemen hemen hiçbir şey bilmiyordum. Yine de, bekleyiş içinde olduğum halde –sonunda Kar Çiçeği'nin evine gidiyordum!– o, ayrıntılar konusunda kaçamak davranıyor gibi geliyordu bana.

"Kayınlarının evinden birisi seni bana getirecek," dedi Kar Çiçeği.

"Kaynanamın, Oturup Şarkı Söyleme Günleri'nde bize katılacağını sanıyor musun?" diye sordum. Bu hoşuma giderdi çünkü beni *laotong*'umla bir arada görmüş olurdu.

"Lu Hanım çok yoğundur. Bir sürü görevi var, aynı bir gün senin de olacağı gibi."

"Ama ben senin annenle, büyük kızkardeşinle ve başkalarıyla tanışacağım. Başka kimler davetli olacak?"

Anne'nin ve Yenge'nin de Kar Çiçeği'nin törenlerinin birer parçası olmalarını bekliyordum. Kar Çiçeği öylesine aileden biri gibi olmuştu ki, onları yanında isteyeceğini düşünmüştüm.

"Wang Teyzecik gelecek," dedi.

Çöpçatan, herhalde benimkinde olduğu gibi Kar Çiçeği'nin Oturup Şarkı Söyleme törenleri boyunca da birkaç kez gözükecekti. Madam Wang için bizim evlenmemiz, uzun yıllar süren zorlu çalışmanın tamamlanması demekti; yani yakında son ödemeleri de alacaktı. Diğer kadınlara –müşteri adaylarının annelerine– aldığı mükemmel sonuçları göstermek için hiçbir fırsatı kaçırmayacaktı.

"Wang Teyzeciğin varlığından başka, annemin ne planladığını bilmiyorum," diye sürdürdü konuşmasını Kar Çiçeği. "Her şey sürpriz olacak."

Her birimiz birer yorganı katlarken, hiç konuşmadık. Ona bir göz attım, yüz hatları gerilmiş gibiydi. Uzun yıllardır ilk kez, eski güvensizliğim ortaya çıktı. Kar Çiçeği hâlâ ona layık olmadığımı mı düşünüyordu? Tong-

kou kadınlarının annemle ve yengemle tanışmalarından utanıyor muydu? Birden, *onun* Oturup Şarkı Söyleme töreninden söz etmekte olduğumuzu anımsadım. Kar Çiçeği'nin annesi törenlerin nasıl olmasını istiyorsa, *aynen* öyle olacaktı. Kar Çiçeği'nin bir tutam saçını alıp kulağının arkasına attım. "Ailenle tanışmak için sabırsızlanıyorum," dedim, "iyi vakit geçireceğiz."

"Hayal kırıklığına uğramandan korkuyorum," derken, hâlâ endişeli gözüküyordu. "Anne ve Baba'yla ilgili çok fazla şey anlattım—"

"Ve Tongkou'yla ilgili; ve evinle—"

"Nasıl düşlediğin kadar iyi olabilirler ki?"

Güldüm. "Boşuna endişeleniyorsun. Hayal ettiğim her şey, senin sözcüklerle çizdiğin kusursuz resimlerden oluşuyor."

DÜĞÜNÜMDEN ÜÇ GÜN ÖNCE, Keder ve Tasa Günü törenlerine başladım. Anne, üst kattaki odaya çıkan merdivenlerin dördüncü basamağına oturdu, köyümüzün kadınları ağıtları dinlemeye geldiler ve herkes hüngür hüngür ağladı; ortalık hıçkırık seslerinden geçilmiyordu. Anne ve ben, birbirimize ağlayarak ağıt yakmamızı bitirdikten sonra, aynı işlemi babamla, amcamla ve yengemle ve erkekkardeşlerimle tekrarladım. Cesur olabilirdim, yeni yaşamımı dört gözle bekliyor olabilirdim, ama bedenim ve ruhum açlıktan zayıf düşmüştü; çünkü düğün törenlerinin son on gününde gelinlerin yemek yemelerine izin verilmez. Acaba bu geleneği ailelerimizden ayrılırken daha da üzgün görünelim, kocalarımızın evine gittiğimizde iyice yumuşak başlı olalım diye mi uyguluyorduk, yoksa kocalarımıza daha saf görünelim diye mi? Bunun yanıtını ben nasıl bilebilirim? Bütün bildiğim Anne'nin –çoğu anne gibi– benim için kadınlar odasında birkaç tane katı yumurta sakladığı, ama bunların çok az yararı oldu gücümü toplamama; her yeni olayla, sinirle-

rim daha da zayıfladı.

Ertesi sabah, sinirlerimin gerginliği beni zınk diye uyandırdı; ama Kar Çiçeği tam yanımda yatıyordu; yumuşak parmaklarını yanağıma koymuş, beni yatıştırmaya çalışıyordu. Bugün kayınlarıma tanıştırılacaktım; o kadar korkuyordum ki, eğer izin verilseydi bile hiçbir şey yiyemezdim. Kar Çiçeği, kendi diktiğim gelin kıyafetimi giymeme yardım etti – uzun pantolonun üstüne kısa kolsuz bir ceket ve onu tutan bir kemer. Kocamın ailesinin gönderdiği gümüş halkaları bileğime geçirdi, sonra diğer armağanları, küpeleri, kolyeyi ve saç tokalarını takmama yardım etti. Bileziklerim kolumda tıngırdıyor; ceketime dikmiş olduğum gümüş süsler de uyum içinde şıkırdıyordu. Ayaklarıma kırmızı gelin pabuçlarımı giydim, başıma da inci toplar ve gümüş takılarla süslü bir başlık taktım – yürürken veya başımı oynattığımda ya da sinirlerim boşaldığında, hepsi şıkır şıkır titreşiyordu. Başlığımın ön tarafından kırmızı püsküller sarkarak bir duvak oluşturuyordu; önümü görebilmemin ve bir yandan da terbiyeli görünmeyi korumamın tek yolu, doğrudan aşağıya bakmaktı.

Kar Çiçeği merdivenlerden indirdi beni. Göremiyor olmam, karmakarışık duygularla bütün bedenimin altüst olmasına engel değildi. Annemin aksak adımlarını, yengemle amcamın alçak sesle birbirleriyle konuştuklarını ve babam ayağa kalkarken iskemlesinin gıcırdadığını duydum. Hep birlikte, Puwei'nin Atalar Tapınağı'na kadar yürüdük; orada, yaşamım için atalarıma şükrettim. Bütün bunlar olurken Kar Çiçeği yanımdan ayrılmadı; yolda yürürken bana kılavuzluk etti, kulağıma beni yüreklendirecek sözler fısıldadı ve becerebilirsem acele etmemi, çünkü kayınlarımın gelmek üzere olduklarını söyledi.

Eve döndüğümüzde, Kar Çiçeği ve ben yukarıya çıktık. Beni sakinleştirmek için ellerimi tuttu ve yeni ailemin neler yaptığını anlatmaya çalıştı.

"Gözlerini kapat ve hayal etmeye çalış." Bana doğru yaslandı; biz konuşurken, püsküllerim titreşiyordu. "Lu Bey ve Lu Hanım, çok şık giyinmiş olmalılar. Arkadaşları ve akrabalarıyla Puwei'ye doğru yola çıktılar. Onlara bir bando eşlik ediyor, yolda rastladıkları herkese bugün yolun onlara ait olduğunu duyuruyor." Sesini alçalttı. "Peki damat nerede? O seni Tongkou'da bekliyor. Sadece iki gün sonra, onu göreceksin!"

Aniden müziği duyduk. Neredeyse gelmişlerdi. Kar Çiçeği'yle birlikte kafesli pencereye gittik. Püsküllerimi aralayıp dışarıya baktım. Bando veya kafile hâlâ görünürde yoktu, ama bir ulağın yolumuzdan aşağıya yürümesini, kapımızın eşiğinde durmasını ve babama kırmızı kâğıda yazılmış bir mektubu sunarak yeni ailemin benim için geldiğini bildirmesini izledik.

Sonra bando köşeden çıktı; arkasında yabancılardan oluşan büyük bir kalabalık vardı. Evimize ulaştıklarında, olağan şamata başladı. Aşağıda insanlar, alışıldık kahkahalar ve şakalar eşliğinde bandonun üstüne su ve bambu yaprakları atıyorlardı. Aşağıya çağrıldım. Yine Kar Çiçeği elimi tutup bana kılavuzluk etti. Kadın seslerinin şarkı söylediğini duydum: "Kız evlat yetiştirmek ve evlendirip göndermek, başkalarının kullanımı için lüks bir yol yapmak gibidir."

Dışarıya çıktık; Madam Wang, ebeveynleri birbirleriyle tanıştırdı. Kaynanamın ve kayınbabamın beni ilk kez gördükleri o anda, en uslu halimde olmalıydım; bu yüzden, neye benzediklerini ya da benimle ilgili düşüncelerini fark edip edemediğini sormak için Kar Çiçeği'ne fısıldayamıyordum bile. Sonra annemle babam, ailemin evsahipliği yapacağı birçok kutlama yemeğinin ilki için Atalar Tapınağı'na yönlendirdi herkesi. Kar Çiçeği ve köyümüzden başka kızlar, çevreme oturdular. Özel yemekler geldi, alkol servisi yapıldı, suratlar kızardı. Yaşlı erkekler ve kadınların takılmalarının hedefi oldum. Ziyafet boyunca ben ağıt yaktım, kadınlar yanıtladı. O zama-

na kadar yedi gündür yemek yememiştim; bütün o yemeklerin kokusu başımı döndürdü.

Ertesi günün –Büyük Şarkı Söyleme Toplantısı Günü'nün– özelliği, resmî bir öğle yemeğiydi. Benim elişlerim ve Üçüncü Gün Düğün Kitapları'nın hepsi, Kar Çiçeği'nin, kadınların ve benim şarkılarımız eşliğinde sergilendi. Anne ve Yenge, beni tam ortadaki masaya götürdüler. Oturur oturmaz kaynanam önüme, kendi yaptığı ve yeni ailemin iyi yürekliliğini simgeleyen bir çanak çorba koydu. Etsuyundan bir-iki yudum alabilmek için her şeyi verirdim.

Duvağımın arasından kaynanamın yüzünü göremiyordum ama püsküllerin aralığından aşağıya bakıp benimkiler kadar küçük gözüken zambakları görünce, içimi bir panik dalgası kapladı. Onun için yaptığım özel ayakkabıları giymemişti. Nedenini görebiliyordum. Bu ayakkabıların üstündeki işlemeler, benim o güne kadar yaptığım herhangi bir şeyden çok daha iyiydi. Rezil olmuştum. Eminim annemle babam da utanmış, kayınlarım da hayal kırıklığına uğramışlardı.

O korkunç anda, Kar Çiçeği yeniden yanıma gelip kolumu tuttu; geleneğe göre partiden ayrılmam gerekiyordu; bu yüzden beni tapmaktan çıkartıp eve götürdü. Yukarıya çıkmama yardım etti, sonra başlığımı ve gelin kıyafetlerimin kalanını çıkarttı, üstüme bir gecelik, ayağıma da uyku terliklerimi giydirdi. Sesimi çıkartmıyordum. Kaynanamın ayakkabılarının mükemmelliği içimi kemiriyordu, ama bir şey söylemeye korkuyordum, Kar Çiçeği'ne bile. Onu da hayal kırıklığına uğratmak istemiyordum.

O gece çok geç saatte ailem eve döndü. Eğer yatak işiyle ilgili herhangi bir öğüt alacaksam, bu şimdi olmalıydı. Anne odaya geldi; Kar Çiçeği dışarıya çıktı. Anne, endişeli gözüküyordu; bir an için kayınlarımın anlaşmadan vazgeçmek istediklerini söylemeye geldiğini düşündüm. Bastonunu yatağın üstüne koyup yanıma oturdu.

"Sana her zaman gerçek bir hanımefendinin yaşamında çirkinliğe izin vermeyeceğini söyledim," dedi, "ve sadece, acı çekerek güzelliğe ulaşabileceğini söyledim."

Uslu uslu başımı salladım, oysa aslında içimden korku dolu çığlıklar yükseliyordu. Bu sözleri ayak bağlama dönemim boyunca defalarca söylemişti. Yatak işi bu kadar kötü olabilir miydi?

"Aklından çıkartmayacağını umuyorum Zambak; bazen çirkinlikten kaçamayız. Cesur olmalısın. Yaşam boyu birlikte olma sözü verdin. Olman gerektiği gibi, hanımefendi ol."

Sonra ayağa kalktı, bastonuna dayanıp dengesini buldu ve topallayarak odadan çıktı. Söyledikleri beni rahatlatmamıştı! Kararlılığım, serüvenciliğim, güçlülüğüm, hiçbiri kalmamıştı. Tam bir gelin gibi hissediyordum – ürkmüş, kederli ve şimdi ailemden ayrılacağım için ödüm patlıyordu.

Kar Çiçeği yeniden odaya gelip korkudan bembeyaz olduğumu görünce, yatakta annemin boşalttığı yere oturup beni rahatlatmaya çalıştı.

"On yıl boyunca bu an için yetiştirildin," diye kibarca endişelerimi gidermeye çalıştı. "Kadın Klasikleri'nde belirtilen kurallara uymalısın. Sözcüklerin yumuşacık, ama yüreğin güçlü. Saçını ölçülü bir biçimde tarıyorsun; ruj ya da pudra sürmüyorsun. Pamuk ve yün eğirmeyi, örgü örmeyi, dikiş dikmeyi ve nakış işlemeyi biliyorsun. Yemek pişirmeyi, temizlik yapmayı, çamaşır yıkamayı, çayı her an sıcak ve hazır tutmayı ve ocağın ateşini tutuşturmayı biliyorsun. Ayaklarının bakımına özen göster; her gece yatmadan önce eski bandajları çıkart, ayaklarını iyice yıka ve temiz bandajları sarmadan önce, sadece gerektiği kadar koku sür."

"Pekiyi... ya yatak işi?"

"Ne olmuş ona? Yengenle amcan bu işi yaparken mutlu oluyorlar. Annenle baban, bir sürü çocukları olma-

sına yetecek kadar yapmışlar. Nakış işlemek ya da temizlik yapmak kadar zor olamaz."

Birazcık daha iyi hissediyordum; ama Kar Çiçeği'nin söyleyecekleri bitmemişti. Beni yatağa yatırdı; üstüme abanarak kıvrıldı ve beni övmeyi sürdürdü.

"İyi bir anne olacaksın, çünkü şefkatlisin," diye fısıldadı kulağıma. "Aynı zamanda, iyi de bir öğretmen olacaksın. Bunu nereden mi biliyorum? Bana öğrettiğin şeylere bir baksana." Söylediklerinin aklıma ve bedenime sindiğine emin olmak için bir an durdu, sonra çok daha gerçekçi bir konuya geçti: "Ayrıca, Luların dün ve bugün sana nasıl baktıklarını gördüm."

Bükülüp kollarından kurtuldum ve yüzüne bakmak için döndüm. "Anlat," dedim. "Her şeyi anlat."

"Lu Hanım'ın sana çorbayı getirmesini anımsıyor musun?"

Elbette anımsıyordum. O, yaşamımın en utanç verici durumu olduğunu düşündüğüm ânın başlangıcıydı.

"Bütün bedenin sarsılıyordu," dedi Kar Çiçeği. "Bunu nasıl yaptın? Odadaki herkes fark etti. Herkes senin kırılganlığından, ama yine de kendini tutmandan söz etti. Sen orada başın aşağıya eğik ne kadar mükemmel bir genç kız olduğunu göstererek otururken, Lu Hanım başını kaldırıp kocasına baktı; onayladığını belirterek gülümsedi; kocası da ona gülümsedi. Göreceksin bak; Lu Hanım serttir ama yüreği iyidir."

"Ama—"

"Ve bütün Lu tarafının ayaklarına bakışı! Ah Zambak, eminim köyümde herkes bir gün senin yeni Lu Hanım olacağını bilmekten mutludur. Şimdi uyumaya çalış. Önünde uzun günler var."

Yüz yüze yattık. Kar Çiçeği her zaman yaptığı gibi elini yanağıma koydu. "Gözlerini kapat," dedi yavaşça. Bana söyleneni yaptım.

ERTESİ GÜN, kayınlarım beni alıp akşamüstünden önce Tongkou'ya götürebilmek için erkenden geldiler. Bandonun sesini köyün sınırlarında duyduğumda kalbim çarpmaya başladı. Engel olamıyordum, gözlerimden yaşlar boşanıyordu. Beni merdivenlerden aşağıya indirirlerken, Anne, Yenge, Büyük Kızkardeş, Kar Çiçeği, hepsi ağlıyordu. Damadın ulakları kapının eşiğine ulaştılar. Erkekkardeşlerim, bekleyen tahtırevanlara çeyizimi yerleştirmeye yardım ettiler. Yine başlığımı takmıştım, bu yüzden kimseyi göremiyordum, ama geleneksel son çağrılar ve yanıtlar sırasında, ailemin seslerini duyabiliyordum.

"Bir kadın, eğer köyünü terk etmezse, asla değerli olamaz," diye ağıtı seslendirdi Anne.

"Hoşçakal Anne," diye yanıtladım onu. "Değersiz bir kızı yetiştirdiğin için teşekkür ederim."

"Güle güle kızım," dedi Baba usulca.

Babamın sesini duyunca gözyaşlarım oluk gibi akmaya başladı. Merdivenin trabzanına yapıştım. Aniden... gitmek istemiyordum.

"Biz kadınlar, köylerimizi terk etmek üzere doğarız," diye bir nağme tutturdu Yenge. "Sen, hiçbir zaman dönmemek üzere bir bulutun içine dalan kuş gibisin."

"Beni güldürdüğün için teşekkürler Yenge. Bana kederin gerçek anlamını öğrettiğin için teşekkürler. Özel yeteneklerini benimle paylaştığın için teşekkürler."

Yenge'nin hıçkırıkları, bulunduğu karanlıklardan bana ulaştı. Onu tek başına yas tutmaya bırakamazdım. Gözyaşlarım onunkilere karıştı.

Aşağıya bakıp Amca'nın güneş yanığı ellerini benimkinin üstünde gördüm; parmaklarımı tırabzandan ayırmaya çalışıyordu.

"Çiçekli iskemlen seni bekliyor," dedi sesi duygudan çatlayarak.

"Amca..."

Sonra kardeşlerimin seslerini duydum; her biri bana

güle güle diyordu. Bu kırmızı püsküllerle kör olmuş olmak yerine, gözlerimle görmek istiyordum onları.

"Büyük Erkekkardeş, bana yaptığın iyilikler için teşekkür ederim," diye ağıt yaktım. "İkinci Erkekkardeş, tulumlar içinde bir bebekken sana bakmama izin verdiğin için teşekkür ederim. Büyük Kızkardeş, sabrın için teşekkür ederim."

Dışarıda bandonun sesi yükselmişti. Ellerimi uzattım; Anne ve Baba onları tutup kapıdan geçmeme yardım ettiler; eşiğin üstünden atlarken, püsküllerim bir an için ileri geri sallandı yüzümün önünde. Küçük flaşlar halinde, tahtırevanımın çiçekler ve kırmızı ipeklerle donatıldığını gördüm. *Hua jiao*'m –çiçekli iskemlem– çok güzeldi.

Altı yıl önce nişanım kararlaştırıldığından beri bana söylenen her şey beynime hücum etti. Bir kaplanla evleniyordum; burçlarımıza göre benim için en iyi eşti. Kocam sağlıklı, akıllı ve eğitimli, ailesi saygın, zengin ve cömertti. Bunları, zaten bana gönderilen armağanların kalitesine ve bolluğuna bakarak görmüştüm; ve şimdi de çiçekli iskemlemde yeniden görüyordum. Annemle babamın ellerindeki ellerimi gevşettim; onlar da beni bıraktılar.

İleriye doğru körlemesine iki adım atıp durdum. Nereye gittiğimi göremiyordum. Ellerimi uzattım, özlemle Kar Çiçeği'nin tutmasını bekledim. Her zaman yaptığı gibi yanıma geldi, parmaklarıyla parmaklarımı sarmalayıp beni tahtırevana götürdü. Kapıyı açtı. Her tarafımdan ağlama sesleri geliyordu. Anne ve Yenge, kederli bir nağme tutturdular – bir kız evlada güle güle derken her zaman söylenen bir şarkıydı bu. Kar Çiçeği bana iyice yanaşıp kimsenin duymaması için fısıldayarak konuştu:

"Unutma, biz sonsuza kadar ruh kardeşiyiz." Sonra kolunun içinden bir şey çıkartıp ceketimin içine tıkıştırdı. "Bunu senin için yaptım," dedi; "Tongkou'ya giderken yolda oku. Orada görüşürüz."

Tahtırevana bindim. Taşıyıcılar beni kaldırdılar ve yola koyuldum. Anne, Yenge, Baba, Kar Çiçeği ve Puwei' den bazı arkadaşlar, beni ve beraberimdekileri köyün sonuna kadar izlediler; arkamdan seslenerek son iyi dileklerini gönderdiler. Tahtırevanda tek başıma oturdum; ağlıyordum.

Üç gün sonra öz evime dönecek olduğum halde neden bu kadar yaygara yapıyordum? Bunu ancak şöyle açıklayabilirim: Evlilik için kullandığımız deyim *buluo fujia*; bu, hemen kocanın evine düşmemek anlamına geliyor. *Luo*'nun anlamı, *düşmek*; sonbaharda yaprakların düşmesi ya da düşüp ölmek gibi; ve yerel lehçemizde *kadın eş*'in anlamı, *misafir* sözcüğününkiyle aynı. Yaşamımın kalan bölümünde, kocamın evinde sadece bir misafir olacaktım – öyle özel yemekler ikram edilip bağlılık armağanları verilen, yumuşak yataklar sunulan cinsten değil, sonsuza kadar el gibi, bir yabancı gibi, bir şüpheli gibi görülen cinsinden...

Ceketimin içine uzanıp Kar Çiçeği'nin verdiği paketi çekip çıkarttım. Yelpazemizdi; bir örtüye sarılmıştı. Açtım; yazmış olması gereken neşeli sözcüklerin beklentisi içindeydim. Mesajını görene kadar gözlerim yelpazenin katlarını taradı: *İki kuş uçuyorlar – yürekleri birlikte atıyor. Güneş kanatlarının üstünde parıldıyor; sağlık veren sıcaklığıyla iliklerine işliyor. Toprak, altlarında yayılıyor – hepsi onların.* Yelpazenin üst tarafındaki çelengin içinde iki küçük kuş süzülüyordu: kocam ve ben. Kar Çiçeği'nin en değerli eşyamıza kocamı katmasına bayılmıştım.

Sonra, yelpazeye sarılmış olan mendili kucağıma açtım. Aşağıya bakarken, taşıyıcıların hareketleriyle püsküllerim sallanıyordu; bu en özel anı kutlamak için mendile özel dilimizde bir mektup yazdığını gördüm.

Mektup, bir geline yazılan geleneksel açılış cümlesiyle başlıyordu:

Sana yazarken, kalbime bıçakların saplandığını hissediyorum. Birbirimizden asla, bir adım bile ayrılmayacağımıza, hiçbir sert sözün aramıza girmeyeceğine söz vermiştik.

Bu sözleri, sözleşmemizden almıştı; o günü anımsayıp gülümsedim.

Yaşamlarımızın sonuna kadar birlikte olacağımızı düşünüyordum. Bugünün geleceğine hiç inanmadım. Bu dünyaya yanlış gelmemiz –kız olmamız– üzücü, ama yazgımız bu. Zambak, biz bir çift çinördeği gibi olduk. Şimdi her şey değişecek. Önümüzdeki günlerde, benimle ilgili bazı şeyler öğreneceksin. Bir süredir huzursuz ve endişe doluyum; beni artık sevmeyeceğini düşünerek, yüreğimle ve dudaklarımla ağlıyorum. Lütfen, benim hakkımda ne düşünürsen düşün, benim seninle ilgili düşüncelerimin değişmeyeceğini bil.

Kar Çiçeği

Neler hissettiğimi düşünebiliyor musunuz? Bu son haftalarda Kar Çiçeği çok sessizleşmişti, çünkü onu artık sevmeyeceğimden korkuyordu. Bu mümkün müydü? Çiçekli iskemlemde oturmuş kocamın evine doğru yol alırken, *hiçbir şeyin*, hiçbir zaman Kar Çiçeği'ne olan duygularımı değiştiremeyeceğini biliyordum. Korkunç bir önseziye kapıldım, taşıyıcılara seslenip beni eve götürmelerini söylemek istedim dönüp *laotong*'umun korkularını yatıştırabilmek için.

Ama o sırada Tongkou'nun ana kapısına ulaştık. Kestane fişekleri atılıp patlatıldı; bando, çınlata, öttüre, gümbürdete enstrümanları çalmaya başladı. İnsanlar çeyizimi indirdiler. Bunların hemen yeni evime götürülmeleri gerekiyordu ki kocam onun için yaptığım damatlık kostümünü giyebilsin. Sonra korkunç, ama tanıdık bir ses

duydum. Bir tavuğun boynu kesiliyordu. Çiçekli iskemlemin dışında, birisi tavuğun kanını toprağa serpti benimle birlikte gelmiş olabilecek kötü ruhları savuşturmak için.

Sonunda kapım açıldı ve köyün reisi yerine konulan bir kadın bana yardım etti. Aslında köyün reisi kaynanamdı, ama bu amaç için Tongkou'da en çok erkek çocuğu olan kadın reislik yapıyordu. Beni yeni evime götürdü; kapının eşiğini geçip kayınlarıma takdim edildim. Önlerinde diz çöküp başımı üç kez toprağa değdirdim. "Size itaat edeceğim," dedim. "Sizin için çalışacağım." Sonra onlara çay koydum. Bundan sonra gelin odasına götürüldüm, orada kapı açık olarak yalnız bırakıldım. Artık kocamla tanışmama sadece dakikalar vardı. Bunu, Madam Wang ayaklarımı görmek üzere evimize ilk kez geldiğinden beri bekliyordum; yine de tamamen şaşkına dönmüş, telaş içinde ve allak bullak bir haldeydim. Tümden yabancı bir adamdı bu; doğal olarak onu merak ediyordum. Çocuklarımın babası olacaktı, bu yüzden o işin nasıl olacağı konusunda da endişeliydim. Ve az önce ruh kardeşimden gizemli bir mektup almıştım; onun için de kaygı doluydum.

İnsanların, kapıyı örtmek için bir masayı ittiklerini duydum. Başımı birazcık eğdim, püsküllerim aralandı; kayınlarımın evlilik yorganlarımı masanın üstüne yığdıklarını ve biri yeşil iplikle, öbürü kırmızı iplikle sarılmış, sonra da birbirlerine bağlanmış iki şarap kadehini bu yığının üstüne koyduklarını gördüm.

Kocam bekleme odasına girdi. Herkes sevinç çığlıkları attı. Bu kez gözetlemeye çalışmadım. Bu ilk karşılaşmada olabildiğince geleneksel davranmak istiyordum. Masanın kendi tarafından kırmızı ipliği çekti. Ben de, benim tarafımdan yeşil ipliği çektim. Sonra masaya, tam yorganların üstüne sıçradı ve odaya atladı. Bu hareketle, resmen evlenmiş olduk.

Yan yana durduğumuz o ilk anda, kocamla ilgili ne söyleyebilirdim? Bedeninin genel temizliğini yapmış ol-

duğunu, kokusundan anlayabiliyordum. Aşağıya bakarak, onun için yaptığım ayakkabılarının ayaklarına yakıştığını ve kırmızı damatlık pantolonunun uzunluğunun tam olduğunu görebiliyordum. Ama o an bitti ve Düğün Odası Şakalaşmaları'na geçtik. Kocamın arkadaşları odaya doluştular; çok içmekten ayaklarının üstünde sallanıyorlar, dilleri dolanıyordu. Bir sürü çocuğumuz olsun diye bize fıstıklar ve hurmalar verdiler; tatlı bir yaşamımız olsun diye şekerler verdiler. Ama kocama yaptıkları gibi hamur topaklarını benim de elime vermediler. Hayır! Hamuru bir iple bağlayıp tam ağzımın üstüne sallandırdılar. Onu almak için beni sıçratıyorlar, ama hedefime ulaşmama kesinlikle izin vermiyorlardı. Durmadan şakalar yaptılar; bilirsiniz işte. Yok kocam bu gece bir boğa kadar güçlü olacakmış ya da ben bir kuzu kadar uysal olacakmışım; yok memelerim, ceketimin kumaşını yırtmaya hazır iki şeftaliye benziyormuş; yok kocamın nar kadar çok tohumu olacakmış; özel bir pozisyon uygularsak, ilk oğlumuzu garantilermişiz. Bu her yerde böyle – herhangi bir yerdeki herhangi bir evliliğin ilk gecesinde hoş görülen bayağı konuşmalar. Ben de onlara uydum; ama içten içe, telaştan deliye dönüyordum.

Saatlerdir Tongkou'daydım. Artık gecenin geç saatleri olmuştu. Dışarıda, sokakta, köylüler içki içiyor, yemek yiyor, dans edip, bayram yapıyorlardı. Yeniden, herkese evlerine gitme zamanının geldiğini hatırlatan bir dizi kestane fişeği patlatıldı. En sonunda Madam Wang düğün odasının kapısını kapattı ve kocamla yalnız kaldık.

"Merhaba," dedi.

"Merhaba," dedim.

"Yemek yedin mi?"

"Daha iki gün, yemek yememeliyim."

"Fıstıkların ve hurmaların var," dedi, "onları yemek istersen, kimseye söylemem."

İstemediğimi belirtmek için başımı salladım; başlığımdaki küçük toplar sallandı, gümüş parçalar tatlı tatlı

çınladı. Püsküllerim aralandı, gözlerindeki üzüntüyü gördüm. Ayaklarıma bakıyordu. Kızardım. Duygularımı yanaklarımdan okumasın diye, püsküllerin sallanmasını engellemek için soluğumu tuttum. Kımıldamadım; o da kımıldamadı. Beni incelediğinden emindim. Bütün yapabildiğim, beklemekti.

Sonunda, kocam "Bana güzel olduğunu söylediler," dedi. "Öyle misin?"

"Başlığımı çıkartmama yardım et ve kendin gör."

Bu söz, amaçladığımdan biraz daha iğneli bir biçimde çıktı ağzımdan, ama kocam sadece güldü. Birkaç dakika sonra başlığı bir komodinin üstüne koydu; dönüp bana baktı. Herhalde bir metre vardı aramızda. Yüzümü inceledi; ben de korkusuzca onunkini inceledim. Madam Wang ve Kar Çiçeği'nin onunla ilgili söylediklerinin hepsi doğruydu. Yüzünde çiçek bozuğu ya da herhangi bir yara izi yoktu. Teni, Baba veya Amca'nınki kadar koyu değildi; bu da, ailenin topraklarında çok fazla zaman geçirmediğini anlattı bana. Çıkık elmacıkkemikleri, kendinden emin, ama küstah olmayan bir çenesi vardı. Alnına düşen bir tutam asi saç, ona kalender bir görünüm veriyordu. Gözleri, muzip bir ifadeyle parlıyordu.

Bir adım attı, ellerimi tuttu ve "Sen ve ben," dedi, "mutlu olabiliriz gibi geliyor bana."

Onyedi yaşında bir Yao kızı bunlardan daha güzel sözler bekleyebilir miydi? Kocam gibi, ben de önümüzde mükemmel bir geleceğin uzandığını düşünüyordum. O gece, bütün geleneklere uydu; gelin pabuçlarımı çıkartıp kırmızı uyku terliklerimi bile giydirdi. Kar Çiçeği'nin yumuşak dokunuşuna o kadar alışıktım ki, elleri ayaklarıma değdiğinde neler hissettiğimi anlatmam biraz zor; sadece bu hareket, sonrakinden çok çok daha mahrem geldi bana. Ne yaptığımı bilmiyordum; ama o da bilmiyordu. Sadece, bu yabancı adamın altında benim yerime o olsaydı, Kar Çiçeği'nin nasıl davranacağını hayal etmeye çalıştım.

EVLİLİĞİMİN İKİNCİ GÜNÜNDE, SABAH ERKEN KALKTIM. Kocamı uykuda bırakıp koridora çıktım. Endişeden deliye döndüğünde insan nasıl hisseder bilirsiniz, değil mi? Kar Çiçeği'nin mektubunu okuduğum andan beri işte öyle hissediyordum; ama hiçbir şey yapamıyordum – ne düğünüm sırasında, ne dün gece; hatta şimdi bile. Onu yeniden görene kadar, öngörülen seyri izlemek için elimden geleni yapmak zorundaydım. Ama bu kolay değildi, çünkü karnım açtı, tükenmiştim ve her tarafım ağrıyordu. Son günlerde çok fazla yürümekten ayaklarım acıyordu. Başka bir yerim de rahatsızdı; ama mutfağa doğru giderken, bütün bu sıkıntıları gizlemeye çalıştım; orada, çömelip oturmuş, besbelli beni bekleyen, on yaşlarında bir hizmetçi kız buldum. Özel hizmetçim – kimse bundan söz etmemişti bana. Puwei'deki insanların hizmetçileri yoktu, ama onun hizmetçi olduğunu anladım, çünkü ayakları bağlanmamıştı. Adı, *cesur* ve *demir gibi sağlam* anlamına gelen, Yonggang'dı. (Bunun doğruluğu daha sonra kanıtlanacaktı.) Mangalda ateşi yakıp mutfağa su taşımıştı bile. Benim bütün yapmam gereken, suyu ısıtıp yüzlerini yıkayabilsinler diye kayınlarıma götürmekti. Ayrıca ev halkı için çay da yaptım ve mutfağa geldiklerinde, sofraya bir damla bile dökmeden herkesin bardağına koydum.

O gün daha sonra, kayınlarım bir posta daha domuz eti ve tatlı çörekler gönderdi aileme. Lular, Atalar Tapınakları'nda büyük bir yemek daveti verdiler; benim yememe izin verilmeyen bir ziyafet daha. Orada herkesin önünde, kocamla ben Gökyüzü ve Yeryüzü'nü, kayınlarımı ve Lu ailesinin atalarını eğilerek selamladık. Sonra, bizden yaşlı olan herkesin önünde eğilerek tapınağın içinden geçtik. Buna karşılık onlar da bize kırmızı kâğıtlara sarılmış paralar verdiler. Sonra yine gelin odasına döndük.

Ertesi gün, evliliğin üçüncü günü, bütün gelinlerin beklediği gündür, çünkü aile üyelerinin ve arkadaşların hazırladığı Üçüncü Gün Düğün Kitapları okunur. Artık sadece Kar Çiçeği'ni ve bu etkinlik sırasında onu görebileceğimi düşünüyordum.

Büyük Kızkardeş ve Büyük Erkekkardeş'in karısı, kitaplar ve nihayet yiyebileceğim yiyeceklerle geldiler. Kocamın ailesinin kadınları sözcükleri okurlarken yanlarında olmak için, Tongkou'dan da birçok kadın geldi. Ama ne Kar Çiçeği, ne de annesi geldi. Bu durumu anlamam mümkün değildi. Çok kırılmıştım... ve, Kar Çiçeği'nin yokluğu beni korkutuyordu. Düğün törenleri içinde en keyiflisi olduğu kabul edilen olayı yaşıyordum ve tadını çıkartamıyordum.

Sanzhaoşu'm, artık onlarla birlikte olamayacağım için ailemin duyduğu ıstırabı yansıtan alışıldık satırlarla doluydu. Aynı zamanda, erdemlerimi de yüceltmişler, *Keşke bu değerli aileyi seni almadan önce birkaç yıl daha beklemeye ikna edebilseydik,* ya da *Birbirimizden ayrılmış olmamız çok üzücü,* gibi ibareleri bol bol kullanmışlar, bir yandan da, hoşgörülü olup bana sabırla ailenin göreneklerini öğretmeleri için kayınlarıma yalvarmışlardı. Kar Çiçeği'nin *sanzhaoşu*'su da beklediğim gibiydi, kuşlara duyduğu sevgiyi kapsıyordu. *Anka kuşu altın tavukla eşleşmiş, cennetten çıkma bir birleşme,* diye başlıyordu. Sonra yine bildik duygular; *laotong*'umdan bile...

Gerçek

EĞER KOŞULLAR NORMAL OLSAYDI, EVLİLİĞİMİ İZLEYEN DÖRDÜNCÜ GÜN, eve, Puwei'deki aileme dönmüş olurdum; ama çok uzun zaman önce, Kar Çiçeği' nin Oturup Şarkı Söyleme ayı için doğrudan onun evine gitmemi kararlaştırmıştık. Şimdi, onu yakında yeniden görecek olduğum için endişelerim iyice artmıştı. Güzel günlük kıyafetlerimden birini giydim – üstüne bambu desenleri işlenmiş, su yeşili ipek bir ceket ve pantolon. Sadece Tongkou'da yanımdan geçen insanların değil, bunca yıldır haklarında çok şey duyduğum Kar Çiçeği' nin ailesinin üstünde de olumlu bir izlenim bırakmak istiyordum. Hizmetçi kız Yonggang, beni Tongkou'nun sokaklarından geçirdi; elbiselerimi, nakış ipliğimi, kumaşlarımı ve Kar Çiçeği için hazırladığım Üçüncü Gün Düğün Kitapları'nı bir sepetin içinde taşıdı. Yonggang'ın yolumu göstermesinden memnundum, ama bana eşlik etmesinden rahatsız oluyordum. O, alışmak zorunda kalacağım birçok şeyden biriydi.

Tongkou, Puwei'den çok daha büyük ve gelişmiş bir köydü. Sokaklar tertemizdi; ortalıkta tavuklar, ördekler veya domuzlar serbestçe dolaşmıyorlardı. Tam Kar Çiçeği'nin anlattığına benzeyen bir evin önünde durduk: iki katlı, huzur dolu ve zevkli. Köyün âdetlerini öğrenecek kadar uzun bir süre kalmamıştım orada, ama bir şey Puwei'dekiyle aynıydı. Dışarıdan bağırıp selamlaşmaz ya

da geldiğimizi haber vermek için kapıyı çalmazdık. Yonggang, doğruca Kar Çiçeği'nin evinin giriş kapısını açtı ve içeriye adımını attı.

Peşinden içeri girdim ben de; ve ânında, geceden kalan dışkı, çürümekte olan et ve bunları örten, mide bulandıracak kadar tatlı bir şeyin karışımı, garip bir koku çarptı burnuma. Kaynağının ne olabileceği hakkında hiçbir fikrim yoktu, sadece bir biçimde, insana ait bir koku gibi geldi bana. Midem bulandı, ama gözlerim gördüklerini kabul etmeye karşı çıkarak isyan etti.

Büyük oda, öz evimdekinden çok daha genişti, ancak çok daha az eşya vardı içinde. Bir masa gördüm, ama hiç iskemle yoktu. Kadınlar odasına çıkan oymalı bir korkuluk vardı, yine de işçilikleri öz evimdeki herhangi bir şeyden çok daha kaliteli olduklarını yansıtan bu tek tük eşya dışında, hiçbir şey yoktu. Bir ateş bile yanmıyordu. Artık güz sonundaydık; hava soğuktu. Oda pisti de; yerde yemek artıkları vardı. Başka kapılar gördüm; herhalde yatak odalarına açılıyorlardı.

Bu, sadece yoldan geçen birinin evin dış görünüşüne bakarak bekleyebileceklerinden değil, Kar Çiçeği'nin anlattıklarından da büyük ölçüde farklı bir durumdu. Yanlış yere gelmiş olmalıydım.

Tavana yakın birçok pencere vardı; biri hariç, hepsi mühürlenmişti. O pencereden, tek bir ışık huzmesi giriyor, karanlığı deliyordu. Kasvetli gölgelerin arasında, su teknesinin üstüne eğilmiş bir kadın gördüm. Aşağı tabakadan bir köylünün giyeceği türden, yırtık pırtık, kirli, kapitone kıyafetler vardı üstünde. Göz göze geldik; hemen bakışlarını başka yöne çevirdi. Başı aşağıda, ışık huzmesinin içinde öylece durdu. Teni çok güzeldi; porselen kadar beyaz ve duruydu. Bir elinin parmaklarını diğerine geçirip reverans yaptı.

"Zambak Hanım, hoş geldiniz, hoş geldiniz." Alçak sesle konuşuyordu, ama bunu yeni kazandığım yükselen konumuma duyduğu saygıdan yapmıyordu; korkuyla

bastırılmış gibi bir tınısı vardı sesinin. "Burada bekleyin. Kar Çiçeği'ni çağırayım."

Şimdi tamamen dehşete düşmüştüm. Bu, Kar Çiçeği'nin evi olmalıydı. Ama nasıl olurdu? Kadın merdivenlere gitmek üzere yürürken, neredeyse benimkiler kadar küçük altın zambaklarını gördüm; benim cahil gözlerime, hizmetçi sınıfından birisi için sıra dışı gibi gözüktü bu durum.

Kadın üst katta birisiyle konuşurken, büyük bir dikkatle dinledim. Sonra kulaklarım imkânsız olanı, Kar Çiçeği'nin en inatçı ve tartışmacı sesiyle konuştuğunu duydu. Şoke olmuştum; hissettiğim buydu, tamamen şoke olmuştum. Ama bu bildik tek sesin dışında, evde çıt çıkmıyordu. Ve o sessizliğin içinde, öbürdünyadan gelen kötü bir ruhun pusuya yattığım hissettim. Bütün bedenim bunları yaşamayı reddediyordu. Tiksintiden tüylerim diken diken olmuştu. Kar Çiçeği'nin ebeveynlerini etkilemek için giydiğim, ama pencereden esen nemli rüzgâra ya da bu garip, karanlık, pis kokan, korkutucu yerde bulunmanın hissettirdiği korkuya karşı hiç koruması olmayan su yeşili ipek kıyafetimin içinde titriyordum.

Kar Çiçeği merdivenlerin başında belirdi. "Yukarı gel," diye seslendi bana.

Felç olmuş gibi duruyordum; gördüklerimi sindirebilmek için delice çabalıyordum. Koluma bir şey dokundu; sıçradım.

"Küçükbey'in sizi burada bırakmamı isteyeceğini sanmıyorum," dedi Yonggang yüzü endişeyle gölgelenmiş bir halde.

"Küçükbey nerede olduğumu biliyor," diye yanıtladım düşünmeden.

"Zambak." Kar Çiçeği'nin sesine, daha önce hiç duymadığım kederli bir çaresizlik yerleşmişti.

Sonra, sadece birkaç gün önceki bir anı, şimşek gibi çaktı beynimde. Annem, bir kadın olarak çirkinliklerin önüne geçemeyeceğimi, cesur olmam gerektiğini söyle-

mişti bana. "Yaşam boyu birlikte olmaya söz verdiniz," demişti, "olman gerektiği gibi, hanımefendi ol." Kocamla yatak işinden söz etmiyordu; *bundan* söz ediyordu. Kar Çiçeği benim yaşam boyu ruh kardeşimdi; kocam olan insana hiçbir zaman duyamayacağım kadar büyük ve derin bir sevgi duyuyordum ona. Bir *laotong* ilişkisinin gerçek anlamı buydu.

Bir adım attım ve Yonggang'dan gelen inlemeye benzer bir ses duydum. Ne yapacağımı bilemiyordum. Daha önce hiç hizmetçim olmamıştı. Kararsızca koluna dokundum. "Sen git," dedim. Bir efendinin konuşması gerektiğini düşündüğüm biçimde konuşmaya çalışıyordum. "Bana bir şey olmaz."

"Herhangi bir nedenle buradan gitmek isterseniz, sadece dışarıya çıkıp yardım istemeniz yeter," diye hatırlattı Yonggang; "Herkes Beyefendi'yi ve Lu Hanım'ı tanır; birisi size eşlik eder kayınlarınızın evine kadar."

Uzanıp elindeki sepeti aldım. Kımıldamadan durunca, başımla gitmesini işaret ettim. İçini çekerek boyun eğdi, çabucak reverans yaptı, geri geri eşiğe kadar gitti ve dönüp kapıdan çıktı.

Elimde sıkı sıkıya tuttuğum sepetimle merdivenlerden çıktım. Kar Çiçeği'ne yaklaştığımda, yanaklarında kurumuş gözyaşı izlerini gördüm. Aynı hizmetçi kadın gibi, gri, üstüne uymayan, acemice yamanmış kapitone giysiler vardı üstünde. Sahanlığa çıkmadan önceki son basamakta durdum.

"Hiçbir şey değişmedi," dedim. "Biz, ruh kardeşiyiz."

Elimi tuttu, son basamağı çıkmama yardım etti ve beni kadınlar odasına götürdü. Orasının da bir zamanlar çok güzel olduğunu görebiliyordum; öz evimdeki kadınlar odasından belki de üç kat daha büyüktü. Kafesli pencerede, dikine çubuklar yerine ince oymalı bir ahşap perdenin açıklığı örttüğünü gördüm. Ama oda, bir çıkrık ve bir yatağın dışında bomboştu. Aşağıda gördüğüm güzel

kadın, ellerini düzgünce kucağında kavuşturmuş, yatağın ucunda zarafetle oturuyordu. Üstündeki köylü giysileri yetiştirilişini gizleyemiyordu.

"Zambak," dedi Kar Çiçeği, "bu benim annem."

Odayı bir baştan bir başa geçtim, ellerimi birbirine kenetledim ve *laotong*'umu dünyaya getiren kadının önünde eğildim.

"Durumumuzu bağışlayın," dedi Kar Çiçeği'nin annesi. "Size sadece çay ikram edebilirim." Ayağa kalktı. "Siz kızların konuşacak çok şeyi vardır." Bunu söyledikten sonra, mükemmel bağlanmış ayaklarından gelen zarafet yüklü bir dalgalanmayla odadan çıktı.

Dört gün önce öz evimden ayrılırken, gözlerimden yaşlar boşanıyordu. Kederliydim, mutluydum ve korkuyordum; bütün bu duyguları aynı anda yaşıyordum. Ama şimdi, yatağın üstünde Kar Çiçeği'yle birlikte otururken, yanaklarından akan yaşların pişmanlık, suçluluk, utanç ve mahcubiyet taşıdığını gördüm. Ona bağırmak istiyordum, *Anlat* diye. Bunun yerine, Kar Çiçeği'nin dudaklarından çıkacak her sözcüğün kalan itibarını da kaybetmesine neden olacağını bilerek, gerçeği bekledim.

Sonunda, Kar Çiçeği "Sen ve ben tanışmadan çok uzun zaman önce," dedi, "ailem, yörenin en iyi durumdaki ailelerinden biriydi. Görüyorsun—" eliyle çaresizce etrafı gösterdi, "burası bir zamanlar çok görkemliydi. Refah içindeydik. Büyük büyükbabam, imparatordan büyük miktarda *mou* kazanmış bir bilgindi."

Aklım karmakarışık bir halde, dinledim.

"İmparator ölünce, büyük büyükbabam gözden düşmüş ve eve dönüp emekli olmuş. Her şey yolundaymış. O öldüğünde, oğlu, yani benim büyükbabam idareyi eline almış. Büyükbabamın birçok işçisi ve hizmetkârı varmış. Üç tane cariyesi varmış, ama onlardan sadece kız çocukları olmuş. Büyükannem sonunda bir erkek çocuk doğurup konumunu sağlamlaştırmış. O erkek çocukla annemi evlendirmişler. Herkes annemin, yetenekleri ve

güzelliğiyle bir imparatoru etkileyen Hu Yuxiu'ya benzediğini söylermiş. Babam imparatorluk bilgini değilmiş, ama Eski Yunan ve Latin Edebiyatı eğitimi almış. Herkes onun bir gün Tongkou'nun lideri olacağım söylermiş. Annem buna inanırmış ama başkaları, daha farklı görüyorlarmış geleceği. Büyükannem ve büyükbabam, bir sürü cariyenin ve kızkardeşin arasında tek erkek evlat olarak yetiştirilmiş olmanın yol açtığı zayıflığı görmüşler babamda; ama teyzem, onun korkak ve kötü alışkanlıklara eğilimli olduğundan kuşkulanıyormuş."

Artık var olmayan bir geçmişi yeniden yaşarken, Kar Çiçeği'nin gözleri dalgındı. "Ben doğduktan iki yıl sonra, büyükannem ve büyükbabam öldüler," diye sürdürdü konuşmasını. Ailemin her şeyi vardı – çok güzel kıyafetler, bol bol yiyecek ve bir sürü hizmetkâr. Babam beni gezilere götürürdü, annem de Gupo Tapınağı'na. Bir kıza göre çok şey görüp öğrendim. Ama babamın, Büyükbaba'nın üç cariyesine bakması, dört öz kızkardeşini, beş tane de cariyelerden doğan üvey kızkardeşini evlendirmesi gerekiyordu. Ayrıca, tarlalarda çalışan işçilere ve evdeki hizmetkârlara iş, yiyecek ve yatacak yer sağlamak durumundaydı. Kızkardeşlerinin ve üvey kızkardeşlerinin evlilikleri ayarlandı. Babam herkese ne kadar önemli bir adam olduğunu göstermeye çalışıyordu. Her bir gelin parası, bir öncekinden daha abartılıydı. Gelin parası olarak göndermek üzere daha fazla ipek veya bir domuz daha alabilmek için, eyaletin batısında büyük bir toprak sahibine arazi satmaya başladı. Annem –onu gördün– dıştan güzeldir, ama içi aynı benim seninle tanışmadan önceki halim gibidir: Nazlıdır, korunmuştur ve nakış işleme ve *nu şu* dışında, ev kadınlığı konusunda bilgisizdir. Babam..." Kar Çiçeği duraksadı, sonra baklayı ağzından çıkarttı, "babam, çubuk tiryakiliğine kaptırdı kendini." Madam Gao'nun Kar Çiçeği'nin ailesini anlatarak kendisini sıkıntılı bir duruma soktuğu geride kalan o günü anımsadım. Kumardan ve cariyelerden söz etmişti;

bir de, Kar Çiçeği'nin babasının çubuk bağımlısı olduğundan. Dokuz yaşındaydım. Çok fazla tütün içtiğini düşünmüştüm. Şimdi, sadece Kar Çiçeği'nin babasının afyonun kurbanı olduğunu değil, benden başka o gün üst kattaki odada bulunan herkesin Madam Gao'nun neden söz ettiğini gayet iyi bildiğini de anlıyordum. Annem biliyordu, yengem biliyordu, Madam Wang biliyordu. *Hepsi* biliyordu; ama bu bilginin benimle paylaşılmayacağı konusunda anlaşmışlardı.

"Baban hâlâ hayatta mı?" diye sormayı denedim. Elbette, ölmüş olsaydı bana söylerdi ama –bütün öbür yalanlara bakınca– belki de söylemezdi.

Başıyla onayladı, ama başka bir şey demedi.

"Aşağıda mı?" diye sordum, büyük odaya yayılmış olan garip, iğrenç kokuyu düşünerek.

Yüz hatları donuklaştı; sonra kaşlarını kaldırdı. Bunun evet anlamına geldiğini düşündüm.

"Dönüm noktası, kıtlıkla birlikte geldi," diye sürdürdü Kar Çiçeği. "Kıtlık zamanını anımsıyor musun? Henüz tanışmamıştık, ama o yıl özellikle kötü bir ürün alınmıştı ve onu da çok sert bir kış izlemişti."

Nasıl unutabilirdim? Yediğimiz en düzgün şey, kurutulmuş şalgamla tatlandırılmış pirinç çorbasıydı. Anne idareli gidiyordu, Baba ve Amca azıcık yiyorlardı; ve hayatta kaldık.

Kar Çiçeği, "Babam hazırlıklı değildi," diye itiraf etti, "çubuğunu tüttürüp bizi aklından çıkarttı. Bir gün, büyükbabamın cariyeleri gittiler; belki öz evlerine döndüler, belki de karda donup öldüler. Kimse bilmiyor. Bahar geldiğinde, sadece annemle babam, iki erkekkardeşim, iki kızkardeşim ve ben kalmıştık evde. Görünürde, güzel yaşamımızı sürdürüyorduk, ama gerçekte alacaklılar düzenli olarak kapımıza dayanmaya başlamışlardı. Babam biraz daha arazi sattı. Sonunda, sadece ev kaldı elimizde. O zamana kadar, çubuğuna bize verdiği değerden çok daha fazlasını verir olmuştu. Eşyaları rehine

koymadan önce –Ah, Zambak, her şeyin ne kadar güzel olduğunu hayal bile edemezsin– beni satmayı düşündü."

"Hizmetçi olarak değil herhalde!"

"Daha kötüsü. Bir minik gelin olarak."

Bu her zaman tasavvur edebileceğim en korkunç şey olmuştu: ayaklarının bağlanmaması, doğru dürüst bir gelin istemediklerine göre düşük ahlaki değerlere sahip olmaları gereken yabancılar tarafından yetiştirilmek, bir hizmetçiden daha hor görülmek. Ve artık evlendiğime göre, yaşamın en korkunç yanını görebiliyordum. Evde yaşayan bütün erkekler için bir parça yatak işinden başka hiçbir şey ifade etmeyen birisi olabilirdin.

"Annemin kızkardeşi kurtardı bizi," dedi Kar Çiçeği. "Seninle ben *laotong* olduktan sonra, büyük kızkardeşime idare eder bir eşleşme ayarladı. Artık buraya hiç gelmiyor büyük kızkardeşim. Sonra, teyzem büyük erkekkardeşimi çırak olarak Şangjiangxu'ya gönderdi. Artık küçük erkekkardeşim de tarlalarda, kocanın ailesi için çalışıyor. Küçük kızkardeşim öldü, biliyorsun—"

Ama ben, hiç tanımadığım, sadece haklarında bir sürü yalan dinlediğim insanlarla ilgilenmiyordum. "*Sana* ne oldu?"

"Teyzem, makas, kumaş ve şapla, geleceğimi değiştirdi. Babam karşı çıktı, ama Wang Teyzeciği bilirsin; bir kez karar verdikten sonra kim hayır diyebilir ona?"

"Wang Teyzecik?" Aklım karışmıştı. "*Bizim* Wang Teyzecik'ten, Çöpçatan'dan mı söz ediyorsun?"

"O annemin kızkardeşi."

Parmaklarımı şakaklarıma bastırdım. Kar Çiçeği'yle ilk tanıştığımız, Gupo Tapınağı'na gittiğimiz gün, çöpçatandan Teyzecik diye söz etmişti. Bunu kibarlık olsun diye, saygıdan yaptığını düşünmüştüm; ve o günden sonra, Madam Wang'la konuşurken ben de aynı sıfatı kullanmıştım. Kendimi budala ve aptal gibi hissediyordum.

"Bana hiç söylemedin," dedim.

"Wang Teyzeciği mi? Bu bildiğini sandığım tek şeydi."

Bildiğini sandığım tek şey. Bu sözcükleri içime sindirmeye çalıştım.

Kar Çiçeği devam etti: "Wang Teyzecik babamın ne olduğunu tam olarak gördü. Zayıf olduğunun farkındaydı. Bana da baktı; itaat etmeyi sevmediğimi, dikkatsiz olduğumu, ev işlerinde ümitsiz bir vaka olduğumu, ama annemin bana nakış işlemeyi, iyi giyinmeyi, bir erkeğin önünde nasıl davranılması gerektiğini ve gizli yazımızı öğretebileceğimi yüzümden okudu. Teyzecik, sadece bir kadın; ama bir çöpçatan olarak, aynı zamanda iş kafasına da sahip. Olayların, ailemiz için ve benim için nereye doğru gitmekte olduğunu gördü. Bana bir *laotong* eşi aramaya başladı; bunun ilçenin dört bir yanına, eğitimli, sadık, itaatkâr olduğum mesajını göndereceğini umuyordu. Bir de tabii—"

"Evlenilebilir," diye tamamladım sözünü. Bu benim için de geçerliydi.

"Bütün ilçeyi araştırdı, her zamanki çöpçatanlık bölgesinin çok dışına çıktı ve sonunda kâhinden senin varlığını duydu. Seninle tanışınca, kaderlmi seninkiyle birleştirmeye karar verdi."

"Anlamıyorum."

Kar Çiçeği pişmanlıkla gülümsedi. "Senin önün açıktı, bense başaşağı gidiyordum. Seninle ilk tanıştığımızda, hiçbir şey bilmiyordum. Senden öğrenecektim."

"Ama her şeyi *bana sen* öğrettin. Nakış işlerin her zaman benimkilerden iyi oldu. Gizli yazıyı çok iyi biliyordun. Bana eşiği yüksek bir evde nasıl yaşayacağımı öğrettin—"

"Sen de bana kuyudan su çekmesini, çamaşır yıkamasını, yemek pişirmesini ve evi temizlemesini öğrettin. Ben de anneme öğretmeye çalıştım, ama o her şeyi sadece eskiden oldukları gibi görüyor."

Kar Çiçeği'nin annesinin, artık var olmayan geçmişe tutunup kaldığını zaten hissetmiştim; ama ailenin öyküsünü Kar Çiçeği'nin ağzından dinlemek, *laotong*'umun

da olayları anılarındaki mutlu perdenin ardından gördüğünü fark ettirdi bana. Onu bunca yıldır tanıdığım için, kadınların iç âleminin güzel ve tasasız olması gerektiğine inandığını biliyordum. Belki de, her şeyin bir biçimde eski haline döneceğini düşünüyordu.

"Senden, yeni yaşamım için bilmem gereken şeyleri öğrendim," dedi Kar Çiçeği, "sadece, asla senin kadar iyi temizlik yapmayı beceremedim."

Doğru, hiçbir zaman iyi yapamadı o işi. Hep, onun bu yolla yaşamımızın düzensizliğini görmemeye çalıştığını düşünmüştüm. Şimdi anlıyordum; gönlünde havalarda süzülüp bulutların üstüne çıkmak, gözünün önündeki çirkinliği kabul etmekten daha kolaydı onun için.

"Ama sizin eviniz bizimkinden çok daha büyük ve temizlemesi daha zor; üstelik, sen Saç Tokalama Yılları'nda küçük bir kızdın," diye aptalca savundum kendisini daha iyi hissetmesini sağlamaya çalışarak. "Senin ailen vardı—"

"Bana yardım edemeyen bir annem, afyon bağımlısı bir babam ve birer birer evden giden kız ve erkekkardeşlerim—"

"Ama evleniyorsun—"

Birden Madam Gao'nun kadınlar odasına en son geldiği günü ve tanık olduğum, Madam Wang'la son tartışmalarını anımsadım. Kar Çiçeği'nin evliliğiyle ilgili ne söylemişti? Yapılan anlaşmayla ilgili olarak neler bildiğimi anımsamaya çalıştım, ama Kar Çiçeği, gelecekteki kocasıyla ilgili çok az şey söylüyordu, o da söylerse eğer; ender olarak ge[illegible] parası arm[illegible]nlarını gösteriyordu, o da, gösterirse... Üzerlerinde [illegible]ığı pamuklu ve ipek parçaları gör[illegible]tük, doğru; ama o hep onların özel bir şeyler olmadığını, kendisine ayakkabı yapmak filan gibi günlük çalışmalar olduklarını söylemişti.

Aklımda ürkütücü bir düşünce belirmeye başlamıştı. Kar Çiçeği, aşağı tabakadan bir aileye gelin gidecek olmalıydı. Soru şuydu: Ne kadar aşağı tabakadan?

Kar Çiçeği düşüncelerimi okumuş gibiydi. "Teyzecik elinden gelenin en iyisini yaptı benim için. Bir çiftçiyle evlenmiyorum."

Bu biraz incitti beni; babam da bir çiftçiydi.

"O zaman, tüccar mı?" Bir tüccarın saygın bir mesleği olmayabilirdi, ama Kar Çiçeği'nin yiten koşullarının bir bölümünü yeniden sağlayabilirdi.

"Jintian Köyü'ne gelin gidiyorum, aynı Wang Teyzeciğin söylediği gibi; ama kocamın ailesi," –yine durakladı– "kasap."

Uffff! Bu olabilecek en kötü evlilikti! Kar Çiçeği'nin yeni kocasının biraz parası olacaktı, ama yaptığı iş pisti, iğrençti. Düğünlerimize hazırlandığımız son ayı yeniden aklımdan geçirdim. Özellikle, Madam Wang'ın nasıl Kar Çiçeği'nin yanında oturup onu rahatlatmaya, tatlı sözlerle kandırmaya çalıştığını anımsadım. Sonra Çöpçatan'ın 'Eş Wang'ın Öyküsü'nü anlatmasını hatırladım. O öykünün beni değil Kar Çiçeği'ni hedef aldığını, büyük bir utançla fark ettim.

Ne diyeceğimi bilemiyordum. Gerçeği, dokuz yaşımdan beri parça parça duymuştum, ama inanmamayı ve kabul etmemeyi seçmiştim. Şimdi, *laotong*'umu mutlu etmek benim görevim değil mi diye düşünüyordum; bütün bu sorunları unutturmak, her şeyin iyi olacağına onu inandırmak...

Kollarımı boynuna sardım. "En azından hiç aç kalmayacaksın," dedim; ama bunda yanıldığım daha sonra kanıtlandı. "Bir kadının başına gelebilecek daha kötü şeyler var," dedim; ama bunların neler olabileceğini düşünemiyordum.

Yüzünü omzuma gömüp hıçkıra hıçkıra ağladı. Bir an sonra, beni kabaca itti. Gözleri yaş içindeydi, ama onlarda hiç keder göremedim; yabanıl bir gaddarlık yansıtıyorlardı.

"Bana acıma! İstemiyorum!"

Acımak aklımın ucundan geçmemişti. Şaşkınlıktan

ve üzüntüden hasta gibi olmuştum. Bana yazdığı mektup, düğünümün keyfini kaçırmıştı. Üçüncü Gün Düğün Kitaplarımın okunmasına gelmeyişi, beni derinden yaralamıştı. Şimdi de bu... Yaşadığım bütün karmaşanın altında, Kar Çiçeği'nin bana ihanet ettiği duygusuyla kaynamaya başlamıştım. Birlikte geçirdiğimiz bütün o geceler boyunca neden bana gerçeği anlatmamıştı? Kaderinin ne çizdiğine aslında inanmadığından mı? Gönlünde her zaman uzaklara uçtuğundan, gerçek yaşamda da böyle olacağını zannettiğinden mi? Ayaklarımızın gerçekten yerden kesilip yüreklerimizin kuşlarla birlikte süzüleceğine mi inanıyordu içtenlikle? Yoksa, bütün sırlarını saklayarak itibarım korumaya çalışıyor, bu günün hiçbir zaman gelmeyeceğini mi düşünüyordu?

Belki de bana yalan söylediği için Kar Çiçeği'ne kızmalıydım; ama öyle hissetmiyordum. Özel bir gelecek için seçildiğime inanmıştım; bu da beni fazla bencilleştirmişti; tam gözümün önünde olanı görememiştim. Kar Çiçeği'ne geçmişi ve geleceğiyle ilgili doğru soruları sormamı engelleyen, bir arkadaş –bir *laotong*– olarak *benim* eksikliğim değil miydi?

Sadece onyedi yaşımdaydım. Son on yılın neredeyse tamamını, üst kat odasında, benim belli bir geleceğim olduğuna inanan kadınlarla çevrili olarak geçirmiştim. Aşağıdaki erkekler için de aynısı söylenebilirdi. Ama onların hepsini, Anne'yi, Yenge'yi, Baba'yı, Amca'yı, Madam Gao'yu, Madam Wang'ı, hatta Kar Çiçeği'ni düşündüğümde, gerçekten suçlayabileceğim tek kişi, annemdi. Madam Wang başlarda onu kandırmış olabilirdi, ama sonradan gerçeği öğrenmiş ve bana söylememeye karar vermişti. Annem hakkında hissettiklerim, arada sırada gösterdiği, şimdi daha büyük, unutma kisveli yalanlarının bir parçası olarak gördüğüm sevgi belirtilerinin aslında sadece beni öz ailemin tamamının yararlanacağı iyi bir evliliğe giden yönde tutmanın bir biçimi olduğunu anlamamla, değişip zedelendi.

Büyük bir şaşkınlık ânı yaşıyordum; sanıyorum bu, sonradan olanlara zemin hazırladı. Aklımı toparlayamıyordum. Neyin önemli olduğunu göremiyor, anlayamıyordum. Evlendiği için bir şey bildiğini zanneden aptal bir kızdım sadece. Bunların herhangi birini nasıl çözümleyebileceğimi bilmiyordum; bu yüzden hepsini içime, çok çok derinlere gömdüm. Ama hissettiklerim, yok olmadılar; olamadılar. Sanki hastalıklı bir domuzun etini yutmuşum ve o, iç organlarım yavaş yavaş çürütmeye başlamış gibi hissediyordum.

ZARAFETİ, MERHAMETİ VE GÜCÜ İÇİN SAYGI GÖREN, bugünkü Lu Hanım olmamıştım henüz. Yine de, Kar Çiçeği'nin evine adım attığım andan başlayarak, içimde yeni bir şey hissettim. Yeniden o hastalıklı domuz etini düşünün, neden söz ettiğimi anlarsınız. Hastalıklı değilmişim, mikrop kapmamışım gibi davranmak zorundaydım; bu yüzden kararlılığımı, iyi bir amaç için kullandım. En kötü durumdaki insanlara karşı cömert ve nazik davranarak, kocamın ailesini onurlandırmak istiyordum. Tabii bunu *nasıl* yapacağımı bilmiyordum, çünkü bunlar benim için doğal olan şeyler değildi.

Kar Çiçeği bir ay içinde evlenecekti, bu yüzden onun ve annesinin evi temizlemelerine yardım ettim. Evin, damat tarafına sunulabilir hale gelmesini istiyordum, ama odalara işlemiş olan iğrenç kokularla kimse başa çıkamazdı. Mide bulandırıcı tatlı koku, Kar Çiçeği'nin babasının içtiği afyondan geliyordu; öbür pis kokular da, büyük olasılıkla tahmin etmiş olduğunuz gibi, afyondan etkilenen bağırsaklarından kaynaklanıyordu. Ne tütsüler, ne sirke yakmak, ne de –bu soğuk aylarda bile– pencereleri açmak, o adamın ve alışkanlıklarının pisliğini maskeleyemedi.

İçinde iki kadının, giriş katındaki bir odada oturan adamdan korkarak yaşadıkları o evin günlük halini gör-

düm. Bastırılmış seslerine, adam onları çağırdığında, nasıl hemen sindiklerine tanık oldum. Ve adamın kendisini de gördüm; dağınıklığının ve pis kokusunun ortasında yatıyordu. Yoksulluk içinde bile, şımarık bir çocuk gibi huysuzdu; çabucak alevlenivеriyordu. Karısına ve kızına fiziksel olarak saldırdığı bir dönem de olmuş olabilirdi; ama şimdi, kötü alışkanlığı ile baş başa bırakılması daha iyi olacak, uyuşturucudan sersemlemiş bir yaratıktı sadece.

Duygularımı göstermemeye çalıştım. Benimkiler olmadan da yeterince gözyaşı akıtılmıştı o evde. Kar Çiçeği'nin gelin parası armağanlarını görmek istedim. Belki de bu kasap ailesi o kadar da kötü değildir diye düşünüyordum. Kar Çiçeği'nin üstünde çalıştığı ipek parçalarını görmüştüm. Bu insanlar, ruhen kirlenmiş olsalar da, göreceli olarak varlıklıydılar herhalde.

Kar Çiçeği ahşap bir sandığı açıp yaptığı her şeyi dikkatle yatağın üstüne yerleştirdi. Güzel Ay'ın öldüğü gün bitirdiği, bulut desenli, gece mavisi, ipek ayakkabıları gördüm. Aynı ipeğin bir parçasının, ön yüzünde kullanıldığı bir ceket gördüm. Sonra, Kar Çiçeği, aynı kumaştan yapılmış ama üzerlerine farklı desenler işlenmiş, değişik boylarda beş çift ayakkabıyı çıkartıp düzgün bir sıra halinde dizdi. Hepsi bana tanıdık geliyordu; birden nedenini anladım. Ayakkabılar, ilk tanıştığımız gün Kar Çiçeği'nin üstünde olan ceketin kumaşından yapılmışlardı.

Ellerim, çeyizindeki diğer eşyaların üzerinde gezindi. Dokuz yaşındayken Kar Çiçeği'nin seyahat giysisini oluşturan leylak rengi ve beyaz karışımı kumaş, işte buradaydı; yeniden kesilmiş, yeniden biçim verilerek yeleklere ve ayakkabılara dönüşmüştü. İşte en sevdiğim çivit mavisi-beyaz pamuklu dokuma, şeritler halinde kesilmiş, ceketlerle, başlıklarla, kemerlerle birleştirilmiş, yastık süslemelerinde kullanılmıştı. Kar Çiçeği'nin gerçek gelin parası armağanları çok azdı, ama kendi giysilerin-

den parçalar kullanıp eşsiz bir çeyiz ortaya çıkartmıştı.

Başarısı karşısında gerçekten saygı duyup, "Olağanüstü bir eş olacaksın," dedim.

İlk kez güldü Kar Çiçeği. Bu sesi hep sevmiştim, öylesine abartılı, öylesine cazipti ki... Ben de ona katıldım. Çünkü bütün bunlar... düşleyebileceğim her şeyin ötesindeydi; evrende adil ve doğru olan her şeyin ötesindeydi. Kar Çiçeği'nin içinde bulunduğu durum ve bu durumda yaptıkları, aynı anda hem korkunç, hem acıklı, hem komik, hem de şaşırtıcıydı.

"Kıyafetlerin—"

"Başlangıçta benim bile değillerdi," diye yanıtladı Kar Çiçeği yutkunarak. "Annem kendi çeyizindeki giysileri kesip seni ziyarete geldiğimde giyebilmem için kıyafetler dikti bana. Şimdi yeniden, kocam ve kayınlarım için kesildiler."

Elbette! Tabii ki böyle olmuş olmalıydı; çünkü şimdi, bir desenin o kadar genç bir kız için fazla karmaşık olduğunu düşündüğümü veya Kar Çiçeği görmeden bir manşetin ucundan sarkan iplikleri kestiğimi anımsıyorum. Fırtınada kalmış bir tavuktan daha aptaldım. Yüzüme kan hücum etti. Ellerimle yanaklarımı kavrayıp daha da çok gülmeye başladım.

"Sence kaynanam anlar mı?" diye sordu Kar Çiçeği.

"Ben göremeyecek kadar kördüysem, o zaman..." ama cümlemi tamamlayamadım; bütün bunlar fazlasıyla komikti.

Bu belki de sadece kadınların ve kızların anlayabileceği bir gülünçlük. Bizler, tamamen yararsız varlıklar olarak görülüyoruz. Öz ailemiz bizi sevse bile, onlar için yük sayılıyoruz. Yeni ailelere gelin gidiyor, önceden hiç görüşmeden kocalarımızın karşısına çıkıyor, onlarla tamamen birer yabancı olarak yatak işi yapıyor ve kaynanalarımızın isteklerine boyun eğiyoruz. Eğer şanslıysak, erkek çocuklar doğurup koca evindeki konumumuzu sağlama alıyoruz; değilsek, kaynanalarımızın aşağılama-

larıyla, kocalarımızın cariyelerinin alaylarıyla ve kızlarımızın hüsrana uğramış yüzleriyle karşı karşıya kalıyoruz. Kadınlık cazibemizi kullanıyoruz –ki bununla ilgili olarak biz kızlar onyedi yaşındayken hemen hiçbir şey bilmeyiz– ama onun ötesinde, kaderimizi değiştirmek için yapabileceğimiz çok az şey var. Başkalarının kaprisine ve zevkine göre yaşıyoruz. Bu yüzden Kar Çiçeği ve annesinin yapmış oldukları, her şeyin *ötesindeydi.* Bir zamanlar Kar Çiçeği'nin annesine, Kar Çiçeği'nin büyükanne ve büyükbabası tarafından gelin parası armağanları olarak gönderilen ve biçim verilerek zarif bir genç kızın çeyizine dönüştürülmüş olan kumaşları almışlar, yeniden biçimlerini değiştirip güzel bir kız evladın elbiseleri haline getirmişler ve şimdi, pis bir kasabın evine gelin gidecek olan genç bir kadının niteliklerini ortaya koyacak biçimde, bir kez daha değiştirmişlerdi. Bunların tamamı, kadın işiydi –erkeklerin sadece süsleme amaçlı olduğunu zannettiği iş– ve kadınların kendi yaşamlarını değiştirebilmeleri için kullanılıyordu.

Ama çok daha fazlasına ihtiyaç vardı. Kar Çiçeği yeni evine bir ömür boyu giymesine yetecek kadar kıyafetle gitmek zorundaydı. Şu anda çok az şeyi vardı. Kalan bir ayımızda yapabileceğimiz şeyleri düşünüp duruyordum.

Kar Çiçeği'nin Üst Kattaki Odada Oturup Şarkı Söyleme Günleri için Madam Wang geldiğinde onu bir kenara çektim ve öz evime gitmesi için yalvardım. "İhtiyacım olan şeyler var..."

Bu kadın yıllarca eleştirmişti beni. Ayrıca, yalan da söylemişti – sadece aileme değil, *bana* da. Ondan hiçbir zaman hoşlanmamıştım, hele şimdi sahtekârlığı yüzünden iyice sıtkım sıyrılmıştı, ama ona ne söylediysem, aynen yaptı. (Artık ondan üst seviyedeydim ne de olsa.) Birkaç saat içinde evime gidip döndü; düğün kurabiyelerimden bir sepet dolusu, kayınlarımın göndermiş olduğu dilimlenmiş domuz etinin birazını, bahçemizden taze

meyve ve bir başka sepette de, eve döndüğümde kesmeyi planladığım kumaşları getirdi. Kar Çiçeği'nin annesinin o eti yiyişini hiçbir zaman unutamayacağım. Zarif bir hanımefendi olarak yetiştirilmişti; çok aç olduğu halde, benim ailemden birisinin yapabileceği gibi yemeğe saldırmadı. Domuz etinin dilimlerini ayırmak için yemek çubuklarını kullandı, sonra çubukları incelikle dudaklarına götürdü. Kendini tutması ve denetimi, bugüne kadar aklımdan çıkartmadığım bir ders oldu benim için. Çaresiz olabilirsiniz, ama hiçbir zaman, hiç kimsenin sizde görgülü bir kadından daha azını görmesine izin vermeyin.

Madam Wang'la işim bitmemişti henüz. "Oturup Şarkı Söyleme Günleri için kızlara ihtiyacımız var," dedim, "Kar Çiçeği'nin büyük kızkardeşini getirebilir misiniz?"

"Kayınları onun bu eve gelmesine izin vermiyorlar."

Bu bilgiyi hazmettim. Böyle bir şeyin mümkün olduğunu hiç bilmiyordum.

"Yine de kızlara ihtiyacımız var," diye üsteledim.

Madam Wang, sırrı paylaştı: "Hiç kimse gelmez Zambak Hanım. Eniştemin itibarı çok kötü. Hiçbir aile, evlenmemiş kızının bu eşikten adımını atmasına izin vermez. Ya sizin anneniz ve yengeniz? Onlar durumu biliyorlar—"

"Hayır!" Henüz onlarla uğraşmaya hazır değildim ve Kar Çiçeği'nin de onların acımasına ihtiyacı yoktu. *Laotong*'umun ihtiyacı olan, yabancılardı.

Düğünümden kalan biraz para vardı yanımda. Birazını Madam Wang'ın eline tutuşturdum. "Üç tane kız bulmadan geri gelmeyin. Babalarına uygun olduğunu düşündüğünüz miktarları ödeyin; kızlarından benim sorumlu olacağımı söyleyin."

Tongkou'nun en iyi ailesinin gelini olarak yeni statümün aileleri ikna edeceğinden emindim; ama, pekâlâ kendi kendime gelin güvey oluyor da olabilirdim, çünkü elbette ki sosyal durumlarını bu şekilde kullandığım hakkında kayınlarımın hiçbir fikirleri yoktu. Yine de,

Madam Wang'ın söylediklerimi tarttığını görebiliyordum. Tongkou'da iş yapmaya devam etmek zorundaydı ve ben de, beni Lu ailesine getirmesinin uzun vadeli yararlarının semeresini almaya başlamasını sağlamak üzereydim. Konumunu tehlikeye atmak istemiyordu, ama zaten yeğeni için bir sürü kuralı çiğnemişti. Sonunda denklemi kafasında çözdü, bir kez başını salladı ve çıkıp gitti.

Bir gün sonra, kayınbabam için çalışan üç çiftçinin kızlarıyla geri döndü. Başka bir deyişle, getirdikleri benim gibi kızlardı, ama benim özel avantajlarıma sahip değillerdi.

O ay, *amaçla doluydum.* Kızların şarkı söylemelerini yönettim; Üçüncü Gün Düğün Kitapları için Kar Çiçeği'ne –hiç tanımadıkları birisine– yazabilecekleri güzel sözcükler bulmalarına yardım ettim. Bir karakteri bilmediklerinde, onlar için ben yazdım. Yorgan yapma işini ağırdan aldıklarında onları bir kenara çekip yapmak üzere kiralandıkları işleri doğru dürüst yerine getirmezlerse babalarının cezalandırılacağım fısıldadım kulaklarına.

Büyük Kızkardeşim'de işlerin nasıl olduğunu hatırlıyor musunuz? Evimizden ayrılacağı için kederliydi, ama herkes onun iyi bir evlilik yapmakta olduğuna inanıyordu. Şarkıları ne çok üzücü, ne de çok neşeliydi; geleceğinin nasıl olacağını yansıtıyorlardı. Evliliğimle ilgili karmakarışık duygularım olmuştu. Ben de evden ayrılacağım için üzgündüm, ama yaşamım iyiye doğru değişeceği için heyecanlıydım da. Beni yetiştirdikleri, benim adıma çok çalıştıkları için ailemi öven şarkılar söylemiştim. Öte yandan, Kar Çiçeği'nin önünde uzanan gelecek kasvetli gözüküyordu. Kimse bunu yadsıyamaz ya da değiştiremezdi; bu yüzden, şarkılarımız hüzün doluydu.

"Anne," diye ağıt yaktı bir gün Kar Çiçeği, "Baba beni güneşli bir tepeye dikemedi; sonsuza kadar gölgede yaşayacağım."

Annesi yanıtladı: "Güzel bir çiçeği inek gübresinin üstüne dikmek gibi oldu gerçekten."

Üç kız ve ben bunlara katılmaktan başka ne yapabilirdik? Uyum içinde seslerimizi yükseltip ikisinin sözlerini yineledik. O ay, yüreklerimiz sıkıntıyla dolu, ama geleneksel biçimde yaptık her şeyi.

GÜNLER GİDEREK SOĞUDU. Bir gün Kar Çiçeği'nin küçük erkekkardeşi gelip kafesli pencereyi kâğıtla kapladı; yine de rutubet sızıyordu içeriye. Sürekli soğukta kalmaktan parmaklarımız gerilip kızardı. Üç kız fazla bir şeyler söylemekten korkuyorlardı. Bu şekilde sürdüremezdik; bu yüzden, aşağıya, mutfağa geçmemizi önerdim; orada mangalı yakıp ısınabilirdik. Madam Wang ve Kar Çiçeği'nin annesi, artık güçlü olduğumu bir kez daha göstererek, bu fikrime katıldılar.

Uzun süre önce, Kar Çiçeği için Üçüncü Gün Düğün Kitabımı hazırlamıştım; Kar Çiçeği'yle ve onun geleceğiyle ilgili güzel öngörülerle doluydu, ama yazdıklarımın Kar Çiçeği'nin istikbaliyle ilgisi yoktu artık. Baştan başladım. Kitabın dışı için çivit mavisi bir kumaş kestim, onu birkaç tabaka pirinç kâğıdının üstüne kapladım; bağlantı yerini de beyaz iplikle diktim. İçine, ön sayfaya kırmızı kâğıtlar keserek köşelerine yapıştırdım. İlk sayfalar, Kar Çiçeği'ne söyleyeceğim hoşçakal şarkısı için, sonrakiler onu yeni ailesine tanıtmam içindi; kalanı da kendi yazılarını yazması ve nakış desenlerini saklaması için boş bırakılıyordu. Taşın üstünde boya dövdüm ve gizli yazımızın karakterlerini yazabilmek için fırçamı seçtim. Her bir vuruşu olabildiğince mükemmel yapmaya çalışıyordum. O günlerin heyecanıyla durmadan titreyen ellerimin duyguları bozmasına izin veremezdim.

Otuz gün sona erdiğinde, Keder ve Tasa Günü başladı. Kar Çiçeği yukarıda oturdu, annesi kadınlar odasına çıkan merdivenin dördüncü basamağına çöktü. O zama-

na kadar şarkılarımız gelişip çoğalmıştı. Kar Çiçeği'nin babasının herhangi bir sese uğursuzca kızması tehlikesine karşın, duygularımı ve önerilerimi oldukları gibi dile getirmek için iyice sesimi yükselterek yaktım ağıtları.

"İyi bir kadın, kocasının kusurlarından nefret etmemelidir," dedim 'Eş Wang'ın Öyküsü'nü anımsayarak. "Ailenin daha iyi bir duruma gelmesine yardım et. Kocana hizmet et; ona boyun eğ."

Kar Çiçeği'nin annesi ve teyzesi de bu düşünceleri tekrarladılar; "İyi kızlar olmak için itaat etmeliyiz," diye şarkı söylediler birlikte. Seslerinin uyumunu duyan hiç kimse birbirlerine duydukları bağlılıktan ve sevgiden kuşkuya düşemezdi. "Üst kattaki odalarımızda oturmalı, iffetli ve alçakgönüllü olmalı ve kadın sanatlarında da mükemmel olmalıyız. İyi bir evlat olmak için, evlerimizden ayrılmalıyız. Bizim yazgımız bu. Kocalarımızın evlerine gittiğimizde, bazen daha iyi, bazen de daha kötü, yeni yaşamlar belirir önümüzde."

"Mutlu Kız Çocuk Günlerimizi birlikte geçirdik," diye anımsattım Kar Çiçeği'ne. "Yıllar boyunca hiç ayrılmadık birbirimizden. Şimdi de, aynı o zamanki gibi birlikte olacağız." Yelpazenin aramızdaki ilk gidiş gelişinde ve *laotong* sözleşmemizde yazdıklarımızı hatırladım. "Yine fısıldaşmaya devam edeceğiz; yine renklerimizi, ipliklerimizi ve iğnelerimizi birlikte seçeceğiz, birlikte nakış işleyeceğiz."

Kar Çiçeği merdivenlerin başında belirdi. Sesi havada yüzerek aşağıya, bana ulaştı. "İki Anka kuşu gibi sonsuza kadar birlikte havada süzüleceğimizi zannediyordum. Şimdi gölün dibine batan ölü bir nesne gibiyim. Eskisi gibi birlikte olacağımızı söylüyorsun. Sana inanıyorum. Ama benim kapımın eşiğini seninkiyle karşılaştırmak mümkün değil."

Yavaş yavaş aşağıya indi, durdu, annesinin yanına oturdu. Acı gözyaşları görmeyi bekliyorduk, oysa hiç yaş akmadı gözlerinden. Annesinin koluna girdi ve ağıtlarını

sürdüren köylü kızları kibar kibar dinledi. Kar Çiçeği'ne bakarken, duygusuz görüntüsünü merak etmekten kendimi alamadım; ben bile, iyi bir evlilik yapıyor olmaktan heyecan dolu olduğum halde, ağlayıp durmuştum bu tören sırasında. Kar Çiçeği'nin duyguları da benimkilerin o zaman olduğu gibi karmakarışık mıydı? Annesini mutlaka özleyecekti; ama o aşağılık babasını ya da her sabah, ailesinde ters giden her şeyi sürekli olarak anımsatıyor olması gereken bomboş bir eve uyanmayı özleyecek miydi? Bir kasabın evine gelin gitmek korkunç bir şeydi; ama pratikte, içinde bulunduğu bu durumdan daha kötü olabilir miydi? Hem, Kar Çiçeği de at burcunda doğmuştu. Serüvene susamış doludizgin giden ruhunda burcunun etkisi, aynı bendeki kadar güçlüydü. Yine de, ruh kardeşi olduğumuz, ikimiz de at burcunda doğduğumuz halde, benim ayaklarım daha fazla yere basıyordu –pratik, sadık ve itaatkârdım– ama güzelliği ve inceliği arayan zihnine karşın, onun at ruhunun, süzülerek yükselmek ve kendisini dizginleyebilecek her şeyle savaşmak isteyen kanatları vardı.

İki gün sonra Kar Çiçeği'nin çiçekli iskemlesi geldi. Yine ağlamadı; kaçınılmaz olana direnmedi. Çevrede toplanmış acınacak kadar küçük kalabalığa bir kez baktı ve tek tük süsleri olan tahtırevana adımını attı. Kiralamış olduğum kızlar, çiçekli iskemlenin köşeden kaybolmasını bile beklemeden evlerinin yolunu tuttular. Kar Çiçeği'nin annesi eve girdi ve ben de Madam Wang'la yalnız kaldım.

"Benim yaşlı bir cadı olduğumu düşünüyor olmalısınız," dedi Çöpçatan. "Ama annenize ve yengenize hiç yalan söylemediğimi bilmelisiniz. Bir kadının, bırakın başkasınınkini, kendi kaderini bile değiştirmek için yapabileceği çok az şey var hayatta; ama—"

Mazeretlerini sıralamasını engellemek için bir elimi kaldırdım; çünkü bilmek istediğim başka bir şeydi. "Yıllar önce evime gelip ayaklarıma baktığınızda—"

"Bana gerçekten özel olup olmadığını mı soruyorsun?"

"Evet," dediğimde, bana dikkatle baktı.

"Potansiyel bir *laotong* bulmak kolay değil," diye itiraf etti. "Birkaç tane kâhin, ilçenin her tarafında yeğenimi eşleştirebileceğim birisini arıyorlardı. Doğru, daha yüksek seviyedeki bir aileden birisini yeğlerdim, ama Kâhin Hu, sizi buldu. Sekiz karakteriniz, yeğeniminkilerle mükemmel bir şekilde uyumluydu. Ama böyle olmasa da, yine bana gelirdi, çünkü, evet, ayaklarınız *gerçekten* o kadar mükemmeldi. Yeğenim *laotong*'unuz olsa da olmasa da yazgınız değişmeye yönlenmişti. Ve şimdi, *onun* yazgısının da sizinle ilişkisi sayesinde değiştiğini umuyorum. Yaşamda bir şansı olabilmesi için çok fazla yalan söyledim. Bunun için sizden ne kadar özür dilesem azdır."

KAR ÇİÇEĞİ'NİN BÜYÜK KIZKARDEŞİ Üçüncü Gün Düğün Kitapları'nı götüremeyeceğinden, onun yerini ben aldım. Öz ailem bir tahtırevan gönderdi ve kısa sürede Jintian'a ulaştım. Ne süslemeler vardı ortalıkta, ne de düğün bandosunun bet sesleri duyuluyordu; o gün köyde özel bir şeyler olduğunu gösterecek hiçbir ipucu yoktu. Tahtırevanımdan doğruca, alçak damlı, duvarına odun yığılmış bir evin önündeki toprak patikaya adımımı attım. Kapının sağ tarafında, tuğla bir platforma gömülmüş devasa bir *vok* gibi gözüken bir şey vardı.

Gelişim için bir ziyafet düzenlenmiş olmalıydı. Düzenlenmemişti. Köyün üst düzey kadınları beni karşılamaya gelmeliydiler. Geldiler; ama Tongkou'dan sadece birkaç *li* uzaklıkta oldukları halde lehçelerinin kabalığı, burada yaşayan insanların ne kadar kalitesiz olduklarını anlattı bana.

Sanzhaoşu'yu okuma zamanı geldiğinde, esas odaya alındım. Yüzeyde, öz evime benziyordu ev. Ana direkten

kurumakta olan biberler sarkıyordu. Tuğla duvarlar kaba ve boyasızdı. Bu benzerliklerin yansımalarını, içinde yaşayan insanlarda da göreceğimi ummuştum. Kar Çiçeği'nin kocasıyla karşılaşmadım o gidişimde, ama annesiyle tanıştım; korkunç bir yaratıktı. Gözleri birbirine çok yakındı; dar görüşlülüğü ve kötü bir ruhu simgeleyen incecik dudakları vardı.

Kar Çiçeği odaya girdi, Üçüncü Gün Düğün Kitapları'nın sergilendiği yerin yanındaki bir tabureye oturup sessizce bekledi. Evlilikle değiştiğimi düşünüyordum ben; ama o gözüme aynı gözüktü. Jintian'ın kadınları *sanzhaoşu*'nun etrafına toplaşıp kirli parmaklarını kitapların üzerlerinde gezdirdiler. Kenarlardaki dikişler ve kâğıtların kesimiyle ilgili olarak kendi aralarında konuştular, ama hiçbiri, yazının kalitesi veya ifade edilen düşüncelerle ilgili tek sözcük etmedi. Birkaç dakika sonra kadınlar odada yerlerini aldılar.

Kar Çiçeği'nin kaynanası bir banka doğru yürüdü. Ayakları anneminkiler kadar kötü bağlanmamıştı, ama yürüyüşündeki gariplik, ağzından püsküren gırtlaksı seslerden daha fazla gösteriyordu seviyesini. Oturdu, yeni gelinine beğenmezlikle baktı; sonra duygusuz gözlerini bana odakladı. "Lu ailesine gelin gittiğinizi duydum, çok şanslısınız," dedi. Kibar sözlerdi ama onları söyleyiş biçimi, dışkı içinde yüzdüğümü düşündürüyordu. "Sizin ve gelinimin çok iyi *nu şu* bildiğiniz söyleniyor. Köyümüzün kadınları bu eğlenceyi önemsemezler. Okuyabiliriz ama dinlemenin daha iyi olduğunu düşünürüz."

Bense tersini düşünüyordum. Bu kadın da annem gibi *nu şu* bilmiyordu. Odaya göz gezdirip diğer kadınları tarttım. Yazılanlarla ilgili yorum yapmamışlardı, çünkü büyük olasılıkla onlar da çok az biliyorlardı dili.

"Düşüncelerimizi, kâğıt üzerine çiziktirerek saklamaya ihtiyacımız yok," diye sürdürdü Kar Çiçeği'nin kaynanası. "Bu odadaki herkes ne düşündüğümü biliyor." Bu yorumu gergin bir gülüş izleyince, arkadaşlarını

susturmak için üç parmağını havaya kaldırdı. "Gelinimin *sanzhaoşu*'sunu okumanızı dinlemek, bizi eğlendirecek. Gelinimin değerinin Tongkou'daki büyük bir evin kızı olmasından geldiğine dair düşünceleriniz, takdirle karşılanacaktır."

Kadının söylediği her şey, sözlü bir saldırıydı. Onyedi yaşında bir kızın verebileceği tepkiyi verdim. Kar Çiçeği'nin annesinin hazırladığı Üçüncü Gün Düğün Kitabı'nı alıp açtım. Ağıta başlarken, onun zarif sesini hayal etmeye ve canlandırmaya çalıştım.

"Evliliğinden üç gün sonra, soylu evine bu mektubu sunuyorum. Ben senin annenim; ve şimdi, üç gündür ayrıyız. Kötü talih, ailemizi buldu ve şimdi sen, zor bir köye gelin gittin." Üçüncü Gün Düğün Kitapları'nda âdet olduğu gibi, konu değişti ve Kar Çiçeği'nin annesi yeni aileye hitap etmeye başladı. *"Çeyizinin yetersizliği için kızımı bağışlayacağınızı umuyorum. En üst sıradakiler bile sade. Lütfen bundan söz etmeyin."* Bu şekilde devam ediyor, Kar Çiçeği'nin ailesinin kötü talihini, sosyal statülerindeki düşüşü, yaşadıkları fakirliği anlatıyordu; ama gözlerim yazıyı oluşturan karakterlerin üstünde sanki orada değillermiş gibi geziniyordu. Onların yerine yeni sözcükler ürettim. *"Kar Çiçeği'miz gibi iyi bir kız, iyi bir yere gelin gitmeliydi. O, düzgün bir aileyi hakediyor."*

Kitabı bıraktım. Odada çıt çıkmıyordu. Kar Çiçeği için benim yazdığım Üçüncü Gün Düğün Kitabı'nı elime aldım ve kapağını açtım. Gözlerim Kar Çiçeği'nin kaynanasını arandı; onun, *laotong*'umun her zaman korumam altında olacağını bilmesini istiyordum.

"İnsanlar bizden evlenip gitmiş kızlar olarak söz edebilirler," diye Kar Çiçeği'ne doğru yaktım ağıtı, *"ama kalplerimizde, hiçbir zaman ayrılmayacağız biz. Sen aşağıya gittin, ben yukarıya. Ailen hayvanları kesiyor; benim ailem, yörenin en iyisi. Sen bana kendi yüreğim kadar yakınsın. Geleceklerimiz birbirine bağlı. Biz, geniş*

bir nehrin üstündeki köprü gibiyiz; yan yana yürüyoruz." Kar Çiçeği'nin kaynanasının beni *duymasını* istiyordum. Ama bana bakan gözleri kuşku doluydu; incecik dudakları bir hoşnutsuzluk kamçısı gibi sıkılmıştı.

Sonuna geldiğimde, yine birkaç duygu ekledim: "*Başkalarının yanında ıstırabını belli etme. Hıçkırıklarının yükselmesine izin verme. Görgüsüz insanların ailenle alay etmesine neden olma. Kurallara uy. Çatılmış kaşlarını yumuşat. Biz, sonsuza kadar ruh kardeşi olacağız.*"

Kar Çiçeği ile benim konuşmamıza izin verilmedi. Yeniden tahtırevanıma götürüldüm ve evime, öz aileme döndüm. Yalnız kalır kalmaz, yelpazemizi paketinden çıkartıp açtım. Artık kanatların üçte biri bizim için özel olan anları dile getiren yazılarla doluydu. Bu akla yakın görünüyordu, çünkü yöremizin kadınları için uzun bir ömür sayılan sürenin üçte birinden fazlasını yaşamıştık. O noktaya kadar yaşamlarımızda olan şeylere baktım. Ne kadar çok mutluluk. Ne kadar çok keder. Ne kadar içtenlik.

Kar Çiçeği'nin Lu ailesine gelin gitmemle ilgili şeyler yazdığı son kayıtlara baktım. Yelpazedeki tek kanadın yarısını kaplıyordu yazdıkları. Boyayı karıştırıp en iyi fırçamı aldım. Benimle ilgili iyi dileklerinin hemen altına, dikkatle yeni vuruşlar yaptım. *Anka kuşu, basit bir horozun üstünde süzülüyor. Çevresini saran rüzgârı hissediyor. Hiçbir şey onu toprağa bağlayamaz.* Ancak şimdi yalnız kalıp bu sözcükleri yazdıktan sonra, Kar Çiçeği'nin yazgısını görebilmiştim. Yelpazenin üst tarafındaki çelenge, üstünden minicik gözyaşları damlayan solgun bir çiçek çizdim. Mürekkebin kurumasını bekledim.

Sonra yelpazeyi kapattım.

Gupo Tapınağı

EVE DÖNDÜĞÜMDE, EV HALKI BENİ GÖRDÜĞÜNE ÇOK SEVİNDİ. Kayınlarımın armağan olarak gönderdiği tatlı kurabiyeleri görünce daha da mutlu oldular. Ama dürüst olmak gerekirse, ben onları gördüğüme o kadar sevinmemiştim. On yıl boyunca bana yalan söylemişlerdi; iğrenç duyguların etkisiyle altüst olmuş bir haldeydim. Irmağın kötü duyguları yıkamasına izin veren küçük kız değildim artık. Ailemi suçlamak istiyordum, ama kendi iyiliğim için, iyi bir evlat olarak saygı kurallarını uygulamak zorundaydım hâlâ. Ben de başka türlü başkaldırdım; duygusal ve fiziksel olarak, elimden geldiğince kendimi soyutladım onlardan.

Başlarda, ailemdekiler bendeki değişikliğin farkında değil gibiydiler. Alışıldık şeyleri söylemeyi ve yapmayı sürdürdüler; ben de olabildiğince geri çevirmeye çalıştım dostça yaklaşmalarını. Annem özel yerlerimi incelemek istedi, ama ben mahcubiyetimi bahane ederek reddettim. Yengem yatak işini sordu; çok utanmış gibi yapıp arkamı döndüm ona. Babam elimi tutmak istedi, ama artık evli bir kadın olduğum için, bu tarz sevgi gösterilerinin bundan sonra uygun olmayacağını hissettirdim. Büyük Erkekkardeş, yanında olup gülmemi, birbirimize fıkralar anlatmamızı istedi; ona, bunları karısıyla yapması gerektiğini söyledim. İkinci Erkekkardeş yüzümü görüp uzak durdu benden; bunu değiştirmek için hiçbir

şey yapmadım; kendisinin de bir eşi olduğunda anlayacağını söyledim alçakgönüllülükle. Şaşkın görünüşü ve ürkek sıçramasıyla, sadece Amca benden birazcık yakınlık gördü; ama ona da hiçbir şey anlatmadım. İşlerimi yaptım; üst kattaki odada sessizce çalıştım. Terbiyeli davranıyordum. Dilimi tutuyordum, çünkü küçük erkekkardeşim dışında hepsi büyüğümdü benim. Evli bir kadın olarak bile, onları herhangi bir şeyle suçlayacak konumda değildim.

Ama fark edilmeden çok uzun süre bu şekilde davranmayı sürdüremezdim. Anneme göre, davranışım –her bakımdan nazik olsa da– kabul edilemezdi; tek bir kişinin, onun küçük şeylerle uğraşma olarak nitelendirdiği tavırlarla, bu kadar fazla yer kaplaması için ufak bir evde çok fazla kişiydik.

Anne, Yenge'den çay yapmak için aşağıya inmesini istediğinde, beş gündür evdeydim. Yenge gider gitmez annem odayı boydan boya geçti, yanında oturduğum masaya bastonunu dayadı ve kolumu sıkarak tırnaklarını etime geçirdi.

"Artık bize göre fazla iyi mi olduğunu düşünüyorsun?" diye tıslayarak suçladı; böyle yapacağını biliyordum. "Bir köyün liderinin oğluyla yatak işi yaptın diye bizden üstün olduğunu mu zannediyorsun?"

Gözlerimi kaldırıp gözlerine baktım. Ona hiç saygısızlık etmemiştim. Şimdi öfkem yüzümden okunuyordu. Bakışlarımı yakaladı, kendi buz gibi gözleriyle direncimi kıracağına inanıyordu; ama kaçırmadım gözlerimi. Sonra, aniden kolumu bıraktı, geri çekildi ve yüzüme bir tokat attı. Başım yana savrulup yeniden yerine geldi. Gözlerim tekrardan onunkileri aradı; bu sadece daha da kızdırdı Anne'yi.

"Davranışlarınla bu evin onurunu lekeliyorsun," dedi. "Rezaletten de öte bu yaptığın."

Alçak sesle 'rezaletten de öte' dedim düşüncelere dalarak; şakin sakin onu taklit etmemin iyice çıldırmasına

neden olacağını biliyordum. Sonra kolunu yakalayıp öne doğru çektim onu, ki yüz yüze olabilelim. Bastonu takırtıyla yere düştü.

Aşağıdan yengem seslendi: "İyi misin Abla?"

Anne hafifçe yanıtladı onu: "Evet, hazır olunca getir çayı."

Bedenim, tenimin altında kaynayan duygularla sarsılıyordu. Anne hissetti ve bilgiç bilgiç gülümsedi. Aynı bana yaptığı gibi tırnaklarımı etine geçirdim. Kimsenin duymaması için sesimi alçalttım. "Sen bir yalancısın," dedim. "Sen ve bu evdeki herkes beni aldattı. Kar Çiçeği ile ilgili gerçeği hiç öğrenmeyeceğimi mi düşündün?"

"Ona iyilik olsun diye söylemedik sana," diye inledi. "Kar Çiçeği'ni seviyoruz. Burada mutlu oldu. Ona karşı düşüncelerini değiştirmek istemedik."

"Hiçbir şey değişmezdi. O benim *laotong*'um."

Annem inatçı bir ifadeyle çenesini uzatıp taktik değiştirdi: "Yaptığımız her şey senin iyiliğin içindi."

Tırnaklarımı daha da derine gömdüm. "*Sizin* iyiliğiniz için demek istiyorsun."

Ona verdiğim fiziksel acının farkındaydım; ancak yüzünü buruşturmak yerine, şefkatli ve yalvaran bir ifade yerleştirdi yüzüne. Kendisini haklı göstermeye çalışacağını biliyordum, yine de böyle bir özür bulacağını asla aklımın ucundan bile geçiremezdim.

"Senin Kar Çiçeği'yle ilişkin ve mükemmel ayakların, sadece senin için değil, kuzinin için de iyi bir evlilik yapma imkânı anlamına geliyordu. Güzel Ay da mutlu olacaktı."

Kızgın olduğum şeyi bu şekilde saptırması, kaldırabileceğimden fazlaydı; ama hiç istifimi bozmadım.

"Güzel Ay iki yıl önce öldü." Sesim, boğuk çıkıyordu. "Kar Çiçeği bu eve on yıl önce geldi. Ve sen, onun durumunu bana söyleyecek zamanı hiç bulamadın."

"Güzel Ay—"

"Bunun Güzel Ay'la ilgisi yok!"

"Onu sen dışarıya çıkarttın. Çıkartmasaydın, hâlâ burada olacaktı. Yengenin kalbini kırdın."

Maymun burcu annemin gerçekleri bu şekilde saptırmasını beklemeliydim. Yine de, suçlama, inanılmayacak kadar ağır ve acımasızdı. Ama ne yapabilirdim? İyi bir kız evlat mıydım? Gebe kalıp taşınana kadar, hâlâ aileme güvenmek zorundaydım. At burcunda doğmuş bir kız, sinsi maymunla yaptığı bir savaşı nasıl kazanabilirdi?

Annem üstünlüğünü hissetmiş olmalıydı, çünkü konuşmayı sürdürdü: "Düzgün bir kız evlat, bana teşekkür ederdi–"

"Ne için?"

"Benim, bunlar yüzünden," –ayaklarını gösterdi– "asla sahip olamadığım bir hayat verdim sana. Ayaklarını sarıp bağladım, şimdi sen de ödülünü aldın."

Sözcükleri, ayak bağlamamın en acı çektiğim dönemini yaşadığım ve onun habire bu cümleyi tekrarladığı saatlere döndürdü beni. Dehşet içinde, o korkunç günler boyunca bana hiç de anne sevgisini göstermediğini anladım. Çarpıtılmış bir biçimde bana ceza olarak çektirdiği acılar, kendi bencil gereksinimleri ve arzularıyla ilgiliydi.

Duyduğum öfke ve hayal kırıklığı, dayanılmazdı. Tükürür gibi, "Bir daha asla, hiçbir iyilik beklemeyeceğim senden," dedim tiksintiyle kolunu bırakırken. "Ama şunu unutma. Bir gün bu aileye olacakları kontrol edebilecek gücüm olması için yaptın bunları. İyi ve yardımsever bir kadın olacağım; ama yaptıklarını unutacağımı bir kez olsun aklından geçirme."

Annem yere uzandı, bastonunu aldı ve üstüne yaslandı. "Seni aldıkları için Lu ailesine acıyorum. Buradan ayrıldığın gün, hayatımın en hayırlı günü olacak. O zamana kadar, yeniden böyle bir saçmalığa kalkışma."

"Yoksa ne olur? Beni aç mı bırakacaksın?"

Anne bir yabancıymışım gibi baktı yüzüme. Sonra döndü, aksayarak iskemlesine yürüdü. Yenge çaylarla yukarıya geldiğinde, hiçbir şey söylemedik.

Ve işler, çoğunlukla, hep bu durumda kaldı. Diğerlerine, erkekkardeşlerime, Yenge'ye, Amca'ya ve Baba'ya karşı biraz yumuşadım. Anne'yi tamamen hayatımdan çıkartmak istiyordum, ama koşullarım elvermiyordu buna. Gebe kalıp doğum yapmaya hazır olana kadar evde kalmak zorundaydım. Ve kocamın evine taşındığım zaman bile, gelenek gereği yılda birkaç kez öz evime dönmem gerekiyordu. Ama, olgunlaşıp kadın olduğum için artık şefkate ihtiyacım kalmamış gibi davranarak, annemle arama duygusal bir mesafe koymaya çalıştım – çoğu zaman aramızda sadece birkaç santim olduğu halde. Bunu, evin dışında gelenekleri ve kuralları harfiyen uygulayıp birkaç korkunç an boyunca duygularımı serbest bırakmayı, sonra sessizce, kayanın üstündeki bir ahtapot gibi kederime tutunmayı ilk kez yapıyordum ve herkeste işe yaradı. Ailem davranışlarımı kabul etti; ve hâlâ görevlerinin bilincinde bir kız evlat görünüşündeydim. İleride yeniden buna benzer bir şey yapacaktım, çok değişik nedenlerle ve sonuçları feci olacaktı.

KAR ÇİÇEĞİ BENİM İÇİN HER ZAMANKİNDEN DAHA DEĞERLİYDİ ŞİMDİ. Sık sık birbirimize yazıyorduk; Madam Wang taşıyordu mektuplarımızı. Koşullarını merak ediyordum – kaynanası iyi davranıyor muydu, yatak işine nasıl dayanıyordu, öz evinde işler daha da mı kötüye gitmişti – o da artık kendisini eskisi gibi sevmediğimden endişe duyuyordu. Birbirimizi görmek istiyorduk, ama çeyizlerimizin üstünde çalışmak gibi bir bahanemiz yoktu ziyaret için ve kocalarımızın evlerine, sadece evlilik görevimizi yerine getirmek için gitmeye iznimiz vardı.

Ben kocamın evine yılda dört ya da beş kez gittim. Her seferinde, öz evimdeki kadınlar ağladı arkamdan. Her seferinde kendi yiyeceğimi yanımda götürdüm, çünkü tamamen evlerine yerleşene kadar kayınlarım bana

yemek vermeyi reddettiler. Tongkou'da her kalışımda, bana davranış biçimlerinden yürekleniyordum. Eve her dönüşümde ailemi buruk duygular içinde buluyordum, çünkü onlardan ayrı geçirdiğim her gece, beni gözlerinde daha değerli kılıyor, yakında tamamen gideceğim gerçeğini vurguluyordu.

Her yolculukta, biraz daha yüreklendim, yolu iyice öğrenene kadar tahtırevanın penceresinden baktım. Genellikle çamurlu ve monotondu yolum. Pirinç tarlaları ve ara sıra gözüken kulkaslar yolu çevreliyordu. Tongkou'nun dışlarında çarpık bir çam ağacı, eğilmiş, yolu selamlıyordu. Daha ileride, sol tarafta, köyün balık çiftliği uzanıyordu. Arkamda, geldiğim yönde, Xiao Irmağı, dolanarak uzuyordu. İleride uzakta, aynı Kar Çiçeği'nin anlatmış olduğu gibi, Tongkou tepelerin kucağına yerleşmişti.

Taşıyıcılar beni Tongkou'nun ana kapısının önünde yere indirince, ayrıntılı bir balık deseninde döşenmiş parke taşlarına adımımı attım. Bu bölge, at toynağı biçimindeydi; sağ tarafta köyün pirinç ayıklama odası, solda da bir ahır vardı. Kapının renkli oymalarla süslenmiş kolonları, gökyüzüne uzanan çıkıntıları olan, ayrıntılı süslerle bezenmiş bir dam taşıyorlardı. Duvarlara, ölümsüzlerin yaşamlarından görüntüler resmedilmişti. Ön kapıyı boydan boya kaplayan eşik yüksekti; ziyaretçilere Tongkou'nun yörenin en yüksek statüsüne sahip köyü olduğunu anlatıyordu. Atla gelen ziyaretçilerin inebilmeleri için, kapının iki yanına sıçrayan balık deseninde oyulmuş bir çift oniks taşı yerleştirilmişti.

Eşiğin hemen ötesinde Tongkou'nun ana avlusu uzanıyordu; hoşa giden bir görüntü sunan, geniş bir alandı; ayrıca, üstünü kaplayan oymalarla süslenip boyanmış sekizgen kubbe, *feng şui*'yle mükemmel uyumluydu. Eğer sağımdaki ikincil kapıdan girersem, Tongkou'nun, günlük ziyaretçileri karşılamak ve küçük toplantılar düzenlemek için kullanılan ana binasına ulaşırdım. Onun

ötesinde de, özel görevlilerin ve hükümet memurlarının misafir edildiği ve düğün gibi şenliklerde kullanılan Atalar Tapınağı vardı. Köyün daha seyrek olan, bazıları tahtadan yapılmış evleri, tapınağın hemen ilerisinde kümelenmişti.

Kayınlarımın evi, solumdaki ikincil kapının öbür tarafına, gözalıcı bir biçimde yerleşmişti. Bu bölgedeki bütün evler büyüktü, ama kayınlarımınki dikkat çekecek kadar güzeldi. Bugün bile, orada yaşamaktan mutluluk duyuyorum. Alışıldığı üzere, ev iki katlı. Tuğladan yapılmış ve dışı sıvanmış. Dış saçakların altına, güzel genç kızların ve yakışıklı erkeklerin çalışır, enstrüman çalar, yazı yazar, hesapları kontrol eder haldeki tabloları yapılmış. Bu resimler yoldan geçenlere evde yaşayan insanların nitelikleri ve zaman geçirme biçimleriyle ilgili mesajlar versin diye bu evde her zaman yapılagelen şeyler. İç duvarlar, tepelerdeki ormanlarımızın kaliteli ağaçlarından yapılma panellerle kaplı; odalar da, oyma işli kolonlarla, kafesli pencerelerle ve tırabzanlarla bol bol süslenmiş.

Buraya ilk geldiğimde, ana oda, zarif eşyaları, ahşap döşemeleri, güzel bir esinti sağlayan yüksek pencereleri ve evin batı duvarı boyunca yukarıya çıkarak, birbirinin üstüne binen elmaslar biçiminde bir desenle bezenmiş ahşap balkona ulaşan merdiveniyle, hemen hemen şimdiki gibiydi. O zamanlar, kayınlarım, giriş katının arka tarafındaki evin en büyük odasında uyurlardı. Kayınbiraderlerimin her birinin, ana odanın çevresine yerleştirilmiş kendi odaları vardı. Bir zaman sonra, eşleri de geldi onlarla birlikte yaşamak üzere eve. Bu eşler erkek çocuk doğuramadıklarında, sonunda evin başka bölümlerine gönderildiler ve onların kayınbiraderlerimin yataklarındaki yerlerini, cariyeler ya da minik gelinler aldı.

Ziyaretlerim sırasında geceler kocamla yatak işi yapmaya adanmıştı. Bir oğul sahibi olmamız gerekiyordu ve bunun gerçekleşmesi için yapılması gereken ne varsa

ikimiz de yapmaya çalıştık bütün gücümüzle. Onun dışında, kocamla ben birbirimizi pek görmüyorduk –o, günlerini babasıyla geçiriyordu, benim günlerim de onun annesiyle geçiyordu– ama zamanla, birbirimizi daha iyi tanımaya başladık; bu da, gece görevlerimizi daha dayanılır hale getirdi.

Çoğu evlilikte olduğu gibi, ilişki kurmam gereken en önemli kişi kaynanamdı. Kar Çiçeği'nin Lu Hanım'ın alışılmış gelenekleri uygulamasıyla ilgili olarak söylediği her şey doğruydu. Öz evimde de yaptığım, çayı ve kahvaltıyı hazırlamak, çamaşırları ve yatak takımlarını yıkamak, öğle yemeğini pişirmek, öğleden sonra dikiş dikmek, nakış işlemek ve son olarak da akşam yemeğini hazırlamak gibi işleri yaparken, beni dikkatle izlerdi. Serbestçe emirler yağdırırdı bana kaynanam. Ben kış kavunu çorbasını hazırlarken, "Kavunu daha küçük küpler halinde kes," derdi; "kestiğin parçaları ancak domuzlar yer." Ya da "Âdet kanım çarşafa bulaştı, lekeyi çıkartmak için iyi çitilemen lazım." Evden getirdiğim yemekleri de koklar, "Bir dahaki sefere daha az kokan şeyler getir," derdi, "yemeklerinin kokuları, kocamın ve oğullarımın iştahını kaçırıyor." Ziyaret biter bitmez hemen eve gönderilirdim; ne bir teşekkür ederdi, ne de güle güle derdi.

Bu, o aralar durumumun nasıl olduğunu hemen hemen özetliyor – ne çok kötü, ne de çok iyi; her zamanki gibi yani... Lu Hanım, adil bir kadındı; ben de itaatkâr ve öğrenmeye istekliydim. Bir başka anlatımla, ikimiz de kendimizden beklenilenleri biliyor ve bunları yerine getirmek için elimizden geleni yapıyorduk. Bu yüzden, örneğin, düğünümden sonraki ilk yılbaşının ikinci günü, kaynanam Tongkou'nun bütün evlenmemiş kızlarını ve benim gibi yeni evlenip köye gelin gelmiş kızları eve davet etti. Çay ve ikramlık bir şeyler hazırladı. Kibar ve zarif davrandı. Herkes gidince, biz de onlarla çıktık. O gün beş ayrı eve ziyarete gittik ve ben beş yeni gelinle tanıştım. Kar Çiçeği'nin *laotong*'u olmasaydım, belki yüzleri-

ne bakar, içlerinden evlilik sonrası yeminli kızkardeşlik oluşturmak isteyenler olabilir mi diye araştırırdım.

KAR ÇİÇEĞİ'YLE YENİDEN İLK KARŞILAŞMAMIZ, Gupo Tapınağı'na yaptığımız yıllık ziyarette gerçekleşti. Birbirimize anlatacak çok şeyimiz olduğunu düşünebilirsiniz; ama ikimizin de sesi çıkmıyordu. Onun, hem bunca yıl bana yalan söylemiş olmaktan, hem de yaptığı kötü evlilikten pişman olduğunu düşündüm. Ama ben de rahatsız hissediyordum kendimi. Kar Çiçeği'ne kendi yalanını anımsatmadan annemle ilgili duygularımı onunla nasıl paylaşabileceğimi bilmiyordum. Eğer bu sırlar sohbeti engellemek için yeterli değilse, şimdi bir de kocalarımız vardı ve onlarla utanç verici şeyler yapıyorduk. Zaten kayınbabalarımızın kapıyı dinlemesi veya sabahları kaynanalarımızın yatağı kontrol etmesi yeterince kötüydü. Yine de, Kar Çiçeği'yle bir şeyler konuşmamız gerekiyordu; bu sıkıntılı konulara girmektense, gebe kalma görevimizi konuşmayı daha güvenli bulduk.

Bir bebeğin rahme düşmesi için yerine getirilmesi şart olan şeylerden ve kocalarımızın bu ritüellere uyup uymadıklarından dikkatle söz ettik. İnsan bedeninin, evrenin minyatür bir örneği olduğunu herkes bilir – gözler ve kulaklar, güneş ve aydır, soluk, havadır, kan da yağmur. Buna karşın, bu elemanlar bir bebeğin oluşmasında önemli rolleri üstlenirler. Böyle olduğu için, yatak işi çatıyı yağmur döverken yapılmamalıdır, çünkü bebeğin kendisini kapana kıstırılmış ve hapsedilmiş hissetmesine neden olur. Gök gürlerken de yapılmamalıdır, yapılırsa bebekte yıkım ve korku duyguları gelişir. Karı ya da koca endişeliyken de yapılmamalıdır, çünkü o zaman bu karanlık ruh hali, bir sonraki kuşağa taşınır.

"Çok fazla çalıştıktan sonra da yatak işi yapılmaması gerek diye duydum," dedi Kar Çiçeği, "ama kaynanamın bunu duyduğunu sanmıyorum." Tükenmiş gözüküyor-

du. Kocamın evini ziyaret ettikten sonra, durmadan çalışmaktan, kibar olmaktan ve her dakika gözetlenmekten, aynı öyle hissediyordum ben de.

"Bu benim kaynanamın da saygı göstermediği tek kural," diye derdimi paylaştım ben de. "Tükenmiş kuyunun su vermediğini hiç mi duymamışlar?"

Kaynanalarımızın huylarını düşünüp başlarımızı salladık; ama aynı zamanda, gebe kalsak bile sağlıklı ya da akıllı oğullarımız olamayabileceğinden de endişe duyuyorduk.

"Gebe kalmak için en iyi zamanın hangisi olduğunu Yenge söyledi bana," dedim. Güzel Ay dışındaki bütün bebekleri ölmüş olsa da, Yenge'nin bu konudaki uzmanlığına yine de güveniyorduk. "Yaşamında hiçbir tatsızlık olmamalı."

"Biliyorum," diye içini çekti Kar Çiçeği. "Sular durgunken, balıklar rahat nefes alırken, rüzgâr kesildiğinde ağaçlar dimdik ayakta dururken," diye şarkı söyledi.

"Dolunay, hem gebe bir karnın yuvarlaklığını, hem de bir annenin saflığını anımsatarak pırıl pırıl parlarken, hepimizin sessiz bir geceye ihtiyacı vardır."

"Ve hem biz, hem de kocalarımız mutluyken, ok hedefine ulaşabilir. 'Bu koşullar altında,' diyor Yenge, 'böceklerin en öldürücüsü bile çiftleşmeye çıkar.'"

"Neyin olması gerektiğini biliyorum," –Kar Çiçeği yine içini çekti– "ama bunlar, aynı anda bir arada bulunması zor şeyler."

"Ama denemeliyiz."

Ve böylece, evliliklerimizden sonra Kar Çiçeği ile Gupo Tapınağı'na yaptığımız ilk ziyarette adaklar adadık, bütün bunların gerçekleşmesi için dualar ettik. Yine de, kurallara uyduğumuz halde gebe kalamadık. Yılda sadece birkaç kez yatak işi yaptıktan sonra gebe kalmanın kolay olduğunu mu sanıyorsunuz? Bazen kocam o kadar istekli oluyordu ki, özü içime boşalamıyordu.

Birer eş olduktan sonra tapınağa yaptığımız ikinci

ziyaret sırasında, dualarımız şiddetlenmiş, adaklarımız da çoğalmıştı. Sonra, âdet edindiğimiz gibi, özel tavuk yemeğimizi ve onu izleyen en sevdiğimiz tatlıyı yemek üzere kulkasçıya gittik Kar Çiçeği'yle. İkimiz de bu tatlıya bayılıyor olsak da, ne o, ne de ben tadını çıkartabildik. Notlarımızı karşılaştırdık, gebe kalabilmek için yeni taktikler oluşturduk.

Sonraki aylar boyunca, Lu evine ziyaretlerim sırasında kaynanamı memnun etmek için elimden geleni yaptım. Öz evimde olabildiğince uygun davranmaya çalıştım. Ama nerede olursam olayım, insanlar bana üretkenliğimle ilgili kulağımın çekilmesi olarak yorumladığım bir bakışla bakmaya başladılar. İki ay sonra, Madam Wang Kar Çiçeği'nden bir mektup getirdi. Kâğıdı açmadan önce Çöpçatan'ın gitmesini bekledim. Kar Çiçeği, *nu şu* ile yazmıştı:

> Gebeyim. Her gün kusuyorum. Annem bunun bebeğin bedenimde mutlu olmadığı anlamına geldiğini söylüyor. İnşallah erkektir. Bunun sana da olmasını istiyorum.

Kar Çiçeği'nin beni mat ettiğine inanamadım. Daha yüksek seviyede olan bendim. Önce ben gebe kalmalıydım. Utancım o kadar büyüktü ki, Anne'ye veya Yenge'ye iyi haberi vermedim. Nasıl tepki göstereceklerini biliyordum. Anne beni eleştirecek, ama Yenge Kar Çiçeği adına çok mutlu olacaktı.

Kocamı bir sonraki ziyaretimde yatak işi yaparken, bacaklarımı onunkilere doladım ve işi bitene kadar kollarımla onu üstümde tuttum. O kadar uzun süre tuttum ki, içimdeki organı yumuşamış bir halde uyuyakaldı. Uzun süre uyanık yattım, sakin sakin soluk aldım, dışarıdaki dolunayı düşündüm ve pencerenin dışındaki bambu ağacından gelebilecek en küçük hışırtıyı bile dinledim. Sabah olduğunda yuvarlanarak üstümden inmiş,

yanına dönmüş uyuyordu. O zamana kadar, yapılması gerekenin ne olduğunu öğrenmiştim. Yorganın altından uzandım ve elimi organının üstüne koyup, sertleşene kadar orada tuttum. Gözlerini açmak üzere olduğuna emin olduğumda elimi çekip gözlerimi kapattım. Yeniden işini yapmasına izin verdim ve ayağa kalkıp güne başlamak üzere giyindiğinde, ben kımıldamadan yattım. Mutfaktan annesinin sesini duyuyorduk; benim çoktan yapmış olmam gereken işlere başlıyordu. Kocam bir kez baktı bana; mesajı çok netti: Eğer hemen kalkıp işlerimi yapmaya başlamazsam, sonuçları çok kötü olacaktı. Bazı kocaların yapabileceği gibi bana bağırmadı ya da vurmadı ama hoşçakal demeden odadan çıktı. Hemen sonra, onun ve annesinin mırıltılı seslerle konuştuklarını duydum. Kimse beni almaya gelmedi. Sonunda kalkıp, giyinip mutfağa gittiğimde kaynanam mutlulukla gülümsüyor, Yonggang ve diğer kızlar anlayışlı bakışlar atıyorlardı birbirlerine.

İki hafta sonra öz evimde, kendi yatağımda yatarken, tilki ruhlarının bütün evi salladıkları duygusuyla uyandım. Zar zor odadaki yarı dolu lazımlığa kadar gidebildim ve kustum. Yenge odaya girdi, yanıma diz çöktü ve elinin tersiyle yüzümdeki terleri sildi. "Şimdi gerçekten bizden ayrılıyorsun," dedi; ve çok uzun zamandır ilk kez, kocaman mağara ağzına geniş bir gülümseme yayıldı.

O akşamüstü, mürekkebimi, fırçamı alıp oturdum ve Kar Çiçeği'ne bir mektup yazdım. *"Bu yıl Gupo Tapınağı'nda birbirimizi gördüğümüzde, ikimiz de ay gibi tostoparlak olacağız."*

ANNE, TAHMİN EDEBİLECEĞİNİZ GİBİ, bu aylar boyunca aynı ayak bağlamam süresinde olduğu gibi sert davrandı bana. Sanıyorum bu onun olabilecek sadece kötü şeyleri dikkate alma biçimiydi. "Dağlara tırmanma," diye azarlıyordu beni, sanki hayatımda böyle bir şey yap-

maya hiç iznim olmuş gibi. "Dar bir köprüden geçme; tek ayağının üstünde durma; ay tutulmasım izleme; ya da sıcak suyla banyo yapma." Hiçbir zaman, bunların hiçbirini yapma tehlikesiyle karşı karşıya değildim; yiyecek kısıtlamaları da başka bir konuydu. İlçemizde baharatlı yiyeceklerimizle gurur duyarız ama sarmısak, kırmızıbiber ya da karabiber eklenmiş hiçbir şeyi yememe izin verilmiyordu; bunlar plasentamın gelmesini geciktirirdi. Kuzu etinin hiçbir tarafını yememe izin verilmiyordu; çünkü bebeğimin hasta doğmasına neden olabilirdi; ya da pullu balık yersem, doğumum zor olurdu. Fazla tuzlu, fazla acı, fazla tatlı, fazla ekşi, fazla keskin her şey yasaktı; dolayısıyla, mayalanmış kara fasulye, acı kavun, badem ekşimiği, sıcak ve ekşi çorba ya da azıcık tatlandırılmış hiçbir şeye ağzımı süremyordum. Lezzetsiz çorbalar içmeye, sote edilmiş sebzeyle pilav yemeye ve çaya iznim vardı sadece. Değerimin, tamamen içimde büyümekte olan çocuğa bağlı olduğunu bildiğim için, bu kısıtlamaların hepsini kabul ettim.

Kocam ve kayınlarım, tabii ki çok memnun oldular ve taşınmamın hazırlıklarına başladılar. Bebeğim, ay takviminin yedinci ayının sonunda doğacaktı. Festival zamanı Gupo Tapınağı'nı ziyaret edip bebeğimin erkek olması için dua edecek ve Tongkou'ya doğru yola çıkacaktım. Kayınlarım bu hac ziyaretini bir koşulla kabul ettiler –bir erkek vâris için ellerinde olan her şeyi yapacaklardı–, geceyi bir handa geçirecek, kendimi aşırı yormayacaktım. Kocamın ailesi, beni alması için bir tahtırevan gönderdi. Ailemin kapısının eşiğinde durdum, herkesin gözyaşı dökmesine ve beni kucaklamalarına izin verdim; sonra tahtırevana bindim ve yola çıktık. Gelecek yıllarda, öz evimde olabilecek herhangi bir kutlamanın yanı sıra, Serin Rüzgârı Yakalama, Ruhlar, Kuşlar ve Yemek Tatma festivalleri için de defalarca buraya geleceğimi biliyordum; bu kesin bir veda değil, sadece geçici bir hoşçakaldı; aynı Büyük Kızkardeş için olduğu gibi.

O zamana kadar Kar Çiçeği'nin gebeliği benimkinden çok ilerlemiş, o da Jintian'a yerleşmişti; bu yüzden, geçerken onu da aldım. Karnı o kadar büyüktü ki, yeni ailesinin, bir erkek evlat için dua etmek üzere bile olsa seyahat etmesine izin vermelerine inanamadım. Çok komiktik; toprak zeminde duruyor, kocaman karınlarımızla birbirimizi kucaklamaya çalışıyor, durmadan da gülüyorduk. Onu tanıdığım yıllar boyunca hiç görmediğim kadar güzeldi; içinden gerçek mutluluk fışkırıyor gibiydi.

Tapınağa giderken, yol boyunca konuştu Kar Çiçeği, bedeninde hissettiklerini, içindeki bebeği ne kadar sevdiğini ve kocasının evine yerleştiğinden beri herkesin ona ne kadar iyi davrandığım anlattı. Bebeğinin teninin, kocasının kırmızımtırak cildi yerine, taşın rengi gibi duru ve donuk olması için boynuna astığı beyaz bir yeşim taşını sıkıca kavrıyordu. Ben de beyaz bir yeşim taşı takıyordum, ama Kar Çiçeği'nin aksine, bebeği kocamın ten rengini değil, günlerimi evin içinde geçirdiğim halde *laotong*'umun süt beyaz teninden daha koyu olan kendi tenimi almaktan korumak için bunu yapıyordum.

Önceki yıllarda, tapınağı çabucak ziyaret eder, secdeye kapanıp başımızı yere değdirir, bir yandan da tanrıçaya yakarırdık. Şimdi gururla, yuvarlak karınlarımızı dışarıya çıkartarak yürüyor, hangimizin gebeliğinin daha ileride olduğunu, kimin erkek çocuk, kimin kız çocuk taşıdığım anlayabilmek için diğer anne adaylarına göz atıyor, ama düşündüklerimizin ve konuştuklarımızın sadece soylu ve iyi niyetli şeylerden oluşması gerektiğini, çünkü bu niteliklerin oğullarımıza da geçeceğini, hiçbir zaman aklımızdan çıkartmıyorduk.

Belki de yüz çift bebek ayakkabısının dizilmiş olduğu sunağa doğru yürüdük. Her ikimiz de, tanrıçaya sunmak üzere yelpazelerin üstüne birer şiir yazmıştık. Benimki, Lu ailesinin devamlılığını sağlayıp atalarını sayacak bir erkek evladın kutsanmasından söz ediyordu; *Tanrıça, senin iyiliğin bize bir lütuf. Bir erkek evlat için*

yalvarmak üzere pek çokları geldi sana; ama umarım, benim yakarışımı duyarsın. Lütfen dileğimi yerine getir diye bitiyordu. Onu yazdığımda, uygun görünmüştü bunları söylemek, ama şimdi, Kar Çiçeği'nin yelpazesinde neler dediğini hayal ediyordum. Güzel sözcükler ve unutulmaz süslemelerle bezenmiş olmalıydı. Tanrıça'nın, Kar Çiçeği'nin adağına çok fazla kapılmaması için dua ettim. "Lütfen beni duy, lütfen beni duy, lütfen beni duy," diye yakardım sessizce.

Kar Çiçeği'yle birlikte, yelpazelerimizi sağ ellerimizle sunağa yerleştirirken, sol ellerimizle de birer çift bebek ayakkabısını sunaktan alıp kol içlerimize sakladık. Sonra yakalanma korkusuyla çabucak tapınaktan ayrıldık. Yongming İlçesi'nde sağlıklı bir bebek isteyen her kadın, açıktan açığa –ama gizlice yapıyormuş gibi– Tanrıça'nın sunağından bir çift ayakkabı çalar. Neden mi? Bidiğiniz gibi, lehçemizde *pabuç* sözcüğü, *çocuk* sözcüğüyle aynı sesi verir. Bebeklerimiz doğduğunda da, bir çift ayakkabıyı sunağa geri götürürüz –ki bu içlerinden birer çift çaldığımız yüzlerce ayakkabıyı açıklıyor–, adaklar adar, şükranlarımızı sunarız.

Yeniden dışarıya, çok güzel bir havaya çıktık ve nakış ipliklerinin satıldığı dükkâna gittik. Oniki yıldır yaptığımız gibi, aklımızdaki desenleri en iyi anlatacağını düşündüğümüz renkleri seçtik. Kar Çiçeği, incelemem için bir dizi yeşil iplik uzattı bana; bahar kadar parlak yeşiller, ölgün çimenler kadar kuru yeşiller, yaz sonunda yaprakların görünüşü gibi toprak rengine kaçan yeşiller, yağmurdan sonra yosunların aldığı tonda canlı yeşiller, sonbaharda sarılar ve kırmızılar başlamadan hemen önce oluşan donuk yeşiller vardı aralarında.

"Yarın," dedi Kar Çiçeği, "eve dönerken ırmağın kıyısında duralım. Oturup bulutların üstümüzden geçmesini izler, suyun taşları yıkamasını dinler, nakış işler, birlikte şarkı söyleriz. Böylelikle, oğullarımız zarif ve ince beğenilerle donanmış olarak dünyaya gelirler."

Yanağına bir öpücük kondurdum. Kar Çiçeği'nden uzaktayken, bazen düşüncelerimin karanlıklara dalmasına izin veriyordum, ama şimdi, onu her zamanki kadar seviyordum. Ah, *laotong*'umu ne kadar özlemiştim!

Kulkas tezgâhında öğle yemeği yemeden, Gupo Tapınağı gezimiz tamamlanmış sayılmazdı. Yaşlı Adam Zuo, bebek taşıyan karınlarımızı görünce, dişsiz ağzıyla sırıttı. Bizim durumumuzdakilerin neleri yiyip neleri yememesi gerektiğini dikkate alarak, özel bir yemek hazırladı bize. Her lokmanın tadını çıkarttık. Sonra en sevdiğimiz tatlıyı, iyice kızarmış ve karamelle kaplanmış kulkasları getirdi. Kar Çiçeği ve ben, doğum yapmak üzere olan iki hanımefendi değil de, uçarı iki kız gibi hissediyorduk kendimizi.

O gece handa, geceliklerimizi giyip yatakta yüzlerimizi birbirimize dönüp yattık Kar Çiçeği'yle. Bu, anne olmadan önce birlikte geçireceğimiz son gecemiz olacaktı. Neler yapıp neler yapmamamız gerektiğiyle ve bunların doğmamış çocuklarımızı nasıl etkileyeceğiyle ilgili çok şey öğrenmiştik. Eğer oğlum, bayağı konuşmaları duymaya ya da tenime değen beyaz yeşimtaşına tepki verebiliyorduysa, o zaman mutlaka, Kar Çiçeği'ne duyduğum sevgiyi de, küçücük bedeninde hissedebiliyor olmalıydı.

Kar Çiçeği ellerini karnının üstüne koydu; ben de ona aynısını yaptım. Bebeğimin, özellikle de geceleri, içeriden iteklemelerine ya da tekmelemelerine alışmıştım. Şimdi de Kar Çiçeği'nin bebeğinin içeride, ellerimin altında hareket ettiğini hissediyordum. İki kadın, birbirlerine, asla o andaki durumumuzdan daha yakın olamazlardı.

"Birlikte olduğumuz için mutluyum," dedi, sonra bebeğimin ona doğru uzattığı bir dirseğin ya da dizin üstüne bir yuvarlak çizdi parmağıyla.

"Ben de mutluyum."

"Oğlunu hissedebiliyorum. O güçlü; aynı annesi gibi."

Sözcükleri beni gururlandırıp yaşam enerjisiyle doldurdu. Parmağı durdu ve bir kez daha, sıcacık elleriyle göbeğimi kavradı.

"Onu da, seni sevdiğim kadar seveceğim," dedi. Sonra, küçücük bir kız olduğu zamanlardan beri yaptığı gibi, bir elini yanağıma götürdü ve her ikimiz de uyuyana kadar orada tuttu.

İki hafta sonra yirmi yaşımda olacaktım; yakında bebeğim doğacaktı; gerçek yaşamım başlamak üzereydi.

Pirinç-ve-Tuz Günleri

Oğullar

Zambak,

Sana bir anne olarak yazıyorum.
Bebeğim dün doğdu.
Kara saçlı bir oğlan.
Zayıf ve uzun boylu.
Doğum kirliliği günlerim bitmedi henüz.
Yüz gün boyunca kocamla ayrı yataklarda yatacağız.
Üst kattaki odamızda, seni düşünüyorum.
Bebeğinin haberini bekliyorum.
Dünyaya canlı gelmesine çalış.
Seni karşına çıkabilecek sorunlardan koruması için
Tanrıça'ya yalvarıyorum.
Seni görmek için tutuşuyorum ve iyi olduğunu
biliyorum.
Lütfen birinci ay kutlamasına gel.
Yelpazemize oğlum için yazdıklarımı görürsün.

Kar Çiçeği

KAR ÇİÇEĞİ'NİN OĞLU SAĞLIKLI DOĞDUĞU İÇİN MUTLUYDUM ve öyle de kalacağını umuyordum çünkü ilçemizde yaşam, çok kırılgandır. Biz kadınlar, erişkinliğe ulaşabilecek beş çocuk doğurmayı umarız. Bunun gerçekleşebilmesi için, her yıl ya da iki yılda bir gebe

kalmalıyız. Bu bebeklerin pek çoğunu, düşük yaparak, doğum sırasında ya da hastalıklardan kaybederiz. Kötü beslenme ya da ihmal yüzünden zayıflığa yatkın olan kızlar, savunmasızlıklarını hiç atlatamazlar. Ya genç ölürüz –kızkardeşimde olduğu gibi ayak bağlama yüzünden, doğum yaparken veya çok az gıda alıp çok fazla çalışmaktan– ya da sevdiklerimizi yitirecek kadar uzun yaşarız. O çok değerli oğlan bebekler de kolaylıkla ölebilirler; bedenleri kök salabilmek için çok gençtir henüz; ruhları da, öbürdünyanın hayaletleri için fazla caziptir. Sonra, erkek olduklarında, yaralanmalar sonucu mikrop kapmaya, gıda zehirlenmelerine, tarlalardaki, yollardaki sorunlara açıktırlar ya da yürekleri, tüm bir evin sorumluluğunu yüklenmenin baskısına dayanamaz. Bu yüzden çok fazla dul kadın vardır ortalıkta. Ama ne olursa olsun, hem kızlar, hem de oğlanlar için yaşamın ilk beş yılı sallantıdadır.

Sadece Kar Çiçeği'nin oğlu için değil, kendi taşıdığım bebek için de endişeleniyordum. Korku içinde olmak ve çevremde beni rahatlatacak ya da yüreklendirecek birilerini bulamamak çok zordu. Hâlâ öz evimde olduğum dönemde, annem beni ağır gelenekleri ve görenekleri uygulamaya zorlamaktan, pratik önerilerde bulunmaya zaman ayıramıyordu; bu arada, birçok bebeğini doğmadan yitirmiş olan yengem, kötü talihi bana da bulaşmasın diye benden tamamen uzak durmaya çalışıyordu. Şimdi, kocamın evinde, artık hiç kimsem yoktu. Kocamın ve kayınlarımın bebeğin sağlığıyla ilgili endişeleri elbette vardı, ama benim vârislerini doğururken ölebileceğim, hiçbirinin aklını kurcalamıyor gibiydi.

Kar Çiçeği'nin mektubu, iyi bir kehanet gibi geldi. Eğer o çocuk doğurma faslını kolaylıkla atlattıysa, tabii ki bebeğim ve ben de hayatta kalarak çıkacaktık bu işin içinden. Artık yeni yaşamlarımızı sürüyor olsak da birbirimize duyduğumuz sevginin azalmadığını bilmek güç verdi bana. Aslında, Pirinç-ve-Tuz Günlerimizin başlan-

gıcında olduğumuz şu dönemde daha da güçlenmişti sevgimiz. Sıkıntılarımızı ve başarılarımızı mektuplarımız aracılığıyla paylaşıyorduk, ama başka her şeyde olduğu gibi bazı kurallara bağlı kalmamız gerekiyordu. Artık kocalarının evinde yaşayan evli kadınlar olarak, genç kız davranışlarımızı bir kenara bırakmalıydık. Kabul gören formatlarda ve resmîleştirilmiş sözcüklerle dolu, sıradan mektuplar yazıyorduk. Bu, biraz, kocalarımızın evinde yabancılar olarak yaşadığımız ve yeni ailelerimizin âdetlerini öğrenmekte olduğumuz için, biraz da kimin mektuplarımızı okuyabileceğini bilmediğimizdendi.

Sözcüklerimizi dikkatle seçmeliydik. Koşullarımızla ilgili çok olumsuz şeyler yazamazdık. Bu biraz ustalık istiyordu, çünkü aslında yeni evli bir kadının mektupları, zavallı olduğumuz, güçsüz olduğumuz, ölümüne çalıştığımız, evimizi özlediğimiz ve üzgün olduğumuz gibi alışıldık yakınmalarla dolu olur. Nankör, değersiz ya da kötü bir evlat gibi gözükmeden, duygularımızı açıkça anlatmamız gerekiyordu. Yaşamının gerçeklerini açıklayan her gelin, hem öz ailesi, hem de kocasının ailesi için utanç kaynağı olur; bildiğiniz gibi bu yüzden öykümü yazmak için hepsi ölene kadar bekledim.

Başlarda şanslıydım, çünkü anlatacak kötü bir şeyim yoktu. Nişanlandığımda, kocamın amcasının bir *jinşi* olduğunu –imparatorluk bilginliğinin en üst seviyesine ulaşmış olduğunu– öğrenmiştim. Çocukluğumda duyduğum 'Eğer birisi resmî bir göreve gelirse, ailesinin kedileri ve köpekleri bile cennete gider' deyişi, şimdi iyice netleşmişti gözümde. Lu Amca, başkentte yaşıyordu ve mallarının idaresini, çoğu zaman güneş doğmadan evden çıkıp tarlaları dolaşan, ürünlerle ilgili olarak çiftçilerle konuşan, sulama çalışmalarını denetleyen ve Tongkou'nun diğer ileri gelenleriyle buluşan kardeşine, yani kayınbabama bırakmıştı. Bütün para işleri ve arazilerde olup biten her şeyin sorumluluğu, onun omuzlarındaydı. Lu Amca, parayı, kasasına nasıl girdiği konusuyla hiç il-

gilenmeden harcıyordu. O kadar başarılı olmuştu ki, en küçük iki erkekkardeşi, birbirlerine yakın –bunun kadar güzel olmasalar da– kendilerine ait evlerde oturuyorlardı. Sık sık aileleriyle birlikte akşam yemeğine gelirlerdi; eşleri de hemen her gün üst kattaki kadınlar odasına uğrarlardı. Bir başka deyişle, Lu Amca'nın ailesindeki herkes –köpekler ve kedilerden tutun, mutfağın üstündeki bir odayı paylaşan büyük ayaklı beş hizmetçi kıza kadar– onun durumundan yarar sağlamışlardı.

Gerçek efendi, Lu Amca'ydı; ama ben, ilk gelin olarak ve sonra da kocama ilk erkek çocuğunu vererek, ailedeki yerimi sağlamlamıştım. Bebeğim doğduğunda, ebe onu kucağıma verir vermez o kadar mutlu oldum ki, çocuk doğurmanın acılarını unutuverdim; ve o kadar rahatladım ki, onun hâlâ karşı karşıya olabileceği kötü şeylere aldırmaz oldum. Evdeki herkes çok mutluydu ve minnettarlıkları çeşitli biçimlerde ulaştı bana. Kaynanam, içinde likör, zencefil ve fıstıklar olan özel bir çorba pişirdi bana, sütümün gelmesi ve rahmimin kendisini toplaması için. Kayınbabam, cariyeleri aracılığıyla mavi brokar bir ipek kumaş gönderdi, torununa bir ceket dikerim belki diye. Kocam oturup benimle konuştu.

Bütün bunlar yüzünden, Lu ailesine gelin gelen genç kadınlara ve çok sonraları *nu şu* öğretirken ulaşabildiğim diğerlerine, hemen bir erkek çocuk doğurmaya çalışmalarını söyledim hep. Erkek evlatlar, bir kadının özünün temeli; ona, itibar, koruma ve ekonomik bir değer sağlamanın yanı sıra, kimliğini de kazandırıyorlar. Kocalarıyla, onların ataları arasındaki bağı oluşturuyorlar. Bu, bir erkeğin, eşinin yardımı olmadan ulaşamayacağı tek başarı; sadece eşi, ailenin devamını garantileyebilir, bu da bütün erkek evlatların sırayla yerine getirmeleri gereken esas görevleridir. Erkek evlatlar, bir kadının onurunu taçlandırırlarken, bir erkeğin de evlatlık görevini en yüce biçimde tamamlamasını sağlarlar. Bütün bunları başarmıştım ve sevinçten uçuyordum.

Kar Çiçeği,

Oğlum burada, yanımda.
Doğum kirliliği günlerim geçmedi henüz.
Kocam sabahları ziyaretime geliyor.
Yüzü mutluluktan parlıyor.
Oğlumun, yüzüme sorular sorarak bakan gözleri var.
Birinci ay partisinde seni görmeyi sabırsızlıkla bekliyorum.
Lütfen, yelpazemize oğlumu yazmak için en güzel sözcükleri kullan.
Bana yeni aileni anlat.
Kocamı çok sık görmüyorum. Ya sen?
Kafesli pencereden, seninkine doğru bakıyorum.
Her zaman yüreğimde şarkılar söylüyorsun.
Her gün seni düşünüyorum.

Zambak

Neden bunlara Pirinç-ve-Tuz Günleri demişler? Çünkü alışılmış işlerden oluşuyorlar: nakış işleme, yün örme, dikiş dikme ve onarma, ayakkabı yapma, yemek pişirme, bulaşık yıkama, evi temizleme, çamaşır yıkama, mangalın ateşini canlı tutma ve akşamları, hâlâ çok iyi tanımadığınız bir adamla yatak işi yapmaya hazır olma. İlk bebeğini doğurmuş genç bir anne olmanın getirdiği endişeler ve ağır işlerle dolu günler de var elbette. Neden ağlıyor? Karnı mı aç? Yeterince süt içiyor mu? Sonunda uyuyacak mı? Çok mu uyuyor? Ya ateşlenmeler, kızarıklıklar, böcek sokmaları, aşırı sıcaklar, aşırı soğuklar, karın ağrıları ve tabii her yıl ilçeyi kırıp geçiren ve bitkisel ilaçlarla ellerinden geleni yapan doktorların çabalarına, ailelerin sunaklara adaklar adamalarına ve annelerin gözyaşlarına rağmen bir sürü bebeği çekip alan hastalıklardan söz etmeye bile gerek yok. Memelerinizi emen be-

bekten tamamen ayrı olarak, daha derin bir düzeyde, kadınlığın gerçek sorumluluğu ile ilgili kaygılar taşımalısınız: daha fazla erkek evlada sahip olma ve hem bir sonraki kuşağı, hem de ondan sonrakileri garantiye alma sorumluluğuyla ilgili... Ama oğlumun yaşamının ilk haftalarında, gelinlik, karılık veya annelik görevlerimle hiç ilgisi olmayan, başka bir endişem vardı.

Kaynanamdan Kar Çiçeği'ni oğlumun birinci ay partisine çağırmasını istediğimde, hayır dedi. Bu hor görme, ilçemizde büyük bir hakaret olarak kabul edilir. Böyle bir şey yaptığı için ezilmiş ve allak bullak olmuştum, ama fikrini değiştirmesini sağlayacak güce sahip değildim. O gün, hayatımın en önemli ve şenlikli günlerinden biri oldu ve bunu yanı başımda Kar Çiçeği olmadan yaşadım. Lu ailesi Atalar Tapınağı'nı ziyaret edip oğlumun adını, diğer aile üyelerinin isimlerinin olduğu duvara kazıdı. Kırmızı yumurtalar –kutlama amacıyla kırmızıya boyanmış bir yaşamı simgelemek üzere– konuklara ve akrabalara dağıtıldılar. Büyük bir ziyafet verildi; kuşyuvası çorbası, altı ay boyunca salamura edilmiş, tuzlanmış kuşlar ve şarapla beslenmiş, zencefil, sarmısak ve taze kırmızı ve yeşil biberlerle pişirilmiş ördek sunuldu. Bütün bunlar arasında, Kar Çiçeği'ni deli gibi özledim ve sonradan, kendisine karşı işlenen korkunç kusuru hatırlamasına neden olabileceğini hiç düşünmeden, anımsayabildiğim kadar ayrıntılı olarak yazdım hepsini ona. Görünüşe bakılırsa, yapılanı hoş görmüştü, çünkü armağan olarak nakışlarla bezenmiş bir bebek ceketiyle küçük süsleri olan bir şapka gönderdi.

Kaynanam bunları gördüğünde "Bir anne, yaşamına sokacağı kişileri seçerken çok dikkatli olmalıdır," dedi. "Oğlunun annesi, bir kasabın karısıyla arkadaşlık edemez. Sorumlu evlatlar olmuş kadınlar, sorumlu evlatlar yetiştirirler; isteklerimize uymanı bekliyoruz."

Bu sözlerle, kayınlarımın Kar Çiçeği'ni sadece partiye çağırmaktan kaçındıklarını değil, onu artık hiç gör-

mememi de istediklerini anladım. Dehşete düşmüştüm; ödüm patlamıştı ve henüz bir bebek sahibi olduğum için de, hiç durmadan ağlıyordum. Ne yapacağımı bilemiyordum. Kayınlarımla savaşmam gerekecekti bu konuda; bunun ne kadar tehlikeli olacağının farkında değildim.

Bu arada, Kar Çiçeği'yle hemen her gün gizlice yazışıyorduk. *Nu şu* hakkında her şeyi bildiğimi ve erkeklerin hiçbir zaman bu yazıya dokunmamaları ve görmemeleri gerektiğini zannediyordum; ama şimdi, ailedeki bütün erkeklerin erkek yazısını bildiği Luların evinde yaşarken, gizli kadın yazımızın pek de gizli olmadığının farkına varmıştım. Sonra, ilçedeki bütün erkeklerin biliyor olmaları gerektiği dank etti kafama. Nasıl bilmezlerdi ki? Yazının nakışla işlendiği ayakkabıları giyiyorlardı; mesajlarımızı kumaşlara işlediğimizi görüyorlardı; şarkılarımızı söylediğimizi duyuyorlar, Üçüncü Gün Düğün Kitaplarımızla gösteriş yaptığımızı görüyorlardı. Erkekler sadece bizim yazımızı kendilerinden aşağı görüyorlardı.

Erkeklerin yüreklerinin demirden yapıldığı söylenir; kadınlar sudan yapılmışlardır. Bu durum, erkeklerin yazısında ve kadınların yazısında açığa çıkar. Erkeklerin yazısının 50.000'den fazla karakteri vardır, hepsi birbirinden tamamen farklıdır ve her biri derin anlamlar ve ince ayrıntılar içerir. Bizim kadın yazımızın, bebekler gibi fonetik olarak kullandığımız ve yaklaşık 10.000 sözcük oluşturabildiğimiz 600 kadar karakteri vardır. Erkeklerin yazısını öğrenmek ve anlamak, bir ömür boyu sürer. Kadınların yazısını küçük bir kızken öğreniriz ve sözcüklerin anlamlarını, bağlamına dayanarak çıkartırız. Erkekler, edebiyat, muhasebe ve ürün verimliliğiyle ilgili dış âlemi yazarlar; kadınlar da çocuklar, günlük işler ve duygulardan oluşan iç âlemi yazarlar. Bu işler yaşamı sürdürme konusunda zerre kadar önem taşımasalar da, Lu evinin erkekleri eşlerinin *nu şu*'yu çok iyi okuyup yazabiliyor olmalarından ve nakış işlemedeki ustalıklarından gurur duyuyorlardı.

Erkekler bizim yazımızı önemsiz bulduklarından, yazdığım ya da aldığım mektuplara hiç dikkat etmiyorlardı. Kaynanamınki, başka bir olaydı. Onun farkındalığının sınırlarını kollamam gerekiyordu. Şimdilik, kime yazdığımı sormuyordu ve sonraki birkaç hafta boyunca, Kar Çiçeği ve ben mektupları birbirimize ulaştırmak için bir yol geliştirdik. Köylerimiz arasında koşturup mesajları, nakışlı mendilleri ve dokumaları taşıması için Yonggang'ı kullandık. Kafesli pencerede oturup onu izlemekten hoşlanırdım. Birçok kez, *Bu yolu ben de yapabilirdim*, diye düşündüm. Uzak değildi; ayaklarım da o kadar yürüyebilecek güçteydi, ama bu gibi şeyleri yöneten kurallarımız vardı. Bir kadın, uzun mesafeler yürüyebilse bile, yolda tek başına görülmemeliydi. Bir tehlike, aşağı tabakadan insanlar tarafından kaçırılmaktı; ayrıca, bir kadının yanında uygun bir refakatçisi –kocası, oğulları, çöpçatanı ya da taşıyıcıları– yoksa, itibar, daha da büyük bir tehlike altındaydı. Kar Çiçeği'ne kadar yürüyebilirdim ama asla bu riske giremezdim.

Zambak,

Yeni ailemi soruyorsun.
Çok şanslıyım.
Öz evimde, hiç mutluluk yoktu.
Annem ve ben, bütün gün ve bütün gece, sessiz olmak zorundaydık.
Cariyeler, erkekkardeşlerim, kızkardeşlerim ve hizmetkârlar gitmişlerdi.
Öz evim, bomboştu.
Burada, kaynanam var, kayınbabam var, kocam var ve küçük kızkardeşleri var.
Kocamın evinde hiç cariye ya da hizmetkâr yok.
Bu rolleri, sadece ben üstleniyorum.
Çok çalışmaya aldırmıyorum.
Bilmem gereken her şeyi senden, kızkardeşinden, annenden ve yengenden öğrendim.

Ama buradaki kadınlar, senin ailendekilere benzemiyorlar.
Eğlenmeyi sevmiyorlar.
Öyküler anlatmıyorlar.
Kaynanam, fare yılında doğmuş.
At yılında doğmuş birisi için daha kötü bir durum düşünebiliyor musun?
Fare, atın bencil ve düşüncesiz olduğuna inanır; ama ben öyle değilim.
At, farenin entrikacı ve talepkâr olduğunu düşünür; ki o öyle.
Ama beni dövmüyor.
Yeni bir gelin için âdet olduğu halde, bağırmıyor da bana.
Annemle babama olanları duydun mu?
Ben kocamın evine yerleştikten birkaç gün sonra,
Anne ve Baba son eşyalarını da sattılar.
Parayı alıp gecenin içinde kayboldular.
Dilencilik yapacaklarından, vergi ya da diğer borçlarını ödemeleri gerekmeyecek.
Peki ama neredeler?
Annemi merak ediyorum.
Hâlâ hayatta mı?
Öbürdünyaya mı gitti?
Bilmiyorum.
Belki de bir daha hiç göremeyeceğim onu.
Ailemin bu kadar şanssız olacağını kim tahmin edebilirdi?
Eski yaşamlarında kötü bir şeyler yapmış olmalılar.
Yaptılarsa bile, ya ben?
Bana söyleyebileceğin bir şey duydun mu onlar hakkında?
Ya sen, sen mutlu musun?

Kar Çiçeği

Şimdi Kar Çiçeği'nin ailesi hakkındaki bu korkunç haberleri öğrendiğim için, evin içindeki dedikoduları da-

ha dikkatle dinler oldum. İlçeyi dolaşan tüccarlardan ve satıcılardan, Kar Çiçeği'nin annesiyle babasının bir ağacın altında uyurlarken, yiyecek dilenirlerken ya da kirli, hırpani giysiler içinde görüldükleri gibi haberler sızmaya başladı. Sık sık, *laotong*'umun ailesinin bir zamanlar Tongkou'da nasıl güçlü olduklarını ve güzel annesinin, bir imparatorluk bilgininin ailesine gelin gittiği için kimbilir neler hissetmiş olduğunu düşündüm. Yetiştirilişine bir bakın. Zambak ayaklarıyla, onun için endişeleniyordum. Hatırlı dostları olmadan, Kar Çiçeği'nin annesi ve babası doğa güçlerinin insafına kalmışlardı. Öz evi olmadan, Kar Çiçeği'nin durumu bir yetiminkinden de kötüydü. İnsanın, taparcasına sevip öyle atalara sahip olmaktan gurur duyacağı ölmüş ebeveynleri olmasınm, dilencilerin gelgeç yaşamına karışıp ortadan yok olmuş anne ve babaya sahip olmasından daha iyi olduğuna inanıyordum. Öldüklerinde, nasıl haberi olacaktı Kar Çiçeği'nin? Nasıl doğru dürüst bir cenaze töreni yapabilecek, Yeni Yıl'da mezarlarını temizleyebilecek ya da öbürdünyada sıkıntıları olduğunda nasıl yatıştırabilecekti onları? Bu yüzden üzgündü; düşündüklerini benimle yüz yüze paylaşamayışı benim için bile yeterince zorken, onun için dayanılmaz olmalıydı.

Kar Çiçeği'nin son sorusunu –mutlu muydum?– nasıl yanıtlayacağımı bilemiyordum. Yeni evimdeki kadınları yazmalı mıydım? Yeni üst kat odam, birbirinden hoşlanmayan bir sürü kadınla doluydu. Ben ilk gelindim, ama Tongkou'ya yerleşmemin üstünden çok geçmeden, evin ikinci oğlunun da karısı bizimle yaşamak üzere geldi. Hemen gebe kaldı. Onsekiz yaşında var yoktu ve habire ailesini özleyip ağlıyordu. Bir kız çocuk doğurdu; bu kaynanamın keyfini kaçırdı ve işleri daha da beter bir hale getirdi. İkinci Elti'ye dostça davranmaya çalıştım, ama o bir köşeye siniyor, kâğıdını, mürekkebini, fırçasını alıp annesine ve hâlâ kendi köyünde olan yeminli kızkardeşlerine durmadan mektup yazıyordu. İkinci Elti'

nin Lu Hanım'ı etkilemek için nasıl uygunsuz yollara başvurduğunu, her dakika yaltaklandığını, kulağına dalkavukça sözler fısıldadığını ve durumunu sağlamlaştırmak için yaptığı tüm manevraları; öte yandan, Lu Bey'in üç cariyesinin kendi aralarında atışmalarını, küçük kıskançlıklarının sıkıntılı yüzlerinden yansıyıp midelerini ekşittiğini anlatabilirdim Kar Çiçeği'ne; ama bu duyguları kâğıda dökmeye cesaret edemedim.

Kar Çiçeği'ne kocamla ilgili bir şeyler yazabilir miydim? Herhalde yazabilirdim, ama ne söyleyeceğimi bilemiyordum. Onu çok az görüyordum; gördüğümde de, genellikle başka birisiyle konuşuyor ya da önemli işlerle uğraşıyor oluyordu. Gündüz saatlerinde, tarlaları kontrol etmek ve arazi üstündeki çalışmaları denetlemek için evden çıkıyordu; ben de üst kat odasında nakış işliyor ya da başka işler yapıyordum. Kahvaltıda, öğle yemeğinde ve akşam yemeğinde ona hizmet ediyor, Kar Çiçeği'nin ailemin evindeki masada davrandığı kadar sessiz ve ölçülü olmayı ihmal etmiyordum. Yemekler sırasında benimle konuşmuyordu. Bazen, oğlumuzu görmek ya da yatak işi yapmak için erkenden gelirdi odamıza. Bütün evli çiftler gibi olduğumuzu –hatta Kar Çiçeği'yle kocasının da aynı durumda olduğunu– düşünüyordum; bu yüzden, yazabileceğim ilginç bir şey yoktu o konuda.

Yaşamımdaki esas çatışma kendisiyle ilgiliyken, Kar Çiçeği'nin mutlu olup olmadığım sorusunu nasıl yanıtlayabilirdim?

"Kar Çiçeği'nden iyi şeyler öğrendiğini kabul ediyorum," dedi kaynanam bir gün beni *laotong*'uma yazarken yakalayıp, "ve bunun için minnettarız. Ama artık o köyümüzün bir üyesi değil; Lu Bey'in koruması altında da değil. Lu Bey, onun kaderini değiştiremez; değiştirmeye de çalışmamalı. Bildiğin gibi, eşlerin bağlı olduğu, savaşla ve diğer sınır anlaşmazlıklarıyla ilgili yasalarımız var. Kadın misafirler olarak, eşler, kan davaları, yağmalar veya savaşlardan zarar görmemeli, çünkü bizler, hem ko-

calarımızın köylerine, hem de kendi öz köylerimize ait olarak görülüyoruz. Görüyorsun Zambak, eşler olarak, her iki tarafın da korumasına ve bağlılığına sahibiz. Ama eğer Kar Çiçeği'nin köyünde sana bir şey olursa, bizim yapabileceğimiz herhangi bir şey, misillemeye ve hatta belki de uzun süreli bir savaşa neden olabilir."

Lu Hanım'ın bahanelerini dinledim, ama asıl nedenlerin çok daha soysuz olduğunu biliyordum. Kar Çiçeği'nin öz ailesi gözden düşmüştü; kendisi de pis bir adamla evlenmişti. Kayınlarım onunla ilişkim olmasını istemiyorlardı, o kadar.

"Kar Çiçeği'nin kaderi önceden belirlenmişti," diye devam etti kaynanam gerçeğe biraz daha yaklaşmayı göze alarak, "ve bu, seninkiyle hiçbir biçimde birleşmiyor. Artık gerçek bir ruh kardeşi olmayan birisiyle yaptığı sözleşmeyi sonlandırmaya karar veren bir gelin, Lu Bey'in ve benim hoşumuza gider. Eğer arkadaşlara gereksinimin varsa, seni tanıştırdığım Tongkou'daki yeni evli kadınları hatırlatırım sana."

"Onları anımsıyorum. Teşekkür ederim," diye bahtsız bir ifadeyle mırıldandım; ama içten içe dehşet dolu çığlıklar atıyordum. *Asla, asla, asla!*

"Senin evlilik sonrası bir yeminli kızkardeşlik grubuna katılmanı istiyorlar."

"Tekrar teşekkür ederim—"

"Bu çağrılarından onur duymalısın."

"Duyuyorum."

"Bütün söylediğim, Kar Çiçeği'ni düşüncelerinden atman gerektiği," dedi kaynanam ve bildik öğütlerinin bir benzeriyle, sözünü bitirdi. "O talihsiz kızın anılarının torunumu etkilemesini istemiyorum."

Cariyeler, parmaklarının arkasından kıs kıs güldüler. Acı çektiğimi görmekten hoşlanıyorlardı. Bu gibi anlarda, onların statüsü yükseliyor, benimkiyse düşüyordu. Ama diğerlerini keyiflendirip benim ödümü patlatan bu biteviye eleştiri dışında, kaynanam kendi annemden da-

ha iyi davranıyordu bana. Aynı Kar Çiçeği'nin söylemiş olduğu gibi, bütün kurallara uyuyordu. "Küçük bir kızken, babana itaat et; eş olduğunda, kocana itaat et; dul kaldığında, oğluna itaat et." Bunu yaşamım boyunca duymuştum, bu yüzden, beni yıldırmıyordu sözcükler. Ama kocasına hiddetlendiği bir gün, kaynanam bana başka bir düstur öğretti: *İtaat et, itaat et, itaat et; sonra da istediğini yap.* Şimdilik, kayınlarım Kar Çiçeği'ni görmemi engelleyebiliyorlardı ama asla onu sevmekten vazgeçiremezlerdi beni.

Kar Çiçeği,

Kocam bana iyi davranıyor.
Aile arazilerimizin hepsinin yerlerini bile bilmiyorum.
Ben de çok çalışıyorum.
Kaynanam, yaptığım her şeyi izliyor.
Evimdeki kadınlar çok iyi *nu şu* biliyorlar.
Kaynanam yeni karakterler öğretti bana.
Bir sonraki karşılaşmamızda sana gösteririm onları.
Nakış işliyorum, dokuma ve ayakkabı yapıyorum.
Yün eğirip yemek pişiriyorum.
Bir oğlum var.
Bir gün bir oğlum daha olması için Tanrıça'ya
dua ediyorum.
Sen de etmelisin.
Lütfen beni dinle.
Kocana itaat etmelisin.
Kaynananı dinlemelisin.
Senden, çok fazla üzülmemeni istiyorum.
Bunun yerine, birlikte nakış işleyip geceleri
fısıldaştığımız zamanları düşün.
Biz, bir çift çinördeğiyiz.
Biz, gökyüzünde uçan iki Anka kuşuyuz.

Zambak

Bir sonraki mektubunda, Kar Çiçeği, oğlunun oturmayı öğrendiği dışında, yeni ailesiyle ilgili hiçbir şeyden söz etmiyordu. Sonuna geldiğinde, yeniden, yaşamımla ilgili sorular sormuştu:

Bana yemeklerinizi ve neler konuştuğunuzu anlat.
Yemek yerken klasikleri söylüyorlar mı?
Kaynanan öyküleriyle erkekleri eğlendiriyor mu?
Hazımları kolaylaşsın diye onlara şarkı söylüyor mu?

Sorularına doğru yanıtlar vermeye çalıştım. Evimdeki erkekler, para konularını, hangi arazi parçasını kiraya verebileceklerini, bu toprağı kimin işleyeceğini, ne kadar kira isteyeceklerini, vergi giderlerini konuşurlardı. 'Daha yükseğe çıkmak', hatta, 'Dağın zirvesine ulaşmak' arzusundaydılar. Yeni Yıl'da, her aile böyle dileklerde bulunur, bütün istediklerinin bu olduğunu bilerek, gerçekleşmesi umuduyla özel yemekler pişirirdi. Ama kayınlarım, emellerini gerçekleştirmek için çok çalışıyorlardı. Bu da, benim anlamadığım, anlamak da istemediğim sıkıcı konuşmalara yol açıyordu. Zaten Tongkou'daki herkesten daha zengindiler. Daha fazla ne isteyebileceklerini hayal edemiyordum; yine de, gözlerini dağın zirvesinden alamıyorlardı.

Kar Çiçeği'nin şimdi, alışık olduğundan tamamen farklı olan yeni koşullarına –bütün eşlerin yapmak zorunda olduğu gibi– uyum sağlayarak, daha mutlu olduğunu umuyordum. Sonra, kasvetli bir akşamüstü, oğlumu emzirdim; Madam Wang'ın tahtırevanının kapıda durduğunu duydum. Yukarıya gelmesini bekledim; ama onun yerine, kaynanam girdi odaya ve onaylamayan bir ifadeyle yanımdaki masaya bir mektup bıraktı. Oğlum uyur uyumaz gaz lambasını yakına çekip mektubu açtım. Formatının değişik olduğunu hemen fark ettim. Endişeyle okumaya başladım.

Zambak,

Üst katta oturup ağlıyorum. Dışarıda kocamın bir domuzu öldürdüğünü duyuyorum. Kirlilik kurallarını giderek daha çok ihlal ediyor.

Yeni gelin geldiğinide, kaynanam, geçimimizi nasıl sağladığımızı görebilmem için beni evin dışına çıkartıp domuzun öldürülüşünü izletti. Kocam ve kayınbabam domuzu kapının eşiğine getirdiler; hayvan, kayınbabamın ve kocamın omuzlarındaki bir kazığa başaşağı bağlanınış olarak getirildi. Domuz ikisinin arasında durmadan bağırıyordu. Başına gelecekleri biliyordu. Bu çığlıkları artık defalarca duydum; hepsi olacakları bilir, yalvarmaları sık sık bütün köyde yankılanır. Kayınbabam, domuzu içinde su kaynayan büyük bir kazanın yakınında başaşağı tuttu. (Evimin dışındaki büyük kazanı anımsıyor musun? Hani altında kömür yakacak özel bir yeri vardı...) Kocam, domuzun boğazını kesti. Önce, kan sosu yapmak için kanı bir tarafta biriktirdi, sonra hayvanın bedenini kazanın içine tıktı. Domuz, derisi yumuşasın diye kaynatıldı. Kocam, derinin üstündeki kılları temizlememi istedi. Hiç durmadan ağladım; ama domuzun çığlıkları kadar yüksek perdeden değil. Onlara bir daha asla bunu izlemeyeceğimi ve bu pisliğin bir parçası olmayacağımı söyledim. Kaynanam, bu kadar zayıf olduğum için kınadı beni.

Her gün, biraz daha Eş Wang'a benziyorum. Teyzemin bize o öyküyü anlattığı günü anımsıyor musun? Vejetaryen oldum. Kayınlarım hiç aldırmıyor bu duruma; onlara daha fazla et kalıyor böylece.

Dünyada senden ve oğlumdan başka kimsem yok.

Keşke sana yalan söylemeseydim. Her zaman doğruyu söyleyeceğime söz vermiştim; ama korkunç yaşamımı bilmeni istemedim.

Kafesli pencerede oturup tarlaların ötesindeki

köyüme bakıyorum. Kendi pencerenden, bana doğru baktığını hayal ediyorum. Yüreğim, çayırları aşarak sana ulaşıyor. Oturuyor musun orada? Beni görüyor musun? Beni hissediyor musun?

Sen olmadan, kederliyim. Bana yazmanı ya da beni görmeye gelmeni şiddetle istiyorum.

Kar Çiçeği

Bu çok korkunçtu! Kafesli pencereden Jintian'a doğru baktım, Kar Çiçeği'ni en azından görebileceğimi umarak. Onun acı çektiğini ve rahatlatmak için kollarımı boynuna dolayamayacağımı bilmek beni kahrediyordu. Kaynanamın ve odadaki diğer kadınların gözleri önünde bir parça kâğıt aldım ve mürekkebi karıştırdım. Fırçayı elime almadan önce Kar Çiçeği'nin mektubunu yeniden okudum. İlk okuduğumda, sadece kederini görmüştüm. Şimdi, zevcelerin mektuplarında kullanmaları gereken geleneksel satır stilinin dışına çıktığını ve *nu şu*'yu, yaşamını daha içtenlikle ve doğrudan anlatmakta kullandığını fark ediyordum.

Bu dikkat çekici davranışıyla, gizli yazımızın gerçek amacını kavradım. *Nu şu*, kızların birbirlerine küçük notlar yazmaları ve hatta kocamızın ailelerine bizleri tanıtmak için yaratılmamıştı. Yazımız, seslerimizi duyurabilmemiz için vardı; bağlı ayaklarımızın bizi birbirimize ulaştırması, Kar Çiçeği'nin yazmış olduğu gibi, düşüncelerimizin tarlaları aşabilmesi için vardı. Evlerimizdeki erkekler, hiçbir zaman söyleyecek önemli bir şeylerimiz olduğunu düşünmezlerdi; duygularımız, ya da yaratıcı düşüncelerimiz olduğunu sanmazlardı. Kadınlar –kaynanalarımız ve diğerleri– daha da fazla ablukaya alırlardı bizi. Ama bu andan başlayarak, Kar Çiçeği'yle birlikte de olsak ayrı da, birbirimize yaşamımızın gerçeklerini yazmaya başlayacağımızı umuyordum. Pirinç-ve-Tuz Günleri'ndeki zevcelerin sık sık kullandığı belirlenmiş deyim-

leri bir kenara bırakıp gerçek düşüncelerimi ifade etmek istiyordum. Öz evimdeki üst kat odasında birbirimize sokulup konuştuğumuz gibi yazacaktık artık.

Kar Çiçeği'ni görmem ve her şeyin daha iyi olacağını söylemem gerekiyordu. Ama kaynanamın isteklerine karşı gelerek onu ziyaret edersem, en kötü suçlardan birini işlemiş olacaktım. Bununla karşılaştırılınca, orada burada saklanıp mektuplar yazmak veya okumak çok hafif kalıyordu; ama *laotong*'umu görmek istiyorsam, bunu yapmalıydım.

Kar Çiçeği,

Seni orada düşünüp ağlıyorum. Yaşamında bu kadar çirkinlik olmasını haketmeyecek kadar iyisin. Birbirimizi görmemiz gerek. Lütfen, Kuşları Kovalama Festivali için öz evime gel. Oğullarımızı da yanımıza alırız. Yeniden mutlu oluruz. Sen dertlerini unutursun. Biliyorsun, kuyunun yanında duran insanlar susamazlar. Bir kızkardeşin yanında olunca umutsuzluğa kapılmazsın. Yüreğimde, sonsuza kadar senin kızkardeşinim.

Zambak

Üst kattaki odada oturup düşündüm ve planlar yaptım; ama korkuyordum. En basit olanı –evime giderken yolda Kar Çiçeği'ni almak– en iyi yol gibi gözüküyordu; ama bu, yakalanmanın da en kolay yoluydu. Cariyeler pencereden bakıyor olabilirlerdi; tahtırevanımın Jintian'a gitmek üzere sağa saptığını görebilirlerdi. Daha da tehlikelisi, yollar kalabalık olabilirdi ve kaynanam da dahil birçok kadın festival için evlerine dönüyor olabilirlerdi. Bizi herhangi birisi görebilir, Lu ailesine yaranmak için ihbar edebilirdi. Yine de festival zamanı geldiğinde, cesaretimi, başarılı olabileceğimizi düşünecek kadar toplamıştım.

AY TAKVİMİNİN İKİNCİ AYININ İLK GÜNÜ, tarım zamanının başladığını gösterirdi; buna bağlı olarak da Kuşları Kovalama Festivali'ni. O sabah, evdeki kadınlar erkenden kalkıp içeride ağdalı pirinç topları yapmaya giriştiler, dışarıda da kuşlar, erkeklerin pirinç tohumu ekmeye başlamasını bekleştiler. Kaynanamın yanında çalışıyor, onunla birlikte topları sıkıştırıyor, pirinci, günlük gıdaların en değerlisini korumak için, yine pirinç kullanıyordum. Zamanı geldiğinde, Tongkou'nun evlenmemiş kadınları kuşların ziyafetini dışarıya taşıdılar ve onları çekmek için, sopalara geçirilmiş topları tarlalara yerleştirdiler; bu arada erkekler de, kuşların midelerini doldurmaya devam etmeleri için, zehirli tohumları tarlaların kenarlarına serptiler. Tam kuşlar ilk ölümcül lokmalarını gagalamaya başlarken, Tongkou'nun evli kadınları tahtırevanlarına ya da yük arabalarına bindiler veya büyük ayaklı kadınların sırtlarına tırmandılar ve kendi köylerinin yolunu tuttular. Yaşlı kadınlar, eğer o sırada köyden ayrılmazsak, kuşların, kocalarımızın ekmek üzere oldukları pirinç tohumlarını yiyeceğini ve bizim de onlara başka erkek çocuk veremeyeceğimizi söylerler.

Planlandığı gibi, taşıyıcılarım Jintian'da durdular. Birisi beni görebilir diye tahtırevanda bekledim. Kapı yaylanarak açıldı ve omzunda uyuyan oğluyla Kar Çiçeği, yanıma bindi. Onu Gupo Tapınağı'nda görmemin üstünden sekiz ay geçmişti. Yaptığı onca iş sonucunda, gebelikte edindiği tombulluğun tamamının gitmiş olacağını umuyordum, ama tuniğinin ve eteğinin altında hâlâ endamlı gözüküyordu. Memeleri benimkilerden büyüktü, ama oğlunun, benimkiyle karşılaştırıldığında daha cılız olduğunu görebiliyordum. Midesi de çıkıyordu, bu yüzden kollarına almak yerine omzuna yerleştirmişti oğlunu.

Onu görebilmem için, yavaşça oğlunu bana doğru çe-

virdi. Ben de oğlumu mememden çektim ve havaya kaldırdım ki bebekler yüz yüze olsun. Artık yedi-sekiz aylık olmuşlardı. Bütün bebeklerin güzel olduğu söylenir. Benimki öyleydi; ama onun oğlu, kalın siyah saçlarına rağmen, su kenarındaki sazlar kadar inceydi; hastalıklı görünen sarı bir teni vardı; yüz hatları büzülmüş, asık suratlı bir ifadeye bürünmüştü. Ama tabii ki ona iltifat ettim; Kar Çiçeği de benim oğlumu övdü.

Bedenlerimiz taşıyıcıların yürüyüşlerine uyarak yaylanıp, hoplayıp sendelerken, yeni çalışmalarımızdan söz ettik. Kar Çiçeği, bir şiir dizesi içeren bir kumaş dokuyordu – çok zor ve yorucu bir işe kalkışmıştı. Ben, kuşları salamuraya yatırmayı öğreniyordum – göreceli olarak daha kolay bir işti, ama bozulmayı önlemek için doğru yapılması gerekiyordu. Ancak, bunlar basit hoşluklardı; bizimse konuşacağımız ciddi konularımız vardı. Ona işlerin nasıl gittiğini sorduğumda, bir an bile duraksamadı.

"Sabahları uyandığımda, oğlum için hissettiklerim dışında hiç neşe yok hayatımda," diye itiraf etti gözlerini benimkilere kenetleyip. "Çamaşır yıkarken ya da ateş için odun getirirken şarkı söylemeyi seviyorum; ama kocam sesimi duyarsa kızıyor bana. Hoşnutsuz olduğunda, işlerimi yapmak dışında kapının eşiğinden dışarıya adımını atmama izin vermiyor. Keyfi yerindeyse, akşamları çıkıp domuzları öldürdüğü verandada oturmama izin veriyor. Ama oradayken sadece ölen hayvanları düşünebiliyorum. Geceleri uykuya dalarken, yeniden uyanacağımı, ama günün ağarmayacağını, beni sadece karanlığın beklediğini biliyorum."

Endişelerini gidermeye çalıştım. "Böyle söylüyorsun çünkü yeni anne oldun ve kıştan çıktık." Kendi yalnızlığımı onunkiyle karşılaştırmaya hakkım yoktu, ama ben bile bunlar yüzünden, evimi özlediğimde ya da kısalan günlerin soğuk gölgeleri yüreğimi sıkıştırdığında, kederlere bürünüyordum. "Bahar geliyor," dedim, hem ona, hem de kendime. "Günler uzadıkça daha mutlu olacağız."

"Benim günlerim kısayken daha iyi," diye yanıtladı duygusuz bir sesle. "Sadece kocamla yatağa girdiğimizde yakınmalar sona eriyor. Kayınbabamın, çayı yeterince demli olmadığı için homurdanmalarını, kaynanamın yufka yürekli olduğum için beni cezalandırmasını, görümcelerimin temiz kıyafet taleplerini, kocamın köyde daha az utanca sebep olmamı buyurmasını ya da oğlumun bitmek tükenmek bilmeyen isteklerini, yatak odasında duymuyorum."

Ruh kardeşimin durumunun bu kadar kötü olması, beni dehşete düşürmüştü. Çok mutsuzdu; sadece birkaç gün önce birbirimize karşı daha açık olacağımız konusunda kendime söz vermiş olduğum halde, ona ne diyeceğimi bilemiyordum. Şaşkınlık içinde ve beceriksizce, geleneklerin beni bağlamasına izin verdim.

"Ben kocama ve kaynanama uyum sağlamaya çalıştım; bu yaşamı daha kolaylaştırdı," diye önerdim. "Sen de öyle yapmalısın. Şimdi acı çekiyorsun, ama bir gün kaynanan ölecek ve sen evin hanımı olacaksın. Erkek evlat doğuran bütün ilk gelinler sonunda zafere ulaşır."

Pişmanlıkla gülümsedi; ben de oğluyla ilgili yakınmalarını düşündüm. Bunu gerçekten anlayamıyordum. Bir erkek evlat, bir kadının hayatıydı; onun bütün isteklerini yerine getirmek, kadının görevi ve tatminiydi.

"Yakında oğlun yürümeye başlayacak," dedim. "Her yere peşinden koşturacaksın. Bu seni çok mutlu edecek."

Kollarıyla bebeğini sardı. "Yeniden gebe kaldım bile."

Hararetle kutladım onu; bir yandan aklım karmakarışık olmuştu. Bu, şişkin memelerini ve dışarıya çıkan karnını açıklıyordu. Epey de ilerlemiş olmalıydı gebeliği. Ama nasıl bu kadar çabuk gebe kalabilmişti? O ve kocası, yüz gün sona ermeden yatak işi mi yapmışlardı? Öyle olmalıydı.

"Bir oğlun daha olmasını diliyorum," demeyi becerebildim ancak.

"Umarım," diye içini çekti. "Çünkü kocam, bir kızının olmasındansa, bir köpeğinin olmasının daha iyi olduğunu söylüyor."

Bu sözlerin doğruluğunu hepimiz biliyorduk; ama kim böyle bir şeyi gebe eşine söyleyebilirdi?

Tahtırevanın yere bırakıldığını hissedip erkekkardeşlerimin neşe içinde karşılamaya çıktıklarını duyunca, uygun bir cevap bulmaya çalışmaktan kurtuldum. Eve dönmüştüm.

Ev halkı nasıl da değişmişti? Büyük Erkekkardeş'le karısının şimdi iki çocukları vardı; karısı Kuşları Kovalama Festivali için öz evine gitmişti, ama biz görebilelim diye çocukları bırakmıştı. Küçük erkekkardeşim henüz evlenmemişti, ama düğün hazırlıkları başlamıştı; artık resmen bir erkek olmuştu. Büyük Kızkardeş iki kızı ve bir oğluyla geldi. Gözlerimizin önünde yaşlanıyordu, yine de ben onu hâlâ Saç Tokalama Günleri'ndeki kız olarak düşünüyordum. Anne, her ne kadar denediyse de, eskisi kadar kolay eleştiremedi beni. Baba, gururluydu; ne var ki sadece birkaç gün için bile olsa, doyurulması gereken bunca insanın yükünü üstünde hissettiğini, ben bile görebiliyordum. Çatımızın altında, altı ayla altı yaş arasında toplam yedi çocuk vardı. Ev, oradan oraya koşan minik adım sesleriyle, ilgi görmek için yakarışlarla ve onları sessizleştirmek için söylenen şarkılarla inliyordu. Yenge ortalıkta bu kadar çocuk olmasından mutluydu; bir ev dolusu çocuk, onun en büyük düşü olmuştu. Yine de, arada bir gözleri yaşlanıveriyordu. Eğer dünya biraz daha adil olsaydı, Güzel Ay da çocuklarıyla birlikte orada olabilirdi.

Üç gün boyunca gevezelik ettik, güldük, yedik ve uyuduk – hiçbirimiz tartışma çıkartmadık, birbirimizi çekiştirmedik, kınamadık, suçlamadık. Kar Çiçeği ve benim için en güzel zamanlar, geceleri üst kat odasında geçti. Yatakta oğullarımızı aramıza yatırdık. İkisini yan yana görünce aralarındaki farklılıklar iyice ortaya çıktı.

Benim oğlum şişmandı; başının üstünde, aynı babasınınki gibi dimdik duran bir tutam siyah saçı vardı. Süt emmeye bayılıyordu ve iyice doyana kadar mememde lıkırdıyor, sadece bana bakıp gülümsemek için ara veriyordu. Kar Çiçeği'nin oğlu annesinin sütünü emerken zorlanıyordu; gazını çıkartırken de omzuna kusuyordu. Başka mızmızlıkları da vardı – akşamüzeri geç saatlerde ağlıyor, yüzü kızgınlıktan moranıyordu; poposu da kıpkırmızı, isilik içindeydi. Ama dördümüz birden yorganın altına girdiğimizde, iki bebek de sessizleşiyor, fısıldaşmalarımızı dinliyorlardı.

Herkesin uyuduğundan emin olduktan sonra, "Yatak işini seviyor musun?" diye sordu Kar Çiçeği.

Yıllar boyunca, yaşlı kadınların anlattığı açık saçık fıkraları veya Yenge'nin Amca'yla yatakta nasıl eğlendiklerinden düşüncesizce söz ettiğini duymuştuk. Bunların hepsi aklımızı karıştırmıştı, ama artık ortada hiç de akıl karıştıracak bir durum olmadığım anlıyordum.

"Kocamla ben, bir çift çinördeği gibiyiz," diye atıldı Kar Çiçeği ben sorusunu hemen yanıtlamayınca. "Birlikte uçmaktan, ikimiz de mutlu oluyoruz."

Söyledikleri beni şaşkına çevirmişti. Yine mi yalan söylüyordu, yıllarca yapmış olduğu gibi? Benim allak bullak sessizliğimi bölerek, yeniden konuştu.

"Ama her ne kadar ikimiz de bu işten hoşlansak da," diye devam etti, "kocamın doğumdan sonraki yatak işiyle ilgili kurallara uymamasından rahatsızım. Sadece yirmi gün bekledi." Yeniden duraksadı, sonra itiraf etti: "Onu suçlamıyorum. Kabul ettim; olmasını istedim."

Yatak işi yapmaya bu kadar istekli olduğunu duyunca ağzım açık kaldığı halde, rahatlamıştım. Bana doğruyu söylüyor olmalıydı; çünkü kimse daha kötü bir gerçeği örtbas etmek için yalan söylemezdi. Pis bir iş yapmaktan daha utanç verici ne olabilirdi?

"Bu kötü bir şey," diye fısıldadım. "Kurallara uymalısın."

"Uymazsam ne olur? Ben de kocam kadar kirlenmiş mi olurum?"

Bu zaten benim de aklıma takılmıştı, ama "Hastalanmanı ya da ölmeni istemiyorum," dedim.

Karanlığın içinde güldü. "Kimse yatak işinden hasta olmaz. O iş insana sadece zevk verir. Bütün gün kaynanam için ağır iş yapıyorum. Gecenin zevklerini haketmiyor muyum? Ve bir oğlum daha olursa, daha da mutlu olurum."

Son bölümünün doğru olduğunu biliyordum. Aramızda uyuyanı hem zor, hem de zayıf bir çocuktu. Kar Çiçeği'nin bir erkek çocuğa daha ihtiyacı vardı... ne olur, ne olmaz.

Üç günümüz çabucak bitti. Yüreğim hafiflemişti. Tahtırevanım Kar Çiçeği'ni evinin önünde bıraktı; sonra eve gittim. Hiç kimse yolumu değiştirdiğimi fark etmedi, ve taşıyıcılarıma ödediğim para, onların sessizliğini garantiledi. Başarımdan cesaret alarak Kar Çiçeği'ni daha sık görebileceğimi biliyordum. Yıl boyunca bir sürü festival, evli kadınların öz evlerine gitmesine neden oluyordu; ayrıca, Gupo Tapınağı'na yaptığımız yıllık ziyaretlerimiz de vardı. Evli hanımlar olabilirdik, ama kaynanam ne derse desin, hâlâ ruh kardeşiydik.

BİR SONRAKİ YIL BOYUNCA Kar Çiçeği'yle birbirimize yazmayı sürdürdük; sözcüklerimiz uçarak, sert bir esintide süzülen iki kuş gibi özgürce tarlaları aşıp durdu. Kar Çiçeği'nin yakınmaları azaldı; benimkiler de. Genç annelerdik, yaşamlarımız, oğullarımızın günlük serüvenleriyle ışıldıyordu – ilk dişler, ilk sözcükler, ilk adımlar... Bana göre, ikimiz de yeni evlerimizin ritmine alıştığımız, kaynanalarımızı nasıl mutlu edeceğimizi öğrendiğimiz ve eş olmanın getirdiği görevlere uyum sağladığımız için memnunduk. Kar Çiçeği'ne kocamla ve mahrem anlarımızla ilgili şeyleri yazmaya giderek daha çok alışı-

yordum. Artık eski talimatı iyice anlamıştım: "Yatağa çıkınca, bir koca gibi davran; yataktan inince, bir beyefendi gibi davran." Ben kocamın yataktan inmiş halini yeğliyordum. Gündüzleri, Dokuz Düşünce'ye uyuyordu. Mantıklıydı, dikkatle dinler, dostça davranırdı. Alçakgönüllü, sadık, saygılı ve dürüsttü. Kuşkuya düştüğünde, babasına sorular sorar ve çok ender olarak kızdığında da, bunu göstermemeye çok dikkat ederdi. Bu yüzden, geceleri yatağa çıktığında, onun keyif almasından mutlu olurdum, ama benimle işi bittiğinde rahatlardım. Saç Tokalama Günleri'mde yengemin neden söz etmiş olduğunu anlamıyordum ve gerçekten Kar Çiçeği'nin yatak işinden zevk almasım bir türlü kavrayamıyordum. Ama ne kadar cahil olursam olayım, bir şeyi biliyordum: Ağır bir bedel ödemeden, kirlilik kurallarını ihlal edemezdiniz.

Zambak,

Kızım ölü doğdu. Kök salmadan çekip gitti; bu yüzden, yaşamın kederleriyle ilgili hiçbir şey görmedi. Ayaklarını ellerimde tuttum; ayak bağlamanın ıstırabını hiç bilmeyeceklerdi. Gözlerine dokundum; öz evini terk etmenin, annesini son kez görmenin, ölü bir çocuğa güle güle demenin hüznünü hiç görmeyeceklerdi. Parmaklarımı yüreğinin üstüne koydum; hiçbir zaman acı, hüzün, yalnızlık ya da utancı bilmeyecekti. Onu öbürdünyada düşünüyorum. Annem onunla birlikte mi? İkisinin de yazgısını bilmiyorum.

Evde herkes beni suçluyor. Kaynanam, "Erkek çocuk taşıyamayacaksan neden seni gelin aldık ki?" diyor. Kocam, "Gençsin. Başka çocukların da olur. Bir dahaki sefere bana bir erkek evlat doğurursun," diyor.

Kederimi hiçbir biçimde gösteremiyorum. Beni dinleyebilecek kimsem yok. Keşke yukarıya gelen ayak seslerini duyabilsem.

Kendimi bir kuş olarak hayal ediyorum. Bulutların içinde süzülürdüm; aşağıda dünya, çok çok uzakta kalırdı.

.Doğmamış çocuğumu korumak için boynuma astığım yeşimtaşı, bana ağır geliyor. Ölü bebek kızımı düşünmeden duramıyorum.

Kar Çiçeği

Düşükler, ilçemizde sık rastlanan olaylardır; ve kadınlar düşük yaptıklarında, bunu umursamamaları beklenir; özellikle de bebek kızsa. Ölü doğumlar, ancak bebek erkekse felaket olarak görülür. Eğer ölü doğan çocuk kızsa, ebeveynler genellikle şükrederler. Hiç kimsenin doyurulacak değersiz bir mideye daha ihtiyacı yoktur. Bana gelince; her ne kadar gebeyken bebeğime bir şey olacak diye aklım başımdan gittiyse de, eğer kız olsaydı ve bu dünyanın havasını solumadan ölseydi ne hissederdim, gerçekten bilmiyorum. Söylemeye çalıştığım, Kar Çiçeği'nin böyle hissetmesi beni hayrete düşürmüştü.

Bana doğruyu söylemesi için yalvarmıştım; ne var ki şimdi söylüyordu ve ben ona nasıl bir yanıt vereceğimi bilmiyordum. Onu anladığımı söylemeyi, onu rahatlatmayı, avutmayı istiyordum, ama onun için korkuyordum ve ne yazacağımı bilemiyordum. Kar Çiçeği'nin başına gelen her şey, çocukluğunun gerçek yüzü, korkunç evliliği ve şimdi de bu, benim anlayabileceğimin ötesindeydi. Yirmibir yaşıma yeni girmiştim. Gerçekten çok kötü bir durumda hiç kalmamıştım ve iyi bir yaşamım vardı; ve bu ikisi, kendimi onun yerine koymamı çok zorlaştırıyordu.

Sevdiğim kadına yazacak doğru sözcükleri bulmaya çalıştım ve büyük bir utançla, aynı o gün tahtırevanda yaptığım gibi, yaşamım boyunca etkisinde kaldığım geleneklerin yüreğimin etrafını sarmasına izin verdim. Fırçayı elime aldığımda, evli bir kadına yakışan resmî satırların güvenliğine sığındım; bunun Kar Çiçeği'ne, biz ka-

dınların yegâne gerçek korunmasının, büyük elem anlarında bile gösterdiğimiz uysal yüzlerimiz olduğunu hatırlatmasını umuyordum. Yeniden gebe kalmaya çalışmalıydı, hem de hemen, çünkü bütün kadınların görevi erkek evlatlar doğurmaya çalışmayı sürdürmekti.

Kar Çiçeği,

Üst kattaki odada oturup derin derin düşünüyorum.
Seni teselli etmek için yazıyorum.
Lütfen beni dinle.
Canım, yüreğini sustur.
Yanında olduğumu düşün – ellerim ellerinin
üstünde.
Yanında ağladığımı düşün.
Gözyaşlarımız sonsuza kadar dört ırmak gibi
akacak.
Bunu bil.
Kederin büyük ama yalnız değilsin.
Yas tutma.
Bu önceden yazılmış, tıpkı zenginliğin ya da
fakirliğin önceden yazıldığı gibi.
Pek çok bebek ölüyor.
Bu bir annenin yürek kırıklığı.
Bunlar bizim kontrolümüzde değil.
Bütün yapabileceğimiz, yeniden denemek.
Bir dahaki sefere, bir erkek evlat...

Zambak

İki yıl geçti, bu arada oğullarınız yürümeyi ve konuşmayı öğrendiler. Önce Kar Çiçeği'nin oğlu yaptı bunları; öyle de olmalıydı. Altı hafta daha büyüktü o, ama bacakları benim oğlumunkiler gibi dayanıklı sütunlar değillerdi. Hep zayıftı ve kişiliğinin de zayıf olduğu duygusunu veriyordu. Akıllı olmadığını söylemek istemiyorum. Çok zekiydi; ama oğlum kadar değil. Oğlum üç ya-

şına geldiğinde, yazı fırçasını eline almayı istemişti bile. Oğlum harikuladeydi; üst kat odasının sevgilisiydi. Cariyeler bile onu iltifatlara boğuyorlar, tıpkı yeni bir ipekli kumaş için kapışırlarken olduğu gibi, onun için çekişiyorlardı.

İlk oğlumun doğumundan üç yıl sonra, ikincisi dünyaya geldi. Kar Çiçeği, benim kadar talihli olamadı bu konuda. Kocasıyla yatak işi yapmaktan hoşlanıyor olabilirdi, ama yine ölü doğan ikinci bir kızdan başka bir ürünü olamadı bunun. Bu kayıptan sonra, bir erkek çocuğa gebe kalmasına ve kocasının belinden aşağısının güçlenip etkinliğinin artmasına yardımcı olacak bitkiler versin diye yerel bir şifacıya gitmesini önderdim. Kar Çiçeği, tavsiyem sayesinde kocasıyla ikisinin pek çok bakımdan tatmin olduklarını söyledi bana.

Neşe ve Hüzün

BÜYÜK OĞLUM BEŞ YAŞINA GELDİĞİNDE, kocam, çocuğumuzun resmî eğitimini başlatmak amacıyla, gezici bir öğretmen getirtmekten söz eder oldu. Kayınlarımızın evinde yaşadığımız ve kendimize ait hiçbir gelirimiz olmadığından, masrafları karşılamalarını onlardan istemek zorundaydık. Kocamın isteklerinden utanç duymalıydım; ama duymadım ve bundan da hiç pişman olmadım. Kayınlarıma gelince; öğretmenin evimize yerleşip oğlumun üst kat odasından ayrıldığı günkü kadar mutlu olmadılar hiç. Gidişini izlerken ağladım, yine de yaşamımda en gururlandığım anlardan biriydi bu. Gizliden gizliye, birgün belki de imparatorluk sınavlarına girebileceği umudunu barındırıyordum içimde. Sadece bir kadındım, ama ben bile, bu sınavların, en kötü çevrelerden gelen çok yoksul bilginler için dahi, daha yüksek düzeyde bir yaşama atlama tahtası görevi yaptığını biliyordum. Yine de, oğlumun üst kat odasındaki eksikliği, içimde ikinci oğlumun eğlendirici maskaralıklarının, cariyelerin yakınmalarının, eltilerimin çekişmelerinin ve hatta Kar Çiçeği'ne yaptığım düzenli ziyaretlerin bile dolduramadığı kasvetli bir boşluk oluşturdu. Allahtan, Yeni Yıl'da, ay takviminin ilk ayı geldiğinde, yeniden gebe olduğumu fark ettim.

Bu arada üst kat odası epey kalabalıklaşmıştı. Üçüncü elti eve yerleşmiş ve bir kız çocuk doğurmuştu. Onu,

yakınmaları herkesi rahatsız eden dördüncü elti izlemişti. Onun da bir kızı oldu. Sonradan doğum sırasında iki erkek çocuk kaybeden Dördüncü Elti'ye kaynanam özellikle acımasız davranıyordu. Bu yüzden, gebe olduğum haberini evdeki diğer kadınların gıptayla karşıladıklarını söylemek yanlış olmaz. Üst kat odasında, hiçbir şey eşlerin aylık kanamalarından daha fazla ilgi toplamıyordu; bu konuyu herkes biliyor, herkes konuşuyordu. Lu Hanım her zaman olaya dikkat çekiyor ve söz konusu genç kadın herkesin duyabilmesi için yüksek sesle lanetliyordu. Kocasının cariyelerinden bütün kalbiyle nefret ettiği halde, "Bir erkek evlat taşıyamayan bir eş, kolaylıkla değiştirilebilir," diyordu. Şimdi kadınlar odasına göz gezdirdiğimde, kıskançlığı ve gizliden gizliye içerlemeyi görüyordum; ama diğer kadınlar, bedenimden bir erkek çocuk daha çıkıp çıkmayacağını görmek için beklemekten başka ne yapabilirlerdi? Bense yüreğimde bir değişim yaşıyordum. Bir kız evlat istiyordum, ama en pratik nedenle. İkinci oğlum, erkeklerin dünyasına katılmak için yakında ayrılacaktı benden, oysa kızlar evlenene kadar annelerinin yanlarında kalıyorlardı. Bu gizli tutkum, Kar Çiçeği'nin de gebe olduğunu öğrendiğimde iyice alevlendi; onun da bir kızı olmasını ne kadar istediğimi anlatamam size.

Kar Çiçeği'yle özlemlerimizi ve beklentilerimizi paylaşmak için ilk ve en iyi fırsat, altıncı ayın altıncı günündeki Yiyecekleri Tatma Festivali'yle çıktı karşımıza. Lu ailesiyle beş yıl bir arada yaşadıktan sonra, kaynanamın Kar Çiçeği'ne karşı tutumunu değiştirmemiş olduğunu biliyordum. Birbirimizi festivaller sırasında gördüğümüzü bildiğinden kuşkulanıyordum, ama bu ilişkiyi açığa çıkartmadığım ve evdeki görevlerimi aksatmadığım sürece, konuyu kurcalamıyordu kaynanam.

Her zaman olduğu gibi, öz evimin üst kat odasında Kar Çiçeği'yle birlikte olmaktan mutluyduk; ama yatağımızda veya yakınımızdaki bebek karyolalarında çocuk-

larımız varken eski yakınlığımızı gösteremiyorduk birbirimize. Yine de fısıldaşıp durduk. Bana eşlik edecek bir kızım olmasım ne kadar istediğimi itiraf ettim ona. Kar Çiçeği eliyle karnını okşayarak, kızların, babalarının soylarını sürdürmekten aciz, değersiz dallardan başka bir şey olmadıklarını anımsattı bana alçak sesle.

"Bizim için değersiz olmayacaklar," dedim. "Onlar için şimdiden, daha doğmadan – bir *laotong* anlaşması yapamaz mıyız?"

"Zambak, biz *gerçekten* değersiziz." Kar Çiçeği doğrulup oturdu. Ay ışığında yüzünü görebiliyordum. "Bunu biliyorsun, değil mi?"

"Kadınlar, oğullarının anneleridir," diye düzelttim onu. Bu, benim kocamın evindeki yerimi sağlama almıştı. Elbette ki, Kar Çiçeği'nin oğlu da onun yerini sağlamlaştırmıştı.

"Biliyorum, erkek evlatların anneleri... ama—"

"İşte kızlarımız da bizim yoldaşlarımız olacaklar."

"Ben iki tane yitirdim bile—"

"Kar Çiçeği, kızlarımızın ruh kardeşi olmalarını istemiyor musun?" İstemeyebileceği düşüncesiyle beynim zonklamaya başladı.

Üzgün bir gülümsemeyle yüzüme baktı. "Elbette, *eğer* kızlarımız olursa tabii. Biz öbürdünyaya gittikten sonra bile sevgimizi birbirlerine yansıtmayı sürdürürler."

"İyi, anlaştık öyleyse. Şimdi yanıma yat; çatılmış kaşlarını düzelt. Bu mutlu bir an; birlikte mutlu olalım."

Bir sonraki baharda, kucağımızda yeni doğmuş kızlarımızla döndük Puwei'ye. Doğum günleri çakışmıyordu; doğdukları ay da çakışmıyordu. Kundaklarını açtık ve ayaklarım taban tabana yapıştırdık. Bebek halleriyle bile ayak boyları birbirine uymuyordu. Kızım Yeşim'e bir annenin taraflılığıyla bakıyor olabilirdim, ama ben bile Kar Çiçeği'nin kızı Bahar Mehtabı'nın benimkinden daha güzel olduğunu görebiliyordum. Yeşim'in teni, Lu ai-

lesine göre fazla koyuydu, oysa Bahar Mehtabı'nın rengi beyaz bir şeftalinin içi gibiydi. Yeşim'in, adını aldığı Yeşim Taşı kadar güçlü olmasını, Bahar Mehtabı'nın da, Kar Çiçeği'nin kızının adında onurlandırdığı kuzinimden daha sağlam olmasını diledim. Sekiz karakterin hiçbiri uymuyordu birbirine, ama umurumuzda değildi. Bu kızlar ruh kardeşi olacaklardı.

Yelpazemizi açıp birlikte geçen yaşamlarımıza baktık; ne çok mutluluk kaydetmiştik üstüne. Eşleşmemiz; evliliklerimiz; oğullarımızın doğumları; kızlarımızın doğumları; gelecekteki eşleşmeleri. "Bir gün iki kız karşılaşacaklar ve *laotong* olacaklar," diye yazmıştım. "İki çinördeği gibi olacaklar. Bir başka çift –yürekleri mutlulukla dolu– birlikte köprünün üstünde oturup onların süzülüşünü izleyecek." Tepedeki çelengin üstüne, aya doğru uçan minik iki çift kanat çizdi Kar Çiçeği; yan yana yuva yapmış başka iki kuş, yukarıya doğru bakıyordu.

İşimiz bittiğinde, birlikte oturup kızlarımızın beşiklerini salladık. Mutluluktan uçuyordum; ama bir yandan da, kızların eşleşmesiyle ilgili kuralları gözardı ederek bir tabuyu yıktığımızı düşünmekten kendimi alamıyordum.

İKİ YIL SONRA KAR ÇİÇEĞİ bana bir mektup göndererek, nihayet ikinci oğlunu doğurduğunu haber verdi. Coşku içindeydi; ben de, kocasının evindeki statüsünün yükseleceğine inandığım için çok sevinçliydim. Ama, neşelenecek zamanımız yoktu; çünkü üç gün sonra, ülkemiz kötü haberle sarsıldı. İmparator Daoguang, öbürdünyaya göç etmişti. Tüm ülke yasa bürünmüştü; yerine geçen oğlu Xianfeng bile...

Kar Çiçeği'nin ailesinin yaşadığı acı deneyimden öğrenmiştim; bir imparator öldüğünde, maiyeti de gözden düşerdi; bu yüzden her geçiş döneminde sadece sarayda değil, tüm ülkede düzensizlik ve uyumsuzluk yaşanırdı.

Akşam yemeğinde, kayınbabam, kocam ve erkekkardeşleri Tongkou'nun dışında olanları tartışırlarken, sadece gözardı edemeyeceklerimi kaptım konuşulanlardan. Bir-yerlerde ayaklanmalar sorun yaratıyordu ve toprak sahipleri, kiracıları olan çiftçilere daha yüksek kiralar ödemeleri için baskı yapıyorlardı. Sıkıntı çekecek olan insanlar için –öz ailem gibi olanlar için– üzüntü duydum, ama aslında tüm bunlar Lu evinin huzuruna hiç ilişemeyecek gibi gözüküyordu.

Sonra, Lu Amca mevkiini kaybedip Tongkou'ya döndü. Tahtırevanından dışarıya adımını attığında, hepimiz yerlere eğilip önünde secde ettik. Bize ayağa kalkmamızı söylediğinde, ipek giysiler içinde yaşlı bir adam gördüm karşımda. Yüzünde iki tane ben vardı. Bütün insanlar benlerinin üstündeki kıllara değer verir, ama Lu Amca'nınkiler görkemliydi. Her bir benden fışkıran en az onar tane kıl vardı; kalın, beyaz ve rahat rahat üç santimetre uzunluğundaydılar. Onu tanıdıkça, bu kıllarla oynamaktan hoşlandığını gördüm; onları hafifçe çekiyor, daha da uzamalarını sağlamaya çalışıyordu.

Zeki gözleri bütün yüzleri birer birer tarayıp ilk oğlumun üstünde durdu. Oğlum şimdi sekiz yaşında olmuştu. Lu Amca, önce erkekkardeşini selamlaması gerekirken, damarlı elini uzatıp oğlumun omzuna koydu. Aldığı eğitimi titreşimlerinde yansıtan, ancak yıllarını başkentte geçirdiği için buruklaşmış sesiyle "Bin tane kitap oku," dedi, "böylece sözcüklerin bir ırmak gibi akar. Şimdi küçüğüm, bana evin yolunu göster." Bu sözden sonra, ailenin en saygın üyesi oğlumun elini tuttu ve birlikte köyün kapısından geçtiler.

İKİ YIL DAHA GEÇTİ. Yakın zamanda üçüncü bir erkek çocuk doğurmuştum. Hepimiz her şeyi eski halinde tutmak için çok çalışıyorduk, ne var ki Lu Amca'nın gözden düşmesi ve kira artışları karşısındaki ayaklanmalar ara-

sında yaşamın hiç de aynı olmadığını herkes görüyordu. Kayınbabam içtiği tütünü azalttı; kocam tarlalarda daha fazla zaman geçirmeye başladı; bazen aletleri kapıp çiftçilerimize işlerinde yardım ediyordu. Öğretmen gitti; en büyük oğluma ders verme işini Lu Amca üstlendi. Ve üst kat odasında, eşler ve cariyeler arasındaki çekişme arttı; çünkü ipek kumaş ve nakış ipliği gibi alıştıkları hediyelerin miktarı azalmıştı.

O yıl öz evimde Kar Çiçeği'yle yeniden karşılaştığımızda, ailemle hemen hemen hiç zaman geçirmedim. Tabii yemeklerimizi birlikte yedik ve aynı ben küçük bir kızken yaptığımız gibi akşamları dışarıda oturduk, ama ziyaretimin nedeni Anne ve Baba değildi. Kar Çiçeği'ni görmek, onunla olmak istiyordum. Otuz yaşımıza basmıştık; yirmibir yıldır *laotong*'duk. O kadar uzun zaman geçtiğine inanmak zordu; bir zamanlar onunla benim, yüreklerimiz birlikte çarpacak kadar birbirimize yakın olduğumuza inanmak daha da zordu. Kar Çiçeği'ni, *laotong*'um olarak seviyordum, ama günlerimi çocuklar ve işler dolduruyordu. Artık üç erkek, bir de kız çocuk annesiydim; onun da iki oğlu, bir de kızı vardı. Hiçbir zaman bozulmayacağına, kocalarımızla olan ilişkilerimizden daha güçlü olduğuna inandığımız bir duygusal bağımız vardı, ama sevgimizdeki tutku azalmıştı. Buna aldırmıyorduk, çünkü yüreğin derinliğinde kurulan bütün ilişkiler, Pirinç-ve-Tuz Günleri'nin pratik gerçekleriyle baş etmek zorundaydı. Sessizce Oturma Günlerimize eriştiğimizde, yeniden eskisi gibi olacağımızı biliyorduk. Şimdilik, bütün yapabileceğimiz, günlük yaşamlarımızı olabildiğince fazla paylaşmaktı.

Kar Çiçeği'nin evinde, görümcelerinin sonuncusu da evlenip gitmişti; bir zamanlar onlar için yapması gereken işler de ortadan kalkmıştı. Kayınbabası da ölmüştü; kesmekte olduğu bir domuz son anda şiddetle dönünce bıçak elinden kayıp kolunu kemiğe kadar kesmişti; bütün domuzlar gibi, evinin eşiğinde kan kaybından öl-

müştü. Artık Kar Çiçeği'nin kocası evin efendisiydi, ama hem o, hem de o çatının altında yaşayan herkes, hâlâ annesinin kontrolü altındaydı. Kar Çiçeği'nin hiçbir şeyi ve hiç kimsesi olmadığını bilen kaynanası eleştirilerini artırdı; kocası da onu eskisi kadar korumuyordu. Yine de, Kar Çiçeği, artık bebeklikten çıkıp gürbüz bir çocuğa dönüşen ikinci oğluyla mutluluğu buldu. İlk oğlunun bırakın yirminci doğumgününü görmeyi, on yaşına kadar bile yaşayamayacağım düşünen herkes, ikinci oğlana bayılıyordu.

Kar Çiçeği'nin koşulları benimki kadar iyi olmasa da, o dikkatliydi ve konuşulanları benden çok daha iyi dinliyordu. Bunu beklemem gerekirdi; her zaman, dış dünyaya ilgisi benimkinden daha fazla olmuştu. Duymuş olduğum ayaklanmalara Taipingler dendiğini ve insanların uyumlu bir düzen istediklerini anlattı bana. Onlar da –Yao halkı gibi– hayaletlerin, tanrıların ve tanrıçaların, ürünler, sağlık ve erkek çocuk doğumları üzerinde etkileri olduğuna inanıyorlardı. Taipingler şarabı, afyonu, kumarı, dansı ve tütünü yasaklamışlardı. Arazilerin, toprağın yüzde doksanına sahip olan ve ürünün de yüzde yetmişine kadarını alan mal sahiplerinin elinden alınıp üstünde çalışanlar arasında eşit olarak paylaştırılması gerektiğini söylüyorlardı. Bizim bulunduğumuz bölgede, yüzbinlerce insan, Taipinglere katılmak için evlerini terk ederek köyleri ve kentleri ele geçirmeye başlamışlardı. Kar Çiçeği, Taipinglerin ünlü bir Tanrı'nın oğlu olan liderlerinden, onun Eşsiz Krallığı olarak adlandırdığı ne olduğunu anlamadığım bir şeyinden, yabancılara karşı nefretinden ve politik bozukluklarından söz etti bana. Kar Çiçeği'nin anlatmaya çalıştıklarını kavrayamıyordum. Benim için bir yabancı, başka bir ülkeden gelen birisiydi; üst kattaki odamın dört duvarı arasında yaşamıştım; ama Kar Çiçeği'nin, uzak diyarlara uçabilen, bakan, arayan ve merak eden bir beyni vardı.

Eve dönüp kocama Taipingleri sorduğumda, "Bir eş,

çocuklarıyla ve ailesini mutlu etmekle uğraşmalıdır," diye yanıtladı beni. "Eğer öz ailen seni böyle endişelerle dolduruyorsa, bir dahaki sefere oraya gitmene izin vermem."

Dış dünyayla ilgili başka tek sözcük etmedim.

YAĞMURUN EKSİKLİĞİ ve bunun ekinler üzerindeki etkisi, bir çiftçinin en aşağı düzeydeki dördüncü kızından saygın Lu Amca'ya kadar Tongkou'daki herkesi aç bıraktı; yine de, kilerimizin boşalmaya başladığını görene kadar endişelenmedim ben. Kısa sürede, dökülen çaylar ya da ocaktaki ateşin gereğinden fazla olması gibi konularda kaynanam bizi disipline aldı. Kayınbabam servis tabağından çok fazla et almaktan kaçınır oldu; bu değerli besin kaynağını önce torunlarının yemesini yeğliyordu. Sarayda yaşamaya alışık olan Lu Amca, beklenece ği kadar yakınmıyordu, ama koşullarının gerçekliğini fark ettikçe, oğlumdan beklentileri de artmıştı; bu küçük oğlanın, tüm ailenin yeniden daha iyi koşullara ulaşması için bir geçit oluşturacağını umuyordu.

Bu, kocamı harekete geçirdi. Gecenin loşluğunda, yatağımızda yatarken, düşüncelerini benimle paylaştı. "Lu Amca oğlumuzda bir ışık görüyor; derslerini o çalıştırmaya başladığında buna memnun olmuştum. Ama şimdi, ileriye bakıyorum ve eğitimini ilerletebilmesi için onu uzaklara göndermemiz gerekebileceğini düşünüyorum. Eğer karnımızı doyuracaksak, yakında tarlalarımızı satmamız gerekeceğini bütün ilçe biliyorken, bunu nasıl yapabiliriz?" Karanlıkta elimi tuttu kocam. "Zambak, bir fikrim var; babam bunun iyi bir fikir olduğunu düşünüyor, ama senin için ve oğullarımız için endişeleniyorum."

Söyleyeceklerini korkuyla bekledim.

"İnsanların yaşamak için belli şeylere gereksinimi var," diye devam etti. "Hava, güneş, su ve ateş için odun,

her zaman bol bol bulunmasa da parasız sağlanıyor. Ama tuz, bedava değil. Yaşayabilmek için herkesin tuza ihtiyacı var."

Ellerini ellerimde sıktım. Nereye varacaktı bu konuşma?

"Babama, biriktirdiğimiz son parayı almak istediğimi söyledim," dedi, "Guilin'e gidip bu parayla tuz almak ve getirip burada satmak istiyorum. Bana izin verdi."

Adlandırabileceğimden de fazla tehlikesi vardı bunun. Guilin, bir sonraki eyaletteydi. Oraya ulaşabilmek için kocamın isyancıların elindeki bölgeden geçmesi gerekiyordu. İsyancı olmayanlar da çaresiz çiftçilerdi; evlerini kaybetmişler, yolculuk yapmaya cesaret eden insanları soyan haydutlara dönüşmüşlerdi. Tuz işinin kendisi de riskliydi; her zaman kıtlığının çekilmesinin bir nedeni de buydu. Eyaletimizde tuzun kontrolünü ellerinde tutan adamların kendi orduları vardı, kocamsa tek başınaydı. Ne savaş ağalarıyla, ne de kurnaz tüccarlarla iş yapmışlığı vardı. Bütün bunlar da yeterli değilse, benim kadın beynim, kocamın Guilin'de bir sürü güzel kadınla karşılaşacağını düşünüyordu. Eğer bu tehlikeli işte başarılı olursa, bunlardan birini ya da daha fazlasını cariye olarak eve getirebilirdi. Ağzımdan ilk çıkan, kadınca zaafım oldu.

"Sakın vahşi çiçekleri yolma," diye yalvardım; ima, karşılaşabileceği kadınlar içindi.

"Bir eşin değerini, erdemleri belirler, yüzü değil," diye güven verdi bana. "Sen bana oğullar verdin. Bedenim uzun bir yol katedecek; ama gözlerim, görmemesi gereken şeylere bakmayacak." Durakladı, sonra ekledi: "Bana bağlı kal, kışkırtmalardan kaçın, annemin sözünü dinle ve oğullarımıza hizmet et."

"Eksiksiz yerine getireceğim," diye söz verdim. "Ama ben kendim için endişelenmiyorum."

Ona diğer kuşkularımı da anlatmaya çalıştım, ama beni "Birkaç kişi mutsuz diye yaşamaktan vaz mı geçe-

ceğiz?" diye yanıtladı. "Yollarımızı ve ırmaklarımızı kullanmayı sürdürmeliyiz; onlar, bütün Çin halkının malı."

Bir yıl kadar uzak kalabileceğini söyledi.

KOCAM GİTTİĞİ ANDA endişelenmeye başladım. Aylar geçtikçe, giderek daha çok merak ediyor, daha çok korkuyordum. Ona bir şey olursa, ben ne olacaktım? Bir dul olarak, çok az seçeneğim olacaktı. Çocuklarım bana bakamayacak kadar küçük olduklarından, kayınbabam beni başka bir adama satabilirdi. Bu şartlar altında çocuklarımı bir daha hiç göremeyebileceğimi bildiğimden, bir sürü dul kadının neden kendilerini öldürdüklerini anlayabiliyordum. Ama olasılıkları düşünüp gece gündüz ağlayarak hiçbir yere varamazdım. Kocamın güvenliğini düşünüp ıstırap çektiğim halde, üst kat odasında sakin görünüşümü korumaya çalıştım.

İlk oğlumu görüp biraz rahatlayabilmek arzusuyla, daha önce hiç yapmadığım bir şey yaptım; günde birkaç kez üst kat odasındaki kadınlara çay getirmeye gönüllü oldum ve aşağıya indiğimde, oğlumun Lu Amca'yla yaptığı dersleri duyabileceğim bir uzaklıkta sessizce oturdum.

"En önemli üç güç, Gökyüzü, Toprak ve İnsan," diye şakıdı oğlum. "Üç ışık kaynağı, Güneş, Ay ve Yıldızlar. Gökyüzünün sağladığı olanaklar, Toprağın sağladığı yararlara eşit değil; ama Toprağın yararları da insanlar arasındaki uyumla ortaya çıkan bereketle aynı değil."

"Sözcükleri herhangi bir çocuk ezberleyebilir; peki ama ne anlama geliyor bunlar?" Lu Amca, gerçeği net bir biçimde ortaya koyuyordu.

Oğlum yanlış bir cevap verebilir miydi sizce? Hayır. Nedenini söyleyeyim. Eğer bir soruyu doğru yanıtlamazsa ya da ezberinde bir hata yaparsa, Lu Amca bambu kamışıyla avcuna bir tane patlatıyordu. Ertesi gün de aynı yanlışı yaparsa, ceza iki katına çıkıyordu.

"Gökyüzü insana hava sağlar, ama Dünya'nın üretken toprağı olmadan, bunun hiçbir değeri yoktur," diye yanıtladı oğlum. "Ve zengin Toprak da, insanlar arasında uyum yoksa, değersizdir."

Gölgeler içindeki köşemden, gururla ışıldadım. Ama Lu Amca tek bir doğru cevapla dersi bitirmedi.

"Çok iyi. Şimdi imparatorluktan söz edelim. Eğer aileyi güçlendirir ve Ayinler Kitabı'nda yazılı olan kurallara uyarsan, evin içinde düzen sağlanır. Bu bir evden diğerine yayılır ve ulusun güvenliğini oluşturur; ta imparatora kadar... Ama bir ayaklanma, bir başkasını doğurur ve kısa sürede, düzensizlik ortaya çıkar. Küçüğüm, dikkat et. Ailemizin toprakları var. Ben yokken büyükbaban yönetti onları, ama insanlar artık sarayla bağlantım kalmadığını biliyorlar. Ayaklanmaları görüyor ve duyuyorlar. Çok ama çok dikkatli olmalıyız."

Ama bu kadar korktuğu terör, Taipingler biçiminde ulaşmadı bize. Ölüm melekleri üstümüze çökmeden önce son duyduğum haber, Kar Çiçeği'nin yeniden gebe olduğuydu. Ona bir mendil işleyip gelecek aylar için sağlık ve mutluluk diledim; sonra da, yaz aylarını gebe olarak geçirecek birisi için en yumuşak –ve serinletici– görüntü olduğunu düşünerek, uçuk mavi bir nehirde zıplayan gümüş renkli balıklardan oluşan bir süs yaptım üstüne.

O YIL, KORKUNÇ SICAKLAR zamansız bastırdı. Öz evlerimize dönmek için henüz çok erkendi, bu yüzden, biz kadınlar ve çocuklar, üst kat odasında bitkin bir halde bekledik, bekledik, bekledik... Sıcaklık yükselmeye devam edince, Tongkou'daki ve çevre köylerdeki erkekler, çocukları da alıp sığ sularda oynamak ve yüzmek için ırmağa, küçücük bir kızken ayaklarımı serinlettiğim yere gittiler; bu yüzden, kayınbabam ve kayınbiraderlerim çocukları bu şekilde eğlendirmeyi önerdiklerinde, keyiften havalara uçtum. Ama aynı ırmakta büyük ayaklı kızlar çamaşırlarını yıkıyorlar, köyün kuyuları böcek larvala-

rıyla dolu olduğundan, içilecek ve yemekte kullanılacak suyu da yine oradan sağlıyorlardı.

İlk tifo vakası, ilçenin en iyi köyünde, benim Tongkou'mda başgösterdi; çiftçi kiracılarımızdan birinin değerli ilk oğlunu ele geçirdi, sonra da yayılıp evde yaşayan herkesi öldürdü. Hastalık, ateşle başlıyor, bunu şiddetli bir başağrısı izliyor, arkasından mide bulantıları ortaya çıkıyordu. Bazen bunlardan sonra boğuk bir öksürük ya da gül rengi döküntüler görülüyordu. Ama ishal saldırıya geçtiğinde, acıları dindirecek ölüme artık sadece saatler kalmış oluyordu. Bir çocuğun hastalandığını duyar duymaz, bunu neyin izleyeceğini biliyorduk. Önce çocuk, arkasından erkek ve kızkardeşleri, sonra anne, sonra da baba ölüyordu. Bu, defalarca duyduğumuz bir kalıp haline gelmişti çünkü hiçbir anne hasta çocuğunu yalnız bırakamıyor, hiçbir koca da ölmekte olan karısının başından ayrılamıyordu. Kısa süre içinde, ilçedeki bütün köyler böyle vakalarla doldu.

Lu ailesi inzivaya çekilip kapılarını köy halkına kapattı. Hizmetkârlar ortadan kayboldu; belki kayınbabam gönderdi onları, belki de korkudan kaçıp gittiler; hangisi olduğunu hâlâ bilmiyorum. Evimizdeki kadınlar, bütün çocukları en güvenli yer olduğunu düşündükleri üst kattaki odamıza topladılar. Belirtiler, ilk önce Üçüncü Eltimin bebek oğlunda ortaya çıktı. Alnı kuruyup yanmaya başladı; yanakları kıpkırmızı oldu. Bunu görünce, çocuklarımı yatak odama götürdüm. En büyük oğlumu çağırttım; kocamın yokluğunda, büyük amcası ve diğer erkeklerle birlikte olma arzusuna boyun eğmeliydim, ama ona seçme şansı tanımadım.

"Bu odadan sadece ben çıkacağım dışarıya," dedim çocuklarıma. "Yokluğumda, Büyük Erkekkardeş sizlerden sorumlu olacak. Onun her dediğine uyacaksınız."

O korkunç dönem boyunca, her gün odadan biri sabah, biri akşam olmak üzere iki kez çıktım; hastalığın, ele geçirdiği insanlardan diğerlerine nasıl bulaştığım bil-

diğimden, odanın lazımlığını dışarıya götürüp gece dışkılarının biriktirildiği bölgedeki hiçbir şeyin ellerime, ayaklarıma, giysilerime ve oturağımıza değmemesine dikkat ederek, kendim boşalttım. Kuyudan acı su çekip kaynattım, sonra da mümkün olduğu kadar temiz ve berrak olması için süzdüm. Yiyeceklerden korkuyordum, ama bir şeyler yememiz gerekiyordu. Ne yapacağımı bilemiyordum. Sebzeleri bahçeden topladığımız gibi çiğ mi yemeliydik? Ama tarlalarımızda kullandığımız gece dışkısını ve birçok bedenden taşan hastalığı düşününce, bunun doğru bir iş olmayacağına karar verdim. Eski günlerde, annemin her hastalandığımda pişirdiği yemeği anımsadım – *congee*. Günde iki kez pişirdim ben de.

Günün geri kalanında, odamda hapis durumdaydık. Gün boyu insanların oradan oraya koşturduklarını duyuyorduk. Geceleri, hastaların kesik kesik haykırışları ve annelerin çaresiz ağlamaları bize kadar ulaşıyordu. Sabah olduğunda kulağımı kapıya dayıyor, öbürdünyaya kimin gittiğinin haberini almaya çalışıyordum. Birbirlerinden başka onlarla ilgilenecek kimseleri olmayan cariyeler, ıstırap içinde ve yanlarında, geçmişte komplolar kurmuş oldukları diğerleri dışında tek kişi olmadan, yalnız öldüler.

Gece gündüz, Kar Çiçeği'ni ve kocamı merak ediyordum. Ruh kardeşim de benim aldığım önlemlere başvuruyor muydu acaba? İyi miydi? Ölmüş müydü? O zavallı ilk oğlu yenilmiş miydi hastalığa? Tüm ailesi mi yok olmuştu? Ya kocam? Başka bir eyalette ya da yollarda ölmüş olabilir miydi? İkisinden birine bir şey olduysa, ne yapardım, bilmiyordum. Korkumun beni esir aldığını hissediyordum.

Yatak odamın tek penceresi vardı; dışarıyı görebilmem için fazla yüksekteydi. Evlerin önlerine yerleştirilen ölülerin şişmiş, hastalıklı bedenlerinden yayılan kokular, nemli havanın içine işliyordu. Burunlarımızı ve ağızlarımızı örtüyorduk; ama gözlerimizi yakan, dilleri-

mize çürük bir tat yerleştiren bu iğrenç kokudan kaçış yoktu. Yapmam gereken bütün işlerin çetelesini tutuyordum aklımda: Durmadan tanrıçalara dua et; çocukları koyu kırmızı örtülere sar; avlanmaya gelmiş olabilecek kötü ruhları korkutmak için, odayı günde üç kez süpür. Ayrıca, kaçınmamız gereken şeylerin de listesini yapıyordum: Kızarmış yemek yok; sote edilmiş yiyecekler yenmeyecek. Kocam evde olmuş olsaydı, yatak işi de olmayacaktı, ama evde değildi; bu yüzden, kollamam gereken kendimden başka kimse yoktu bu konuda.

Bir gün pirinç lapası pişirirken, kaynanam parmaklarının arasından sarkıttığı ölü bir tavukla mutfağa girdi.

"Bunları daha fazla saklamanın bir anlamı yok," dedi sert bir biçimde. Kuşu parçalara ayırıp sarmısağı doğrarken, "Et ve sebze yemezlerse çocukların ölecek," dedi. "Onları, hastalanmalarına bile fırsat vermeden açlıktan öldüreceksin."

Tavuğa baktım. Ağzım sulandı; midem guruldamaya başladı, ama evlendiğimden beri ilk kez duymazdan geldim. Cevap vermedim. *Congee*'yi boşalttığım kâseleri tepsiye dizdim. Odama dönerken Lu Amca'nın kapısını tıklatıp ona da bir kâse bıraktım. Bunu yapmak zorunda olduğumu anlıyorsunuz, değil mi? O, sadece ailemizin en yaşlı ve saygın üyesi değil, aynı zamanda oğlumun öğretmeniydi de. Klasiklerimiz, bir öğretmenle öğrencisinin ilişkisinden daha önemli tek şeyin, bir ebeveynle çocuğu arasındaki bağ olduğunu söyler bize.

Diğer kâseleri çocuklarıma verdim. Yeşim, içinde taze soğan, domuz eti parçaları, hatta kurutulmuş sebze bile yok diye itiraz ettiğinde, suratına güçlü bir tokat attım. Ondan daha büyük olan çocuklarım, kızkardeşleri alt dudağını ısırıp ağlamamak için kendini tutarken, yakınmaktan vazgeçtiler. Bunların hiçbirine aldırmadım; sadece çalı süpürgemi kapıp yeniden odayı süpürmeye koyuldum.

Günler geçti; hâlâ odamızda rahatsızlık belirtisi yok-

tu, ama artık sıcaklık iyice üstümüze çökmüştü; hastalık ve ölüm kokularını daha çok taşıyordu bize. Bir akşam mutfağa gittiğimde, Üçüncü Eltimi karanlık odanın ortasında tepeden tırnağa beyaz yas giysileri içinde hayalet gibi ayakta dikilirken buldum. Görünüşünden, çocuklarının ve kocasının ölmüş olduklarını tahmin ettim. Gözlerindeki bomboş, ruhsuz bakış karşısında donup kaldım. Kımıldamadı; bir metre ilerisinde durduğum halde beni gördüğünü belirten bir hareket de yapmadı. Duyduğum dehşet yüzünden, ne geri dönüp kaçabiliyor, ne de ona doğru gidebiliyordum. Dışarıdan geçe kuşlarının çığlıkları ve mandanın alçak sesle inlediği duyuluyordu. Korkumun ortasında, saçma bir düşünceye kapıldım. Hayvanlar neden ölmüyorlardı? Yoksa ölüyorlardı da bunu bana söyleyebilecek kimse mi kalmamıştı?

Arkamdan acı, ölümcül bir ses çınladı: "Beş para etmez domuz yaşıyor!"

Üçüncü Elti, gözünü bile kırpmadı, ama ben sesin kaynağına döndüm; kaynanamdı. Saç tokaları çıkartılmış, saçları yağlı iplikler halinde yüzüne dökülmüştü. "Hiçbir zaman bu eve girmene izin vermemeliydik," dedi. "Lu soyunu zedeliyorsun; seni pis, ahlaksız domuz."

Kaynanam Üçüncü Elti'nin yüzüne tükürdü, ama onun yüzündeki pisliği silmek gibi bir isteği yoktu.

"Seni lanetliyorum," diye bela okudu kaynanam; yüzü öfkeden ve kahırdan kıpkırmızıydı. "İnşallah ölürsün. Eğer ölmezsen –lütfen Tanrıça, lütfen acı çeksin– Lu Bey sonbahardan önce seni evlendirip gönderecek. Ama bana kalsa, sabahı görecek kadar bile yaşamamalısın."

Kaynanam bunları söyledikten sonra, oradaki varlığımı fark ettiğini hiç belirtmeden geri döndü; destek almak için duvara tutundu, sonra da sendeleyerek odadan çıktı. Hâlâ bu dünyayla ilişkisi kalmamış gibi gözüken eltime döndüm. Her şey, yapmak üzere olduğum şeyin yanlış olduğunu söylüyordu bana; *yanlış*; ama uzandım, onu kollarımla sardım ve götürüp bir iskemleye oturt-

tum. Isınması için ocağa su koydum, sonra bütün cesaretimi toplayıp, kovadaki soğuk suya bir bez batırdım ve eltimin yüzünü sildim. Bezi mangala atıp yanmasını izledim. Su kaynayınca, çay yaptım, eltim için bir fincan doldurup önüne koydum. Dokunmadı fincana. Daha fazla ne yapabileceğimi bilmiyordum, bu yüzden, *congee*'yi yapmaya girişti; tencerenin dibi tutmasın ve pirinçler yanmasın diye sabırla karıştırıyordum.

"Çocuklarımın çığlıklarını duyup azap çekiyorum," diye mırıldandı Üçüncü Elti, "her yerde kocamı arıyorum." Ona bakmak için döndüm; benimle konuştuğunu zannetmiştim. Gözleri, öyle olmadığını söyledi bana. "Eğer yeniden evlenirsem, öbürdünyada nasıl kocamla ve çocuklarımla buluşabilirim?"

Onu rahatlatacak şeyler söyleyemiyordum, çünkü söylenebilecek hiçbir şey yoktu. Onu koruyabilecek ulu bir ağaç, sırtını dayayabileceği güvenilir bir dağ yoktu. Ayağa kalktı, narin zambak ayakları üstünde dalgalanarak mutfaktan çıktı; fener festivali sırasında serbest kalmış sürüklenen bir fener kadar kırılgan gözüküyordu. Dönüp tenceredekini karıştırmaya devam ettim.

Ertesi sabah aşağıya indiğimde, değişikliklerle karşılaştım. Yonggang ve başka iki hizmetçi geri dönmüşler, mutfağı temizliyor, ateş için yeniden odun depoluyorlardı. Yonggang, o sabah erken saatlerde Üçüncü Elti'nin ölü bulunduğunu söyledi bana. Küllü su içerek öldürmüştü kendisini. Birkaç saat daha bekleseydi ne olurdu diye düşünürüm sık sık, çünkü öğle olmadan, kaynanam ateşlenip yatağa düşmüştü; bir gece önceki acımasız davranışları sırasında hastalığı başlamış olmalıydı.

Şimdi yapmam gereken korkunç bir seçim vardı. Çocuklarımı odamda koruma altında tutmaya devam ettim, ama eşi olarak, kocamın ebeveynlerine karşı görevlerim her şeyin üstündeydi. Onlara hizmet etmek, sadece sabahları çay götürmek, giyeceklerini yıkamak ya da eleştirilerini güler yüzle karşılamak anlamına gelmiyordu.

Onlara hizmet etmek demek, onları herkesten, kendi anne babamdan, kocamdan, çocuklarımdan daha üstün tutmam demekti. Kocamın yokluğunda, hastalık korkumu unutmam, çocuklarım için tüm hissettiklerimi yüreğimden atmam ve doğru olanı yapmam gerekiyordu. Eğer yapmazsam ve kaynanam ölürse, utancım taşıyamayacağım kadar ağır olurdu.

Mutfakta oturup endişeyle ellerimi ovuşturdum. Yonggang yanıma geldi, önüme diz çöktü ve "Çocuklarına ben bakarım," dedi.

Düğünümden hemen sonra Kar Çiçeği'nin evine giderken bana nasıl eşlik etmiş olduğunu, bebeklerimin doğumlarından sonra benimle nasıl ilgilendiğini, *laotong*'uma mektuplarımı taşırken, ne kadar sadık ve ketum olduğunu nasıl fark ettiğimi anımsadım. Bütün bunları benim için yapmıştı ve bu sürede ben farkına bile varmadan, on yaşındaki bir kızdan, iri kemikli, büyük ayaklı yirmidört yaşında bir kadına dönüşmüştü. Bence hâlâ bir domuzun üreme organları kadar çirkindi; ama henüz hastalanmadığını ve çocuklarıma kendi çocukları gibi bakacağını biliyordum.

Çocuklarımın sularının nasıl olmasını, yemeklerinin nasıl pişirilmesini istediğim konusunda kesin talimatlar verdim; bir de eline bıçak tutuşturdum işler kötüye giderse kapıyı savunmaya yardımcı olsun diye. Bundan sonra, çocuklarımı kaderin eline terk edip bütün ilgimi kocamın annesine yönelttim.

Sonraki beş gün boyunca, bir gelinin yapabileceği en iyi şekilde baktım kaynanama. Odadaki oturağı kullanamayacak kadar güçsüzleştiğinde, belden aşağısını temizledim. Aynı çocuklarıma pişirdiğim *congee*'den yaptım ona da. Sonra, yaşamsal sıvım lapanın içine karışsın diye, annemden gördüğüm gibi kolumu kestim. Bu, bir gelinin verebileceği en yüce armağandı ve ben de verdim; bir mucize sonucu bana hayat veren şeyin onu da yenileyeceğini umuyordum.

Ama bu hastalığın ne kadar korkunç olduğunu size anlatmama gerek yok. Neler olduğunu biliyorsunuz. Öldü sonunda. Bana her zaman nazik davranmıştı, bu yüzden vedalaşmak zor oldu. Son nefesini verdiğinde, onun gibi bir kadın için yapılması gereken şeylerin tümünü yapamayacağımı biliyordum. Kirli, kurumuş bedenini sandal ağacı kokusu serptiğim ılık sularla yıkadım. Sonsuzluk kıyafetlerini giydirip, *nu şu* yazılarını ceplerine, kol içlerine ve tuniğine yerleştirdim. Bir erkekten farklı olarak, yüzlerce kuşak boyunca sürecek iyi bir isim bırakmak üzere yazmamıştı yazılarını; arkadaşlarına, duygularından ve düşüncelerinden söz etmek için yazmış, onlar da aynı şekilde yanıtlamışlardı onu. Başka koşullarda, bunları onun mezarı başında yakardım. Ama havanın sıcaklığı ve salgın yüzünden, cesetlerin, *feng şui*, *nu şu* ya da evlatlık görevleri gibi konular fazla dikkate alınmadan, çabucak gömülmeleri gerekiyordu. Bütün yapabileceğim, öbürdünyada kaynanamın arkadaşlarının sözlerini okuyup şarkı söyleyerek teselli bulmasını sağlamaktı. İşim biter bitmez naaşı alelacele gömülmek için arabaya yüklenip götürüldü.

Kaynanamın uzun bir yaşamı oldu, bu yüzden onun adına sevinebilirdim. Ve o öldüğü için, kocam hâlâ uzaklarda olduğu halde, evin baş kadını ben olmuştum. Artık eltiler bana hesap vermek durumundaydılar; benden iyi davranış görebilmek için, gözüme girmek zorundaydılar. Cariyeler de ölmüş olduğundan, artık evde daha fazla uyum olacağını umuyordum, çünkü kesinlikle kararlı olduğum bir şey vardı: Bu çatının altında bundan sonra hiçbir cariye bulunmayacaktı.

Hizmetkârların da sezmiş oldukları gibi, hastalık ilçeyi terk ediyordu. Kapılarımızı açıp sayım yaptık. Ev halkından, kaynanamı, üçüncü kayınbiraderimi, onun bütün ailesini ve cariyeleri yitirmiştik. İkinci ve Dördüncü Erkekkardeşler, hayatta kalmışlardı. Öz evimde, Anne ve Baba ölmüşlerdi. Elbette, son gidişimde onlarla daha

fazla zaman geçirmediğim için üzülmüştüm, ama ayaklarım bağlandıktan sonra Baba'yla ilişkimiz zayıflamıştı; Kar Çiçeği ile ilgili yalanları üstüne yaptığımız kavgadan sonra da, Anne'yle aramız hiçbir zaman eskisi gibi olmamıştı. Evlenmiş bir kız evlat olarak, ebeveynlerime karşı tek yükümlülüğüm, bir yıl boyunca yas tutmaktı. Bana yaptıkları ve benim için yaptıkları için, maymun burcu anneme paye vermeye çalıştım, ama kederden yüreğim burkulmuyordu.

Her şeye rağmen şanslıydık. Lu Amca'yla hiç konuşmadık; bu uygunsuz olurdu. Ama odasından çıktığında, emeklilik yıllarını oyalanarak geçiren müşfik amca değildi artık. Oğlumu o kadar yoğunlukla, odaklanarak ve kendini vakfederek çalıştırmaya girişti ki, bir daha asla dışarıdan öğretmen tutmamız gerekmedi. Düğün gecesinin ve isminin imparatorun altın listesinde yer aldığı günün, yaşamının en görkemli olayları olacağının bilincinde olan oğlum, çalışmalarını hiç aksatmadı. İlkiyle, iyi bir evlat olarak görevini yerine getiriyor olacaktı; ikincisiyle de, küçük ilçemizin silik ortamından çıkıp öyle bir ün kazanacaktı ki, bütün Çin ulusu onu tanıyacaktı.

Ama bunlardan herhangi biri gerçekleşmeden önce, kocam eve döndü. Öküzler tarafından çekilen, çuvallar dolusu tuz ve başka mallarla yüklü sıra sıra arabaların izlediği tahtırevanının ana caddeden eve doğru geldiğini gördüğümde hissettiğim rahatlamayı kelimelere dökmem mümkün değil. Endişelendiğim ve ağladığım tüm o şeyler, benim başıma gelmeyecekti – en azından, henüz değil. Erkeklerimiz arabaları boşaltırken Tongkou'nun bütün kadınlarını saran neşeyle ayaklarım yerden kesilmişti benim de. Taşıdığımız sorumluluklardan, korkudan ve kederden kurtulup hep birlikte ağladık. Benim için –hepimiz için– kocamın gelişi, herhangi birimizin aylardır gördüğü ilk iyi işaretti.

Tuz, bütün ilçede, çaresiz ama minnettar insanlara satıldı. Bu satışların çokluğu, parasal sıkıntılarımızı silip

süpürdü. Vergilerimizi ödedik; satmak zorunda kaldığımız tarlalarımızı geri aldık. Lu ailesinin pozisyonu güçlendi, zenginliği arttı. O yılın ürünü çok bol oldu; bu da sonbaharı iyice kutlanmaya değer kıldı. O karanlık günleri atlattıktan sonra, daha fazla rahatlayamazdık. Kayınbabam, Tongkou'ya gelip saçaklarımızın altına, komşularımıza ve gelecekte köyümüzü ziyaret edecek herkese zenginliğimizi ve iyi talihimizi gösterecek yeni duvar resimleri yapacak sanatkârlar tuttu. Bugün bile dışarıya çıkıp görebiliyorum onları: Kocam, üstünde bir ceket, kendisini ırmağın aşağısına götürecek tekneye biniyor, Guilin tacirleriyle pazarlık ediyor, evimizin kadınları dalgalanan giysileri içinde nakış işleyerek bekliyor ve sonunda kocamın dönüşünün sevinci...

Saçaklarımızın altına her şey olduğu gibi resmedilmişti, sadece kayınbabamın portresi dışında. Resimde yüksek arkalı bir iskemlede oturuyor, gururla sahip olduklarına bakıyordu, ama gerçekte karısını özlüyordu ve artık bu dünya nimetlerine aldırdığı yoktu. Bir gün tarlalarda dolaşırken sessizce öldü. İlk görevimiz, ilçenin görüp görebileceği en mükemmel yas tutucular olmaktı. Kayınbabam bir tabuta yatırıldı ve beş gün boyunca evin dışında tutuldu. Yeni edindiğimiz paralarla gece gündüz müzik yapacak bir bando tuttuk. İlçenin dört bir yanından insanlar gelip tabutun önünde secde ettiler; beraberlerinde beyaz zarflara sarılı paralar, ipek bayraklar ve kayınbabamı öven erkek yazılarıyla süslenmiş parşömen tomarlarından oluşan armağanlar getirdiler. Bütün erkekkardeşler ve eşleri, mezar yerine kadar dizlerinin üstünde gittiler. Tongkou'nun halkı ve komşu köylerden gelen diğerleri, ayaklarının üstünde izlediler bizi. Yeşil çayırların arasında adım adım ilerlerken, yas giysilerimiz içinde beyaz bir ırmak gibiydik. Her yedi adımda bir, herkes secde edip alnını toprağa değdiriyordu. Mezar yeri bir kilometre uzaklıktaydı; o kayalık yolda kaç kez durduğumuzu tahmin edebilirsiniz.

Yaşlı, genç herkes feryat figân kederini dile getirdi; bu arada bando borularını öttürdü, flütlerini titretti, zillerini şangırdattı, davullarına vurdu. En büyük oğul olarak kocam kâğıt para yakıp kestane fişeği patlattı. Erkekler, kadınlar, herkes şarkılar söyledi. Kocam birkaç tane de keşiş tutmuştu; kayınbabama –ve umuyorduk ki salgında ölen herkese– ruhlar dünyasında mutlu olmaları için rehberlik edecek ayinler yaptılar. Gömülme işleminden sonra, bütün köye bir ziyafet verdik. Konuklarımız evlerine giderlerken, yüksek düzeydeki Lu kuzenleri hepsine iyi şans için kâğıda sarılmış birer madenî para, ölümün acı tadını silmek için birer şeker ve beden temizliği için birer havlu verdiler. Bunlar, ayinlerin ilk haftasını oluşturdu. Törenlerimiz, adaklarımız, ziyafetlerimiz, müziğimiz ve gözyaşlarımızla, ayinlerimiz tamı tamına kırkdokuz gün sürdü. Sonunda –kocamın ve benim yas dönemimiz henüz sona ermiş olmadığı halde– herkes bizim, en azından ismen, yeni Lu Bey ve Lu Hanım olduğumuzu biliyordu.

Dağlarda

KAR ÇİÇEĞİ'NE VE AİLESİNE TİFO SALGINI SIRASINDA NE OLDUĞUNU hâlâ bilmiyordum. Çocuklarım için endişelenme, kaynanama karşı görevlerimi yerine getirme, kocamın dönüşünün yarattığı sevinç, bunu izleyen kayınbabamın ölümü ve cenaze töreni ve en sonunda da, belki de beklediğimizden daha erken bir zamanda Bay ve Bayan Lu olmamızın telaşı arasında, yaşamımda ilk kez olarak *laotong*'umu unutmuştum. Sonra bana bir mektup gönderdi.

Sevgili Zambak,

Hayatta olduğunu duydum. Kayınların için üzgünüm. Annenin ve babanın haberi daha da üzdü beni. Onları çok seviyordum.

Salgını atlatmayı başardık. İlk günlerinde, bir bebek daha düşürdüm – yine bir kız. Kocam daha iyi olduğunu söylüyor. Eğer bütün bebeklerimi sonuna kadar taşıyabilseydim, dört tane kızım olacaktı – felaket yani. Yine de, üç kez kucağında ölü bir bebeği tutmak, çok fazla.

Sen her zaman yeniden denememi söylersin bana; deneyeceğim. Keşke senin gibi olabilseydim; üç tane oğlum olsaydı. Senin de dediğin gibi, oğullar bir kadının serveti.

Burada çok insan öldü. İşlerin biraz yatıştığını

söyleyebilirim sana, ama kaynanam hâlâ hayatta. Her gün hakkımda bir sürü kötü şey söylüyor, kocamı bana karşı kışkırtıyor.

Seni, beni ziyaret etmeye davet ediyorum. Benim aşağı tabakadan kapım seninkiyle karşılaştırılamaz, ama sorunlarımızı arkada bırakma özlemiyle yanıyorum. Beni seviyorsan, lütfen gel. Kızlarımızın ayaklarını bağlamaya başlamadan önce biraz birlikte vakit geçirmek istiyorum. Bu konuda konuşacağımız çok şey var.

Kar Çiçeği

Öbürdünyadaki kaynanamın bana bir eşin görevleriyle ilgili söylemiş olduklarını düşünüyordum durmadan: "İtaat et, itaat et, itaat et, sonra ne istersen onu yap." Kaynanamın beni izleyen gözleri olmadan, sonunda rahatça Kar Çiçeği'ni görebilecektim.

Kocamın bir sürü karşı çıkma nedeni vardı buna: Oğullarımız artık onbir, sekiz ve birbuçuk yaşlarında olmuştu, kızımız da altısına yeni basmıştı, bu yüzden evde olmamı istiyordu. Birkaç gün için endişelerini yatıştırdım kocamın; ona huzur vermek için şarkılar söyledim; çocuklarımızın her birine babalarının yüreğini rahatlatacak görevler verdim; en sevdiği yemekleri pişirdim; her akşam tarlaları dolaşmaktan döndüğünde, ayaklarını yıkayıp masaj yaptım; belden aşağısıyla ilgilendim. Hâlâ gitmemi istemiyordu; keşke onu dinleseymişim.

Onuncu ayın yirmisekizinci günü, sonbahara uygun, üstüne krizantem desenleri işlediğim lavanta renkli ipek bir tunik giydim. Bir zamanlar sahip olacağım bütün giysilerin Saç Tokalama Günlerimde diktiklerimle sınırlı kalacağını düşünürdüm. Kaynanamın öleceğini ve arkasında dokunulmamış kumaş topları bırakacağını ya da kocamın kendime en iyi cins Suzhou ipeğinden istediğim kadar kumaş almamı sağlayacak kadar zengin olacağını hesaba katmamıştım. Ama Kar Çiçeği'ni ziyarete

gittiğim için ve küçükken benim elbiselerimi nasıl giydiğini hatırladığımdan, orada kalacağım üç gün için yanıma başka bir şey almadım.

Tahtırevan beni kapısında bıraktığında, eşiğin dışındaki platformda oturmuş, beni bekliyordu Kar Çiçeği; üstünde bir tunik, pantolon ve önlük, başında da çivitle hafifçe boyanmış beyaz pamukludan kirli, yıpranmış bir başlık vardı. Hemen içeriye girmedik. Serin öğle sonrası havasında yanında olmamdan mutluydu Kar Çiçeği. Ondan bundan söz ederken, domuz leşlerinin kıllarının temizlenip derilerinin yumuşaması için kaynatıldıkları koca kazanı ilk kez yakından gördüm. Dışarıdaki bir yapının açık kapısından, içeride asılı duran etler çarptı gözüme. Koku, midemi bulandırdı. Ama daha da kötüsü, düzlükten yukarıya doğru çıkmakta olan anne domuz ve yavrularıydı; yiyecek aranıyorlardı. Su otları ve pirinçten oluşan yemeğimizi bitirdikten sonra Kar Çiçeği çanaklarımızı alıp anaç domuz ve bebekleri artıklarımızla karınlarını doyurabilsinler diye ayaklarımızın dibine bıraktı.

Kasabın, her birine göbeklerinden sıkıca bağladığı bütün bir domuzu yerleştirdiği dört sepet yüklü arabayı iterek eve dönmekte olduğunu gördüğümüzde, Kar Çiçeği'nin kızının nakış işlediği, kaynanasının da pamuk ayıkladığı üst kattaki odaya çıktık. Oda küf kokuyordu ve kasvetliydi. Kar Çiçeği'nin kafesli penceresi, öz evimdekinden bile daha küçük ve süssüzdü, ama oradan bakınca Tongkou'daki penceremi görebiliyordum. Yukarıda, bulunduğumuz yerde bile domuzların kokusundan kaçış yoktu.

Oturup akıllarımızı en çok meşgul eden şeyden, kızlarımızdan konuştuk.

"Ayaklarını bağlamaya ne zaman başlayacağımızı düşündün mü?" diye sordu Kar Çiçeği.

Doğru ve uygun olan, bu yıl başlamamızdı; ama Kar Çiçeği'nin sorusundan, benim gibi düşündüğü umuduna kapıldım.

"Annelerimiz biz yedi yaşımıza gelene kadar beklediler ve o günden beri birlikte mutlu olduk," diye bir girişimde bulundum dikkatle.

Kar Çiçeği'nin yüzü, büyük bir gülümsemeyle aydınlandı. "Ben de aynı öyle düşünüyorum. Seninle benim sekiz karakterimiz mükemmel bir uyum içindeydi. Sadece kızlarımızın sekiz karakterini birbirine uydurmak yerine onları bizimkilere de olabildiğince uydurmamız iyi olmaz mı? Onlar da ayaklarım bağlamaya aynı gün ve bizimle aynı yaşta başlayabilirler."

Kar Çiçeği'nın kızına baktım. Bahar Mehtabı, annesinin o yaştaki güzelliğine sahipti –ipeksi bir ten ve yumuşacık siyah saçlar– ama tavırları uysaldı; başı önünde oturuyor, gözlerini kısarak nakışına bakarken, yazgısıyla ilgili konuşmalara kulak misafiri olmamaya özen gösteriyordu.

"Bir çift çinördeği gibi olacaklar," dedim; bu kadar kolay anlaştığımız için rahatlamıştım; aslında eminim ikimiz de, bizim uyumlu sekiz karakterimizin kızlarımızın o kadar da uyumlu olmayan karakterlerinin yerini tutacağını umuyorduk.

Kar Çiçeği Bahar Mehtabı'na sahip olduğu için gerçekten şanslıydı; aksi halde bütün gün kaynanasıyla yalnız kalacaktı. Şunu söylememe izin verin: O kadın, hâlâ anımsadığım kadar iğneleyici ve kötü ruhluydu. Tek bir nakaratı vardı: "Büyük oğlun bir kızdan daha iyi değil. Cılızın teki. Bir domuzu kesecek gücü nereden bulacak?" Lu Hanım'a yakışır bir düşünce geçti aklımdan: Neden salgında ruhlar bu kadını alıvermemişlerdi ki?

Akşam yemeğimiz, çocukluğumun, çeyiz armağanlarım elimize ulaşmadan önceki günlerdeki tatlarını geri getirdi – kurutulmuş yeşil fasulye, biber sosunda domuz paçası, tavada kızartılmış balkabağı dilimleri ve kırmızı pirinç. Jintian'da kaldığım süre boyunca bütün yemekler aynı gibiydi; hep domuzun bir yerlerini yiyorduk. Kuru fasulye içinde domuz yağı, çömlekte domuz kulağı, alev-

de pişmiş domuz bağırsağı, sarmısak ve biberle sote edilmiş domuz penisi. Kar Çiçeği hiçbirine dokunmuyordu; sessizce sebzesini ve pilavını yiyordu.

Yemekten sonra, kaynanası yatmaya çekildi. Gelenekler iki ruh kardeşinin birbirlerini ziyaret ettiklerinde birlikte yatmalarını önerse de -ki bu kocanın başka bir yerde uyuması anlamına geliyordu- kasap, başka bir odaya geçmeyeceğini bildirdi. Gerekçesi mi neydi? "Bir kadının yüreğinden daha kötü bir şey yoktur." Bu eski bir deyişti ve büyük olasılıkla doğruydu da, ama Lu Hanım'a böyle bir şey söylemek hiç de nazik bir davranış değildi. Yine de, orası onun eviydi ve ne derse onu yapmak zorundaydık.

Kar Çiçeği beni yeniden yukarıya, kadınlar odasına götürdü; orada bana yıpranmış, ama temiz çeyiz yorganlarıyla bir yatak hazırladı. Yüzümü yıkayabilmem için ılık suyla doldurduğu alçak bir tası alçak dolabın üstüne koydu. O suya bir bez batırıp *laotong*'umun yüzüne yayılmış endişeleri silmeyi ne kadar istedim, bilemezsiniz. Ben bunu düşünürken, o neredeyse kendisininkinin eşi bir giysi getirdi bana – *neredeyse*, çünkü annesinin biriktirdiği çeyizinden parçaları birleştirip onu oluşturmasını hatırlıyordum. Bana doğru eğildi Kar Çiçeği, yanağımdan öptü ve kulağıma fısıldadı: "Yarın bütün gün birlikte olacağız. Sana nakış işlerimi ve yelpazemize yaptıklarımı göstereceğim. Konuşacağız; anımsayacağız..." Sonra beni bırakıp gitti.

Üfleyip lambayı söndürdüm ve yorganların altına girdim. Hemen hemen dolunay zamanıydı; kafesli pencereden giren mavi ışık beni yıllarca öncesine götürdü. Yüzümü, Kar Çiçeği'nin kokusunun Saç Tokalama Günlerimizdeki kadar taze ve hafif duyulduğu yastığın katlarının arasına gömdüm. Hafif zevk inlemelerinin anıları kulaklarımı doldurdu. Unutulması çok daha hayırlı olan şeyler, o karanlık odada yüzümü kızarttı. Ama sesler uzaklaşmıyordu bir türlü. Doğrulup oturdum. Sesler ba-

şımın içinde değildi, Kar Çiçeği'nin aşağıdaki odasından geliyordu bana kadar. *Laotong*'um ve kocası, yatak işi yapıyorlardı! *Laotong*'um vejetaryen olmuş olabilirdi, ama asla öyküdeki Eş Wang değildi. Kulaklarımı kapatıp uyumaya çalıştım, ama bu çok zordu. İyi giden talihim beni sabırsız ve hoşgörüsüz birisine dönüştürmüştü. O mekânın kirlenmişliği, kiri bulaştırıcı yapısı ve orada yaşayan insanlar, bilincimi, etimi, ruhumu tırmalıyordu.

Ertesi sabah kasap tüm günü dışarıda geçirmek üzere evden çıktı, annesi de odasına döndü. Kar Çiçeği'nin bulaşıkları yıkayıp kurulamasına, ateş için odun taşımasına, kuyudan su çekmesine, öğle yemeği için sebzeleri doğramasına, domuz parçalarının saklandığı barakadan et getirmesine ve kızıyla ilgilenmesine yardım ettim. Bütün bunlar bittikten sonra, Kar Çiçeği yıkanabilmemiz için su ısıttı. Çaydanlığı yukarıya, kadınlar odasına getirip kapıyı arkasından kapattı. Hiç saklayacak bir şeyimiz olmamıştı; neden şimdi olsundu ki? Onuncu ay olmasına rağmen, evin içindeki hava şaşılacak kadar sıcaktı, ama Kar Çiçeği'nin elindeki ıslak bezin altında bıraktığı iz boyunca tenimdeki tüyler diken diken oldu.

Ama, sanki karısından söz eden bir kocanın konuşmasıymış izlenimi uyandırmadan nasıl anlatabilirim bunu? Ona baktığımda, her zaman çok güzel olan duru teninin kalınlaşmaya ve renginin koyulmaya başladığını gördüm. Her zaman yumuşacık olan ellerinin tenime teması, kabaydı. Dudağının üstünde ve göz kenarlarında kırışıklar oluşmaya başlamıştı. Saçları geriye doğru tokalanmış, ensesinde sıkı bir topuz halinde toplanmıştı; aralarında sıra sıra beyaz teller oluşmuştu. Benim yaşımdaydı – otuziki. İlçemizdeki kadınlar ender olarak kırk yaşını geçerler, ama yakın zamanda kaynanamın öbürdünyaya göçüşüne tanık olmuştum ve şaşırtıcı bir biçimde ellibir yaşına ulaşabilmiş bir kadın için, hâlâ çok hoş görünüyordu.

O akşam yemekte yine domuz vardı.

O ZAMAN FARKINA VARMAMIŞTIM BUNUN, ama dış âlem –erkeklerin o kargaşalı dünyası– Kar Çiçeği'nin ve benim yaşamlarımızın içine doğru sızıyordu. O evdeki ikinci gecemde, korkunç seslerle uyandık. Ana odada buluştuk, korkuyla birbirimize sokulduk; hepimiz, kasap bile... Oda dumanla dolmuştu. Bir yerlerde bir ev, belki de bütün bir köy yanıyordu. Giyeceklerimize toz ve kül bulaşmıştı. Tangır tungur öten metal sesleri ve atların toynaklarının vuruşları beyinlerimizde çınlıyordu. Gecenin karanlığında, neler olduğu hakkında hiçbir fikrimiz yoktu. Bu sadece tek köydeki bir kargaşa mıydı, yoksa çok daha kötü bir şey miydi?

Büyük bir felaketin gelmekte olduğunu, arkamızdaki köyde yaşayan insanlar çiftliklerini bırakıp dağların güvenliğine sığınmak için kaçışmaya başlayana kadar anlamadık. Ertesi sabah, Kar Çiçeği'nin penceresinden gördük hepsini –erkekleri, kadınları, çocukları–, el arabalarında, öküzlerin çektiği arabalarda, yürüyerek, at üstünde kaçıyorlardı. Kasap köyün sınırına kadar koşup mültecilerden oluşan insan seline doğru bağırdı:

"Neler oluyor? Savaş mı çıktı?"

Başka sesler yanıtladı onu.

"İmparator, Yongming İlçesi'ne haber göndermiş; yönetim, Taipinglere kaşı harekete geçmeliymiş!"

"İmparatorluk birlikleri isyanları bastırmaya gelmiş!"

"Her yerde vuruşmalar oluyor!"

Kasap ellerini ağzına siper edip bağırdı: "Ne yapmamız gerek?"

"Kaçın!"

"Yakında savaş buraya ulaşır!"

Panikten donakalmış, boğuluyordum; serseme dönmüştüm. Neden kocam beni almaya gelmemişti? Bunca yıldan sonra Kar Çiçeği'ni ziyaret etmek için tam bu za-

manı seçmiş olduğum için kendime kızıp duruyordum. Ama yazgı, böyle bir şey işte. Siz iyi ve doğru olduğunu düşündüğünüz seçimler yapıyorsunuz, ama tanrıların sizinle ilgili başka planları oluyor.

Kar Çiçeği'nin kendisi ve çocukları için çantalar hazırlamasına yardım ettim. Mutfağa gidip büyük bir çuval dolusu pirinç, çay ve hem içmek, hem de yaraları tedavi etmek için likör aldık. Son olarak da, Kar Çiçeği'nin çeyizlik yorganlarından dördünü rulo halinde sıkıca sarıp kapının yanına koyduk. Her şey hazır olduğunda, ipekli yolculuk kıyafetimi giydim; birlikte dışarıya çıkıp düzlükte kocamı beklemeye başladık. Ama gelmedi. Tongkou'ya giden yola doğru baktım. Orayı da terk ediyordu akın akın insanlar, ama köyün arkasındaki dağlara doğru çıkmak yerine tarlalardan geçip Yongming İlçesi'ne doğru gidiyorlardı. Biri dağlara çıkan, diğeri ilçe merkezine yönelmiş iki ayrı sıra halindeki insanlar kafamı karıştırdı. Kar Çiçeği her zaman dağların bizi saran kollar olduğunu söylemez miydi? Öyleyse, Tongkou halkı neden ters yöne doğru gidiyordu?

Akşamüstü geç saatlerde Tongkou grubundan bir tahtırevanın ayrılıp Jintian'a doğru yöneldiğini gördüm. Benim için gelmekte olduğunu biliyordum, ama kasap beklemeyi reddetti.

"Gitme zamanı!" diye kükredi.

Arkada kalıp ailemin gelip beni almasını beklemek istiyordum. Kasap "Olmaz," dedi.

"Öyleyse ben oraya doğru yürüyüp tahtırevana ulaşırım," dedim. Kafesli penceremin önünde otururken birçok kez buraya yürümeyi düşlemiştim. Şimdi aileme doğru gidemez miydim?

Kasap eliyle havayı yarıp başka bir şey söylememi engelledi. "Bir sürü adam geliyor buraya doğru. Yapayalnız bir kadına neler yapabileceklerini biliyor musun? Sana bir şey olursa, ailenin bana neler yapacağını biliyor musun?"

"Ama—"

"Zambak," diye araya girdi Kar Çiçeği, "bizimle gel. Sadece birkaç saat uzaklaşacağız buradan, sonra ailene haber göndeririz. Güvende olmak daha iyi."

Kasap, annesini, karısını, en küçük çocuklarını ve beni kucaklayıp arabaya bindirdi. Kendisi ve en büyük oğlu arabayı itmeye başladıklarında, dönüp Jintian'ın arkasındaki tarlaların karşısına baktım. Alevler ve dumanlar, dalga dalga yayılıyordu gökyüzüne.

Kar Çiçeği durmadan kocasına ve en büyük oğluna su veriyordu. Artık sonbaharın ortalarındaydık ve güneş batınca hepimiz üşümeye başlamıştık, ama Kar Çiçeği'nin kocası ve oğlu, yazın ortasındaymışız gibi terliyorlardı. Kimse kendisine bir şey söylemeden Bahar Mehtabı arabadan atladı, küçük erkek kardeşini de yanına aldı. Oğlanı bir süre kalçasına yerleştirerek taşıdı, sonra da sırtına vurdu. En sonunda da yere indirip elini tuttu; öbür eliyle de arabayı tutuyordu.

Kasap, karısıyla annesine yakında duracağımıza söz verdi; ama durmadık. O gece, perişanlar sürüsünün bir parçasıydık. Şafak sökmeden hemen önce, karanlığın en ürkütücü olduğu saatlerde, ilk sarp yamaca ulaştık. Kasabın yüzü gerildi, damarları şişti, arabayı yokuş yukarıya itmeye çalışırken harcadığı çabayla kolları titredi. Sonunda tükendi ve arkamızda yere yığıldı. Kar Çiçeği arabanın kenarına doğru kaydı, kısa bir an ayaklarını aşağıya sallandırdı, sonra atladı. Bana baktı. Ben de ona baktım. Arkamızda gökyüzü alevlerden kıpkırmızıydı. Rüzgârın bize ulaştırdığı sesler beni arabadan aşağıya atlattı. Kar Çiçeği'yle sırtlarımıza ikişer yorganı bağladık. Kasap pirinç çuvalını omzuna astı ve çocuklar da diğer yiyeceklerden olabildiğince fazlasını yüklendiler. Bir şeyin farkına vardım. Sadece birkaç saatliğine gidiyorduysak, neden bu kadar çok yiyecek almıştık yanımıza? Kocamı ve çocuklarımı günlerce göremeyebilirdim. Bu süre boyunca dışarıda, doğa güçlerinin ortasında, kasapla birlik-

te olacaktım. Ellerimi yüzüme kapatıp kendimi toplamaya çalıştım. Kasabın zayıflığımı görmesine izin veremezdim.

Yürüyerek diğerlerine katıldık. Kar Çiçeği'ye birlikte kasabın annesinin kollarını tutup onu dağa çıkarttık. Ağırlığıyla bizi aşağıya doğru çekiyordu; ama bu fare burcu kişiliğine ne kadar da uygundu! Buddha, fareden sözlerini dünyaya yaymasını istediğinde, kurnaz yaratık bir atın kendisini bedava taşımasını istemişti. Akıllı at, "Olmaz," demişti; bu yüzden bu iki burç o gün bugün anlaşamazlar. Ama o korkunç gece, o berbat yolda, biz iki at, ne yapabilirdik ki?

Çevremizdeki erkeklerin yüzleri umutsuzluk yansıtıyordu. Evlerini, geçim kaynaklarını geride bırakmışlardı; şimdi, döndüklerinde kül yığınlarıyla mı karşılaşacaklarını merak ediyorlardı. Kadınların yüzleri, korkudan ve bir gecede ayakları bağlandığından beri yürüdükleri yolun toplamından fazla yürümekten duydukları acıdan döktükleri gözyaşlarının izleriyle yol yol olmuştu. Çocukların sesi çıkmıyordu. Yakınamayacak kadar korkmuşlardı. Kaçışımız, daha yeni başlamıştı.

Ertesi gün, akşamüstü geç saatlerde –ve henüz bir kez bile durmamıştık– yol daraldı ve dönerek dikleşmeye başladı. Gözlerimizi zedeleyen çok fazla görüntü, kulaklarımızı tırmalayan çok fazla ses vardı. Bazen dinlenmek için oturmuş ve bir daha hiç ayağa kalkamamış yaşlı adamların ya da yaşlı kadınların yanlarından geçiyorduk. İlçemizde ebeveynlerin bu şekilde terk edildiklerini görebileceğimi aklımın ucundan dahi geçiremezdim. Yürüdükçe, sık sık mırıldanılan isteklerle karşılaşıyorduk; bir erkek ya da kız evlada söylenen ve şimdi yaşama son tutunma olarak yinelenen son sözlerle: "Beni bırak. Yarın her şey sona erince gelirsin." Ya da: "Yürümeye devam et, oğullarını kurtar. Bahar Festivali sırasında benim için bir sunak yapmayı unutma." Böyle birisinin önünden her geçişimizde annem aklıma geliyordu. Des-

tek alabileceği tek şey olan bastonuyla, bu yolculuğu asla tamamlayamazdı. Geride bırakılmayı mı isterdi acaba? Baba onu terk eder miydi? Ya Büyük Erkekkardeş?

Ayaklarım, bağlama sırasında olduğu kadar acıyordu; her adımda ağrı bacaklarıma vuruyordu. Ama ben, acı çekenlerin şanslılarındandım. Benim yaşımda ve daha genç –Pirinç-ve-Tuz Günleri'nde– ayakları bu kadar uzun yürümenin baskısıyla kırılmış ya da bir kayaya çarpıp paramparça olmuş kadınlar gördüm; bilekten yukarıları beresizdi ama ayakları, tamamen sakatlanmıştı. Yerde kımıldamadan yatıyorlar, sadece ağlayarak susuzluktan, açlıktan ya da soğuktan ölmeyi bekliyorlardı. Ama biz hiç arkamıza bakmadan yürümeyi sürdürdük; utancı boş yüreklerimize gömdük; elem ve ıstırap seslerini olabildiğince duymamaya çalıştık.

İkinci gece bastırıp dünyamız iyice karalara bürününce, hepimizi umutsuzluk sardı. Mallar geride bırakılmış, insanlar ailelerinden ayrılmışlardı. Kocalar, karılarını arıyorlar, anneler çocuklarına sesleniyorlardı. Güz sonlarıydı, ayak bağlamaya başlama mevsimi; kemikleri yeni kırılmış küçük kızlara rastladık birçok kez; geride bırakılmışlardı; yiyecek, yedek giyecekler, su, seyahat sunakları, çeyiz armağanları ve aile hazineleri de insanların arkalarında bıraktıkları arasındaydı. Küçük oğlanlarla da karşılaştık –üçüncü, dördüncü ya da beşinci oğullarla–, geçen herkesten yardım dileniyorlardı. Ama en sevdiğin çocuğunun elinden sıkı sıkıya tutmuş, kocanın eli seninkini iyice kavramış bir halde hiç durmadan yürümen gerekirken, başkalarına nasıl yardım edebilirsin? Kendi yaşamın için endişeleniyorsan, başkalarınınkini düşünmezsin. Sadece sevdiğin insanları düşünürsün. Bazen bu bile yeterli olmayabilir.

Bize saatin kaç olduğunu haber verecek çanlarımız yoktu, ama etraf karanlıktı ve fazlasıyla yorgunduk. Otuzaltı saatten fazla bir süredir yürüyorduk – hiç dinlenmeden, hiç yemek yemeden, sadece arada bir su içe-

rek. Korkunç, uzun çığlıklar duymaya başlamıştık. Ne olduklarını anlayamıyorduk. Hava sıcaklığı düşmüştü. Çevremizdeki yapraklar ve dallar, kırağı tutmaya başlamıştı. Kar Çiçeği'nin üstünde çivit mavisi yünlü giysisi vardı; ben ipekler içindeydim. İkimizin üstündekiler de bizi bekleyen şeylere karşı yeterli koruma sağlamaktan çok uzaktı. Ayaklarımızın altındaki kayalar kayganlaşmaya başladı. Ayaklarımın kanadığından emindim çünkü garip bir sıcaklık hissediyordum. Yine de, yürümeyi sürdürdük. Kasabın annesi aramızda sendeliyordu. Yaşlı ve zayıf bir kadındı; ama fare burcu etkisi, yaşama isteğiyle dolduruyordu onu.

Yol, bir metrenin üçte biri kadar daraldı. Sağımızda, dağ –artık tepe diyemeyeceğim ona– o kadar dik yükseliyordu ki, biz tek sıra halinde tırmanmaya çalışırken omuzlarımıza değiyordu. Sol tarafımızda da dağ, karanlığın içine düşüp kayboluyordu. Aşağıda ne olduğunu göremiyordum. Ama kuyruğun önümdeki ve arkamdaki bölümünde, ayakları bağlanmış bir sürü kadın vardı. Fırtınada kalmış çiçekler gibiydik. Ayaklarımız, tek zayıflığımız değillerdi. Daha önce hiç bu kadar çalışmamış olan bacak kaslarımız ağrıyor, titriyor, sarsılıp kasılıyordu.

Bir saat boyunca, bir ailenin peşinden gittik; bir baba, bir anne ve üç çocuklarının; sonra annenin ayağı bir kayanın üstünden kaydı ve altımızdaki karanlığın içine düştü kadın. Çığlığı korkunçtu; ve çok uzun sürdü – aniden kesilene kadar. Gece boyunca bu tür ölümleri duyup durmuştuk. O noktadan sonra, bir elimi öbürünün üstünden geçirip bütün yabani otlara sıkı sıkı tutunarak, ellerimin sağımdaki kayalardan fışkıran sivri uçlarla parçalanmasına aldırmadan ilerledim. Gecenin içinde bir başka çığlık olmaktan kaçınmak için her şeyi yapardım.

Korunaklı bir alana ulaştık. Çevremizdeki gökyüzüne dağların silueti yansıyordu. Küçük küçük ateşler yakılmıştı. Çok yukarılardaydık, yine de arazideki bu çukurlukta Taipingler ateşlerin parıltısını göremezlerdi; ya

da en azından, biz göremeyeceklerini umuyorduk. Çukurluğun kenarından, dibine doğru yol aldık.

Belki de ailem yanımda olmadığından, alevlerin ışığında sadece çocukların yüzlerini görüyordum. Gözlerinde cam gibi boş bakışlar vardı. Belki büyükannelerini ya da büyükbabalarını yitirmişlerdi. Belki de annelerini ya da kızkardeşlerini yitirmişlerdi. Hepsi korku içindeydi. Hiç kimse bir çocuğu o durumda görmemeli.

Kar Çiçeği büyük bir ağacın altında nispeten korunaklı bir yer bulmuş olan Jintianlı üç aileyi fark edince, durduk. Kasabın sırtındaki pirinç çuvalını gördüler ve bize ateşin yanında yer açmak için hemen kenara çekildiler. Oturup ayaklarımı ve ellerimi ateşe uzatınca, yanmaya başladılar; ateşin sıcaklığından değil, donmuş kemiklerim ve etlerim çözülmeye başladığı için.

Kar Çiçeği'yle birlikte çocuklarının ellerini ovaladık; sessizce ağlıyorlardı; en büyük oğlu bile... Üç çocuğu birbirine yaklaştırıp üzerlerine bir yorgan örttük. Kar Çiçeği ile ben de bir başka yorganın altına girdik; kaynanası, bir yorganın tamamını kendisi kullanmak için sahiplenmişti. Sonuncusu, kasap içindi. Umursamadan el salladı bize. Yanına Jintianlı bir adamı aldı, birkaç sözcük fısıldaşıp başını salladı. Kar Çiçeği'nin yanına diz çöktü.

"Ateşe daha fazla odun bulmak için geri dönüyorum," diye haber verdi.

Kar Çiçeği kolunu yakaladı onun. "Gitme! Bizi bırakma."

"Ateş olmadan kimse geceyi çıkartamaz," dedi kasap. "Farkında değil misin? Kar geliyor." Kolunu Kar Çiçeği'nin parmaklarından yavaşça kurtardı. "Ben yokken komşularımız size göz kulak olacaklar. Korkma. Hem," –burada sesini alçalttı– "eğer gerekirse, bu insanları ateşten uzaklaştır. Kendine ve arkadaşına yer aç. Bunu yapabilirsin."

Ve belki de yapamaz diye düşündüm; ama burada, ailemden uzakta ölmeme göz yumamazdım. Ne kadar yor-

gun olsak da, uyuyabilmek, hatta gözlerimizi kapatabilmek için fazlasıyla korkuyorduk. Ve hepimiz aç ve susuzduk. Ateşin çevresindeki küçük halkamızda, sonradan evlilik sonrası yeminli kızkardeşler olduklarını öğrendiğim kadınlar bir öykü-şarkı söylerek bizi korkularımızdan uzaklaştırdılar. Tuhaftı; kaynanam *nu şu* dilini çok çok iyi bildiği halde –belki de bu kadar değişik karakteri çok iyi tanıdığı *için*– şarkı söyleyip ağıt yakmak onun için pek önem taşımamıştı hiçbir zaman. Eğlenmek veya bir şarkıyla avunmak yerine, daha çok mükemmel bir mektup ya da güzel bir şiir yazmakla ilgilenmişti. Bu yüzden, eltilerim ve ben, büyürken öğrendiğimiz birçok eski şarkıyı arkamızda bırakmıştık. Yine de, o geceki öykü-şarkı, tanıdıktı – çocukluğumdan beri duymamış olsam da... Yao halkım, ilk yerleşim yerlerini ve özgürlükleri için cesaretle savaşmalarını anlatıyordu.

Benden herhalde on yaş kadar büyük bir kadın olan Lotus, "Biz Yao halkıyız," diye başladı. "Eski çağlarda, iyi ve yardımsever Han İmparatoru Gao Xin, kötü ruhlu ve hırslı bir generalin saldırısına uğramış. Uyuz ve istenmeyen bir köpek olan Panhu, İmparator'un sorununu duymuş ve generale savaş açmış. Savaşı kazanmış ve karşılığında İmparator'un kızlarından biri verilmiş kendisine. Panhu, çok mutluymuş ama nişanlısı utanıyormuş bu durumdan. Bir köpekle evlenmek istemiyormuş. Yine de görevleri yeterince açıkmış; bu yüzden o ve Panhu dağlara kaçmışlar ve orada oniki çocukları olmuş; Yao'nun ilk halkı. Bu çocuklar büyüdüklerinde, Qianjidong adında bir ilçe kurmuşlar – Bin Ailelik Mağara'yı."

Öykünün bu ilk bölümü bitince, bir başka kadın, Salkımsöğüt sürdürdü şarkıyı. Yanımda Kar Çiçeği titriyordu. Büyük Kızkardeş ve onun yeminli kızkardeşlerini dinlediğimiz ya da Yenge'nin bu şarkımızın ilk nağmelerini Anne'ye söylediği kız çocuk günlerimizi mi anımsıyordu?

"Bu kadar çok suyun ve bu kadar iyi toprağın bulun-

duğu bir yer olabilir mi?" diye sordu Salkımsöğüt şarkıda. "Gözlerden uzak olunca, tek erişim mağaramsı bir tünel olursa, davetsiz misafirlerden korunulabilir mi? Qianjidong, Yao halkı için büyülü bir yerdi. Ama böyle bir cennet parçası, sonsuza kadar el değmeden kalamazdı."

Çukurlukta, diğer ateşlerin başında oturan kadınların şarkıya katıldıklarını duydum. Erkeklerin ağıtlarınızı durdurmaları gerekirdi, çünkü isyancılar kesinlikle bizi duyabilirlerdi. Ama kadınların seslerinin duruluğu, hepimize güç ve cesaret veriyordu.

Salkımsöğüt devam etti: "Kuşaklar sonra, Yuan Hanedanı'nın yerel yönetiminden gözüpek bir kâşif, tünelden geçip Yao halkını buldu. Herkes göz kamaştırıcı giysiler içindeydi; toprağın zenginliğine bağlı olarak, herkes şişmandı. Bu erişilemez yerin varlığını haber alan açgözlü ve kadir bilmez imparator, Yao halkından vergiler istedi."

Tam ilk kar taneleri saçlarımıza ve yüzlerimize düşmeye başladığında, Kar Çiçeği kolunu koluma geçirdi ve öykünün bir sonraki bölümünü söylemek için sesini yükseltti: "Yao halkı bilmek istedi: Neden para vermeliyiz?" Sesi soğuktan titriyordu. "Köylerini yabancı gözlerden koruyan dağın tepesine taşlardan bir siper yaptılar. Pazarlık etmek için mağaraya üç vergi tahsildarı gönderdi İmparator. Geri dönmediler. İmparator, üç tane daha gönderdi—"

Bizim ateşimizin çevresindeki kadınlar katıldı şarkıya: "Geri dönmediler."

"İmparator üçüncü ekibi gönderdi." Kar Çiçeği'nin sesi, gücünü toplamıştı. Onu hiç böyle görmemiştim. Güzel, berrak sesi dağlarda çınlıyordu. Eğer isyancılar onu duymuş olsalar, tilki ruhlarından ödleri patlayıp kaçarlardı.

"Geri dönmediler," diye yanıtımızı haykırdık biz kadınlar.

"İmparator askerî birlikler gönderdi; kanlı bir kuşatma yaptılar. Yao halkından pek çok insan –erkekler, ka-

dınlar ve çocuklar– öldü. Ne yapmalıydı? Ne yapmalıydı? Köyün lideri bir manda boynuzunu aldı; bunu oniki parçaya böldü. Her birini değişik gruplara verdi ve onlara dağılıp, hayatta kalmaya çalışmalarım söyledi."

"Dağılıp hayatta kalmak," diye yineledik biz kadınlar.

"Yao halkı vadilere, dağlara, bu yöreye ve diğerlerine işte böyle yerleşti," derken, Kar Çiçeği'nin sesi hafifledi.

Grubumuzdaki en genç kadın, Erik Tomurcuğu, öyküyü bitirdi: "Yao halkının, nerede olurlarsa olsunlar, beşyüz yıl sonra yeniden mağaralarına dönecekleri, boynuzun parçalarını birleştirecekleri ve büyüleyici yurdumuzu yeniden yaratacakları söylenir. Yakında, o güne erişeceğiz."

Öyküyü dinlememin üstünden yıllar geçmişti; ne düşüneceğimi bilemiyordum. Yaolar, dağın korumasına güvenip gizlenmişler, siperlerinin ardında güvende olduklarına inanmışlardı, ama değillerdi. Şimdi, dağlardaki çukurluğumuza ilk önce kimlerin geleceğini ve geldiklerinde neler olacağını merak ediyordum. Taipingler, onlara katılmamızı sağlamaya çalışabilirlerdi; Büyük Hun Ordusu'ysa, bizi isyancılarla karıştırabilirdi. Her iki durumda da, kaybedeceğimiz kesin bir savaşa girip atalarımız gibi mi olacaktık? Hiç evlerimize dönebilecek miydik? Taipinglerin, Yao halkı gibi yüksek vergilere ve feodal sisteme karşı ayaklandıklarını düşünüyordum. Haklılar mıydı? Onlara katılmalı mıydık? Buna itibar etmemekle atalarımıza saygısızlık mı ediyorduk?

O gece hiçbirimiz uyumadık.

Kış

JINTIANLI DÖRT AİLE, KOCAMAN AĞACIN YAYILMIŞ DALLARININ KORUMASI ALTINDA, bir arada kaldılar; ama çile, bitmek bilmedi – iki gece sonra, hatta bir hafta sonra bile... O yıl, yöremizde herhangi birimizin anımsamadığı kadar kötü bir kar fırtınası yaşadık; her ânında dondurucu soğuklara dayanmak zorunda kaldık. Soluklarımız, dağ havasının yuttuğu buhar bulutlarına dönüştü. Karnımız hep açtı. Ne kadar süre evimizden uzak kalacağımızı bilmediğimizden, aileler yiyeceklerini tüketmemeye çalışıyorlardı. Öksürükler, soğuk algınlıkları ve boğaz ağrıları, kampı bir baştan bir başa ele geçirmişti. Erkekler, kadınlar ve çocuklar bu hastalıklardan ve gecelerin acımasız donduruculuğundan, ardı ardına ölüyorlardı.

Ayaklarım –ve o dağlardaki kadınların çoğunun ayakları– kaçışımız sırasında fena halde yaralanmışlardı. Mahremiyetimiz yoktu, bu yüzden, bağlarımızı çözme, ayaklarımızı yıkama ve yeniden sarma işlemlerini erkeklerin önünde yapmak zorundaydık. Diğer bedensel işlevlerimizle ilgili utancımızın da üstesinden geldik; ihtiyacımızı bir ağaç arkasında ve kazıldıktan sonra da, ortak helada gidermeyi öğrendik. Ama buradaki birçok kadının aksine, ben ailemden ayrıydım. En büyük oğlumu ve diğer çocuklarımı deli gibi özlüyordum. Durmadan, kocamı, erkek kardeşlerini, eltilerimi, onların çocuklarını

ve hatta hizmetkârları bile merak ediyordum; Yongming İlçesi'nin güvenliğine ulaşabilmişler miydi?

Ayaklarımın, yeniden kanama başlamadan üzerlerine basabileceğim kadar iyileşmeleri, neredeyse bir ay sürdü. Ay takviminin onikinci ayının başlarında, her gün çıkıp erkekkardeşlerimi, onların ailelerini ve Büyük Kızkardeş'le onun ailesini aramaya karar verdim. Burada, yükseklerde, güvenlikte olduklarını umuyordum, ama dağlara yayılmış onbin kişi arasında yerlerini nasıl bulabilirdim? Her gün yorganlardan birini omzuma alıp yola düzülüyordum; Kar Çiçeği'nin ailesine geri dönemezsem kesinlikle mahvolacağımın bilinciyle, katettiğim yolu dikkatle hafızama kaydediyordum.

Bir gün –aramaya başladıktan belki de iki hafta sonra– Getan Köyü'nden bir grup insanla karşılaştım; üzerlerine sarkan bir kayanın altında birbirlerine sokulmuş oturuyorlardı. Büyük Kızkardeş'i tanıyıp tanımadıklarını sordum.

"Evet, evet tanıyoruz!" diye cıvıldadı kadınlardan biri.

"İlk akşam birbirimizden ayrıldık," dedi bir arkadaşı da. "Eğer onu bulursan, söyle yanımıza gelsin. Bir ailenin daha sığınabileceği kadar yerimiz var burada."

Yine bir başkası –liderleri gibi gözüken birisi– sadece Getan'dan olanlar için yerleri olduğu konusunda uyardı, herhangi bir düşünceye kapılmam olasılığına karşı.

"Anlıyorum," dedim. "Eğer onu görürseniz, kendisini aradığımı söyler misiniz? Ben kızkardeşiyim."

"Kızkardeşi? Siz Lu Hanım mısınız?"

"Evet," diye yanıtladım ihtiyatla. Onlara verebilecek bir şeylerim olduğunu düşünüyorlardıysa, yanılıyorlardı.

"Bazı adamlar sizi aramaya geldiler."

Bu sözcüklerle midem hopladı. "Kimler geldi? Erkekkardeşlerim mi?"

Kadınlar önce birbirlerine baktılar, sonra dönüp beni tarttılar. Yeniden liderleri konuştu: "Kim olduklarını söy-

lemeyecek kadar dikkatliydiler. Burada işlerin ne durumda olduğunu biliyorsunuz. Aralarından biri efendileriydi. İyi bir fiziği olduğunu söyleyebilirim. Ayakkabıları ve giysileri kaliteliydi. Saçı alnına böyle düşüyordu."

Kocam! O olmalıydı!

"Ne dedi? Nerede şimdi? Nasıl—"

"Bilmiyoruz, ama eğer sen Lu Hanım'san, seni aramakta olan bir adam olduğunu bil. Merak etme." Kadın uzanıp pat pat elime vurdu. "Geri geleceğini söyledi."

Ama ne kadar araştırırsam araştırayım, bir daha buna benzer bir şey duymadım. Sonunda, o kadınların acımasızlıklarını bana karşı kullandıklarına inandım, ama yeniden onlarla karşılaştığım yere döndüğümde, kayalık damın altında başka ailelerden oluşan bir grubun oturduğunu gördüm. Bu keşiften sonra, derin bir umutsuzluk duygusuyla kendi kampıma döndüm. Güya Lu Hanım'dım, ama beni gören kimse bunu anlayamazdı. Üstüne ustalıkla krizantem desenleri işlenmiş lavanta rengi ipek giysim kirlenmiş ve yıpranmıştı; ayakkabılarımsa, kan lekeleriyle kararmış ve her gün dışarıda giyilmekten aşınmışlardı. Güneşin, rüzgârın ve soğuğun yüzüme yaptıklarını ancak hayal edebiliyordum. Seksen yaşımda, şimdi geriye bakıp kesinlikle emin olarak söyleyebilirim ki, asıl sorunlarımız yiyecek yetersizliğimiz ve amansız soğukken, boş şeylerle uğraşan uçarı ve budala bir genç kadındım.

Kar Çiçeği'nin kocası, küçük topluluğumuzun kahramanı oldu. Temizlikten uzak bir mesleği olduğundan, yapılması gereken pek çok şeyi yakınmadan ve teşekkür beklemeden yapıyordu. Horoz burcunda doğmuştu – yakışıklı, eleştirici, saldırgan ve gerektiğinde öldürücüydü. Yaşamak için toprağa bağlı kalmak, doğasında vardı; avlanabiliyor, bir hayvanın iç organlarını temizleyebiliyor, onu açık ateşte pişirebiliyor ve ısınmak için kullanabilelim diye derisini kurutabiliyordu. Ateş için tonlarca odun ve su taşıyabiliyordu. Hiç yorulmuyordu. Orada, yukarı-

da, o pis iş yapan birisi değildi, bir koruyucu ve bir şampiyondu. Kar Çiçeği onun böyle bir lidere dönüşmesinden gurur duyuyordu; ve ben de, yaptıkları hayatta kalmamı sağladığı için minnettardım – sonsuza kadar da öyle kalacağım.

Aiya! Ama ya onun o fare annesi! Her dakika sinsice ortalıkta dolanıyordu. Böylesi umutsuz koşullarda dahi, küçücük şeyler için bile suçlamalarını ve yakınmalarını sürdürüyordu. Her zaman ateşin en yakınında o oturuyordu. İlk akşam kendisine verilen yorganı hiç bırakmadığı gibi, bulduğu her fırsatta bir tane daha çekip alıyor, biz geri isteyene kadar da vermiyordu. Giysisinin kollarına yiyecek saklıyordu; bakmadığımızı düşündüğü zamanlarda çekip çıkartıyor, yanık et parçalarını ağzına tıkıştırıyordu. Farelerin kabileler halinde yaşadıklarını duyarsınız sık sık. Biz buna her gün tanık oluyorduk. Hiç durmadan oğlunu yönetip kendi çıkarları için kullanıyordu, ama bunu yapmasına gerek yoktu. Oğlu, evlatlık görevlerinin bilincinde her oğul gibi davranıyordu zaten. İtaat ediyordu. Bu yüzden, o yaşlı kadın ne zaman kendisinin gelininden çok yemeğe gereksinimi olduğu konusunda vıdı vıdı yapsa, oğlu, karısının değil, onun yemesini sağlıyordu. Ben de iyi bir evlat olduğum için, bundaki mantığı tartışamazdım; bu yüzden, Kar Çiçeği'yle benim payıma düşen yemeği paylaşmaya başladık. Sonra bir gün, pirinç çuvalımızın dibine ulaştığımızda, kasabın annesi, oğlunun avladığı ya da bulduğu etlerden en büyük torununa verilmemesi gerektiğini söyledi.

"Et, bu kadar zayıf birisine harcanmak için fazlasıyla değerli," dedi. "O öldüğünde, hepimiz rahatlayacağız."

Oğlana baktım. O yıl onbirine girmişti; benim en büyük oğlumla aynı yaştalardı. Kısılmış gözlerle büyükannesine baktı; kendisi için savaşamayacak kadar zavallıydı. Elbette ki Kar Çiçeği onun yerine bir şeyler söyleyecekti; sonuçta, o ilk oğluydu. Ama ruh kardeşim, oğlanı sevmesi gereken biçimde sevmiyordu. İlk oğlunun kesin

ölüm emrinin imzalandığı o korkunç anda bile Kar Çiçeği'nin gözleri, onun değil, ikinci oğlunun üstündeydi. İkinci oğlu ne kadar akıllı, dayanıklı ve güçlü olsa da, en büyük oğlana bunun yapılmasına izin veremezdim. Bütün gelenekleri hiçe saydım. Çocuğun ölmesine göz yumarsam, atalarıma ne cevap verirdim? Öbürdünyada karşılaştığımda zavallı çocuğun yüzüne nasıl bakardım? En büyük erkek evlat olarak, hepimizden, kasaptan bile daha fazla yemeye hakkı vardı. Bu yüzden, payıma düşeni Kar Çiçeği'yle ve oğluyla paylaşmaya başladım. Kasap olan bitenin farkına vardığında, önce oğluna, sonra da karısına birer tokat attı.

"O yemek Lu Hanım'ın."

Herhangi biri yanıtlayamadan, fare annesi araya daldı: "Oğum, zaten neden o kadına yemek veriyorsun ki? O bizim için bir yabancı. Kendi kanımızı düşünmeliyiz: seni, ikinci oğlunu ve beni."

Her ikisi de o âna kadar hayatta kalmayı başarmış olan ilk oğulun ve Bahar Mehtabı'nın her geçen gün biraz daha kırılganlaştıklarını söylemeye gerek yok elbette.

Ama bu kez, kasap annesinin baskısı altında ezilmedi.

"Lu Hanım bizim konuğumuz. Onu sağ olarak geri götürürsem, ödüllendirilebilirim."

"Para mı?" diye sordu annesi.

Ne kadar tipik bir fare burcu sorusu. Bu kadın açgözlülüğünü ve malcanlılığını gizleyemiyordu.

"Lu Bey'in paradan öte yapabileceği şeyler var bizim için."

Bunu ölçüp biçerken, yaşlı kadının gözleri kısılıp çizgiye dönüştü. O daha ağzını bile açamadan, "Eğer ucunda ödül olacaksa, yemekten bana daha fazla pay verilmesi gerekir," dedim. "Aksi halde," –ve burada yüzümü kayınbabamın şımarık cariyelerinden birinden anımsadığım biçimde çarpıttım– "bu aileden hiç konuk-

severlik görmediğimi, burada sadece para hırsı, düşüncesizlik ve görgüsüzlükle karşılaştığımı söylerim."

Ne kadar büyük bir riskti o gün aldığım! Kasap beni o an gruptan atabilirdi. Onun yerine, annesinin sonsuz yakınmalarına karşın yemekten en büyük payı ben aldım ve Kar Çiçeği'yle, en büyük oğluyla ve Bahar Mehtabı'yla paylaşabildim. Ama ne kadar açtık! Cesetlerden biraz daha iyi durumda gözüküyorduk – bütün gün kımıldamadan gözlerimiz kapalı yatıyor, olabildiğince hafif soluklar alıyor, kalan kaynaklarımızı dikkatli kullanmaya çalışıyorduk. Evdeyken hafif sayılan hastalıklar, sayılarımızı azaltmayı sürdürüyordu. Bu kadar az gıdayla, enerjiyle, çayla ya da güçlendirmeye yetmeyecek miktarda otlarla, kimse bu rahatsızlıklarla savaşacak kuvveti bulamıyordu. Direnmekten vazgeçenler artıyordu, ama cesetleri ortadan kaldıracak gücü çok azımız bulabiliyorduk.

Kar Çiçeği'nin en büyük oğlu her fırsatta yanıma gelmeye çabalıyordu. Sevilmiyordu, bu doğru, ama ailesinin düşündüğü kadar aptal değildi. Kar Çiçeği'yle birlikte oğullarımız için dua etmek üzere Gupo Tapınağı'na gittiğimiz günü, onların nasıl zarif ve ince zevklere sahip olmalarını istediğimizi düşündüm. Bu özelliklerin, hiçbir resmî eğitim almadığı halde oğlanın içinde yattığını gördüm. Ona erkeklerin yazısını öğretemezdim, ama Lu Amca oğluma öğretirken kulak misafiri olduklarımı tekrarlayabilirdim. "Çin halkının en çok saygı duyduğu beş şey, Cennet, Dünya, imparator, ebeveynler ve öğretmenlerdir." Anımsayabildiğim dersler tükenince, yöremizdeki kadınların ağzında dolaşan, önemli bir devlet görevine getirildikten sonra evine, ailesine dönen bir ikinci oğulla ilgili, eğitici bir öykü anlattım ona; ama bu zavallı oğlanın koşullarına uyacak biçimde değiştirdim hikâyeyi.

"Bir ilk oğul, ırmak boyunca koşuyormuş," diye başladım. "Rengi bambu kadar yeşilmiş. Yaşamla ilgili hiçbir şey bilmiyormuş. Annesi, babası, küçük erkekkardeşi ve küçük kızkardeşiyle yaşıyormuş. Küçük erkekkar-

deş, babasının işini sürdürecekmiş. Küçük kızkardeş, evlenip gidecekmiş. Anne ve Baba'nın gözleri büyük oğullarını hiç görmüyormuş. Gördüklerinde de, başı kavun gibi şişene kadar dövüyorlarmış onu."

Oğlan yanıma yaklaştı, ben öyküyü sürdürürken, gözlerini ateşten yüzüme çevirdi.

"Bir gün çocuk babasının paralarını sakladığı yere gitmiş. Oradan biraz para alıp cebine saklamış. Sonra annesinin yiyecekleri sakladığı yere gitmiş. Bir çantaya taşıyabileceği kadar yiyecek doldurmuş. Sonra, bir hoşçakalın bile demeden, yürüyerek evinden ayrılmış ve çayırlara dalmış. Irmağı yüzerek geçmiş, sonra biraz daha yürümüş." Çok uzak bir yer bulmaya çalıştım. "Taa Guilin'e kadar yürümüş. Dağlardaki bu yolculuğumuzun zor olduğunu mu düşünüyorsun? Kışın dışarıda yaşamanın güç olduğunu mu düşünüyorsun? Bu hiçbir şey değil. Çocuğun dışarıda, yollarda, tek bir arkadaşı, ona bakacak kimsesi yokmuş ve sadece üstündeki giysileri varmış. Yiyeceği ve parası bitince, dilenerek hayatta kalmayı başarmış."

Oğlanın rengi kızardı; alevlerden değil, duyduğu utançtan. Anne tarafından büyükanne ve büyükbabasının böyle sefil bir yaşam sürdüklerini duymuş olmalıydı.

"Bazı insanlar bunun saygın olmayan bir yaşam biçimi olduğunu söyleyebilirler," diye devam ettim, "ama eğer yaşamanın tek yolu buysa, o zaman büyük bir cesaret gerektirir."

Ateşin karşısından kasabın annesi homurdandı: "Öyküyü yanlış anlatıyorsun."

Hiç ilgilenmedim. Hikâyenin nasıl sürdüğünü biliyordum, ama bu çocuğa tutunabileceği bir şey vermek istiyordum.

"Oğlan Guilin'in sokaklarında dolaşmış, devlet görevlisi kıyafetleri içindeki insanları aramış. Onların nasıl konuştuklarını dinlemiş ve çıkan sesleri aynen taklit edebilmek için ağzının biçimini değiştirmiş. Çayhanele-

rin dışında oturup gelen insanlarla konuşmaya çalışmış. Ancak konuşması yeterince düzeldiğinde, birisi onu fark etmiş."

Burada öyküyü böldüm. "Bu dünyada iyi insanlar vardır oğlum. Buna inanmayabilirsin, ama ben bazılarıyla karşılaştım. Seni kollayacak birisini bulabilmek için her zaman gözünü dört açmalısın."

"Senin gibi mi?" diye sordu.

Büyükannesi tısladı; yine umursamadım onu.

"Bu adam, çocuğu uşak olarak yanma almış," diye özetledim. "Oğlan ona hizmet ederken, hamisi de bildiği her şeyi öğretmiş çocuğa. Artık öğretebileceği bir şey kalmadığında, bir öğretmen tutmuş. Yıllar sonra, artık koca bir adam olmuş olan çocuk, imparatorluk sınavlarına girmiş ve devlet memuru olmuş – en düşük düzeyde tabii," diye ekledim, Kar Çiçeği'nin oğlu için bile böyle bir şeyin mümkün olduğuna inanarak.

"Memur, köyüne dönmüş. Ailesinin evinin önündeki köpek, onu tanıyıp üç kez havlamış. Anne ve Baba evden çıkmışlar. Oğullarını tanımamışlar. İkinci erkekkardeş de çıkmış dışarı. O da kardeşini tanımamış. Ya kızkardeş? O evlenip gitmişmiş. Onlara kim olduğunu söylediğinde, ayaklarına kapanmışlar ve hemen arkasından, isteklerini sıralamaya başlamışlar. 'Yeni bir kuyuya ihtiyacımız var,' demiş babası, 'bize kuyu açması için birisini tutabilir misin?' 'Hiç ipeklim yok,' demiş annesi, 'bana biraz satın alır mısın?' 'Yıllardır annemize, babamıza ben bakıyorum,' demiş küçük erkekkardeşi, 'bunca zamanımın karşılığını öder misin bana?' Memur kendisine ne kadar kötü davranmış olduklarını anımsamış. Yeniden tahtırevanına binmiş ve Guilin'e dönmüş; orada evlenmiş; bir sürü oğlu olmuş; mutlu bir hayat sürmüş."

Yaşlı kadın ateşe bir kez daha tükürüp gözlerini bana çevirdi. "*Bak, bak, bak!* Böyle öyküler anlatıp zaten mahvolmuş bir çocuğun yaşamını iyice altüst ediyorsun," dedi. "Ona, ortada olmayan umutlar veriyorsun.

Bunu neden yapıyorsun?"

Yanıtını biliyordum ama o yaşlı fare kadına bunu asla söylemezdim. Normal koşullar altında değildik, biliyorum; ama kendi ailemden bu kadar uzakta, ilgilenebileceğim birisine gereksinimim vardı. Beynimin içinde, kocamı bu çocuğun hamisi olarak görüyordum. Neden olmasındı? Biz küçükken Kar Çiçeği bana yardım edebilmişti; ailem de bu çocuğun geleceğini değiştiremez miydi?

KISA SÜRE SONRA, ÇEVREMİZDEKİ DAĞ HAYVANLARI AZALMAYA BAŞLADILAR; bu kadar çok insanın, ya da ölünün –çünkü o kışın acımasız sertliği sonucu içimizden pek çoğu ölmüştü– varlığı, onları evlerinden uzaklaştırmıştı. Hepsi çiftçi olan erkekler, zayıf düştüler. Sadece taşıyabilecekleri kadar şey getirmişlerdi yanlarında; onlar da bitince, hem kendileri hem de aileleri açlığa mahkûm oldular. Pek çok koca, erzak bulmak için, eşlerinin dağdan aşağıya inmesini istedi. İlçemizde, bildiğiniz gibi, savaş zamanı kadınlara dokunulmaz; bu yüzden, karışık ortamlarda yemek, su ve başka malzemeler bulmaya sıklıkla bizler gönderiliriz. Savaş sırasında bir kadına zarar vermek, her zaman çarpışmaların artmasına neden olur; ama ne Taipingler, ne de Büyük Hun Ordusu'nun askerleri buranın insanları değillerdi; Yao halkının âdetlerini bilmiyorlardı. Ayrıca, açlıktan bitkin düşmüş, bağlı ayaklarımız yüzünden kırılganlaşmış biz kadınlar bu kış kıyamette nasıl dağdan inip, gereksinimlerimizi karşılayıp geri dönecektik?

Bu yüzden, erkeklerden oluşan küçük bir ekip, boşalttığımız köylerden yiyecek ve başka ihtiyaçlarımızı sağlayabilmek umuduyla yola koyulup dikkatle dağdan inmeye başladı. Sadece birkaç tanesi geri dönebildi; arkadaşlarının başlarının kesilip sopalara geçirildiğini gördüklerini anlattılar bize. Bu haberlere katlanamayan ye-

ni dullar, kendilerini öldürdüler; bedenlerini, onca çabayla tırmandıkları dağdan aşağıya attılar, akşam ateşinden kalan korları yuttular, kendi boğazlarını kestiler ya da açlıktan yavaş yavaş ölmeye mahkûm ettiler kendilerini. Bu yolu seçmeyenlerse, başka ateşlerin çevresindeki başka adamlarla yeni yaşamlar arayarak şereflerini daha da lekelediler. Galiba dağlarda bazı kadınlar dulluğun kurallarını unutuyorlardı. Fakir de olsak, genç de olsak, çocuklarımız da olsa, ölmek, kocamıza sadık kalmak ve erdemlerimizi korumak, onların anılarını lekelemekten iyidir.

Kendi çocuklarımdan ayrı olduğum için, Kar Çiçeği'ninkileri dikkatle inceledim; çocuklarının ondan ne kadar etkilendiklerini gördüm, onlar aracılığıyla ruh kardeşim hakkında yeni şeyler öğrendim; ve benimkileri deli gibi özlediğimden, onları, *laotong*'umunkilerle karşılaştırdım. Evimde, en büyük oğlum hakettiği yerini çoktan almıştı ve önünde parlak bir gelecek uzanıyordu. Bu ailede, Kar Çiçeği'nin en büyük oğlu, kendisininkinden de daha aşağı bir pozisyondaydı. Hiç kimse sevmiyordu onu. Kendi haline bırakılmıştı. Yine de, bence *laotong*'uma en çok benzeyeni oydu. Kibar ve inceydi. Belki de bu yüzden Kar Çiçeği ona yüreğini kapatarak sırtını dönmüştü.

İkinci oğlum, iyi ve akıllı bir çocuktu, ama ilk oğlumun araştırmacılığı yoktu onda. Onun yaşam boyu bizimle kalacağını, bir gelin alıp çoluk çocuğa karışacağını ve büyük erkekkardeşi için çalışacağını düşledim. Öte yandan, Kar Çiçeği'nin ikinci oğlu, ailesinin parıldayan ışığıydı. Babasının fiziğini almıştı, kısa boylu ve tıknazdı; güçlü kolları ve bacakları vardı. Oğlan hiçbir şeyden korkmuyor, hiç soğuktan titremiyor, açlıktan yakınmıyordu. Gölgesi gibi babasının peşinde dolaşıyor, av seferlerine bile katılıyordu. Herhalde bir biçimde yardımı oluyordu, yoksa kasap böyle bir şeye izin vermezdi. Beraberlerinde bir hayvan leşiyle döndüklerinde, çocuk baba-

sının yanına poposu üstüne oturuyor, etin pişirilmeye nasıl hazırlandığını öğreniyordu. Babasıyla oğlanın arasındaki bu benzerlik, bana Kar Çiçeği'yle ilgili pek çok şey anlattı. Kocası, kaba, pis ve her bakımdan ruh kardeşimden düşük seviyede bir insan olabilirdi, ama oğluna gösterdiği sevgi, kocasının da kendisi için ne kadar önemli olduğunu anlattı bana.

Bahar Mehtabı'nın yüzü ve davranışları, kızımınkilerden tamamen farklıydı. Yeşim, orta halli ailemin kabalığını taşıyordu yüz hatlarında; bu yüzden ona karşı bu kadar sertti tavırlarım. Tuz işinden kazanılan paralar ona zengin bir çeyiz hazırlamayı sağlayacağından, iyi bir evlilik yapacaktı. Yeşim'in iyi bir eş olacağına inanıyordum ama Bahar Mehtabı eğer bana tanınan fırsatlara sahip olursa, olağanüstü bir eş olacaktı.

Bütün bunlar ailemi özlememe neden oluyordu.

Yalnızdım ve korkuyordum; ama Kar Çiçeği ile geçirdiğim geceler, bu durumu hafifletiyordu. Size nasıl anlatsam? Burada, bu şartlar altında bile kasap, *laotong*'umla yatak işi yapmak istiyordu. Buz gibi havada, ateşin dibindeki açık alanda, yorganın altında yapıyorlardı. Geri kalanlarımız gözlerimizi çeviriyorduk, ama kulaklarımızı tıkayamıyorduk. Allahtan sessizdi adam; sadece arada bir-iki kere hırıldadı, ama birkaç kez, zevk inlemeleri duydum – kasaptan değil, *laotong*'umdan geldiler. Bunu hiç anlayamıyordum. Yatak işi bitince Kar Çiçeği yanıma gelip küçükken yaptığımız gibi kollarını boynuma doluyordu. Üstünden taşan seks kokusunu duyabiliyordum, ama dondurucu havada, sıcaklığı içimi ısıtıyordu. Yanımda onun bedeni olmasa, gecenin bir vakti ölen kadınlardan biri olacaktım.

Doğal olarak, onca yatak işinden sonra, Kar Çiçeği yeniden gebe kaldı; aslında aylık kanamalarının, aynı benimkiler gibi, havanın soğukluğu, koşulların sertliği ve yetersiz beslenme sonucunda kesilmiş olduğunu umuyordum. Ama o, bunun lafını bile ettirmiyordu.

"Daha önce de gebe kaldım," dedi, "belirtilerini biliyorum."

"O zaman, bir oğlun daha olmasını dilerim."

"Bu defa," dedi gözlerinde mutluluk ve güven karışımı bir parıltıyla, "olacak."

"Gerçekten, erkek evlatlar birer lütuf. En büyük oğlunla gurur duymalısın."

"Evet," diye yanıtladı hafifçe, sonra ekledi: "İkiniz birlikteyken izledim sizi. Ondan hoşlanıyorsun. Damadın olmasını isteyecek kadar hoşlanıyor musun?"

Oğlanı seviyordum, ama bu öneri söz konusu bile olamazdı.

"Ailelerimiz arasında kadın-erkek eşleşmesi olamaz," dedim. Bugünkü halim için Kar Çiçeği'ne çok şey borçluydum; aynısını Bahar Mehtabı için yapabilmek isterdim, ama kızımın bu kadar alçalmasına asla izin veremezdim. "Kızlarımız arasındaki yürek eşleşmesi, bundan çok daha önemli, sence de öyle değil mi?"

"Elbette haklısın," diye yanıtladı Kar Çiçeği gerçek duygularımın –sanıyorum– farkında olmadan. "Eve gidince, planladığımız gibi Wang Teyzecikle buluşalım. Kızların ayakları yeni biçimlerini alır almaz Gupo Tapınağı'na gidip sözleşmelerini imzalarlar, birlikte sürdürecekleri yaşamlarını anlatmak için bir yelpaze satın alırlar ve kulkas tezgâhında yemek yerler."

"Seninle ben de Şexia'da buluşmalıyız. Eğer dikkatli davranırsak, onları gözetleyebiliriz."

"Yani casusluk mu yapacağız?" diye sordu Kar Çiçeği, inanamayarak. Ben gülümseyince, bir kahkaha attı. "İkimizden daha hınzır olanın ben olduğumu düşünürdüm hep; bak sen şu entrikacıya!"

O haftaların ve ayların sıkıntılarına karşın, kızlarımızla ilgili planlarımız bize umut verdi ve geçen her gün yaşamın iyi yönlerini anımsamaya çalıştık. Kar Çiçeği'nin küçük oğlunun beşinci yaşgününü kutladık. Çok komik bir oğlandı; babasıyla ikisini izlerken çok eğlendik.

İki domuzun taklidini yaptılar – burunlarını sürtüştürdüler, yem arandılar, güçlü bedenlerini birbirlerine tokuşturdular; her ikisi de kir pas içindeydi ve birlikteliklerinden keyif alıyorlardı. Büyük oğlan, kadınlarla oturuyor olmaktan memnundu. Benim ona olan ilgim yüzünden, Kar Çiçeği de dikkat etmeye başlamıştı büyük oğluna. Annesinin bakışları altında, gülümseyiverdi o da. İfadesi, annesinin o yaştaki yüzünü getirdi gözümün önüne – tatlı, dürüst, akıllı... Kar Çiçeği ona baktı – tam olarak anne sevgisiyle değil, ama sanki düşündüğünden daha fazlasını görmüş olmanın memnuniyetiyle.

Bir gün büyük oğluna şarkı öğretirken, Kar Çiçeği "Bizim kadın şarkılarımızı öğrenmemeli," dedi. "Kız olduğumuz halde bazı şiirler de öğrenmiştik—"

"Annen sayesinde—"

"Eminim sen kocanın evinde başka şiirler de öğrenmişsindir."

"Öğrendim."

İkimiz de heyecanlanmıştık; hemen bildiğimiz şiirlerin adlarını saymaya başladık.

Kar Çiçeği oğlunun elini tuttu. "Eğitimli bir adam olabilmesi için bildiklerimizi öğretelim ona."

Çok fazla bir şey öğretemeyeceğimizi biliyordum, çünkü ikimiz de erkek yazısına yabancıydık; ama bu çocuk kaynar suya atılmış kuru bir mantar gibiydi. Ona verdiğimiz her şeyi sünger gibi emiyordu. Kar Çiçeği'yle küçükken çok sevdiğimiz Tang Hanedanı şiirini ve oğlumun derslerine yardım edebilmek için ezberlediğim Erkek Çocuklar İçin Klasikler Kitabı'ndan bütün bir bölümü kısa sürede öğrendi. Kar Çiçeği'nin yüzünde, ilk kez gerçek gururun izlerini gördüm. Ailenin diğer üyeleri aynı şeyleri hissetmiyorlardı, ama dersleri kesmemizi istediklerinde, ilk kez sinip vazgeçmedi Kar Çiçeği. Dışarıyı görebilmemiz için tahtırevanın perdesini açan küçük kızı hatırlamıştı.

O soğuk ve huzursuz günler, ne kadar korku ve zor-

luklarla dolu da olsalar, yıllardır görmediğim bir biçimde mutlu olan Kar Çiçeği açısından, harika günlerdi. Gebeydi, yeterince beslenemiyordu, ama sanki içinde yanan bir yağ lambası tarafından aydınlatılıyormuş gibi parıldıyordu. Jintianlı üç yeminli kızkardeşle birlikte olmaktan hoşlanıyordu ve kaynanasıyla baş başa bir yere kapatılmamış olduğu için de memnundu. O kadınlarla birlikte oturup yıllardır duymadığım şarkıları söyledi. Burada, açık havada, loş ve kasvetli küçük evinin sınırlarının dışında, at burcu ruhu özgür kalmıştı.

Derken, buraya çıktıktan on hafta sonra, dondurucu bir gece, Kar Çiçeği'nin ikinci oğlu ateşin yanına kıvrılıp uyudu ve bir daha uyanmadı. Onu –hastalık, açlık, soğuk– neyin öldürdüğünü bilmiyorum, ama sabahın erken saatlerinde bedeninin kırağıyla kaplandığını ve yüzünün buz mavisine çaldığını gördük. Kar Çiçeği'nin feryatları dağlarda yankılandı; ama en çok kasap sarsıldı. Oğlanı kucağına aldı; gözyaşları oluk gibi akıyordu yanaklarından; ıslaklıkları haftalardır yüzüne kazınmış olan kirlerin üstünde yol yol izler bırakıyordu. Yatıştırılamıyordu. Çocuğu kollarından bırakmıyordu. Karısının sözlerini, hatta annesini bile dinlemiyordu; yalvarmalarını duymamak için başını oğlunun bedenine gömdü. Grubumuzdaki çiftçiler, onunla aramızda paravan oluşturacak şekilde çevresine oturup onu alçak sesle yatıştırırlarken bile kabullenemiyordu. İkide bir başını kaldırıyor, gökyüzüne doğru haykırıyordu: "Değerli oğlumu nasıl yitirmiş olabilirim?" Kasabın kırık yüreğiyle sorduğu bu soru, birçok *nu şu* öyküsünde ve şarkısında ortaya çıkardı. Ateşin başındaki diğer kadınların yüzlerine baktım ve dile getirmedikleri sorularını gördüm: Bir adam –bu kasap– kadınların çocuklarını yitirdiklerinde hissettikleri umutsuzluk ve kederin aynısını hissedebilir miydi?

Diğerlerimiz yas ağıtları yakarken, o iki gün boyunca öylece oturdu. Üçüncü gün, ayağa kalktı, oğlanı sıkıca göğsüne bastırdı, ateşimizin başından ve diğer ailelerin

kalabalığından hızla uzaklaşıp oğluyla birlikte pek çok kez girmeye cesaret ettikleri ormana daldı. İki gün sonra döndü; elleri boştu. Kar Çiçeği oğlunun nereye gömüldüğünü sorduğunda, kasap ona dönüp öyle vahşice bir tokat attı ki, *laotong*'um birkaç metre uçup gürültüyle, sertleşmiş karın üstüne düştü.

Onu feci bir şekilde dövmeye devam etti ve sonunda Kar Çiçeği, sel gibi akıp kamp yerimizin donmuş eğimlerini boyayan siyah kanlar arasında bebeğini yitirdi. Gebeliği çok ilerlememişti henüz, bu yüzden cenini bulamadık; ama kasap, dünyayı bir kızdan daha kurtarmış olduğuna inanıyordu. "Bir kadının yüreği kadar kötü hiçbir şey yoktur," diye bir nakarat tutturdu sanki hiçbirimiz bu deyişi daha önce duymamışız gibi. Bizse, kasabın yüzüne bir kez bile bakmadan ve ona tek sözcük etmeden, Kar Çiçeği'ne yardım elimizi uzattık – pantolonunu çıkarttık, yıkayabilmek için su erittik, bacaklarındaki kan izlerini temizledik ve düğün yorganlarından birinin içindeki pamukları çıkartıp bacaklarının arasından akmayı sürdüren kokuşmuş berbat sıvıyı durdurmak için kullandık.

Şimdi geriye dönüp baktığımda, Kar Çiçeği'nin, en ufak bir tepki bile göstermeden durmadan dayak yemeyi kabullendiği dağlardaki o son iki hafta, hayatta kalabilmiş olmasını bir mucize olarak görüyorum. Düşük yapması sonucunda kaybettiği kanlar, bedenini zayıf düşürmüştü. Kocasının durmadan üstüne yüklenip ettiği eziyetler, bedenini yara bere içinde bırakmıştı. Neden onu durdurmadım? Ben Lu Hanım'dım. Ona daha önce istediğimi yaptırmıştım. Neden bu kez yaptıramayacaktım? Daha fazlasını yapamazdım, *çünkü* Lu Hanım'dım. Fiziksel olarak güçlü bir adamdı ve bu gücü kullanmaktan çekinmiyordu. Ben bir kadındım ve sosyal statüm ne olursa olsun, yalnızdım. Güçsüzdüm. Bu durumun fena halde farkındaydı – aynı benim gibi.

Laotong'umun en kötü anlarında, kocama ne kadar

ihtiyacım olduğunu anladım. Bana göre, onunla ortak yaşamımız, görevlerden ve oynamamız gereken rollerden oluşuyordu. Onun hakettiği eş olamadığım her an için pişmanlık duydum. Kendi kendime söz verdim; eğer o dağdan kurtulabilirsem, Lu Hanım sıfatını gerçekten kazanabilecek bir kadın olacaktım, sahnede bir kukla değil. Bunu istedim ve gerçekleşmesini diledim, ama Kar Çiçeği'nin kocasından çok daha acımasız ve zalim olduğumu herkese göstermeden önce değil.

Ağacımızın altındaki kadınlar Kar Çiçeği'ne bakmayı sürdürdüler. Yaralarıyla ilgilendik, olası mikrop kapmalarını engellemek için kaynattığımız kar suyuyla temizledik, üstümüzdeki giysilerden koparttığımız kumaşlarla sardık. Kadınlar, kasabın beslenmemiz için getirdiği hayvanların iliklerinden çorba yapmak istediler, ama Kar Çiçeği'nin vejetaryen olduğunu anımsattığımda, ikişer kişilik gruplar halinde sırayla ormana girip ağaç kabukları, yabani otlar ve kökler topladık. Ona acı bir çorba yaptık ve kaşık kaşık içirdik. Avunma şarkıları söyledik. Uyku uyumuyordu. Kollarını dizlerine sarıyor, öylece ateşin başında oturuyordu. Tüm bedeni, insanın içini burkan bir kederle sarsılıyordu. Hiçbirimizin temiz giysisi yoktu, ama düzgün gözükmeye çalışıyorduk hepimiz. Kar Çiçeği artık aldırmıyordu buna. Birikmiş karlarla yüzünü yıkamayı ya da tuniğinin kenarlarıyla dişlerini ovmayı bırakmıştı. Saçları açılmış, omuzlarına dökülüyordu; bu, kaynanamın hastalığa yakalandığı geceyi anımsatıyordu bana. Giderek, Üçüncü Elti'nin o geceki görünüşüne benzemeye başladı – hemen hemen artık yanımızda değil gibiydi, düşünceleri uçuyor, uçuyor, giderek uzaklaşıyordu.

Her gün bir an geliyor, Kar Çiçeği ateşin başından uzaklaşıp karlı dağlarda dolaşmaya çıkıyordu. Düşte gibi yürüyordu; kaybolmuş, köklerinden ayrılmış, bağlarından kopmuş bir görüntüsü vardı. Her gün ben de onunla gidiyordum; o istemeden koluna yapışıyordum ve birlik-

te donmuş kayaların üstünde zambak ayaklarımızla yalpalıyorduk. O döne döne kayaların sınırını buluyor, orada sonsuz boşluğa doğru haykırıyordu; sesi güçlü kuzey rüzgârında uçup gidiyordu.

Ödüm patlıyordu; hep dehşet içinde dağlara kaçışımızı ve kadınların metrelerce aşağıdaki ölümlerine doğru düşerkenki korkunç çığlıklarını anımsıyordum. Kar Çiçeği bu kaygımı paylaşmıyordu; kayaların üstünden ileriye bakıyor, dağ rüzgârında kar şahinlerinin süzülmesini izliyordu. Kar Çiçeği'nin uçmaktan söz ettiği bütün o zamanları düşündüm; kayanın üstünden ileriye doğru tek bir adım atmak, ne kadar kolay olurdu onun için. Ama yanından bir an bile ayrılmadım; kolunu hiç bırakmadım.

Onu dünyaya bağlayacak şeylerden söz etmeye çalıştım. "Kızlarımız için Madam Wang'ı sen mi ararsın, yoksa ben mi arayayım?" diyordum. Yanıtlamayınca, başka bir şey deniyordum: "Seninle ben birbirimize çok yakın oturuyoruz. Kızları birbirine tanıştırmadan önce neden ruh kardeşi olmalarını bekleyelim ki? İkiniz uzun süre kalmaya gelmelisiniz bize. Ayaklarını birlikte bağlarız. O günleri de anıları arasına ekleyebilirler böylece." Ya da, "Şu kar çiçeğine bak. Yakında bahar gelecek ve buradan ayrılacağız." On gün boyunca sadece tek heceli cevaplar verdi.

Derken, onbirinci gün, dönemeçler boyunca kayalığın ucuna doğru ilerlerken, sonunda konuştu: "Beş çocuk yitirdim ve her seferinde kocam beni suçladı. Hüsranını ve kızgınlığını hep yumrukları aracılığıyla ortaya döker. Bu iki silah rahatlamaya gerek duyduğunda, hep beni bulurlar. Kız bebeklere gebe kaldığım için bana kızdığını düşünürdüm ama şimdi, oğlumda... Kocamın hepsinde hissettiği, keder miydi aslında?" Durakladı; sanki aklında bazı şeyleri çözmeye çalışıyormuş gibi başını yana yatırdı. "Her durumda, yumruklarını bir yere yöneltmesi gerekiyor," diye umutsuzluk içinde tamamladı sözünü.

Demek ki, bu dayaklar kasabın evinde sürekli olarak yaşamaya başladığı ilk yıldan beri sürüyordu. Kocasının

davranışları her ne kadar yöremizde sıkça görülse ve kabul görse de, bunu benden bu kadar uzun süre ve bu kadar iyi gizlemiş olması, incitti beni. Bana artık bir daha asla yalan söylemeyeceğini, aramızda hiçbir sır olmayacağım düşünmüştüm; ama beni altüst eden bu değildi. Aslında, *laotong*'umun mutsuz yaşamının belirtilerini bu kadar uzun süre görmezden geldiğim için suçluluk duyuyordum.

"Kar Çiçeği—"

"Hayır, dinle. Kocamın kötü yürekli olduğunu düşünüyorsun ama o kötü bir adam değil."

"Sana davranışları bir insana—"

"Zambak," diye uyardı, "o benim kocam." Sonra düşünceleri iyice karanlık bir yere daldı. "Uzun bir süre boyunca ölmeyi istedim; ama hep çevremde birileri vardı."

"Böyle şeyler söyleme."

Bana aldırmadı. "Yazgıyı ne sıklıkta düşünürsün? Ben hemen her gün düşünüyorum. Annem, babamla evlenmeseydi ne olurdu? Eğer babam afyon bağımlısı olmasaydı? Annemler beni kasapla evlendirmeselerdi? Erkek olarak doğsaydım? Ailemi kurtarabilir miydim? Ah Zambak, gözlerinin önüne serilen durumumdan o kadar utanıyorum ki..."

"Ben asla—"

"Öz evime adımını attığın anda, acımanı gördüm." Konuşmamı engellemek için başını salladı. "Yadsıma; sadece beni dinle." Devam etmeden önce kısa süre durdu. "Beni görüyorsun ve çok kötü bir duruma düştüğümü düşünüyorsun, oysa annemin başına gelenler çok daha kötü. Küçücük bir kızken, onun gece gündüz elem içinde ağladığım duyardım. Eminim ölmek isterdi, ama beni bırakamazdı. Sonra, ben kocamın evine yerleşince, babamı bırakamadı."

Konuşmanın nereye doğru gittiğini görebiliyordum, bu yüzden "Annen asla yüreğinin acılaşmasına izin vermedi," dedim. "Asla vazgeçmedi—"

"Babamla sokaklara düştü. Onlara ne olduğunu hiçbir zaman öğrenemeyeceğim, ama eminim, önce babam ölmeden kendisinin gitmesine izin vermemiştir. Üstünden oniki yıl geçti. Acaba ona yardım edebilir miydim diye merak ettim hep. Bana gelebilir miydi? Şöyle yanıtlayayım: Evlenip babamın bağımlılığından ve annemin kederinden uzakta mutluluğu bulacağımı düşlerdim. Kocamın evinde bir dilenci olacağımı bilemezdim. Sonra kocamın eve benim için yiyecek getirmesini nasıl sağlayacağımı öğrendim. Görüyor musun Zambak, bize erkekler hakkında anlatmadıkları şeyler var. Eğer onlara zevk aldığımızı gösterirsek, onları mutlu edebiliriz. Ve biliyorsun, eğer bırakırsak, bizim için de keyifli olabilir bu."

Kızları evlenmeden önce hep bu tarz sözlerle korkutan o yaşlı kadınlardan biri gibi konuşuyordu.

"Yalan söylemene gerek yok. Ben senin *laotong*'unum. Doğruyu söyleyebilirsin."

Gözlerini bulutlardan ayırdı ve kısacık bir an, sanki beni tanımıyormuş gibi baktı yüzüme. "Zambak," –sesi üzgün ve anlayışlıydı– "*her şeye* sahipsin, yine de hiçbir şeyin yok."

Sözleri bıçak gibi saplandı içime ama şimdi, Kar Çiçeği itiraf ederken, onları düşünemezdim. "Kocamla ben, doğumdan sonra kadının kirliliği ile ilgili kuralları tanımadık. Her ikimiz de başka erkek evlatlar istiyorduk."

"Oğullar bir kadının en değer—"

"Ama olanları gördün. Bedenime bir sürü kız girdi."

Bu yadsınamaz sorun karşısında, uygun bir yanıtım vardı.

"Yaşamak kaderlerinde yokmuş," dedim. "Onların, büyük olasılıkla zaten bir bozuklukları vardı herhalde, bu yüzden şükret. Biz kadınların bütün yapabileceği, yeniden denemek—"

"Ah Zambak, böyle konuştuğun zaman başımın içini bomboş hissediyorum. Sadece ağaçların arasında esen rüzgârın sesini duyuyorum. Toprağın ayaklarımın altın-

da nasıl yol açmak istediğini hissedebiliyor musun? Geri dönmelisin artık. Bırak, annemin yanına gideyim..."

Kar Çiçeği'nin ilk kızını yitirmesinin üstünden çok uzun yıllar geçmişti. O zamanlar, onun kederini anlayamamıştım. Ama artık yaşamın acılarına daha fazla tanık olmuştum ve her şeyi çok daha farklı bir gözle görüyordum. Eğer bir dulun, kocasının ailesine karşı onurunu kurtarmak için kendisini biçimsizleştirmesi veya öldürmesi doğal kabul ediliyorsa, neden bir anne bir veya birkaç çocuğunun kaybı yüzünden aşırı davranışlarda bulunamasındı? Biz o çocukların bakıcılarıyız. Onları severiz. Hastalandıklarında onlara bakarız. Oğullarımızı, erkeklerin dünyasına atacakları ilk adımlara hazırlarız. Kızlarımızın ayaklarını bağlarız, onlara gizli yazımızı öğretiriz ve iyi bir eş, gelin ve anne olacakları şekilde yetiştiririz ki, yeni evlerindeki üst kat odalarına uygun kadınlar olsunlar. Ama, hiçbir kadın, çocuklarından daha uzun yaşamamalı. Bu doğanın yapısına aykırı. Eğer yaşarsa, neden bir kayadan atlamak veya bir ağacın dalında sallanmak ya da korları yutmak istemesin ki?

"Her gün aynı sonuca varıyorum," diye kabul etti Kar Çiçeği, tepeden, aşağıda uzanan derin vadiye bakarken. "Sonra yengen geliyor aklıma. Zambak, ne kadar ıstırap çektiğini bir düşün; ve onun acısıyla ne kadar az ilgilendiğimizi."

Gerçeği söyleyerek yanıtladım: "Çok acı çekiyordu; ama sanıyorum, bizim varlığımız onu teselli ediyordu."

"Güzel Ay'ın ne kadar tatlı olduğunu anımsıyor musun; ölürken bile ne kadar uslu olduğunu? Yengenin eve gelip cesedinin başında durduğunu hatırlıyor musun? Hepimiz onun duyguları için endişe ediyorduk, bu yüzden Güzel Ay'ın yüzünü örtmüştük. Yengen kızını bir daha hiç görmedi. Neden bu kadar zalimdik?"

Güzel Ay'ın cesedinin bir annenin anılarına yerleşmek için fazlasıyla korkunç olduğunu söyleyebilirdim. Ama, bunun yerine "İlk fırsatta Yenge'yi görmeye gide-

riz," dedim. "Bizi gördüğüne sevinir."

"Sen gidersin belki," dedi Kar Çiçeği, "ama ben değil. Ona fazlasıyla kendisini hatırlatıyorum. Ama şunu da bil; o da bana, her gün, dayanmam gerektiğini hatırlatıyor." Çenesini öne çıkarttı, sisli dağlara son bir bakış attı ve "Sanırım geri dönmeliyiz," dedi. "Üşüdüğünü görebiliyorum. Hem, ayrıca yazmama yardım etmeni istediğim bir şey var." Tuniğinin içine elini sokup yelpazemizi çıkarttı. "Onu yanımda getirdim. İsyancıların evimizi yakmasından ve yelpazemizin kaybolmasından korktum." Gözlerini gözlerime dikti. Artık tam olarak geri dönmüştü. Soluğunu bırakıp başını salladı. "Sana bir daha asla yalan söylemeyeceğim demiştim. İşin doğrusu, burada öleceğimizi düşündüm; yelpazemiz yanımızda olsun istedim."

Kolumu yakaladı.

"Kenardan çekil Zambak. Orada öyle durduğunu görmek beni korkutuyor."

Yürüyerek kampımıza döndük ve kendimize mürekkeple fırça yaratmanın yolunu bulduk. Ateşten iki tane yarı yanmış kütük alıp soğumaya bıraktık; sonra, kömürleşmiş kısımlarını elde ettiğimiz tozu dikkatle koruyarak kayalarla kazıdık. Bunu, içinde bazı kökler kaynattığımız suyla karıştırdık. Mürekkep kadar siyah ve mat olmadı, ama pekâlâ işe yarayacaktı. Sonra bir sepeti bir ucundan çözdük, bir sap bambu çekip çıkarttık ve ucunu elimizden geldiğince sivrilttik. Bunu da fırça olarak kullanacaktık. Dağlara yolculuğumuzu, Kar Çiçeği'nin küçük oğlunun ve doğmamış bebeğinin ölümlerini, buz gibi geceleri ve dostluğun nimetlerini, bir o, bir ben sırayla kaydettik gizli yazımızla. İşimiz bittiğinde, Kar Çiçeği yelpazeyi dikkatle katladı ve yeniden tuniğinin içine soktu.

O akşam, kasap *laotong*'umu dövmedi. Bunun yerine, yatak işi yapmak istedi ve istediğini aldı. Sonrasında Kar Çiçeği ateşin benim bulunduğum tarafına geldi, çeyizlik yorganının altına girip yanıma kıvrıldı ve avcunu

yüzüme dayadı. Gecelerce uykusuz kalmaktan yorgun düşmüştü; bedeninin çabucak gevşediğini hissettim. Tam dalmadan önce, "Beni sevebileceği kadar seviyor," dedi. "Her şey daha iyi olacak artık, görürsün bak. Sadece, yüreğinde bir değişim yaşamıştı." 'Evet,' diye düşündüm, 'kederini veya öfkesini, yanımdaki sevgi dolu insandan bir sonraki çıkartışına kadar...'

ERTESİ GÜN, KÖYLERİMİZE GÜVENLE DÖNEBİLECEĞİMİZİN HABERİNİ ALDIK. Dağlarda geçirdiğimiz üç aydan sonra, artık ölümü görmeyeceğimizi söylemek isterdim; ama görecektik. Kaçışımız sırasında bütün geride bıraktıklarımızın yanlarından geçmemiz gerekiyordu dönerken. Doğa güçlerine açık olduklarından, hayvanlara yem oldukları için ve etin doğal çürümesi sonucunda cesetleri fena halde bozulmuş erkekler, kadınlar, çocuklar, bebekler gördük yolda. Parlak güneşin altında beyaz kemikler gözlerimizi kamaştırıyordu. Üzerlerindeki eşyalar, hemen kimliklerini belirtiyordu; tanıma ya da vicdan azabı sonucu ağlamalar duyuyorduk habire.

Bütün bunlar yetmezmiş gibi, pek çoğumuz –tam da şimdi, evlerimize ulaşmak üzereyken– ölümü kaçınılmaz kılacak kadar zayıf düşmüştük. Dağdan inerken ölenlerin çoğu kadınlardı. Zambak ayaklarımızın üstünde dengemizi sağlamaya çalışıyorduk, ama bedenlerimiz çok ağır geliyordu bize. Sağ tarafımızdan aşağıya düşen dipsiz derinliğe doğru *çekiliyorduk*. Bu kez, gün ışığında, sadece çığlıkları duymuyor, kadınların havada boş yere savaşan kollarının çırpınışlarını da görüyorduk. Bir gün önce olsa, Kar Çiçeği için endişelenirdim; ama adımlarını birer birer dikkatle atarken, yüzü tamamen yaptığı işe odaklandığını yansıtıyordu.

Kasap, annesini sırtında taşıyordu; sadece bir kez, çocuğunun çürümüş kalıntılarını eve götürüp düzgün bir biçimde gömmek için toplayan bir annenin görüntü-

sü karşısında Kar Çiçeği kararsızca gerileyip sendelediğinde durdu, annesini yere indirdi ve karısının dirseğini tuttu. "Lütfen yürümeye devam et," diye yalvardı yavaşça. "Yakında el arabamıza ulaşacağız. Jintian'a kadar olan yolun kalanını arabayla gideceksin." Kar Çiçeği gözlerini anneyle çocuğundan ayırmayı reddedince, "Baharda geri gelirim," diye ekledi. "Oğlumuzun kemiklerini eve getiririm. Söz veriyorum, onu yakınımıza alacağız."

Kar Çiçeği omuzlarını dikleştirdi ve isteksizce, kadınla elindeki minicik yükünün çevresinden dolaşmaya zorladı kendisini.

El arabaları artık bıraktığımız yerlerinde değillerdi. Bunlar ve üç ay önce geride bıraktığımız pek çok şey, ya isyancılar ya da Büyük Hun Ordusu tarafından alınmışlardı. Ama arazi düzleştikçe, evlerimize doğru çekilir olduk; ağrılarımızı, kanamalarımızı, açlıktan perişan haldeki bedenlerimizi unutmuştuk. Jintian, anlayabildiğim kadarıyla zarar görmemişti. Kasabın annesinin eve girmesine yardım ettim ve tekrar dışarıya çıktım. Eve gitmek istiyordum. Bu kadar yol gelmiştim, Tongkou'ya kadar olan son birkaç *li*'yi de yürüyebileceğimi biliyordum; ama kasap, kocama geri döndüğümü haber vermek ve gelip beni almasını söylemek için koşarak evime gitti.

O gider gitmez, Kar Çiçeği beni yakaladı. "Gel," dedi. "Fazla zamanımız yok." Gözlerim, köyüme doğru giden yolda uzun adımlarla koşan kasabı izlemek için yanıp tutuşuyor olsa da, çekerek eve soktu beni. Yukarıya çıktığımızda, "Bir kez, çeyizimi hazırlamama yardım ederek büyük bir iyilik yapmıştın bana," dedi, "şimdi bu borcun küçük bir bölümünü ödeyebilirim." Bir sandığın kapağını açtı, içinden önünde uçuk mavi ipekten bulut desenleri dokunmuş bir panosu olan, koyu mavi bir ceket çıkarttı. Bu bulut desenli panoyu, ilk tanıştığımız gün Kar Çiçeği'nin üstünde olan ceketten hatırlıyordum. Onu bana veriyordu. "Kocanla yeniden karşılaştığında bunu giyiyor olursan, beni onurlandırırsın," dedi.

Kar Çiçeği'nin ne kadar korkunç göründüğünün farkındaydım, ama kocama nasıl görüneceğimi hiç düşünmemiştim. Dolu dolu üç ay boyunca krizantem desenli lavanta rengi ipek ceketimi giymiştim. Sadece ceketim pis ve yıpranmış değildi; temizlenebilmem için su ısıtılırken kendime aynada baktığımda, yüksek irtifada, çamurların, karların ve acımasız güneşin altında üç ay yaşamanın izlerini de gördüm yüzümde.

Sadece ilk görebileceği ya da koklayabileceği yerlerimi –ellerimi, kollarımı, yüzümü, boynumu, koltuk altlarımı ve bacaklarımın arasındaki o yeri– yıkamaya vaktim vardı. Kar Çiçeği, saçıma elinden geleni yaptı, çirkin, keçeleşmiş yığını tokayla topuz haline getirdi ve temiz bir başlıkla sarmaladı. Tam kendi gelinlik pantolonunu giymeme yardım ederken, bir midillinin kişnemesini ve yaklaşan arabanın tekerleklerinin çatırdayan sesini duyduk. Çabucak tuniğimin düğmelerini iliklediy. Yüz yüze durduk. Avcunu, göğsümdeki gök mavisi kare biçimi ipek parçasının üstüne koydu.

"Çok güzel görünüyorsun," dedi.

Karşımda, bütün herkesten daha çok sevdiğim insanı gördüm. Yine de, dağdan inmeden önce koşullarından dolayı ona acımamla ilgili olarak söyledikleri aklımı kurcalıyordu. Açıklamadan gitmek istemiyordum.

"Hiçbir zaman senin" –doğru sözcükleri bulmaya çabaladım ama sonra vazgeçtim– "benden aşağıda olduğunu düşünmedim."

Gülümsedi. Yüreğim, elinin altında çarpıyordu. "Sen hiç yalan söylemedin."

Sonra, ben başka bir şey söyleyemeden, kocamın beni çağıran sesini duydum: "Zambak! Zambak! Zambak!"

Duyar duymaz, koşarak –evet, koşarak– aşağıya inip dışarıya fırladım. Onu görünce, dizlerimin üstüne çöküp başımı ayaklarına dayadım; çok utanıyordum, kimbilir nasıl görünüyor, nasıl kokuyordum. Beni tutup kaldırdı ve kollarına aldı.

"Zambak, Zambak, Zambak..." Diğerlerinin yeniden buluşmamızı izlemesine aldırmadan beni tekrar tekrar öperken, adım ağzından boğuk boğuk çıkıyordu.

"Dalang..." Daha önce bir kez bile adını söylememiştim.

Yüzümü görebilmek için beni omuzlarımdan tutup uzaklaştırdı. Gözlerinde yaşlar parıldıyordu; sonra beni yeniden kendisine doğru çekti, kemiklerimi çatırdatarak göğsüne bastırdı.

"Herkesi Tongkou'dan çıkartmam gerekiyordu," diye açıkladı. "Sonra, çocuklarımızın yolda güven içinde olduklarım..."

Bütün bu yaptıkları, bunu tam olarak anlamam için zaman geçmesi gerekse de, kocamı değiştirip iyi ve cömert bir liderin oğlu olmaktan çıkartmış ve kendi başına, çok saygı gören bir lidere dönüştürmüştü.

"Defalarca seni aramaya geldim," diye eklerken, bedeni sarsılıyordu.

Kadın şarkılarımızda sık sık 'Kocam için hiçbir şey hissetmiyordum' ya da 'Kocam beni sevmiyordu' deriz. Bunlar gözde dizelerdir, koro tarafından durmadan yinelenirler, ama o gün kocama karşı derin duygularla doluydum; o da bana karşı..

Jintian'daki son dakikalarım bulanıklık içinde geçti. Kocam, kasaba cömert bir ödül verdi. Kar Çiçeği'yle kucaklaştık; yelpazeyi benim eve götürmemi önerdi, ama ben onda kalmasını istedim, çünkü hüznü hâlâ onunla birlikteydi ve benim o anda bütün hissettiğim, mutluluktu. Kar Çiçeği'nin oğluna hoşçakal dedim ve ona erkeklerinin yazısını çalışabilmesi için defterler göndereceğime söz verdim. Son olarak, Kar Çiçeği'nin kızının yanına çömeldim. "Seni çok yakında tekrar göreceğim," dedim. Sonra arabaya bindim ve kocam dizginleri şaklattı. Arkama dönüp Kar Çiçeği'ne baktım, el salladım ve yüzümü Tongkou'ya –evimin, ailemin, yaşamımın yönüne– çevirdim.

Kınama Mektubu

İLÇE BOYUNCA İNSANLAR yaşamlarını yeniden kurmaya koyuldular. O yılı hayatta kalmayı başararak geçirenlerimiz, çok fazla şey yaşamıştık önce salgın, arkasından da ayaklanmalarla. Duygusal olarak ve yitirdiklerimizin çokluğu sonucunda tükenmiştik, yine de yaşadığımız için şükrediyorduk. Yavaş yavaş kilo aldık. Erkekler tarlalarına döndüler, oğullar da ana odaya, derslerinin başına; kadınlar ve kızlarsa, nakış işleyip dokuma yapmak için üst kat odalarına çekildiler. Hepimiz, yaver giden şansımızın verdiği güçle, yolumuza devam ediyorduk.

Eskiden zaman zaman erkeklerin dış âlemini merak ederdim. Artık, bir daha asla bu cüreti göstermeyeceğime yemin ediyordum. Yaşamım, üst kattaki odada geçirilmek üzere tasarlanmıştı. Eltilerimin yüzlerini görmekten memnundum; onlarla birlikte nakış işleyerek, çay içerek, şarkılar söyleyip öyküler anlatarak geçirilecek öğle sonralarını hevesle bekliyordum. Ama bu, çocuklarımı gördüğüm zaman hissettiklerimin yanında hiç kalır. Üç ay, sonsuzluk kadar uzun gelmişti, hem onlara, hem de bana. Büyüyüp değişmişlerdi. En büyük oğlum, ben yokken oniki yaşına basmıştı; kargaşa sırasında kontluk makamında, imparatorun birliklerinin koruması altında, derslerine çok çalışmıştı. En önemli dersini almıştı: Ülkenin dört bir yanında bağlılık, bütünlük ve görüş birli-

ğinin korunabilmesi için, bütün bilginler, nerede yaşarlarsa yaşasınlar ve hangi lehçeyi konuşurlarsa konuşsunlar, aynı yazıları okuyup aynı sınavlara girerlerdi. Başkentin çok uzağında, bizimki gibi ırak köylerde bile, hepsi tamamen aynı şekilde eğitilmiş yerel hâkimler, insanların, birbirleriyle ve imparatorla olan ilişkilerini anlamalarına yardım ederlerdi. Eğer oğlum bu çizgide devam ederse, mutlaka bir gün sınavlara girecekti.

O yıl Kar Çiçeği'ni küçüklüğümüzdekinden bile daha çok gördüm. Ayaklanmalar ülkenin başka bölgelerini hâlâ kasıp kavurmayı sürdürdüğü halde, kocalarımız bizi engellemeye çalışmadılar. Bütün olanlardan sonra, kocam, kasabın gözetiminde güvende olacağıma inanıyordu; bu arada kasap da karısının bizim eve gelmesini teşvik ediyordu; çünkü her seferinde yiyecek, kitaplar ve para biçiminde armağanlarla geri döneceğini biliyordu. Birbirimizin evinde aynı yatakta yatıyorduk; kocalarımız birlikte zaman geçirebilmemiz için başka odalara geçiyorlardı. Kocamın bu konudaki görüşünü izleyen kasap, karşı çıkmaya cesaret edememişti. Zaten yaptıklarımızın herhangi birine –ziyaretlerimize, birlikte geçirdiğimiz gecelerimize, fısıldaşarak sırlarımızı paylaşmamıza– nasıl engel olabilirlerdi? Güneşten, yağmurdan, kardan, hiçbir şeyden korkumuz yoktu. *İtaat et, itaat et, itaat et, sonra ne istersen onu yap.*

Kar Çiçeği'yle, her zaman olduğu gibi, festivaller sırasında Puwei'de buluşmayı sürdürdük; iyilikleriyle bir yaşam boyu ailenin sevgi ve saygısını kazanmış olan Yenge'yi ve Amca'yı görmekten memnun oluyordu ruh kardeşim. Yenge, bütün 'torunlarının' büyükannesi olarak çok seviliyordu. Aynı zamanda, Amca da artık babamın sağlığında olduğundan daha iyi bir durumdaydı. Büyük Erkekkardeş'in tarlalar ve hesaplar konusunda Amca'nın öğütlerine gereksinimi vardı ve Amca da önerilerde bulunmaktan gurur duyuyordu. Yenge ve Amca, kimsenin düşleyemeyeceği kadar mutlu bir sona ulaşmışlardı.

O yıl Kar Çiçeği'yle birlikte Gupo Tapınağı'na gittiğimizde, şükranlarımız sonsuz ve derindi. Adaklar adadık, kışı hayatta kalarak atlatabildiğimiz için teşekkür edip secdeye vardık. Sonra kol kola kulkas tezgâhına yürüdük. Orada oturup kızlarımızın geleceklerini planladık, mükemmel altın zambaklara sahip olmalarını sağlayacak ayak bağlama yöntemlerini tartıştık. Evlerimize dönünce bandajlar hazırladık, rahatlatıcı otlar aldık, Guanyi'nin sunağına yerleştirmek üzere minyatür ayakkabılar yapıp nakışladık, Minik Ayaklı Bakire'ye sunmak için ağdalı pirinç topları yaptık ve kızlarımıza, ayakları yumuşasın diye kırmızı fasulye mantısı yedirdik. Kızlarımızın eşleşmesi ile ilgili olarak, ayrı ayrı Madam Wang'la konuştuk. Kar Çiçeği'yle yeniden görüştüğümüzde, Çöpçatan'la konuştuklarımızı karşılaştırdık ve teyzesinin pudralı yüzü ve kurnazlığıyla hiç değişmediğinden söz edip gülüştük.

Şimdi bile, dönüp o bahara ve yazın ilk aylarına baktığımda, ne kadar tasasız ve mutlu olduğumu görüyorum. Aileme ve *laotong*'uma sahiptim. Dediğim gibi, yoluma devam ediyordum. Kar Çiçeği için durum böyle değildi. Kaybettiği kiloları geri alamadı. Birkaç pirinç tanesiyle iki lokma sebzeden olan yemeğini didikliyor, yemek yerine çay içmeyi tercih ediyordu. Teni yeniden soluklaştı, avurtları da bir türlü dolmuyordu. Tongkou'ya geldiği zaman eski arkadaşlarını ziyarete gitmemizi önerdiğimde, beni kibarca geri çevirdi "Beni görmek istemezler," ya da "Beni anımsamıyorlardır," diyerek. Tongkou'dan Kar Çiçeği'nin ikinci göbek kuzini ve benim de kapı komşum olan bir Lu kızının ertesi yılki Oturup Şarkı Söyleme törenlerine gelmesini kabul ettirene kadar başının etini yedim.

Öğleden sonraları ben nakışımı işlerken Kar Çiçeği yanımda oturur, ama aklı başka yerlerde, kafesli pencereden dışarıya dikerdi gözlerini. Sanki, dağlardaki son günümüzde aslında kayalıktan aşağıya atlamış ve sessiz-

ce düşmekte gibiydi. Kederini görüyor, ama bunu kabullenmek istemiyordum. Kocam defalarca uyarmıştı beni bu konuda. "Sen güçlüsün," dedi bir gece Kar Çiçeği Jintian'a döndükten sonra. "Dağlardan geri döndün ve evimizi yönetişin ve köyümüzün kadınlarına örnek oluşunla, beni her gün daha da gururlandırıyorsun. Ama –ve lütfen, kızma bana– ruh kardeşine baktığın zaman gözlerin kör oluyor. O, her yönden senin *eşitin* değil. Belki geçen kış olanlar ona çok fazla geldi. Onu iyi tanımıyorum fakat kötü durumunu yokmuş gibi gösterdiğini elbette ki sen de biliyorsun. Bunu anlamak senin çok uzun yıllarını aldı, ama bütün erkekler kocan gibi olmuyor."

Bunu bana bu şekilde açıklamış olması, derinden utandırdı beni. Hayır, utandırmadı; daha çok, kadınların iç âlemindeki ilişkilerine burnunu sokmaya cesaret ettiği için kızdırdı. Ama onunla tartışmadım, çünkü haddim değildi. Yine de, onun yanıldığını, benimse haklı olduğumu kendime kanıtlamalıydım. Bu yüzden, bir sonraki gelişinde Kar Çiçeği'ni dikkatle inceledim. Onu dinledim; gerçekten dinledim. Yaşam, Kar Çiçeği'ni yozlaştırmıştı. Kaynanası yiyeceğini kısıtlamıştı; her gün ihtiyacı olanın üçte biri kadar pirinç yemesine izin veriyordu.

"Yalnızca sade suya çorba içiyorum," dedi, "ama dert etmiyorum; bugünlerde çok acıkmıyorum zaten."

Daha da kötüsü, kasap onu dövmekten vazgeçmemişti.

"Bir daha yapmayacağını söylemiştin," diye karşı çıktım; kocamın açık bir biçimde gördüğü şeye inanmak istemiyordum.

"Bana saldırdığında ne yapabilirim ki? Onunla dövüşemem ya." Kar Çiçeği karşımda oturuyordu; nakış işi, kucağında sütlaçın kaymağı gibi gevşek ve kırışık duruyordu.

"Neden bana söylemedin?"

Kendi sorusuyla yanıtladı beni: "Değiştiremeyeceğin şeylerle niye üzeyim seni?"

"Yeterince çabalarsak, yazgıyı değiştirebiliriz," dedim. "Ben yaşamımı değiştirdim. Sen de yapabilirsin."

Fare gibi gözlerle baktı bana.

"Ne sıklıkta oluyor bu iş?" diye sordum; sesimin sakinliğini korumasına çalışıyordum, ama kocasının hâlâ yumruklarını ona karşı kullanıyor olmasına sinirlenmiş, bu kadar tepkisizce kabullenmesine kızmış, bana –yine– güvenip anlatmadığı için de incinmiştim.

"Dağlar onu değiştirdi; hepimizi değiştirdi. Bunu göremiyor musun?"

"Ne sıklıkta?" diye bastırdım.

"Kocamı birçok bakımdan hayal kırıklığına uğratıyorum—"

Yani, itiraf etmek istemeyeceği kadar sık oluyordu.

"Gelip burada benimle yaşamanı istiyorum," dedim.

"Kocasını terk etmek bir kadının yapabileceği en kötü şey," diye yanıtladı. "Bunu sen de biliyorsun."

Biliyordum. Bu, bir kadını, kocasının elleriyle öldürülebilir kılan bir suçtu.

"Ayrıca," diye sürdürdü Kar Çiçeği, "çocuklarımı asla bırakmam. Oğlumun korunmaya ihtiyacı var."

"Onu kendi bedeninle korumaya mı?" diye sordum.

Ne cevap verebilirdi?

Şimdi seksen yılın netliğiyle geriye bakıp Kar Çiçeği'nin umutsuzluğuna fazlasıyla sabır gösterdiğimi görüyorum. Geçmişte, ne zaman *laotong*'umun mutsuzluğu karşısında ne yapacağımı bilemesem, hayatta başına gelen kötü şeylerle mücadele etmesinin bir yolu olarak onu iç âlemin kurallarını ve âdetlerini uygulamaya zorladım. Bu kez, daha da ileriye giderek, horoz kocasının kontrolünü eline alması için bir seferberlik başlattım; at burcunda doğmuş bir kadın olarak, durumunu değiştirmek için kararlılığını kullanabileceğine inanıyordum. Değersiz bir kız çocuğu ve sevilmeyen bir ilk oğulun annesi olarak, yeniden gebe kalmaya çalışmalıydı. Daha çok dua etmeli, doğru gıdaları almalı ve şifalı otlar satıcısın-

dan tonikler istemeliydi – bunların hepsi bir erkek evladı garantilemek içindi. Eğer kocasına istediğini verirse, o da karısının değerini anlardı. Ama hepsi bu kadar da değildi...

Yedinci ayın onbeşinci günü, Ruhlar Festivali geldiğinde, Kar Çiçeği'ni soru yağmuruna tuttum; bunların durumunu tamamen düzeltmek için öneriler olduğunu anlaması gerekiyordu. *Neden* daha iyi bir eş olmaya çalışmıyordu? *Neden* yapabileceğini bildiğim biçimde kocasını mutlu edemiyordu? *Neden* renklendirmek için yanaklarını çimdiklemiyordu? *Neden* daha fazla enerji kazanmak için daha çok yemiyordu? *Neden* şimdi hemen eve gidip kaynanasına yaltaklanmıyor, ona yemekler pişirmiyor, onun için dikiş dikmiyor, ona şarkı söylemiyor ve yaşlı kadını ahir ömründe mutlu etmek için yapması gerekenleri yapmıyordu? *Neden* işleri düzeltmek için daha çok çabalamıyordu? Pratik önerilerde bulunduğumu sanıyordum, ama Kar Çiçeği'nin dertlerinin ve endişelerinin hiçbirini taşımıyordum. Yine de, ben Lu Hanım' dım ve doğru düşündüğümü sanıyordum.

Bu yüzden, Kar Çiçeği'nin evinde yapabileceğini düşündüğüm şeyler tükenince, onu benim evimde geçirdiği zamanla ilgili olarak sorgulamaya başladım. Benimle birlikte olmaktan mutlu değil miydi? Ona verdiğim ipek giysileri beğenmiyor muydu? Lu ailesi tarafından, süregelen minnettarlığımızın nişanesi olarak gönderilen armağanları, kendisinden hoşnut olmasını sağlayacak kadar saygıyla sunmuyor muydu kocasına? Jintian'da oğlunun yaşıtı çocuklara okuma yazma öğretmesi için bir adam tutmuş olmama değer vermiyor muydu? Kızlarımızı *laotong* yapmakla Bahar Mehtabı'nın yazgısını, aynı benimkinin değiştiği kadar değiştireceğimizi görmüyor muydu?

Eğer beni gerçekten seviyorduysa, neden benim yaptığımı yapmıyor –kendisini kadınları koruyan âdetlere teslim etmiyor– böylece kötü durumunu düzeltmiyordu?

Bütün bu sorgulama karşısında içini çekip başını sallamakla yetindi. Tepkisi, beni daha da sabırsızlaştırdı. Teslim olup dediğimi yapacağına söz verene kadar, sorularımı ve dikkatle düşünülmüş nedenlerini sıralayarak bastırmayı sürdürdüm. Ama sözünü tutmadı ve bir sonraki görüşmemizde, onunla ilgili hayal kırıklığım iyice belirginleşti. Kar Çiçeği'nin çocukluğundaki gözüpek at özellikleri taşıyan ruhunun yok oluşunu anlayamıyordum. Ayağı kırılan bir atı iyileştireceğimi düşünebilecek kadar inatçıydım.

XIANFENG'İN SALTANATININ ALTINCI YILINDA, ay takviminin sekizinci ayının onbeşinci günü, yaşamım sonsuza kadar değişti. Güz Ortası Festivali zamanıydı. Kızlarımızın ayaklarını bağlamaya başlamamıza birkaç günümüz kalmıştı. Bu yıl tatilde Kar Çiçeği ve çocukları bizi ziyarete geleceklerdi; ama kapımın eşiğinde beliren, onlar değildi. Lotus'tu gelen, dağlarda ağacımızın altında yaşayan kadınlardan biri. Onu benimle birlikte çay içmek üzere üst kat odasına davet ettim.

"Teşekkür ederim," dedi, "ama öz ailemi ziyaret etmek için geldim Tongkou'ya."

"Aileler, evlenip giden kızlarını karşılamaktan hoşlanırlar," diye yanıtladım göreneklere uygun bir incelikle. "Eminim seni gördükleri için mutlu olacaklardır."

"Ben de onları görmekten mutlu olacağım," dedi koluna astığı ayçörekleriyle dolu sepete uzanırken. "Arkadaşımız, size bir şey vermemi istedi." Sepetten, uzun, ince, kısa süre önce Kar Çiçeği'ne vermiş olduğum soluk su yeşili ipek kumaşın bir parçasına sarılmış bir paket çıkarttı, bana verdi, bana iyilikler diledi ve dalgalanarak yolun aşağısına doğru uzaklaşıp köşeyi döndü.

Biçiminden, elimde tuttuğumun ne olduğunu biliyordum, ama Kar Çiçeği'nin kendisi gelmek yerine neden yelpazeyi gönderdiğini anlayamıyordum. Paketi yu-

karı çıkarttım ve eltilerim köydeki arkadaşlarımıza ayçöreği dağıtmaya gidene kadar bekledim. Hazır yapabiliyorken, dışarıda geçireceği kalan birkaç günün tadını çıkartmasını söyleyerek kızımı da yengeleriyle gönderdim. Onlar gidince, kafesli pencerenin önündeki iskemleme oturdum. Kafeslerin arasından puslu bir ışık içeriye sızıyor, çalışma masamın üstünde boylu boyunca yaprak ve asma kütüğü desenleri oluşturuyordu. Uzun bir süre pakete baktım. Korkmam gerektiğini nereden bilmiştim? Sonunda, yeşil ipeğin bir ucunu açtım, arkasından da ötekini; ve yelpaze tamamen ortaya çıktı. Elime aldım. Sonra yavaşça tıkırdatarak kanatlarını birer birer açtım. Dağlardan inmeden önce odunkömüründen ürettiğimiz mürekkeple yazdığımız karakterlerin yanında, yeni karakterlerden oluşan bir sütun gördüm.

Çok fazla sıkıntım var, diye yazmıştı Kar Çiçeği. Yazısı, her zaman benimkinden güzel olmuştu; sivrisinek çizgilerinin bacakları o kadar ince ve narindi ki, uçları gözükmeyecek kadar küçülüyordu. *Senin olmamı istediğin insan olamam. Artık benim yakınmalarımı dinlemek zorunda kalmayacaksın. Üç yeminli kızkardeş, beni olduğum gibi sevmeye söz verdiler. Bana yaz, ama yapmakta olduğun gibi beni avutmak için değil, küçükken birlikte geçirdiğimiz mutlu günlerimizi anımsamak için yaz.* Hepsi bu kadardı.

Bedenime bir kılıç saplanmış gibi hissettim. Bunun şaşkınlığıyla midem yerinden oynadı, sonra patlak bir top gibi büzüldü. *Sevgi?* Gerçekten, yeminli kızkardeşleriyle aralarındaki sevgiden mi söz ediyordu *bizim* gizli yelpazemizde? Afallamış bir halde satırları yeniden okudum, aklım karışmıştı. *Üç yeminli kızkardeş, beni sevmeye söz verdiler.* Ama Kar Çiçeği ve ben, *laotong*'duk; bu, büyük mesafeleri ve uzun ayrılıkları aşacak kadar güçlü duyguların evliliğiydi. Aramızdaki bağ, bir erkekle evlilikten daha güçlü olmalıydı. Yemin etmiştik, ölüm bizi ayırana kadar birbirimize sadık ve bağlı kalmamız gere-

kiyordu. Yeminli kızkardeşlerle yeni bir ilişki kurmak için birbirimize verdiğimiz sözlerden vazgeçiyor gibi gözükmesi, anlayışımın ötesine geçerek canımı yakıyordu. Hâlâ bir biçimde arkadaş kalabileceğimizden söz etmesi, kelimenin tam anlamıyla soluksuz bırakmıştı beni. Yazdıkları, bir gün kocamın karşıma çıkıp ilk cariyesini aldığını haber vermesinden onbin kez daha kötüydü bence. Hem, evlilik sonrası yeminli kızkardeşlik grubuna katılma fırsatı bana da tanınmamış değildi. Kaynanam bunun için çok fazla baskı yapmıştı bana, ama ben, Kar Çiçeği'nin yaşamımda kalmasını sağlamak için her türlü dolabı çevirmiştim. Şimdi beni bir kenara mı atıyordu? Galiba, Kar Çiçeği –sevgisini yüreğimin derinliklerinde taşıdığım, değer verdiğim, kendimi bir yaşam boyu adadığım bu kadın– aynı biçimde sevmiyordu beni.

Tam, artık daha fazla yıkılamayacağımı düşünürken, sözünü ettiği üç yeminli kızkardeşin, dağlarda karşılaştıklarımız köylüleri olması gerektiğini fark ettim. Geçen kış olanları tekrar tekrar aklımdan geçirdim. İlk gece söyledikleri şarkılar, Kar Çiçeği'ni benden çalma planlarının bir parçası mıydı? Bir kocanın, daha genç, daha güzel ve sadık bir eşten daha ateşli âşıklar oldukları için yeni cariyelere kapılması gibi mi kapılmıştı onlara Kar Çiçeği? O kadınların yatakları daha sıcak, bedenleri daha diri, öyküleri daha mı yeniydi? Onların yüzüne baktığında, hiçbir beklenti, hiçbir sorumluluk duygusu görmüyor muydu?

Bu acı, daha önce hissettiğim hiçbir şeye benzemiyordu – şişleniyor, dağlanıyor, dayanılmaz ağrılar çekiyordum; çocuk doğurmaktan bile çok çok daha kötüydü. Sonra, bir şey beni değiştirdi. Kar Çiçeği'ne âşık olan küçük kız gibi değil de, kuralların ve geleneklerin insanın huzura kavuşmasını sağlayabileceğine inanan Lu Hanım gibi tepki göstermeye başladım. İçimde kaynayan duyguları yaşamaktansa, Kar Çiçeği'nin kusurlarıyla uğraşmaya girişmek, daha kolayıma gelmişti.

Ona duyduğum sevgiden dolayı, Kar Çiçeği'ne karşı hep hoşgörülü olmuştum. Ama bir kez zayıflıklarına odaklanmaya başladıktan sonra, bir hilekârlık, yalancılık ve ihanet görüntüsü, su yüzüne çıkmaya başladı. Kar Çiçeği'nin bana söylemiş olduğu –ailesiyle ilgili, evliliğiyle ilgili ve hatta yediği dayaklarla ilgili– bütün yalanları düşündüm. Sadece sadık bir *laotong* olmamakla kalmamış, iyi bir arkadaş bile olamamıştı. Bir arkadaş, dürüst ve açık sözlü olurdu. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, son haftaların anılarının üstüme üşüşmesine izin verdim. Kar Çiçeği, benim bütün yardım çabalarımı ve önerilerimi elinin tersiyle iterken, daha iyi giysilere ve daha iyi gıdaya kavuşmak ve kızının daha iyi bir duruma gelmesini sağlamak uğruna, paramdan ve pozisyonumdan yararlanmıştı. Kendimi aldatılmış ve fena halde budala durumuna düşmüş hissediyordum.

Sonra, olabilecek en garip şey oldu. Annemin bir görüntüsü geldi aklıma. Küçükken, onun beni sevmesini istediğimi anımsadım. Ayak bağlamam sırasında benden istediği her şeyi yaparsam, sevgisini kazanacağımı zannediyordum. Sonunda bunu elde ettiğime inanmıştım, ama aslında bana karşı hiçbir şey hissetmiyordu. Aynı Kar Çiçeği gibi, annem de sadece kendi bencil çıkarlarını kolluyordu. Annemin yalanlarına ve beni önemsememesine karşı ilk tepkim, öfke olmuştu ve onu hiçbir zaman affetmedim; ama zamanla, giderek ondan uzaklaştım ve nihayet, üstümde artık hiçbir duygusal bağ oluşturmadığı bir noktaya geldim. Yüreğimi korumak için, Kar Çiçeği'ne de yapmam gereken buydu. Kimsenin, artık beni sevmediği için ıstıraptan ölmek üzere olduğumu bilmesine izin veremezdim. Ayrıca, duyduğum öfkeyi ve acıyı da gizlemem gerekiyordu, çünkü bu duyguları göstermek, saygın bir kadına yakışmazdı.

Yelpazeyi katlayıp kaldırdım. Kar Çiçeği kendisine cevap yazmamı istemişti. Yazmadım. Bir hafta geçti. Kararlaştırdığımız tarihte, kızımın ayaklarını bağlamaya

başlamadım. Bir hafta daha geçti. Lotus yeniden kapıma geldi, bu kez bir mektup getirmişti; Yonggang mektubu bana, üst kat odasına getirdi. Kâğıdı açıp karakterlere baktım. O vuruşlar her zaman sevgi okşamaları gibi gözükmüşlerdi gözüme. Şimdi onları hançerler olarak görüyordum.

> Neden yazmadın? Hasta mısın, yoksa yine iyi talih mi güldü yüzüne? Yirmidördüncü günde, kızımın ayaklarını bağlamaya başladım; aynı seninle benim başladığımız günde. Sen de başladın mı o gün? Kafesli penceremden seninkine bakıyorum. Yüreğim sana doğru uçuyor, kızlarımız için mutluluk şarkıları söylüyor.

Bir kez okudum, sonra kâğıdın köşesini yağ lambasının ateşiyle tutuşturdum. Kenarlarının kıvrılmasını ve sözcüklerin dumana dönüşmesini izledim. Sonraki günlerde –havalar soğuyup kızımın ayak bağlamasına başlamamdan sonra– başka mektuplar da geldi. Onları da yaktım.

Otuzüç yaşımdaydım. Yedi yıl daha yaşarsam, şanslı sayılırdım; onyedi yılım daha olursa, iyice şanslı sayılırdım. Bırakın bir yılı, midemdeki kusma duygusuna bir dakika daha katlanacak halim yoktu. Çektiğim azap dayanılmazdı, ama bana yardımcı olması için, ayak bağlamam sırasında, salgında ve kışın dağlarda ayakta kalmamı sağlayan aynı disipline başvurdum. Yüreğimden Hastalığı Söküp Atmak adını verdiğim bir yöntemi uygulamaya başladım. Ne zaman aklıma bir anı gelse, üstünü siyah mürekkeple boyuyordum. Eğer gözüm bir anıya ilişirse, gözlerimi kapatarak uzaklaştırıyordum onu. Eğer anı, bir koku biçiminde gelirse, burnumu çiçeklerin taç yapraklarına gömüyor, tavaya daha fazla sarmısak atıyor veya dağlarda çektiğimiz açlığın kokusunu getiriyordum aklıma. Eğer bir anı, kızımın elime dokunması, gece ko-

camın kulağımdaki soluğu veya yıkanırken memelerimin arasında hissettiğim hafif esinti biçiminde tenimi sıyırırsa, onu kaşıyor, ovuyor veya vurarak uzaklaştırıyordum. Hasat zamanı sonrasında, bir önceki mevsim kendisini en çok ödüllendirmiş olan ürünün son kalıntılarını söküp atan bir çiftçi gibi acımasızdım; yaralı yüreğimi ancak bu şekilde koruyabileceğimin bilinciyle, sadece çıplak toprak kalana kadar her şeyi temizlemeye çalışıyordum.

Kar Çiçeği'nin anıları bana eziyet etmeyi sürdürünce, Güzel Ay'ın ruhundan korunmak için yapmış olduğumuza benzer bir çiçek kulesi yaptım. Bu yeni hayaleti uzaklaştırmalıydım; onun bir daha asla beynimi ele geçirmesine ya da derin bir sevgiyle verilmiş sözlerden dönerek bana azap çektirmesine izin vermemeliydim. Kar Çiçeği'nin yıllar içinde bana vermiş olduğu sepetler, sandıklar, çekmeceler ve raflar dolusu armağanları topladım. Birlikte geçirdiğimiz yaşamımız boyunca yazmış olduğu mektupları aradım. Her şeyi bulmam epey zor oldu. Yelpazemizi bulamadım. Başka şeyleri de bulamadım. Pek çok şey kayıptı. Ama bulabildiklerimi kuleye yapıştırdım ya da yerleştirdim; sonra da bir mektup yazdım.

> Bir zamanlar yüreğimi bilen sen, benimle ilgili hiçbir şey bilmiyorsun şimdi. Sözcüklerinin hepsini, bulutlarda yokolacaklarını umarak yakıyorum. Beni aldatan ve terk eden sen, sonsuza kadar yüreğimden çıkıyorsun. Lütfen, lütfen beni yalnız bırak.

Kâğıdı katlayıp minyatür kafesli pencereden içeriye, çiçek kulesinin üst kat odasına attım. Sonra yapıyı ateşe verdim; alevlerin mendillerin, örgülerin, nakış işlerinin tamamını sarması için gerektikçe yağ ilave ettim.

Ama Kar Çiçeği, aklımdan çıkmama konusunda ısrarlıydı. Kızımın ayaklarını bağlarken, sanki Kar Çiçeği de odada benimle birlikteydi; elini omzuma koymuş, ku-

lağıma fısıldıyordu: "Bağlarda katlar oluşmadığından emin ol. Kızına, anne sevgini göster." Sözcüklerini bastırmak için şarkı söyledim. Bazen geceleri, hayali elini yanağımda hissediyor, bir türlü uyuyamıyordum. Öylece uyanık yatıyor, kendime ve ona deli gibi hiddetlenip, senden nefret ediyorum, nefret ediyorum, nefret ediyorum diye düşünüyordum. Sadık olacağına dair verdiğin sözü tutmadın. Bana ihanet ettin.

Istırabımın yükünü, iki kişi çekti. İlki, utanarak itiraf ediyorum, kızımdı; ikincisi de, üzülerek söylüyorum ki yaşlı Madam Wang. Anne sevgim çok güçlüydü; Yeşim'in ayaklarını bağlarken ne kadar dikkatli davrandığımı asla bilemezsiniz; sadece Üçüncü Kardeş'e olanları değil, kaynanamın bu işi –mikrop kapma, deformasyon ve ölüm olasılıklarını en aza indirgeyerek– gereği gibi yapma konusundaki telkinlerini de anımsıyordum. Ama aynı zamanda, Kar Çiçeği yüzünden bedenimde duyduğum acıyı da kızımın ayaklarına geçiriyordum. Bütün acılarımın ve kazançlarımın kaynağı zambak ayakların değil miydi?

Kızımın kemikleri ve ayak yapısı esnekti, ama yine de yürek parçalayarak ağlıyordu. Buna dayanamıyordum; halbuki daha yeni başlamıştık. Duygularımı dizginledim, kızımı üst kat odamızda bir aşağı bir yukarı yürüttüm, bağlarını, açılıp yeniden bağlandıkları günlerde iyice sıkılaştırdım ve kızarak –hayır, zehir gibi bağırarak– annemin içime kazıdıklarını tekrarladım: "Gerçek bir hanımefendi, yaşamında hiçbir çirkinliğe izin vermez. Sadece acı aracılığıyla güzelliğe kavuşabilirsin. Ancak ıstırap çekerek huzura kavuşabilirsin. Ben sarıyorum, ben bağlıyorum, ama ödülü sen alacaksın."

Hareketlerimle, o ödülün birazını elde edebileceğimi ve annemin söz vermiş olduğu huzuru bulabileceğimi umuyordum.

Yeşim için en iyisini istiyor görüntüsüne sığınarak, kızlarının ayaklarını bağlayan Tongkoulu diğer kadınlar-

la konuştum. "Hepimiz burada yaşıyoruz," dedim. "Hepimiz iyi ailelere sahibiz. Kızlarımız yeminli kızkardeşler olsa iyi olur, değil mi?"

Kızımın ayakları, neredeyse benimkiler kadar küçük oldu. Ama ben bunun sağlayacaklarını bilemeden, ay takviminin yeni yılının beşinci ayında Madam Wang ziyaretime geldi. Aynı aklımda kaldığı gibiydi. Her zaman yaşlı bir kadındı, ama bugün, ona daha eleştirel bir gözle bakıyordum. Benim şimdiki yaşımdan çok daha gençti; bu demektir ki yıllar önce onu ilk tanıdığımda, en fazla kırk yaşında olmalıydı. Ama bir yandan da, benim annem ve Kar Çiçeği'nin annesi o yaşa varmadan ölmüşler –aşağı yukarı– ve uzun yaşamış sayılmışlardı. Yeniden düşününce, sanıyorum Madam Wang dul kalınca ölmek ya da başla bir adamın evine gitmek istememişti. Yaşamayı ve kendi geçimini sağlamayı seçmişti. Eğer müthiş akıllı ve iş kafalı olmasaydı, başaramazdı. Ama hâlâ uğraşması gereken bir bedeni vardı. Yüzünde kalmış olan güzelliği pudralara bulayıp güvenliliğini sergiliyor ve kendisini ilçemizdeki diğer kadınlardan ayırmak için süslü püslü kıyafetler giyiyordu. Şimdi, altmışlarının sonları olduğunu tahmin ettiğim bir yaşta, artık pudraların ve gösterişli ipeklilerin arkasına gizlenmesine gerek kalmamıştı. Yaşlı bir kadındı, hâlâ akıllı, hâlâ iş kafalıydı; ama çok iyi bildiğim bir zayıf noktası vardı. Yeğenini seviyordu.

"Çok uzun zaman oldu Lu Hanım," dedi ana odadaki bir koltuğa pof diye çökerken. Ben çay ikram etmeyince, merakla çevresine bakındı. "Kocanız burada mı?"

"Lu Bey daha sonra gelecek eve; ama siz biraz aceleci davranıyorsunuz. Kızım, kocamın eşleşme görüşmelerine başlaması için henüz çok küçük."

Madam Wang bacağına vurarak kıkırdadı. Ben ona katılmayınca, kendisini topladı. "Buraya bunun için gelmediğimi biliyorsunuz. Bir *laotong* ilişkisini konuşmaya geldim. Bu sadece kadınları ilgilendiren bir iştir."

İşaretparmağımın tırnağını yavaş yavaş koltuğumun tik ağacından koluna vurmaya başladım. Çıkan ses yüksekti, benim bile güvenimi sarsıyordu, ama devam ettim.

Elbisesinin kolunun içine uzandı ve bir yelpaze çıkarttı. "Bunu kızınıza getirdim. Belki ben verebilirim kendisine."

"Kızım yukarıda; ama Lu Bey kendisi incelemeden onun herhangi bir şeyi görmesini uygun bulmuyor."

"Ama Lu Hanım," diye itiraf etti Madam Wang, "üstündekiler kadın yazımızla yazılmış."

"Öyleyse bana verin," diye elimi uzattım.

Yaşlı Çöpçatan, elimin titrediğini gördü ve duraksadı. "Kar Çiçeği—"

"Hayır!" Sözcük, amaçladığımdan da sert çıktı, ama o adın anılmasını duymaya dayanamazdım. Sakinleşmeye çalıştım, sonra "Yelpazeyi verin lütfen," dedim.

İsteksizce uzattı. Beynimin içinde siyah mürekkebe bulanmış bir fırçalar ordusu bekliyor, durmadan ortaya çıkan düşünceleri ve anıları silip yok ediyordu. Bana güç vermesi için Atalar Tapınağı'ndaki bronzların sertliğine, kışın oluşan buzun sertliğine, kızgın güneşin altında kurumuş kemiklerin sertliğine sahip olmayı diledim. Tek bir hareketle yelpazeyi açtım.

Evinizde iyi huylu bir kız ve kadınların öğretisi olduğunu anlıyorum. Bunlar, çok uzun bir zaman önce Kar Çiçeği'nin bana yazmış olduğu ilk karakterlerdi. Başımı kaldırıp Madam Wang'ın bana bakmakta olduğunu gördüm; tepkilerimi inceliyordu, ama yüz hatlarımın gölün durgun bir gecedeki yüzeyi gibi sakin kalmasını sağladım. *İkimizin aileleri, bahçelerini ektiler. İki çiçek açtı. Birbirleriyle tanışmaya hazırlar. Sen ve ben, aynı yıl doğmuşuz. Ruh kardeşi olamaz mıyız? Birlikte, bulutların üstünde süzülürüz.*

Dikatle çizilmiş her bir karakterde Kar Çiçeği'nin sesini duydum. Yelpazeyi şaklatarak kapattım ve Madam Wang'a uzattım. Almadı elimden.

"Sanıyorum bir yanlışlık oldu Madam Wang," dedim. "Bu kızların sekiz karakteri uyumlu değil. Farklı ayların, farklı günlerinde doğdular. En önemlisi, bağlamaya başlamadan önce ayak büyüklükleri aynı değildi; bağlama işlemi bittiğinde de aynı boyda olacaklarından kuşkuluyum. Ayrıca," –elimi bütün odayı içine alacak şekilde havada gezdirdim– "aile çevreleri uyuşmuyor. Bunların hepsi bilinen şeyler."

Madam Wang'ın gözleri kısıldı. "Aslında neden böyle söylediğinizi bilmediğimi mi zannediyorsunuz?" diye homurdandı. "Size ne bildiğimi söyleyeyim. Hiçbir nedeni olmadan, bağınızı koparttınız. Bir kadın –*laotong*'unuz– şaşkına dönmüş bir halde ağlıyor—"

"Şaşırmak mı? Onun ne yaptığım biliyor musunuz?"

"Konuşun onunla," diye sürdürdü Madam Wang. "İki sevgi dolu anne tarafından yapılmış olan planı bozmayın. İki kızın birlikte parlak bir gelecekleri olacak. Anneleri kadar mutlu olabilirler."

Çöpçatan'ın önerisini kabul etmem mümkün değildi. Kederden zayıf düşmüştüm; ve geçmişte Kar Çiçeği tarafından pek çok kez yolumdan saptırılmış, etkilenmiş, inandırılmış, kandırılmıştım. Ayrıca, Kar Çiçeği'ni yeminli kızkardeşleriyle birlikte görme riskini de göze alamıyordum. Fısıldaşarak birbirlerinin sırlarını paylaşmalarını ve bedensel yakınlıklarını hayal etmekten, zaten beynim patlıyordu.

"Madam Wang," dedim, "kızımı bir kasabın tohumuyla eşleştirecek kadar alçaltmam."

Bilerek kinci davranıyor, Çöpçatan'ın vazgeçeceğini umuyordum, ama o sanki beni duymuyordu, çünkü "Sizin ikinizi birlikte hatırlıyorum," dedi. "Köprüyü geçerken görüntünüz aşağıdaki ırmağa yansıyordu; aynı boya, aynı ayaklara, aynı cesarete sahiptiniz. Bağlılık yemini ettiniz. Söz verdiniz; birbirinizden bir adım bile uzaklaşmayacağınıza, sonsuza kadar birlikte olacağınıza, asla ayrılmayacağınıza, hiçbir zaman—"

Ben bunları açık yüreklilikle yerine getirmiştim. Peki ya Kar Çiçeği?

"Neden söz ettiğinizi bilmiyorsunuz," dedim. "Yeğeninizle benim sözleşme imzaladığımız gün, 'Cariyelere izin yok,' demiştiniz. Bunu anımsıyor musunuz yaşlı hanım? Şimdi gidip ne yaptığını sorun yeğeninize."

Yelpazeyi Çöpçatan'ın kucağına fırlatıp yüzümü başka tarafa çevirdim; yüreğim, ayaklarımın üstünden akan ırmağın suyu kadar soğuktu. Yaşlı kadının gözlerini üzerimde hissettim; tartıyor, merak ediyor, sorguluyordu, ama devam etmeye niyeti yoktu. Kararsızca ayağa kalktığım duydum. Beni gözleriyle delmeyi sürdürüyordu, yine de taş gibi halimi bozmadım.

"Mesajınızı ileteceğim," dedi sonunda; sesi sinirimi bozacak kadar nezaket ve anlayışla doluydu. "Ama şunu da bilin. Siz ender bulunacak bir insansınız. Bunu, yıllar önce görmüştüm. İlçemizdeki herkes iyi giden talihinize gıpta ediyor. Herkes size uzun bir ömür ve refah diliyor. Ama iki yüreği birden kırdığınızı görüyorum. Bu çok üzücü. Küçüklüğünüzü hatırlayın. Bir çift güzel ayaktan başka *hiçbir şeyiniz* yoktu. Şimdi yaşamınızda bereket var, Lu Hanım; kötü niyet, nankörlük ve unutkanlık bereketi var."

Topallayarak kapıdan çıktı. Tahtırevanına binip taşıyıcılara kendisini Jintian'a götürmesini söylediğini duydum. Son sözü onun söylemesine izin vermiş olmama inanamıyordum.

BİR YIL GEÇTİ. Komşu evde Kar Çiçeği'nin kuzininin Oturup Şarkı Söyleme günü gelip çattı. Hâlâ perişan bir haldeydim; beynimde durmadan aynı ritim gümbürdüyordu *–ta dum, ta dum, ta dum–*, sanki bir yürek ya da bir kadının ağıtı gibi. Bu kutlamaya Kar Çiçeği'yle birlikte gitmeye karar vermiştik. Onun yine de gelip gelmeyeceğini bilmiyordum. Eğer gelirse, umarım yüzleşmekten

kaçınabilirdik. Onunla, annemle olduğu gibi kavga etmek istemiyordum.

Onuncu ayın onuncu günü geldi – komşu kızın evlilik etkinliklerine başlaması için iyi ve uğurlu bir gündü. Yan eve yürüyüp üst kat odasına çıktım. Gelinin solgun bir güzelliği vardı. Yeminli kızkardeşleri etrafını sarmışlardı. Madam Wang'ı gördüm, yanında da Kar Çiçeği'ni: tertemizdi, saçları evli bir kadına yaraşır şekilde geriye toplanmıştı, ona vermiş olduğum kıyafetlerden biri vardı üstünde. Midemin üstünde, kaburgalarımın birleştiği yerdeki o hassas nokta, büzüldü. Sanki başımdan oluk oluk kan boşalıyormuş gibi hissettim ve bayılacağımı düşündüm. Bu etkinlik boyunca Kar Çiçeği'yle aynı odada oturup bir kadın olarak vakarımı korumayı sürdürebilir miydim, bilmiyordum. Çabucak öbür yüzlere bir göz attım. Kar Çiçeği kendisine eşlik etmeleri için Salkımsöğüt'ü, Lotus'u ya da Erik Tomurcuğu'nu getirmemişti. Bir rahatlama *ohhh*'uyla soluğumu bıraktım. Eğer onlardan biri burada olsaydı, kaçar giderdim.

Odanın karşı tarafında, Kar Çiçeği'yle teyzesinden uzakta bir yere oturdum. Kutlama, bütün alışıldık şarkı söylemeleri, yakınmaları, öyküleri ve fıkraları içeriyordu. Sonra gelinin annesi, Kar Çiçeği'nden, Tongkou'dan ayrıldıktan sonraki yaşamını anlatmasını istedi.

"Bugün, bir Kınama Mektubu ağıtı yakacağım," diye açıkladı Kar Çiçeği.

Bu hiç beklemediğim bir şeydi. Esas mağdur ben olduğum halde, Kar Çiçeği nasıl açıktan açığa kendisine haksızlık yapıldığını ilan ederdi? En azından, bir suçlama ve misilleme ağıtı hazırlamış olmalıydım.

"Sülün, acı acı inler ve sesi uzaklara ulaşır," diye başladı. Bu geleneksel iletişim biçiminin bildik açılışını duyunca, odadaki kadınlar ona doğru döndüler. Sonra, Kar Çiçeği, tıpkı aylardır duymakta olduğum *ta dum, ta dum, ta dum* ritminde ağıt yakmaya başladı. "Beş gün boyunca tütsüler yakıp buraya gelecek cesareti bulabilmek için

dua ettim. Üç gün boyunca, eski arkadaşlarımın karşısına eli yüzü düzgün halde çıkabilmek için kokulu sular kaynatıp bedenimi ve giysilerimi yıkadım. Ağıtıma, ruhumu kattım. Küçükken, çok değer verilen bir kız evlattım, ama yaşamımın neye dönüştüğünü buradaki herkes biliyor. Öz evimi yitirdim. Öz ailemi yitirdim. Ailemdeki kadınların talihi iki kuşaktır kötü gidiyor. Kocam iyi birisi değil. Kaynanamsa, acımasız. Yedi kez gebe kaldım; ama sadece üç bebeğim bu dünyanın havasını soludu. Şimdi, sadece bir oğlum ve bir kızım hayatta. Sanki kader tarafından lanetlenmiş gibiyim. Önceki yaşamımda kötü şeyler yapmış olmalıyım. Diğerlerinden daha aşağı görülüyorum."

Gelinin yeminli kızkardeşleri, yapmaları gerektiği gibi, duygudaşlıkla ağlaştılar. Anneleri de dikkatle, kederli bölümlerde *oh*'lar, *ah*'lar çekerek dinlediler, bir kadının yazgısının kaçınılmazlığı karşısında ve Kar Çiçeği'nin ıstırap dilimizi kullanış biçimini takdir ederek, başlarını salladılar.

"Yaşamımda tek bir mutluluk vardı, *laotong*'um," diye devam etti Kar Çiçeği – *ta dum, ta dum, ta dum.* "Kontratımızda, aramızda hiç kötü söz söylenmeyeceğini yazmıştık ve yirmiyedi yıl boyunca, bu böyle oldu. Hep içten sözler söyledik. Uzun asma kütükleri gibiydik, birbirimize doğru uzanıyorduk, sonsuza kadar birbirimize dolanmıştık. Ama ona kederimden söz ettiğimde, hiç sabır göstermedi. Ruhumun ne kadar zavallı olduğunu gördüğünde, yazgımı değiştirebileceğime inanarak, erkeklerin çiftçilik yaptığını, kadınların dokuma yaptığını, bu çalışkanlığın açlığı ortadan kaldırdığını söyledi bana. Ama fakirlerin ve kötü yazgılı insanların olmadığı bir dünya olabilir mi?"

Odadaki kadınların onun için ağlamalarım izledim. Sersemlemişten de öte bir haldeydim.

"Neden yüz çevirdin benden," diye ağıta devam etti, sesi canlı ve çok güzeldi. "Sen ve ben, birbirimizin *lao-*

tong'uyuz – günlük yaşamlarımızda birlikte olamasak bile ruhlarımız her an beraber." Aniden, konuyu değiştirdi. "Ve neden kızımı üzdün? Bahar Mehtabı, nedenini anlayamayacak kadar küçük ve sen de açıklamıyorsun. Senin kötü yürekli olmanı beklemiyordum. Bir zamanlar, iyi duygularımız denizler kadar derindi; bunu anımsaman için yalvarıyorum sana. Bu kadınların üçüncü kuşağının da ıstırap çekmesine izin verme."

Bu son bölümde, diğerleri bu kesin adaletsizliği fark edince, odadaki hava değişti. Yaşam, ben kendimden çok daha zayıf birisininkini zorlaştırmadan da, yeterince zordu kızlar için.

Oturduğum yerde dikleştim. Ben Lu Hanım'dım, ilçedeki en saygın kadındım; bunun beni etkilemesine izin vermemeliydim. Ama bunun yerine, artık aylardır beynimde ve yüreğimde yankılanan o içsel müziğe tutundum.

"Sülün acı acı inler ve sesi uzaklara ulaşır," dedim, bir Kınama Mektubu beynimde şekillenmeye başlamıştı. Hâlâ, mantıklı davranmak istiyordum; bu yüzden, Kar Çiçeği'nin son ve en haksız suçlamasına değindim önce. Ağıt yakarken, bir bir kadınların yüzlerine baktım. "Kızlarımız *laotong* olamazlar. Hiçbir biçimde aynı değiller. Eski komşunuz, kızı için bir şey istiyor, ama tabuyu yıkamam. Hayır diyerek, her annenin yapacağını yaptım."

Sonra devam ettim: "Bu odadaki tüm kadınlar meşakkati bilirler. Biz kızlar, değersiz dallar olarak yetiştiriliriz. Ailelerimizi sevebiliriz, ama çok uzun süre kalmayız onlarla. Evlenip tanımadığımız köylere, tanımadığımız ailelere, tanımadığımız adamlara gideriz. Hiç durmadan çalışırız ve eğer yakınırsak, kayınlarımızın bize duyduğu azıcık saygıyı da yitiririz. Çocuk sahibi oluruz. Bazen onlar ölür, bazen de biz. Kocalarımız bizden bıktığında, cariye alırlar kendilerine. Hepimiz güçlüklere katlandık – çıkmayan ekinler, fazlasıyla soğuk kışlar, yağmursuz tohumlama mevsimi. Bunların hiçbiri fazlasıyla

özel durumlar değil; ama bu kadın, sıkıntıları için özel ilgi bekliyor."

Kar Çiçeği'ne döndüm. Doğrudan ona hitap ederken, yaşlar gözlerimi yakıyordu ve sözcükler ağzımdan çıkar çıkmaz, pişman oldum. "Sen ve ben, bir çift çinördeği olarak eşleştirildik. Ben hep bağlı kaldım, ama sen, yeminli kızkardeşleri bağrına basmak uğruna bana sırtını döndün. Bir kız, bir başka kıza bir yelpaze gönderir; yeni yelpazelere yazıp bir sürü kıza göndermez. İyi bir atın iki eyeri olmaz; iyi bir kadın, *laotong*'una sadakatsizlik etmez. Belki de, kocanın, kaynananın, çocuklarının ve evet, önünde duran aldatılmış ruh kardeşinin, seni sayabilecekleri kadar saymamalarının nedeni, senin vefasızlığındır. Eğer bugün kocam eve yanında bir cariyeyle gelse, ben yatağımdan atılırım, ihmal edilirim, ilgisini yitiririm. Ben –buradaki bütün kadınlar gibi– bu durumu kabullenmek zorunda kalırım. Ama.... senden...."

Boğazım düğümlendi ve tutmaya çalıştığım gözyaşlarım serbest kaldılar. Bir an için, devam edemeyeceğimi düşündüm. Kederimden sıyrılıp sözü yeniden odadaki bütün kadınların anlayabileceği bir yere getirmeye çalıştım. "Kocalarımızın ilgisini yitirmeyi bekleyebiliriz –onların böyle bir hakkı var ve bizler sadece kadınız– ama, cinsiyeti yüzünden, sadece yaşayarak, çok fazla zalimlikle karşılaşmış olan başka bir kadından gelen böyle bir davranış, affedilemez."

Devam ettim; komşularıma statümü, köye tuz getirmiş ve ayaklanma sırasında tüm Tongkou halkının güvenliğe ulaştırılmasını sağlamış olan kocamın statüsünü anımsattım.

"Benim kapımın eşiği tertemiz," diye açıkladım, sonra Kar Çiçeği'ne döndüm. "Peki ya seninki?"

O anda, zembereği boşalan bir öfke seli içimden kaynarak yüzeye çıktı ve bunu dile getirmeme odadaki tek bir kadın bile engel olmadı. Kullandığım sözcükler o kadar karanlık ve acımasız bir yerden geliyorlardı ki, içi-

min bıçakla yarılıp açıldığı duygusuna kapıldım. Kar Çiçeği'yle ilgili *her şeyi* biliyordum ve bunu, toplumsal dürüstlük kisvesi altında ve Lu Hanım olmamın verdiği güçle ona karşı kullanmak üzere harekete geçtim. Onu, öbür kadınların önünde küçük düşürdüm; bütün zayıflıklarını gözler önüne serdim. Hiçbir şeyi gizlemedim, çünkü kontrolümü tamamen yitirmiştim. Yıllar öncesinden bir anı, kendiliğinden ortaya çıkıverdi; küçük kızkardeşimin şiddetle sallanan bacağı ve serbest kalan bandajların, çevrede uçuşması. Kustuğum her hakaretle sanki bağlarım çözülmüş ve nihayet gerçek düşüncelerimi söyleyebilme özgürlüğüne kavuşmuşum gibi hissediyordum. O andaki sezgilerimin tamamen yanlış olduğunu anlamak, yıllarımı aldı. Bandajlar havada uçuşup *laotong*'umun suratına çarpmıyorlardı. Gerçekte, giderek sıkılaşarak *benim* çevreme dolanıyorlar, tüm yaşamım boyunca özlemini çektiğim yüreğin derinliklerinden gelen sevgiyi sıkıp içimden atmaya çalışıyorlardı.

"Eskiden komşunuz olan bu kadın, annesinin çeyizinden oluşurulmuş bir çeyiz götürdü yanında; böylece, o zavallı kadın sokaklara düştüğü zaman kendisini sıcak tutacak ne bir giysisi, ne de bir yorganı vardı üstünde," diye açığa vurdum. "Eskiden komşunuz olan bu kadının evi temiz değil. Kocası kirli bir iş yapmayı sürdürüyor, domuzları, evinin önündeki bir düzlükte öldürüyor. Eskiden komşunuz olan bu kadının pek çok yeteneği vardı, ama onları çarçur etti, kocasının evindeki kadınlara gizli yazımızı öğretmeyi reddetti. Eskiden komşunuz olan bu kadın, koşullarıyla ilgili olarak, kız çocuk günlerini süren bir kızken yalan söyledi; Saç Tokalama Günleri'nde genç bir kadınken, yalan söyledi ve Pirinç-ve-Tuz Günleri'nde bir eş ve bir anne olarak, yalan söylemeyi sürdürüyor. Sadece hepinize değil, *laotong*'una da yalan söyledi."

Durakladım, çevremdeki kadınların yüz ifadelerini tarttım. "Zamanını nasıl geçiriyor dersiniz? Nasıl geçirdiğini ben size söyleyeyim! Şehvetle! Hayvanların kızış-

ma dönemleri vardır; ama bu kadın, her an kızışmış durumda. Azgınlığı, bütün ev halkını sindiriyor. İsyancılardan kaçarken, dağlarda," –ileriye doğru atıldım, ötekiler de bana doğru eğildiler– "benimle, *laotong*'uyla birlikte olacak yerde, kocasıyla yatak işi yaptı. Eski yaşamında kötü şeyler yapmış olması gerektiğini söylüyor, ama ben, Lu Hanım olarak, *bu* yaşamda yaptığı kötü şeylerin kaderini çizdiğini söylüyorum."

Kar Çiçeği karşımda oturuyordu; gözlerinden yaşlar boşanıyordu, ama o kadar perişan ve allak bullak bir haldeydim ki, sadece öfkemi gösterebiliyordum.

"Küçükken bir kontrat imzaladık," diye tamamladım. "Bir söz verdin ve onu tutmadın."

Kar Çiçeği derin, titrek bir soluk aldı. "Bir kez benden sana her zaman doğruyu söylememi istedin, ama sana doğruyu söylediğimde, ya yanlış anlıyorsun ya da duyduklarından hoşlanmıyorsun. Köyümde, beni aşağılamayan kadınlar buldum. Beni eleştirmiyorlar. Olmadığım birisi olmamı beklemiyorlar benden."

Ağzından çıkan her sözcük, bütün kuşkularımı güçlendirdi.

"Onlar beni başkalarının önünde küçük düşürmüyorlar," diye sürdürdü Kar Çiçeği. "Onlarla birlikte nakış işliyorum; sıkıntılarımız olduğunda birbirimizi teselli ediyoruz. Onlar bana acımıyorlar. Ne zaman... yalnız olsam, kendimi tek başıma hissetsem, beni ziyarete geliyorlar. Beni teselli edecek kadınlara her gün gereksinimim var, sadece senin seçtiğin zamanlarda değil. Beni olduğum gibi kabul edecek kadınlara ihtiyacım var, hatırladıkları gibi ya da olmamı istedikleri gibi değil. Tek başına uçan bir kuş gibiyim. Arkadaşımı bulamıyorum..."

Yumuşak sözleri ve kibar mazeretleri, tam korktuğum gibiydi. Gözlerimi kapattım; duygularıma set çekmeye çalışıyordum. Kendimi korumak için, aynı annemde yaptığım gibi, mağduriyetime tutunmam lazımdı. Yeniden gözlerimi açtığımda, Kar Çiçeği yerinden kalkmış,

zarafetle dalgalanarak merdivenlere doğru yürüyordu. Madam Wang peşinden gitmeyince, ani bir acıma duygusuna kapıldım. Aramızda kendi geçimini sağlayan ve zekâsıyla ayakta kalmayı başarabilen tek kadın olan teyzesi bile avutmak istemiyordu onu.

Kar Çiçeği merdivenleri inerek adım adım gözden yiterken, onu bir daha asla görmeyeceğime söz verdim kendime.

DÖNÜP YENİDEN O GÜNE BAKTIĞIMDA, bir kadın olarak görevlerimi ve yükümlülüklerimi yerine getirmekte başarısız olduğumu biliyorum. Kar Çiçeği'nin yaptığı affedilemezdi, ama benim o sözleri söylemem alçaklıktı. Öfkemin, ıstırabımın ve eninde sonunda intikam alma hırsımın, hareketlerimi yönetmesine izin verdim. Garip bir tezatla, Lu Hanım olmaya geçişimi tamamladıktan sonra beni utandıran ve pişmanlık hissetmeme neden olan duygular, tam da bu duygulardı. Komşularım, kocam uzaklara, Guilin'e gittiğinde ne kadar yürekli olduğumu görmüşlerdi. Salgın sırasında kaynanama nasıl baktığımı ve kayınlarımın cenaze törenlerinde örnek bir evlat gibi görevlerimi yerine getirdiğimi biliyorlardı. Kışın dağlarda hayatta kalmayı başardıktan sonra, uzaktaki köylere öğretmenler göndermemi, Tongkou'da hemen her evdeki törenlere katılmamı ve genel olarak, kendimi liderlerinin eşine yaraşır bir yere yerleştirmemi izlemişlerdi. Ancak o gün, ülkemiz için bütün kadınların yapması gereken ama ender olarak başarabildikleri bir şeyi yaparak, Lu Hanım olmanın beraberinde getirdiği saygıyı hakkıyla kazandım. Bir kadın, uygun davranışları ve doğru düşünme bilimiyle, iç âlemde örnek oluşturmalıdır. Eğer başarılı olursa, söyledikleri ve yaptıkları evden eve, kulaktan kulağa dolaşır, sadece kadınların ve çocukların doğru davranmasını sağlamakla kalmaz, erkekleri de dış âlemi olabildiğince güvenli ve

istikrarlı bir duruma getirmeye teşvik eder ve böylece imparator tahtından bakıp ülkedeki huzuru görebilir. Komşularıma, Kar Çiçeği'nin aşağı tabakadan ve soysuz bir kadın olduğunu, bu yüzden yaşamımızın bir parçası olamayacağını mümkün olan en açık biçimde göstererek bütün bunları yerine getirmiştim. *Laotong*'umu yokederken bile, başarılı olmuştum.

Kınama Şarkım, ünlü olmuştu. Mendillere ve yelpazelere kaydedilmişti. Küçük kızlara öğretici bir ders olarak anlatılmış, gelinleri yaşamın tuzakları konusunda uyarmak için, evlilik etkinlikleri boyunca şarkı olarak söylenmişti. Bu yolla, Kar Çiçeği'nin rezilliği, ilçenin tamamına yayıldı. Bana gelince, bütün olanlar beni sakat bir insana dönüştürdü. Yaşamımda sevgi olmadan, Lu Hanım olmanın ne anlamı vardı?

Bulutlara Doğru

SEKİZ YIL GEÇTİ. BU ARADA İMPARATOR XIANFENG ÖLDÜ, İMPARATOR TONGZHI İKTİDARA geldi ve Taiping Ayaklanması, uzak bir yöredeki bir yerlerde sona erdi. İlk oğlum evlendi, karısı gebe kaldı ve bizimle birlikte yaşamaya başladı; bir erkek evlat doğurdu – birçok değerli erkek torunun ilkini. Oğlum ayrıca, *şengyuan* bölge bilgini olabilmek için ilk sınavlarından geçti. Hemen, ilçemizin *xiucai* bilgini olmak için çalışmalarına başladı. Karısına fazla zaman ayıramıyordu, ama sanıyorum gelinim üst kat odasında teselli buluyordu. İyi eğitilmiş, ev işi bilen genç bir kadındı. Ondan çok hoşlanıyordum. Saç Tokalama Günleri'ne iyiden iyiye girmiş olan onaltı yaşındaki kızım, ta uzaktaki Guilin'den bir pirinç tüccarının oğluyla nişanlanmıştı. Yeşim'i bir daha asla göremeyebilirdim; ama bu birleşme, tuz işiyle ilgili bağlarımızı iyice güçlendirecekti. Lu ailesi zengindi, saygı görüyordu ve talihleri de iyi gidiyordu. Kırkiki yaşımdaydım ve Kar Çiçeği'ni unutabilmek için elimden geleni yapmıştım.

İmparator Tongzhi'nin saltanatının dördüncü yılında, güz sonlarına doğru bir gün Yonggang üst kat odasına gelerek birisinin beni görmek istediğini fısıldadı kulağıma. Konuğu yukarıya getirmesini istedim, ama Yonggang birlikte nakış işleyen gelinime ve kızıma bir göz attı ve olmaz diye başını salladı. Bu, ya Yonggang'ın müna-

sebetsizliğiydi ya da daha ciddi bir durum vardı ortada. Diğerlerine tek sözcük etmeden aşağıya indim. Ana odaya girdiğimde, yıpranmış giysiler içinde genç bir kız dizlerinin üstüne çöküp başını yere dayadı. Cömertliğimle tanındığımdan, böyle dilenciler gelirdi kapıma.

Başı zambak ayaklarıma değene kadar iki büklüm biçimini koruyarak bana doğru sürüklenen kız, "Lu Hanım, bana sadece siz yardım edebilirsiniz," diye yalvardı.

Eğilip omzuna dokundum. "Bana çanağını ver de doldurayım."

"Benim dilenci çanağım yok; yemeğe de ihtiyacım yok."

"Peki neden buradasın?"

Kız ağlamaya başladı. Ayağa kalkmasını söyledim; kalkmayınca yeniden omzuna vurdum. Yonggang yanımda durmuş, yere bakıyordu.

"Kalk ayağa!" diye buyurdum.

Kız başını kaldırıp yüzüme baktı. Onu nerede görsem tanırdım. Kar Çiçeği'nin kızı, annesinin o yaştaki halinin aynısıydı. Saçları, tokaların kısıtlamalarına karşı savaşıyor, gevşek filizler gibi, aynı adım aldığı bahar mehtabı kadar soluk ve duru olan yüzüne dökülüyordu. Bu kızın doğmadan önceki halini özlemle anımsadım. Belleğin sisleri arasından, Bahar Mehtabı'nı, çok güzel bir bebek olarak, sonra da o Taiping kışımızda, korkunç günler ve geceler sırasında gördüm. Bir zamanlar, bu küçük güzel şey, kızımın *laotong*'u olacaktı. Şimdi burada, alnı ayaklarımın üstünde, yardım dileniyordu.

"Annem çok hasta. Kışı çıkartamaz. Artık, huysuz zihninin yatışmasını ummaktan başka onun için yapabileceğimiz hiçbir şey kalmadı. Lütfen ona gelin. Sizi sayıklıyor. Sadece siz cevap verebilirsiniz çağrısına."

Beş yıl önce bile, acım hâlâ kızı yoluna göndermeme neden olacak kadar derin olabilirdi, ama Lu Hanım olarak görevlerim bana çok şey öğretmişti. Bana çektirdiği onca üzüntüden sonra Kar Çiçeği'ni asla affedemezdim;

yine de ilçedeki konumum için, merhametli bir kadın olduğumu göstermem gerekiyordu. Bahar Mehtabı'na eve gitmesini söyledim ve kısa süre sonra orada olacağıma söz verdim; sonra da beni Jintian'a götürmesi için bir tahtırevan ayarladım. Yolda giderken, Kar Çiçeği'ni, kasabı, artık evlenmiş olduğunu tahmin ettiğim oğullarını ve tabii ki yeminli kızkardeşleri göreceğim için kendimi güçlendirmeye çalışıyordum.

Tahtırevan beni Kar Çiçeği'nin evinin eşiğinde indirdi. Görüntü değişmemişti. Evin bir yanına odunlar yığılmıştı. İçine gömülü kazanıyla platform, yeni hayvan ölülerini bekliyordu. Gördüklerimi içime sindirmeye çalışarak duraksadım. Karanlık kapı aralığında kasabın cüssesi belirdi ve sonra karşımda durdu – daha yaşlı, saçları daha seyrelmiş ama birçok bakımdan, aynıydı.

"Onun acı çektiğini görmeye dayanamıyorum." Sekiz yıldan sonra bana söylediği ilk sözcükler bunlardı. Gözlerinin nemini elinin tersiyle kabaca sildi. "Bana bir oğul verdi; o oğul, işimi daha iyi yapmama yardımcı oldu. Bana iyi ve yararlı bir kız evlat verdi. Evimi güzelleştirdi. Ölene kadar anneme baktı. Bir eşin yapması gereken her şeyi yaptı, ama ben ona çok kaba davrandım Lu Hanım, bunu şimdi görüyorum." Sonra, neredeyse sürtünerek yanımdan geçip giderken ekledi: "Yanında kadınların olması daha iyi." Tarlalara, bir erkeğin duygularıyla baş başa kalabileceği tek yere doğru sessizce yürümesini izledim.

Bunca yıl sonra bile, bunu düşünmek çok zor geliyor bana. Kar Çiçeği'ni hafızamdan sildiğimi, yüreğimden söküp attığımı zannetmiştim. Yeminli kızkardeşleri benden çok sevdiği için onu asla affetmeyeceğime gerçekten inanmıştım; oysa onu yatağında gördüğüm anda, bütün o düşünceler ve duygular, uçup gitti. Zaman *–yaşam–* onu vahşileştirmişti. Orada öylece dikildim; yaşlanmış bir kadındım, doğru ama kremler, pudralar sayesinde ve neredeyse on yıl boyunca güneşten korunmuş olduğu

için tenim hâlâ yumuşaktı; giydiklerimse, kim olduğumu bütün ilçeye ilan ediyordu. Odanın karşısındaki yatakta Kar Çiçeği yatıyordu; yıpranmış giysiler içinde bir kocakarı. Yüzünü hemen tanıdığım kızının aksine, Kar Çiçeği'ni Gupo Tapınağı'nın dışında yolda görsem, kesinlikle tanımazdım.

Ve evet, öbür kadınlar da oradalardı – Lotus, Salkımsöğüt ve Erik Tomurcuğu. Onca yıl önce kuşkulanmış olduğum gibi, Kar Çiçeği'nin yeminli kızkardeşleri, dağlardaki ağacın altında bizimle birlikte yaşayan kadınlardı. Selamlaşmadık.

Ben yatağa doğru giderken, Bahar Mehtabı ayağa kalıp kenara çekildi. Kar Çiçeği'nin gözleri kapalıydı; tenine ölümün solukluğu yayılmıştı. Kızına baktım; ne yapacağımı bilemiyordum. Kız başını salladı; Kar Çiçeği'nin soğuk elini ellerime aldım. Gözlerini açmadan kımıldadı ve çatlamış dudaklarını yaladı.

"Hissettiğim..." Aklındaki bir düşünceyi kovalamak istercesine başını salladı.

Yavaşça adını söyledim, sonra hafifçe parmaklarını sıktım.

Laotong'umun gözleri şıp diye açıldı, önce karşısındakinin kim olduğuna inanamayarak odaklanmaya çalıştı. Sonunda, "Dokunuşunu hissettim," diye mırıldandı. "Sen olduğunu biliyordum." Sesi zayıftı ama konuştuğunda, yılların ıstırabı ve korkusu uçup gitti. Hastalığın tahribatının arkasında, yıllar önce beni *laotong*'u olmaya davet eden küçük kızı gördüm ve duydum.

"Beni çağırdığını duydum," diye yalan söyledim. "Gelebildiğim kadar çabuk geldim."

"Bekliyordum."

Yüzü ıstırapla çarpıldı. Diğer eli midesini kavradı ve refleksle bacaklarını karnına çekti. Kar Çiçeği'nin kızı hiç konuşmadan bir parça bezi ıslattı, sıkıp bana uzattı; alıp spazm sırasında Kar Çiçeği'nin alnında biriken terleri sildim.

Istırabının arasında konuştu: "Her şey için çok üzgünüm; ama sana duyduğum sevginin hiç sarsılmadığını bilmelisin."

Ben onun özrünü kabul ederken, bir kasılma nöbeti daha geldi; bu kez ilkinden daha kötüydü. Acıyla gözlerini kapattı ve bir daha konuşmadı. Bezi yeniden ıslatıp alnına koydum; sonra bir kez daha elini tutup güneş batana kadar onunla oturdum. Bu arada diğer kadınlar gitmiş, Bahar Mehtabı da aşağıya yemek hazırlamaya inmişti. Kar Çiçeği'yle yalnız kalınca, yorganını çekip açtım. Hastalığı kemiklerinin çevresindeki etleri yiyip bitirmiş ve onlarla karnının içinde oluşturduğu bebek boyutlarındaki bir uru beslemişti.

Şimdi bile duygularımı açıklayamıyorum. Çok uzun bir süre boyunca kırgın ve kızgındım. Kar Çiçeği'ni hiçbir zaman affetmeyeceğimi düşünüyordum; ama bunun üstünde durmak yerine, *laotong*'umun dölyatağının bir kez daha ona ihanet etmiş olduğunun ve içindeki tümörün çok uzun yıllardır büyüyor olması gerektiğinin farkındalığıyla, aklım karmakarışıktı. Benim bir görevim vardı; ona bakmak...

Hayır! Bu değildi. Bütün bu zaman boyunca acı çekmiştim, *çünkü* Kar Çiçeği'ni hâlâ seviyordum. Benim zayıflıklarımı tek gören ve onlara rağmen beni seven tek kişi oydu. Ve ben de, ondan en çok nefret ettiğim anlarda bile sevmiştim onu.

Yorganı tekrar çevresine sıkıştırdım ve plan yapmaya başladım. Doğru dürüst bir doktor bulup getirmeliydim. Kar Çiçeği'nin yemek yemesi gerekiyordu; bir de kâhine gereksinimimiz vardı. Onun aynı benim savaşacağım gibi savaşmasını istiyordum. Görüyor musunuz, aşkın ortaya çıkmasının kontrol edilemeyeceğini ve başka bir insanın yazgısını değiştirmenizin mümkün olmadığını *hâlâ* anlamıyordum.

Kar Çiçeği'nin soğuk elini dudaklarıma götürdüm; sonra aşağıya indim. Kasap, masaya yayılmıştı. Artık ko-

ca bir adam olmuş olan Kar Çiçeği'nin oğlu, kızkardeşinin yanında duruyordu. Bana, tamamen annelerinden almış oldukları gururlu, dayanıklı, uzun süre acı çekmiş, yakaran bakışlarla baktılar.

"Şimdi eve gidiyorum," dedim. Kar Çiçeği'nin oğlunun yüzü hüsranla buruştu, ama onu yatıştırmak için elimi kaldırdım. "Yarın tekrar geleceğim. Lüften bana yatabileceğim bir yer hazırlayın. Burada kalacağım, ta ki..." Sözümü tamamlayamadım.

Bir kez ben oraya yerleştikten sonra bu savaşı kazanacağımızı düşünüyordum, ama topu topu iki haftamız kalmıştı; sonunda seksen yıla ulaşacağı anlaşılan ömrümden, kendisine duyduğum bütün sevgiyi Kar Çiçeği'ne gösterebilmem için, iki hafta... O odadan bir kez bile çıkmadım. İçime ne girdiyse, Kar Çiçeği'nin kızı getirdi odaya; bedenimden ne çıktıysa, Kar Çiçeği'nin kızı alıp götürdü. Her gün Kar Çiçeği'ni yıkadım, sonra aynı suyla kendim yıkandım. Yıllar önce paylaşılan bir leğen su, Kar Çiçeği'nin beni sevdiğini anlamamı sağlamıştı. Şimdi benim yaptıklarımı göreceğini, geçmişi anımsayacağını ve hiçbir şeyin değişmediğini anlayacağını umuyordum.

Geceleri, herkes gidince, ailenin benim için hazırlamış olduğu yataktan çıkıp Kar Çiçeği'nin yanına yatıyordum. Kollarımla onu sarıyor, pörsümüş endamına sıcaklık akıtmaya ve bedenini enkaza çeviren, düşlerinde bile inlemesine neden olan azabı dindirmeye çalışıyordum. Her gece, ellerimin süngere dönüşüp göbeğindeki şişi emmesini dileyerek uyuyordum. Her sabah uyandığımda, elini yanağımda buluyordum; çukura kaçmış gözleriyle yüzüme bakıyor oluyordu.

Yıllar boyunca Jintian'ın doktorları ilgilenmişti Kar Çiçeği'yle. Şimdi benimkini çağırtmıştım. Bir kez baktı ve başını salladı.

"Lu Hanım, iyileşmesi mümkün değil," dedi. "Bütün yapabileceğiniz oturup ölümün hamlesini beklemek. Bu-

nu bağlarının hemen üstünde şimdiden morlaşmış olan etten de görebilirsiniz. Önce bilekleri, arkasından da bacakları gelecek, yaşam gücü zayıfladıkça şişip moraracaklar. Yakında, korkarım soluk alması da değişecek. Fark edeceksiniz. Bir soluk alma, bir soluk verme, arkasından hiçbir şey gelmeyecek. Tam gittiğini düşündüğünüz anda, bir soluk daha alacak. Ağlamayın Lu Hanım. O zaman, son çok yaklaşmış olacak; artık ağrısını bile duymayacak."

Doktor, ilaç olarak kullandığımız bir çayın içinde kaynatılmak üzere şifalı ot paketleri bırakıp gitti; parasını ödedim ve onu bir daha asla kullanmayacağıma yemin ettim. O gittikten sonra Lotus, yeminli kızkardeşlerin en büyüğü, beni teselli etmeye çalıştı. "Kar Çiçeği'nin kocası bir sürü doktor getirdi; ama bir doktor, iki doktor, üç doktor artık hiçbiri onun için bir şey yapamaz."

İçimdeki eski öfke, başını kaldırmakla tehdit etti, ama Lotus'un yüzünde şefkat ve merhamet gördüm; sadece Kar Çiçeği için değil, benim için de.

Acının, tatların en *yin*'i olduğunu anımsadım; büzülmelere neden oluyor, ateşi düşürüyor, kalp atışlarını ve ruh durumunu düzenliyordu. Acı kavunun Kar Çiçeği'nin hastalığını yavaşlatacağına inanarak, ona fasulye sosuyla sote edilmiş acı kavun ve acı kavun çorbası yapmak için yeminli kızkardeşlerini yardıma çağırdım. Üç kadın istediklerimi aynen yaptılar. Kar Çiçeği'nin yatağına oturup kaşık kaşık yedirdim ona. Başlarda, tartışmadan yiyordu. Sonra ağzını sıkıca kapatıp sanki orada değilmişim gibi başka tarafa baktı.

Ortanca yeminli kızkardeş, beni kenara çekti. Merdivenlerin tepesinde Salkımsöğüt elimden çanağı aldı ve fısıldadı: "Bunun için artık çok geç. Yemek istemiyor. Gitmesine izin vermeye çalışmalısınız." Salkımsöğüt yavaşça yüzüme dokundu. Aynı gün daha sonra, Kar Çiçeği'nin acı kavun kusmuğunu temizleyen de o olacaktı.

Bir sonraki ve en son planım, kâhini getirmekti.

Odaya girip ilan etti: "Bir hayalet, arkadaşınızın bedenine yapıştırmış kendisini. Merak etmeyin. Birlikte onu bu odadan çıkartacağız ve arkadaşınız iyileşecek. Bayan Kar Çiçeği," dedi yatağa eğilerek, "söylemeniz gereken bazı sözcükler var." Sonra diğerlerimize dönüp buyurdu: "Diz çökün ve dua edin."

Böylece, Bahar Mehtabı, Madam Wang –evet, bunların büyük bir bölümü süresince yaşlı Çöpçatan da oradaydı–, üç yeminli kızkardeş ve ben, yatağın çevresinde dizlerimizin üstüne çöküp Merhamet Tanrıçası'na dua edip şarkı söylemeye başladık; bu arada Kar Çiçeği'nin sesi de zayıf bir biçimde kendi dizelerini tekrarlıyordu. Kâhin, görevlerimizi yerine getirmekte olduğumuzu görünce, cebinden bir parça kâğıt çıkarttı, üstüne bazı büyülü sözler yazdı, tutuşturdu ve açgözlü hayaleti def etmek için odada bir aşağı bir yukarı koşturdu. Sonra dumanı dilimlemek için bir kılıç kullandı: §§§§§, §§§§§, §§§§§. "Hayalet, dışarı! Hayalet, dışarı! Hayalet, dışarı!"

Ama bu bir işe yaramadı. Kâhinin parasını ödedim; midillinin çektiği arabasına binmesini ve yoldan aşağıya tırıs gidişini Kar Çiçeği'nin kafesli penceresinden izledim. O andan itibaren kâhinleri sadece uğurlu günleri öğrenmek için kullanacağıma yemin ettim.

Erik Tomurcuğu, yeminli kızkardeşlerin üçüncüsü ve en genci, gelip yanımda durdu. "Kar Çiçeği, ondan istediğiniz her şeyi yapıyor. Ama umarım farkındasınızdır Lu Hanım, bunları sadece sizin için yapıyor. Bu eziyet çok uzun sürdü. Eğer o bir köpek olsaydı, acı çektirmeye devam eder miydiniz?"

Acının değişik dereceleri vardır: Kar Çiçeği'nin katlandığı fiziksel ıstırap, onun azap çektiğini görmenin ve buna bir dakika daha dayanamayacağıma inanmanın elemi, ona sekiz yıl önce söylemiş olduklarımdan dolayı kahredici vicdan azabı – hem de, ne amaçla? Köyümün kadınlarının saygısını kazanmak için mi? Kar Çiçeği'ni beni incittiği gibi incitmek için mi? Ya da gururuma do-

kunduğu için mi, benimle birlikte olmuyorsa kimseyle birlikte olmamalı diye düşündüğüm için mi? Bunların hepsinde hatalıydım, sonuncusu dahil; çünkü o uzun günler boyunca, diğer kadınların Kar Çiçeği'ne sağladığı teselliyi gördüm. Onlar benim yaptığım gibi son dakikada gelmemişlerdi ona; yıllar boyunca onu gözetmişlerdi. Küçük pirinç torbaları, doğranmış sebze ve toplanmış odun biçiminde gösterdikleri bonkörlükleri, Kar Çiçeği'ni hayatta tutmuştu. Şimdi, evdeki görevlerini ihmal ederek her gün geliyorlardı. Bizim özel ilişkimize kalabalık etmiyorlardı. Tersine, iyi huylu periler gibi etrafta dolanıyorlar, dua ediyorlar, Kar Çiçeği'ni almaya gelen ruhları korkutmak için ateşler yakmayı sürdürüyorlar, ama her zaman bizi kendi halimize bırakıyorlardı.

Arada uyuyordum herhalde, ama anımsamıyorum. Kar Çiçeği'nin başında beklemediğim zamanlarda ona gömülme ayakkabıları yapıyordum. Seveceğini bildiğim renkleri seçmiştim. İğneme iplik geçirdim, ayakkabının bir tekine *süreklilik* için bir lotus tomurcuğu ve *tırmanmak* için bir merdiven işledim; Kar Çiçeği'nin cennete doğru sürekli tırmanmakta olduğunu anlatmak istiyordum. Diğer tekine minik bir geyik ve kıvrık kanatlı yarasalar işledim; bunlar uzun yaşamın sembolleriydi –aynılarını düğün giysilerinde görürsünüz ya da doğumgünlerinde asılan kutlama mesajlarında bulunurlar–, böylelikle, oğlu ve kızı aracılığıyla ölümünden sonra bile soyunun devam edeceğini, Kar Çiçeği'nin bilmesini sağlayacaktım.

Kar Çiçeği'nin durumu kötüleşti. İlk geldiğimde, ayaklarını yıkayıp yeniden bağladığımda fark etmiştim; kıvrılmış tırnakları mosmor olmuştu bile. Doktorun olacağını söylediği gibi, o korkunç ölüm rengi baldırlarına kadar yürümüştü. Kar Çiçeği'nin hastalıkla savaşmasını sağlamaya çalışıyordum. İlk günlerde, at burcu özelliklerini ortaya çıkartması, onu isteyen ruhları bir çifteyle uzaklaştırması için yalvarıyordum ona. Artık biliyor-

dum, bütün yapabileceğimiz, öbürdünyaya yolculuğunu elimizden geldiği kadar kolaylaştırmaktı.

Her sabah elinde taze yumurtalar, temiz giysiler ve kocamdan mesajlarla beni görmeye gelen Yonggang, bütün bunlara tanık oldu. Çok uzun yıllar boyunca bana itaat etmiş ve bağlı kalmıştı; ama bir zamanlar, kendisine sonsuza kadar minnettar kalacağım bir biçimde sadakatsizlik etmiş olduğunu, o zaman öğrendim. Kar Çiçeği'nin ölümünden üç gün önce, Yonggang, sabahın erken saatlerindeki alışıldık ziyaretini yapmaya geldi; önüme diz çöktü ve ayaklarımın dibine bir sepet bıraktı.

"Sizi gördüm hanımım," dedi, "yıllar önce,"; sesi korkudan çatlıyordu. "Öyle yapmak istiyor olamayacağınızı biliyordum."

Neden söz ettiğini ya da itiraf etmek için niye bu anı seçtiğini bilmiyordum. Sonra sepetin üstündeki örtüyü çekti, içine uzandı ve Kar Çiçeği'yle benim mektuplarımızı, mendillerimizi, nakış işlerimizi ve gizli yelpazemizi çıkarttı. Bunlar, geçmişimizi yakarken aradığım şeylerdi; bu hizmetkâr, o Yüreğimden Hastalığı Söküp Atma Günleri'nde onları kurtarmak için sokağa atılma riskini göze almıştı ve bunca yıl hepsini koruyup saklamıştı.

Bunu gören Bahar Mehtabı ve yeminli kızkardeşler, telaşla odanın dört bir yanına dağıldılar, Kar Çiçeği'nin nakış sepetini deştiler, çekmeceleri boşalttılar, gizli saklama yerlerine ulaşmak için yatağın altına uzandılar. Kısa süre sonra, Kar Çiçeği'ne yazmış olduğum bütün mektuplar ve onun için yapmış olduğum her şey, önümde duruyordu. En sonunda, her şey –benim yokettiklerimin dışındaki her şey– oradaydı.

Kar Çiçeği'nin yaşamının son günlerinde, onu birlikte geçirdiğimiz yaşamımızda bir yolculuğa çıkarttım. Birlikte o kadar çok şey ezberlemiştik ki, bütün bir pasajı birlikte söyleyebiliyorduk, ama o çabucak yoruluyordu ve kalan zamanı sadece elimi tutup dinleyerek geçiriyordu.

Gece yatakta, kafesli pencerenin altında, ay ışığı üstümüze yağıyordu; Saç Tokalama Günlerimize geri dönmüştük. Avcuna *nu şu* karakterleri yazdım. *Yatak ay ışığıyla aydınlanıyor...*

"Ne yazdım?" diye sordum. "Bana karakterleri söyle."

"Bilmiyorum," diye fısıldadı. "Anlayamadım..."

Ben de şiiri ezbere okudum ve gözyaşlarının Kar Çiçeği'nin gözlerinin kenarlarından damlayarak şakaklarına akıp kulaklarında kaybolmasını izledim.

Son konuşmamız sırasında, "Benim için bir şey yapar mısın?" diye sordu.

"Her şeyi yaparım," dedim ve yapardım da.

"Lütfen çocuklarımın teyzesi ol."

Olacağıma söz verdim

Kar Çiçeği'nin acılarını hiçbir şey azaltıp yok etmedi. Son saatlerde, ona kontratımızı okudum, Gupo Tapınağı'na gidişimizi, kırmızı kâğıt satın almamızı, birlikte oturup sözcükleri yazmamızı anımsattım. Birbirimize gönderdiğimiz mektupları yeniden okudum. Yelpazemizin neşeli bölümlerini okudum. Çocukluğumuzda öğrendiğimiz eski şarkıları mırıldandım. Onu ne kadar sevdiğimi ve öbürdünyada beni bekliyor olacağını umduğumu söyledim. Bütün yol boyunca, gökyüzünün kıyısına kadar konuştum onunla; gitmesini istemeden, yine de onu bulutlara salıvermek için yanıp tutuşarak...

Kar Çiçeği'nin teni ölümcül beyazlıktan altın rengine dönüştü. Bütün bir yaşam süren üzüntüler, eriyip aktı yüzünden. Yeminli kızkardeşler, Bahar Mehtabı, Madam Wang ve ben, Kar Çiçeği'nin soluklarını dinledik: bir soluk alış, bir veriş, sonra hiçbir şey. Saniyeler geçti; sonra bir soluk alış, bir veriş ve hiçbir şey. Yine dayanılmaz saniyeler, sonra bir soluk alış, bir veriş ve hiçbir şey. Bütün bu sürede elimi Kar Çiçeği'nin yanağında tuttum; aynı birlikte geçen yaşamımız boyunca onun bana yaptığı gibi; *laotong*'unun onunla birlikte olduğunu anlattım o son

soluk alışa kadar; soluk alış, veriş ve gerçekten hiçbir şey.

OLANLARIN BÜYÜK BİR BÖLÜMÜ, Yenge'nin hep anlattığı üç erkek kardeşi olan kızla ilgili öğretici öyküyü anımsattı bana. Bunu şimdi anlıyorum; o şarkılar ve öyküler, nasıl davranmamız gerektiğini öğretmek için anlatılmıyorlardı bize; değişik biçimlerini ömrümüz boyunca defalarca yaşayacağımız için anlatılıyorlardı.

Kar Çiçeği ana odaya taşındı. Onu yıkayıp sonsuzluk kıyafetlerini giydirdim – hepsi yıpranmıştı ve renkleri solmuştu, ama desenlerini çocukluğumuzdan anımsıyordum. En yaşlı yeminli kızkardeş, Kar Çiçeği'nin saçını taradı. Ortanca yeminli kızkardeş, yüzünü pudralayıp dudaklarını boyadı. En genç yeminli kızkardeş, saçlarını çiçeklerle süsledi. Kar Çiçeği'nin naaşı bir tabuta yerleştirildi. Küçük bir bando gelip biz ana odada Kar Çiçeği'nin yanında otururken, yas müziği çaldı. En büyük yeminli kızkardeşin yakılacak tütsü alacak kadar parası vardı. Ortanca yeminli kızkardeşin parası da yakılacak kâğıt almaya yetiyordu. En genç yeminli kızkardeşin ne tütsü, ne de kâğıt için parası vardı, ama ağlama konusunda çok başarılı oldu.

Üç gün sonra, kasap, oğlu ve yeminli kızkardeşlerin kocalarıyla oğulları, tabutu mezarlığa taşıdılar. Çok hızlı yürüyorlardı, sanki yerden havalanmış, uçuyorlardı. Kar Çiçeği'nin *nu şu* yazılarının hemen hemen tamamını ve benim ona gönderdiklerimin çoğunu alarak, öbürdünyada sözcüklerimiz yanında olsun diye yaktım mezarlıkta.

Kasabın evine döndük. Bahar Mehtabı çay yaptı, bu arada yeminli kızkardeşlerle ben de ölümün bütün izlerini silmek üzere yukarıya çıktık.

En büyük utancımı, onlar aracılığıyla öğrendim. Kar Çiçeği'nin onların yeminli kızkardeşleri olmadığını söylediler bana. İnanmadım. Beni inandırmaya çalıştılar.

"Peki yelpaze?" diye hüsran içinde haykırdım. "Size katılacağım yazdı."

"Hayır," diye düzeltti Lotus. "Sizin artık onun için endişelenmenizi istemediğini, kendisini teselli edecek arkadaşları olduğunu yazdı."

Sözcükleri kendilerinin görüp göremeyeceklerini sordular. Kar Çiçeği'nin bu kadınlara *nu şu* okumayı öğrettiğini duymuştum. Yelpazenin çevresine bir tavuk sürüsü gibi üşüştüler; hayretle bağırıyorlar, yıllar boyunca Kar Çiçeği'nin onlara söz etmiş olduğu karakterleri birbirlerine gösteriyorlardı. Ama son kayda geldiklerinde, ciddileştiler.

"Bakın," dedi Lotus karakterleri göstererek. "Burada bizim yeminli kızkardeşimiz olduğuyla ilgili hiçbir şey yok."

Yelpazeyi elinden kaptım ve kendim inceleyebileceğim bir köşeye götürdüm.

Çok fazla sıkıntım var, diye yazmıştı Kar Çiçeği. *Senin olmamı istediğin insan olamam. Artık benim yakınmalarımı dinlemek zorunda kalmayacaksın. Üç yeminli kızkardeş, beni olduğum gibi sevmeye söz verdiler—*

"Görüyor musunuz Lu Hanım?" diye seslendi Lotus odanın karşısından. "Kar Çiçeği onu dinlememizi istiyordu. Karşığında da, bize gizli yazıyı öğretti. O bizim öğretmenimizdi ve bunun için onu sayıyor ve seviyorduk. Ama o bizi sevmiyordu; sizi seviyordu. Bu sevginin, sizin acımanız ve sabırsızlığınızla zedelenmeden, karşılıklı olmasını istiyordu."

Sığ, inatçı ve bencil olmam, yapmış olduğumun vahim ve budalaca olduğu gerçeğini değiştirmiyordu. *Nu şu* bilen bir kadın olarak, en büyük hatayı yapmıştım: Yapıyı, bağlamı ve anlam nüansını dikkate almamıştım. Daha da önemlisi, kendimi aşırı önemsemem, Kar Çiçeği'yle tanıştığım ilk gün öğrendiğim bir şeyi unutmamaneden olmuştu: O, sözcükleri her zaman, basit bir çiftçinin önemsiz ikinci kızından daha ustaca ve incelikli kul-

lanırdı. Kar Çiçeği, benim körlüğüm ve cehaletim yüzünden sekiz yıl boyunca acı çekmişti. Ömrümün kalanı boyunca –ki bu neredeyse Kar Çiçeği öldüğünde yaşamış olduğu yıllar kadar oldu– bu pişmanlıkla yaşadım.

Ama benimle işleri bitmemişti.

"Sizi her bakımdan memnun etmeye çalıştı," dedi Lotus, "çocuk doğurduktan hemen sonra kocasıyla yatak işi yaparak bile."

"*Bu* doğru değil!"

"Bebeklerini yitirdiği zamanlarda, kocasından ya da kaynanasından daha fazla şefkat göstermediniz ona," diye devam etti Salkımsöğüt. "Ona her zaman ancak oğullar doğurursa değerli olacağını söylediniz; o da size inandı. Ona yeniden denemesini söylediniz; itaat etti."

"Bunlar söylememiz gereken şeyler," diye öfkeyle yanıtladım. "Biz kadınlar birbirimizi böyle teselli—"

"Bir bebek daha yitirdiğinde bu sözcükleri duymanın avutucu olduğunu mu düşünüyorsunuz?"

"Orada değildiniz, duymadınız—"

"Yeniden dene! Yeniden dene! Yeniden dene!" diye yüzüme vurdu Erik Tomurcuğu. "Bunları söylediğinizi yadsıyabilir misiniz?"

Yadsıyamadım.

"Bu konuda ve pek çok başka konuda, sizin tavsiyelerinize uymasını istediniz," diye sözü aldı Lotus. "Ve uyduğunda da, onu eleştirdiniz—"

"Sözlerimin anlamlarını saptırıyorsunuz."

"Öyle mi yapıyoruz?" diye sordu Salkımsöğüt. "Her zaman sizi anlatırdı. Sizinle ilgili tek bir kötü söz söylemedi, ama gerçekte neler olduğunu duyduk."

"Sizi, olduğunuz ve olmadığınız her şey için, bir *laotong* olarak sevmesi gerektiği gibi seviyordu," diye bitirdi Erik Tomurcuğu. "Ama sizin aklınızda fazla erkeksi düşünceler var. Onu bir erkeğin sevebileceği gibi sevdiniz, ona sadece erkeklerin kurallarına uyduğu için değer verdiniz."

Bu tur tamamlanınca, Lotus bir başkasına geçti.

"Dağlardayken bebeğini kaybettiğini anımsıyor musunuz?" diye sordu, arkasından neyin geleceğinden korkutan bir tonda.

"Elbette anımsıyorum."

"Hastalığı başlamıştı o zaman."

"Bu mümkün değil. Kasap—"

"Belki o gün kocası ortaya çıkartmış olabilir," diye kabul etti Salkımsöğüt. "Ama bedeninden fışkıran kan, siyah, koyu ve ölüydü; ve hiçbirimiz o karışıklıkta bir bebek görmedik."

Yine, Erik Tomurcuğu tamamladı onu: "Bizler, yıllar boyunca burada onunla birlikteydik ve o olay, birkaç kez daha başına geldi. Siz Kınama Mektubu'nu söylerken de hastalığı epey ilerlemişti."

O âna kadar onlarla başarılı bir biçimde tartışamamıştım. Bu noktada artık nasıl tartışabilirdim? Tümör, çok çok uzun bir zamandır büyüyor olmalıydı. O zaman, geçmişten başka şeyler de yerlerine oturdular: Kar Çiçeği'nin iştah kaybı, teninin iyice soluklaşması ve tam ben onu daha iyi yesin, renk gelsin diye yanaklarını çimdiklesin, kocasının evine ahenk getirmek için kendisinden beklenen bütün işleri yapsın diye azarlarken, enerjisini yitirmesi. Sonra, sadece iki hafta önce, bu eve ilk geldiğimde, özür dilediğini anımsadım. Ben dilememiştim – o en kötü ağrıları çekerken bile, ölümün gelmekte olduğu çok açıkken bile, kibirle kendime onu hâlâ sevdiğimi söylerken bile... Onun yüreği hep saf oldu; ama benimki, bayat bir ceviz gibi buruşuk, katı ve kuruydu.

Bazen o yeminli kızkardeşleri düşünürüm – tabii hepsi öldü artık. Bana söylediklerine dikkat etmeleri gerekiyordu, çünkü ben Lu Hanım'dım. Ama gerçeği öğrenmeden o evden çıkmama izin vermeyeceklerdi.

Eve dönüp yelpazeyi ve sakladığım birkaç mektubu yanıma alarak üst kat odama çekildim. Gecenin rengi gibi siyah olana kadar mürekkep öğüttüm. Yelpazeyi aç-

tım, fırçamı mürekkebe batırdım ve sonuncusu olacağını düşündüğüm kaydımı yaptım.

Yüreğimi her zaman bilen sen, şimdi bulutların üstünde, güneşin sıcaklığında uçuyorsun. Umarım, bir gün birlikte süzülürüz göklerde. Bu satırları düşünecek ve dünyada en çok sevdiğim insana verdiğim zararı onarmak için elimden geleni yapmaya çalışacak çok uzun yıllarım olacaktı.

Sessizce Oturmak

Pişmanlık

ELLERİMİ, YEMEK PİŞİRMEK, ÖRGÜ ÖRMEK YA DA NAKIŞ İŞLEMEKTE KULLANABİLMEK İÇİN artık çok yaşlıyım; ve onlara baktığımda, dışarıda güneşin altında çalışsanız da, ömrünüzün tamamını kadınlar odasının korumasında geçirseniz de, çok uzun yıllar yaşamış olmanın getirdiği lekelerle dolu olduklarını görüyorum. Tenim o kadar ince ki, bir şeye çarptığımda ya da bir şey bana çarptığında, hemen yüzeyin altında kan birikintileri oluşuveriyor. Mürekkep taşında mürekkep öğütmekten yorgun düştü ellerim; fırçayı tutmaktan, parmaklarımın boğumları şişti. Başparmağıma iki sinek konmuş, ama onları kovamayacak kadar bitkinim. Gözlerim –çok yaşlı bir kadının sulu gözleri– son günlerde fazlasıyla nemlenir oldular. Saçım –beyaz ve ince– onu başlığımın altındaki yerinde tutması gereken tokalardan kurtulup düşüyor. Ziyaretçiler geldiğinde, bana bakmamaya çalışıyorlar. Pirinç-ve-Tuz Günlerim bitmemişti, ama yüreğimde, Sessizce Oturma Günleri'ne başladım. Kadınların çoğu için bu, kocalarının ölümüyle başlar. Benim için, Kar Çiçeği'nin ölümüyle başladı. Ben, 'ölmemiş olan' dım; ama bazı şeyler, tamamen hareketsiz veya sessiz kalmama izin vermedi. Kocamın ve ailemin, bir eş ve bir anne olmama gereksinimleri vardı. Toplumumun, Lu Hanım olmama gereksinimi vardı. Ve Kar Çiçeği'nin çocukları vardı *benim* gereksinimim olan – *laotong*'uma

yaptıklarımı onarabilmem için. Ama nasıl yapacağınızı bilmiyorsanız, gerçekten cömert olmak ve içten davranışlar sergilemek zor.

Kar Çiçeği öldükten hemen sonraki aylarda ilk yaptığım şey, kızının evlilik geleneklerinde ve törenler sırasında, onun yerini almak oldu.

Bahar Mehtabı, evliliği boyun eğmişlikle bekliyor gibiydi; evden ayrılacağı için üzgündü; babasının annesine nasıl davrandığını görmüş olduğu için, kendisini neyin beklediğini bilemiyordu. Kendime, bunların bütün kızları endişelendiren şeyler olduğunu söyledim. Ama düğün gecesinde, kocası uyuduktan sonra, Bahar Mehtabı kendisini köyün kuyusuna atıp öldürdü.

"O kız, sadece yeni ailesini değil, bütün köyün içme suyunu da kirletti," diye fısıldaştı dedikoducu ağızlar. "Aynı annesi gibiydi. O Kınama Mektubu'nu anımsıyor musunuz?" Kar Çiçeği'nin itibarını zedeleyen mektubun benim ağzımdan çıkmış olması, vicdanımı parça parça etti, bu yüzden ne zaman böyle konuşmalar duysam susturdum insanları. Sözcüklerim, temiz olmayanlara karşı bağışlayıcı ve yardımsever olarak tanınmamı sağladı, ama Kar Çiçeği'yle işleri düzeltmeye ilk kalkışmamda, sefil bir biçimde başarısızlığa uğramış olduğumu biliyordum. O kızın ölümünü yelpazeye yazdığım gün, yaşamımın en kötü günlerinden biriydi.

Sonra, ilgimi Kar Çiçeği'nin oğluna odakladım. Çok kötü koşullarına ve babasından hiç destek görmemesine karşın, erkeklerin yazısını biraz öğrenmişti; rakamlarla da arası iyiydi. Yine de, babasının yanında çalışıyordu ve küçükken olduğundan daha fazla neşe yoktu yaşamında. Hâlâ öz ailesiyle yaşayan karısıyla tanıştım. Bu kez iyi bir seçim yapılmıştı. Kız gebe kaldı; ama kasabın evine yerleşeceği düşüncesi beni kederlendiriyordu. Erkeklerin dış âlemine karışmak benim tarzım olmasa da, kocamı –sadece Lu Amca'nın bütün mallarının mirasçısı olmakla kalmamış, onları tuz işinden elde ettiği kârlarla daha

da artırmıştı ve artık Jintian'a uzanan yol boyunca tarlaları vardı– bu genç adama domuz kesmenin dışında bir iş bulması konusunda ikna ettim. Kar Çiçeği'nin oğlunu, çiftçilerden kiraları toplaması için tuttu kocam ve ona mutfağının önünde kendine ait bahçesi olan bir ev verdi. Sonunda kasap emekli oldu, oğlunun yanına yerleşti ve o eve sonsuz neşe getiren erkek torununun üstüne titremeye başladı. Genç adam ve ailesi mutluydular; ama hâlâ beni yeniden Kar Çiçeği'ne ulaştıracak yolu açmaya yetecek kadar şey yapmamış olduğumu biliyordum.

ELLİ YAŞIMDA, aylık kanamalarım bittiğinde, yaşamım yeniden değişti. Her ne kadar, tabii ki yapılanları denetleyip istediğim gibi yapılmayan şeyleri düzeltsem de, başkalarına bakmaktan, başkalarının bana baktığı duruma geçtiğim bir değişim yaşadım. Ama dediğim gibi, yüreğimde, sessizce oturmaya başlamıştım bile. Vejetaryen oldum ve sarmısak ve şarap gibi hararetli besinlerden kaçınmaya başladım. Dinî öğretiler üzerine kafa yordum, temizlenme ayinleri yaptım ve insanı kirleten yatak işini bırakmayı umdum. Evlilik yaşamımın tamamını kocamın asla eve bir cariye getirmemesi için entrikalar çevirerek geçirdiysem de, ona bakıyor ve onun için üzülüyordum. Bir yaşam boyu durmadan çalışmasının ödüllerini hakediyordu. Onun harekete geçmesini beklemedim –belki de hiç geçmezdi– ve onu eğlendirmeleri için bir değil, üç cariye bulup eve getirme sorumluluğunu ben üstlendim. Onları kendim seçerek, genellikle eve güzel genç kadınların gelmesiyle ortaya çıkan kıskançlıkların ve küçük anlaşmazlıkların pek çoğunu engelleyebildim. Doğum yapmalarına aldırmadım. Ve işin gerçeği, kocamın köydeki itibarı da arttı. Sadece başka kadınlara sahip olmaya gücünün yettiğini değil, *ki*'sinin ilçedeki herhangi bir erkeğinkinden daha güçlü olduğunu da kanıtlamış oldu.

Kocamla ilişkim, mükemmel bir arkadaşlığa dönüştü. Benimle çay içip konuşmak için, sık sık kadınlar odasına gelirdi. İç âlemin dinginliğinde bulduğu teselli, dış âlemin karmaşa, dengesizlik ve yolsuzluklarından duyduğu endişeleri yok etti. Bu dönemde birlikte olmaktan, belki de yaşamımız boyunca hiç olmadığı kadar mutluyduk. Bir bahçeyi ekmiştik ve o bahçe, birçok şekilde filizlendi çevremizde. Bütün oğullarımız evlendiler. Hepsinin eşleri üretkenliklerini kanıtladı. Evimiz, torunların sesleriyle neşe doluydu. Onları seviyorduk; ama benim kanımdan olmayan bir çocuk vardı aralarında; en çok onunla ilgileniyordum. Onu hep yanımda istiyordum.

Jintian'da küçük bir evde, kira toplayıcının karısı bir kız bebek doğurmuştu. O çocuğun –Kar Çiçeği'nin torununun– en büyük torunumun eşi olmasını istiyordum. Eğer her iki aile de değerli bir çiftin evliliğini mühürlemek istiyorlarsa, damadın ailesi gelin parası armağanlarını göndermeye başlamaya razıysa ve gelinin ailesi bunlara gereksinim duyacak kadar fakirse, Akrabalık Sözleşmesi yapmak için altı yaş çok erken değil. Bütün bu koşulları karşıladığımızı hissediyordum ve ona hiç sıkıntı vermediğim, benden utanmasına hiç neden olmadığım otuziki yıllık evlilikten sonra kocam, bu isteğimi kabul edecek kadar cömertti.

Tam kızın ayakları bağlanmak üzereyken, Madam Wang'ı çağırttım. Yaşlı kadın ana odaya iki büyük ayaklı kızın refakatinde girdi; bu da bana, artık başka çöpçatanlar daha fazla iş yaptığı halde, onun yeterince rahat yaşayacak kadar parayı bir kenara koymuş olduğunu anlattı. Yine de, geçen yıllar Madam Wang'a nazik davranmamışlardı. Suratı buruşmuştu. Gözleri, körlükten beyazlaşmıştı. Ağzında diş yoktu. Çok az saçı kalmıştı. Bedeni küçülmüş, sırtı kamburlaşmıştı. O kadar kırılgan ve şekilsizdi ki, zambak ayaklarının üstünde zar zor yürüyordu. O zaman, o kadar uzun yaşamak istemediğimi biliyordum; ama buradayım işte.

Çay ve tatlı kurabiye ikram ettim. Oradan, buradan konuştuk. Benim kim olduğumu anımsamadığını düşündüm. Bunu kendi çıkarıma kullanmaya karar verdim. Biraz daha konuştuk ve konuya geldim:

"Torunum için iyi bir eş arıyorum."

"Oğlanın babasıyla konuşsam daha iyi olmaz mı?" diye sordu Madam Wang.

"O burada değil ve kendi yerine benim görüşmemi istedi."

Yaşlı kadın bunu düşünür gibi gözlerini kapattı. Ya öyleydi ya da uyuyakalmıştı.

"Jintian'da iyi bir olasılık var diye duydum," diye devam ettim yüksek sesle. "Kira toplayıcısının kızı."

Madam Wang'ın bana söylediği bir sonraki şey, kim olduğumu kesinlikle bildiğini gösterdi.

"Neden kızı minik gelin olarak yanınıza almıyorsunuz?" diye sordu. "Eşiğiniz çok yüksek. Eminim bu ayarlamadan oğlunuz ve gelininiz de memnun olur."

Aslında yapmakta olduğum şeyden fena halde hoşnutsuzdular. Ama ne yapabilirlerdi? Oğlum bir bilgindi. İmparatorluk sınavlarının bir sonraki aşamasını yeni geçmiş, çok genç bir yaşta, otuzunda *juren* olmuştu. Genellikle ya başı bulutlardaydı ya da kırlara yolculuk ediyordu. Eve ender olarak geliyordu ve geldiğinde de, uzak diyarlarda gördükleriyle ilgili öyküleri de beraberinde getiriyordu: kırmızı sakallı, uzun boylu, acayip yabancılar, yanlarında, belleri nefes almalarını engelleyecek kadar büzülmüş elbiseleriyle yeni yakalanmış balık gibi lap lap eden devasa ayaklı eşleri. Bu öyküler bir yana, oğlum iyi bir evlattı ve babasının sözünden çıkmazdı; bu arada gelinim de bana itaat etmek zorundaydı. Yine de, gelinim kendisini bu tartışmaların tamamen dışında tuttu ve ağlamak üzere odasına çekildi.

"Ben büyük ayaklı bir kız aramıyorum," dedim. "İlçedeki en mükemmel ayaklı kızın evimize gelin gelmesini istiyorum."

"Bu çocuk ayak bağlama işlemine başlamadı. Hiçbir garantisi yok—"

"Ama siz bu ayakları gördünüz, doğru mu söylüyorum Madam Wang? Sizin tahminleriniz iyidir. Sizce sonuç nasıl olacak?"

"Çocuğun annesi nasıl iyi bir iş çıkartacağını bilmiyor olabilir—"

"O zaman ben yaparım."

"Eğer planladığınız bir evlilikse, çocuğu bu eve getiremezsiniz," dedi Madam Wang söylenir gibi. "Torununuzun gelecekteki eşini görmesi uygun olmaz."

Hiç değişmemişti; ama ben de değişmemiştim.

"Haklısınız Madam Wang, ben kızın evine giderim."

"Bu çok uygunsuz—"

"Sık sık giderim. Ona öğretecek pek çok şeyim var." Madam Wang'ın bunu kafasında iyice tartmasını izledim. Sonra öne doğru eğilip elimi yaşlı kadının elinin üstüne koydum. "İnanıyorum ki, Teyzecik," dedim, "kızın büyükannesi bunu onaylardı."

Çöpçatan'ın gözlerinden yaşlar fışkırdı.

"Bu kızın kadın sanatlarını öğrenmesi gerekecek," diye çabuk çabuk devam ettim. "Yolculuk yapması gerekecek – kadınların âleminin dışında bazı tutkular edinmesine neden olacak kadar uzağa değil, ama her yıl Gupo Tapınağı'nı ziyaret etmesi gerektiğine katılacağınızı sanıyorum. Bir zamanlar özel bir kulkas tatlısı yapan bir adam olduğunu söylüyorlar; torununun bu mirası devraldığını duydum."

Pazarlıkta ısrarcı oldum ve Kar Çiçeği'nin torunu, korumam altına girdi. Ayaklarını ben bağladım. Öz evinde üst kat odasında onu bir aşağı bir yukarı yürütürken, verebileceğim bütün anne sevgisini verdim ona. Şakayık'ın ayakları mükemmel altın zambaklara dönüştü, benimkilerle tam aynı boyda oldu. Şakayık'ın kemiklerinin yerine oturduğu uzun aylar boyunca, onu hemen her gün ziyaret ettim. Annesiyle babası onu çok seviyorlardı, ama

babası geçmişi fazla düşünmemeye çalışıyordu, annesi de bir şey bilmiyordu. Bu yüzden, onunla ben konuştum, büyükannesi ve onun *laotong*'u ile ilgili, yazı yazma ve şarkı söylemeyle ilgili, arkadaşlıkla ilgili ve güçlüklerle ilgili öyküler anlattım.

"Büyükannen, eğitimli bir ailede dünyaya gelmiş," dedim ona. "Sen de onun bana öğrettiklerini öğreneceksin – dikişi, nakışı, saygınlık kazanmayı ve en önemlisi, gizli kadın yazımızı."

Şakayık gayretle çalışıyordu, ama bir gün, "Yazım kaba," dedi bana, "umarım hem beni, hem yazımı affedersin."

O Kar Çiçeği'nin torunuydu; ama onda kendimi de görmemem mümkün müydü?

BAZEN HANGİSİ DAHA KÖTÜYDÜ DİYE DÜŞÜNÜRÜM; Kar Çiçeği'nin ölmesini izlemek mi, kocamınkini mi? İkisi de çok acı çekti. Sadece birinin cenaze alayında, mezara giden yolun tamamını dizlerinin üstünde yürüyen üç oğlu oldu. Kocam öbürdünyaya gittiğinde, elliyedi yaşındaydım. Oğullarımın beni yeniden evlendirip göndermeyi düşünmeleri için veya iffetli bir dul olur muyum diye endişelenmek için bile çok yaşlıydım. İffetliydim. Yıllardır öyleydim, şimdi sadece iki katı dul olmuştum. Bu sayfalarda kocamdan çok fazla söz etmedim. Onların hepsi resmî yaşamöykümde var. Ama şunu söyleyeyim: Bana her gün, yaşamımı sürdürme nedenleri verdi. Yemeklerinin hazırlandığından emin olmalıydım. Onu eğlendirebilmek için zekice şeyler düşünmeliydim. O gittikten sonra, giderek daha az yemek yer oldum. İlçede kadınlık örneği olmayı artık umursamıyordum. Günler, haftalara dönüştü. Zamanı unuttum. Mevsim değişimlerini yok saydım. Yıllar, üst üste binip onyıllara dönüştü.

Bu kadar uzun yaşamanın zorluğu, çok fazla in-

sanın önünüzden geçip gittiğini görmenizde. Hemen herkesten daha çok yaşadım – ebeveynlerim, yengem ve amcam, kardeşlerim, Madam Wang, kocam, kızım, oğullarımdan ikisi, bütün gelinlerim ve hatta Yonggang'dan bile... En büyük oğlum, *gongşeng*, sonra da *jinşi* bilgini oldu. Sekiz aşamalı çalışmasını imparator kendisi okudu. Bir saray memuru olarak, çoğu zaman evden uzakta oluyor; ama Lu ailesinin konumunu gelecek pek çok kuşak için güvence altına aldı. İyi bir evlat ve görevlerini hiçbir zaman unutmayacağını biliyorum. Bana ölümümden sonra içinde yatmam için, büyük, lake bir tabut bile aldı. Onurlu erkeklerin karakterleriyle yazılmış adı, Atalar Tapınağı'nda, Büyük Amcası Lu'nun ve Kar Çiçeği'nin büyük büyükbabasınınkinin yanında asılı duruyor. Bu üç isim, bina parçalanana kadar orada kalacak.

Şakayık şimdi otuzyedi yaşında; benim Lu Hanım olduğum yaştan altı yaş büyük. En büyük torunumun eşi olarak, ben ölünce o Lu Hanım olacak. İki oğlu, üç kızı var ve daha başka çocukları da olabilir hâlâ. En büyük oğlu, başka bir köyden bir kızla evlendi. Kızın yakınlarda ikizleri oldu; biri kız, biri erkek. Yüzlerine bakınca, Kar Çiçeği'ni görüyorum, ama aynı zamanda kendimi de görüyorum. Küçükken, değersiz dallar olduğumuz söylenir bize, çünkü öz ailelerimizin isimlerini sürdürmeyiz, sadece, eğer erkek çocuk doğuracak kadar şanslıysak, evlenip gittiğimiz ailelerin isimlerini sürdürürüz. Bu yolla, hayatta da olsa, ölmüş de, bir kadın sonsuza kadar kocasının ailesine ait oluyor. Bütün bunlar doğru, yine de bugünlerdeki gönül rahatlığım, Kar Çiçeği'nin ve benim kanlarımızın yakında Lu evini yöneteceğini bilmekten kaynaklanıyor.

"Bilgisiz bir kadın, eğitimli bir kadından daha iyidir," diye uyaran eski deyişe her zaman inandım. Yaşamım boyunca, dış âlemde olanlara kulaklarımı kapatmaya çalıştım ve erkeklerin yazısını öğrenmeye heves

etmedim; ama kadınların davranışlarını, öykülerini ve *nu şu*'yu öğrendim. Yıllar önce, Jintian'da Şakayık'a ve yeminli kızkardeşlerine gizli yazımızı oluşturan vuruşları öğretirken, pek çok kadın yaşamöykülerini yazıp yazamayacağımı sordu. Hayır diyemedim. Elbette onlardan karşılığını ödemelerini istedim – üç yumurta ve birer madenî para. Ne yumurtalara, ne de paraya gereksinimim vardı, ama ben Lu Hanım'dım, konumuma saygı göstermeleri gerekiyordu. Ama iş orada kalmadı. Onlardan, çoğunlukla kederli olan yaşamlarına değer biçmelerini istedim. Kendilerini körpecikken evlendirip gönderen yoksul ve nankör ailelerden geliyorlardı. Ailelerinden ayrılmanın, çocuklarını yitirmenin ve kayınlarının evlerinde en düşük konumda oldukları için maruz kaldıkları hakaretlerin yürek acısını çekmişlerdi ve pek çoğunun, kendilerini döven kocaları vardı. Kadınlarla ve ıstıraplarıyla ilgili çok fazla şey biliyorum, ama hâlâ erkeklerle ilgili hemen hiçbir şey bilmiyorum. Eğer bir erkek evlendiğinde karısına değer vermezse, daha sonra niye versin? Eğer karısını durmaksızın yumurta veren bir tavukla ya da omuzlarında durmaksızın yük taşıyabilen bir mandayla bir tutuyorsa, neden ona bu hayvanlardan daha fazla değer versin? Karısını daha bile az takdir edebilir; çünkü o, onlar kadar cesur, güçlü, hoşgörülü olamaz ve eşelenip kendi yemini bulamaz.

Bu kadar çok öykü dinledikten sonra, kendiminkini düşündüm. Kırk yıl boyunca, geçmiş yalnızca pişmanlık uyandırdı içimde. Benim için, sadece bir kişi gerçekten önemli oldu, ama ben ona en kötü kocadan daha kötü davrandım. Çocuklarının teyzesi olmamı istedikten sonra –ki bunlar bana söylediği son sözcüklerdi– Kar Çiçeği, "Ben senin kadar iyi olmasam da, cennetteki meleklerin bizi birleştirdiğine inanıyorum," dedi. "Sonsuza dek birlikte olacağız." Defalarca geri dönüp düşündüm bunu. Gerçeği mi söylüyordu? Ya öbürdünyada anlayış yoksa?

Ama eğer ölüler, yaşayanların gereksinimlerini ve emellerini sürdürüyorlarsa, o zaman, Kar Çiçeği'ne ve her şeye tanıklık etmiş olan diğerlerine uzanıyorum. Lütfen sözcüklerimi duyun. Lütfen beni affedin.

Yazarın Açıklaması ve Teşekkürleri

1960'LARDA BİR GÜN, ÇİN'İN KIRSAL BÖLGELERİNDEN BİRİNDEKİ BİR TREN İSTASYONUNDA yaşlı bir kadın bayıldı; polis, kimliğini anlayabilmek amacıyla karıştırdığı eşyalarının arasında, üstünde şifreye benzeyen yazılar olan bir kâğıt buldu. Kültür Devrimi'nin en şiddetli zamanları olduğundan, kadın, ajan olduğu kuşkusuyla tutuklanıp gözaltına alındı. Şifreyi çözmek üzere gelen bilginler, kâğıdın üstündeki yazıların, uluslararası entrikalarla bir ilgisi olmadığını hemen anladılar. Aslında, buldukları sadece kadınlar tarafından kullanılan ve bin yıl boyunca erkeklerden bir 'sır' olarak saklanan bir yazı diliydi. Bu bilginler, hemen çalışma kampına gönderildiler.

İlk kez, *Los Angeles Times*'a Wang Ping'in *Aching for Beauty*'si için bir eleştiri yazarken, *nu şu*'dan kısaca söz edildiğini duydum. Önce merak ettim, sonra da *nu şu*'yu ve onu çevreleyen kültürü, saplantı haline getirdim. *Nu şu*'yla yazılmış –mektuplar, öyküler, kumaş üstüne dokumalar ya da nakışla işlenmiş– birçok metin, metafizik ya pratik nedenlerle mezarlarda yakıldığından, çok azının saklanabildiğini keşfettim. 1930'larda, Japon askerleri aile yadigârı olarak saklanan pek çok parçayı ortadan kaldırmışlardı. Kültür Devrimi sırasında, ateşli Kızıl Muhafızlar başka metinleri de yaktılar ve yerel kadınların dinsel törenlere katılmalarını ve Gupo Tapınağı'na yıllık hac

ziyaretlerini yapmalarını yasakladılar. Sonraki yıllarda, Kamu Güvenliği Bürosu'nun bu dili öğrenme ya da korumaya ilgisi, giderek azaldı. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, *nu şu* neredeyse yok oldu; çünkü kadınların onu kullanmadaki asal nedeni ortadan kalkmıştı.

Çalışmalarımın bir hayranı olan Michelle Yang, kendisiyle bir e-posta mesajında *nu şu*'yla ilgili olarak söyleştikten sonra, internette konuyla ilgili araştırmalar yapıp bulduklarını bana iletme işini tatlılıkla üstlendi. Bu da, 2002'nin sonbaharında Crown Seyahat Acentesi'nden Paul Moore'un sağgörülü mükemmel düzenlemeleri yardımıyla gittiğim Jiangyong'a (eski adıyla Yongming'e) yolculuk planları yapmaya başlamama yetti. Jiangyong'a ulaştığımda, orayı ziyaret eden sadece ikinci turist olduğum söylendi bana; aslında, anlaşılan izlerini belli etmemeyi başarmış olan iki kişinin daha gittiğini biliyorum. Bu bölgenin, hâlâ her zamanki kadar ırak olduğunu açıklıkla söyleyebilirim. Bu yüzden, sadece harika bir sürücü olmakla kalmayıp (ki Çin'de bunu bulabilmek çok zor), aynı zamanda da bir köyden diğerine yaptığımız yolculuklar sırasında arabası durmadan çamurlara saplandıkça son derecede sabırlı olabildiğini de gösteren Mr. Li'ye teşekkür etmeliyim. Çen Yi Zhong gibi bir çevirmenim olduğu için çok şanslıydım. Dostça davranışları, önceden haber vermeden evlere dalma konusundaki istekliliği, yerel lehçeleri kullanmadaki ustalığı, geleneksel Çin kültürü ve tarihi konusundaki bilgisi ve –daha önce varlığını bilmediği– *nu şu*'ya duyduğu coşkulu ilgi, yolculuğumun özellikle verimli olmasını sağladı. *Nu şu* müzesi tarafından toplanmış olan *nu şu* öykülerinin yanı sıra, sokaklarda, mutfaklarda da konuşmaları çevirdi benim için. (Bu arada, sergi ünitelerini cömertçe açıp koleksiyonu incelememe izin veren o müzenin direktörüne teşekkürlerimi sunmalıyım.) Pek çok başka şeyle birlikte, Zambak'la Kar Çiçeği'nin birbirlerinin bedenlerine yazdıkları Tang Hanedanı şiirinde de, Çeng'in çevirilerine

güvendim. Bu bölge hâlâ yabancılara kapalı olduğundan, ilçenin bir memurunun eşliğinde yolculuk etmem gerekti – onun da adı Çeng'di. Çeng, çok fazla kapının açılmasını sağladı ve pırıl pırıl, güzel, sevgili kızıyla olan ilişkisi, Çin'de küçük kızların statüsünün ne kadar değişmiş olduğunu herhangi bir makalenin ya da konferansın gösterebileceğinden çok daha açık bir biçimde anlattı bana. Üçü birlikte, Li, Çen ve Çeng beyler, beni arabayla, at arabasıyla, kayıkla ve yaya olarak oradan oraya götürüp istediğim her şeyi görmemi ve yapmamı sağladılar. O zaman 96 yaşında olan, yaşayan en yaşlı *nu şu* yazarı Yang Huanyi ile tanışmak için Tong Şan Li Köyü'ne gittik. Küçükken ayakları bağlanmıştı, bana düğün törenleri ve kutlamaları ile birlikte bu konudaki deneyimlerini de aktardı. (Ayak bağlama karşıtı hareketler ondokuzuncu yüzyılın sonlarında başladığı halde, kırsal bölgelerde bu işlem yirminci yüzyılın ortalarına kadar sürmüş. Ancak 1951 yılında, Mao Zedong'un orduları nihayet Jiangyong İlçesi'ni özgürleştirdiğinde, *nu şu* bölgesinde bu uygulama sona ermiş.)

Yakın zamanda, Çin Halk Cumhuriyeti bu konudaki tavrını değiştirmiş; artık *nu şu*, Çin halkının baskıya karşı sürdürdüğü isyankâr mücadelenin önemli bir unsuru olarak kabul ediliyor. Bu yüzden, hükümet, dilin yok olmasını engelleme çabasıyla, Puwei'de bir *nu şu* okulu açmış. İşte orada, okulun yeni öğretmeni Hu Mei Yue ve ailesiyle tanışıp görüşmeler yaptım. Büyükanneleriyle ve onların kendisine *nu şu* öğretmeleriyle ilgili öyküleri paylaştı benimle.

Bugün bile, Tongkou Köyü, sıra dışı bir yer. Mimarisi, evlerin üzerlerindeki resimler, Atalar Tapınağı'ndan kalanlar, hepsi orada yaşamış olan insanların bir zamanlar sürdükleri yüksek yaşam standardına tanıklık etmiş. İlginç bir biçimde, bugünkü köy her ölçüye göre fakir ve ırak olduğu halde, tapınağın duvarlarında hâlâ İmparator Daoguang'ın saltanatı sırasında bu bölgeden çıkıp

imparatorluk bilginliğinin en yüksek seviyesine ulaşmış olan dört kişinin isimleri yazılı. Kamu binalarından öğrendiklerimin ötesinde bilgiler edinmemi sağlayan, sokaklarında serbestçe dolaşıp evlerine istediğim gibi girip çıkmama izin veren ve bitmek tükenmek bilmeyen sorularımı yanıtlayan Tongkou'da tanıştığım pek çok insana da teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca, Yao kültüründe Bin Ailelik Köy olarak anılan ve 1980'lerde Çinli bilim adamları tarafından yeniden keşfedilen Qianjiadong'un bana bir şeref konuğuymuşum gibi davranan halkına da minnettarım.

Eve döndükten sonraki ilk günümde, 1988 yılında tezi için *nu şu* üzerine yerinde araştırmalar yapan Williams College'ın öğretim üyelerinden Cathy Silber'e o kadar izbe ve fiziksel rahatsızlıklarla dolu bir bölgede altı ay yaşamış olmasından ne kadar etkilendiğimi söyleyen bir e-posta mesajı gönderdim. O günden sonra, telefonda ve e-posta yoluyla *nu şu*, kadın yazarların yaşamları ve Tongkou ile ilgili görüşmeler yaptık onunla. Törenler, kullanılan dil ve günlük yaşamla ilgili sayısız sorumu yanıtlayan Hui Dawn Li'nin de çok yardımını gördüm. Her ikisine de bilgileri, içtenlikleri ve coşkuları için sonsuz minnettarlık duyuyorum.

Nu şu üstüne yazılar yazan başka bazı bilim adamları ve gazetecilere de çalışmalarından dolayı gönül borcum var: William Chiang Henry Chu, Hu Xiaoshen, Lin-lee Lee, Fei-wen Liu, Liu Shouhua, Anne McLaren, Orie Endo, Norman Smith, Wei Liming ve Liming Zhao. *Nu şu*, 'Anka kuşunun çığlığı', 'Bir çift Çin ördeği' veya 'İkimizi cennetin melekleri birleştirdi' gibi alışıldık deyimlere ve imgelere çok fazla dayanıyor; ve ben de karşılık olarak, yukarıda sıralananların çevirilerine dayandım. Yine de, bu bir roman olduğu için, *nu şu* mektuplarında, şarkılarında ve öykülerinde kullanılan beş-heceli ve yedi-heceli göreneksel ritmik düzeni kullanmadım.

Çin'le, Yao halkıyla, Çinli kadınlarla ve ayak bağla-

mayla ilgili bilgiler için Patricia Buckley Ebrey, Benjamin A. Elman, Susan Greenhalgh, Beverley Jackson, Dorothy Ko, Ralph A. Litzinger ve Susan Mann'ın çalışmalarına teşekkür borçluyum. Son olarak, Yue-qing Yang'ın aydınlatıcı belgeseli, *Nu-şu, Çin'deki Kadınların Gizli Dili*, Jiangyong İlçesi'nde pek çok kadının hâlâ kendileri için ayarlanmış, sevgisiz evliliklerin nahoş sonuçlarıyla yaşadıklarını anlamama yardımcı oldu. Bütün bu insanların iyice yerleşmiş görüşleri ve kararları var ama *Kar Çiçeği ve Sırlar Yelpazesi*'nin bir kurgu çalışması olduğunu lütfen unutmayın; *nu şu* hakkındaki her şeyi ya da bütün nüanslarını anlatmak üzere tasarlanmadı. Daha çok, yüreğimin, deneyimlerimin ve araştırmalarımın filtresinden geçmiş bir öykü bu. Bir başka deyişle, tüm yanlışlar, bana ait.

Random House'daki editörüm Bob Loomis, ne kadar sabırlı, anlayışlı ve dikkatli olduğunu bir kez daha gösterdi. Sıra dışı editör yardımcısı Benjamin Dryer, kendimi büyük ölçüde borçlu hissettiğim, tam zamanında yapılmış çok iyi önerilerde bulundu. Yine romanımı yönlendirmeye yardımcı olan Vincent La Scala ve Janet Baker'a teşekkürler. Menajerim Sandy Dijkstra olmasaydı, çalışmalarımın hiçbiri gün yüzüne çıkamazdı; bana olan inancı hiç sarsılmadı ve ofisindeki herkesle, özellikle yurtdışı haklarımla ilgilen ve romanımın taslağını ilk okuyan kişi olan Babette Spar'la çalışmak da çok güzeldi.

Kocam Richard Kendall bana yılmadan devam etme cesareti verdi; ayrıca bu süre boyunca, benim yokluğumda pek çok insanın durmadan kendisine yönelttiği "Oraya yalnız gitmesine izin mi verdin?" sorusunu da cevaplamak zorunda kaldı. Yüreğimin sesini dinlememe izin vermekte bir an bile tereddüt etmedi. Bu kitabın yazımı süresince benden fiziksel olarak ayrı olan oğullarım Christopher ve Alexander, bir annenin isteyebileceğinden de fazla esinlendirici ve teşvik edici olmayı sürdürdüler.

Son teşekkürler, ciddi bir kaza sonucu eve bağlandığım dönemde benimle ilgilenen, araba kullanamadığım üç ay boyunca beni Los Angeles'ta doktor randevularına götürüp getiren, diğer işlerimi yapmama yardımcı olan Leslee Leong, Pam Maloney, Amelia Saltsman, Wendy Strick ve Alicia Tamayac için. Onlar, yeminli kızkardeşliğin yaşayan örnekleri ve gerçekten, onlar olmasa, Kar Çiçeği'ni tamamlayamazdım.

Kar Çiçeği ve Sırlar Yelpazesi Nasıl Yazıldı?

Lisa See

BEN YARI ÇİNLİYİM VE LOS ANGELES'TA, ÇİN MAHALLESİ'NDE BÜYÜKANNELERİM, büyükbabalarım, teyzelerim, amcalarımla çok fazla zaman geçirerek yetiştim. Aslında insanlar beni ailemle birlikte gördüklerinde benzerliğin oldukça çarpıcı olduğunu söyleseler de, "Bir Çinliye benzemiyor olabilirim ama yüreğimde, ben bir Çinliyim," derim sık sık. Belki de öncü bir aileden geldiğim için – büyük büyük büyükbabam kıtayı kateden demiryolunun yapımında çalışmaya gelmiş ve büyük büyükbabam da Los Angeles'taki Çin Mahallesi'nin ilk atasıymış. Bizler, Çin'deki akrabalarımızdan daha iyi eğitim almış olduğumuz, anadilimiz akıcılığını yitirmiş; ve –benim durumumda– fiziksel özelliklerimizin çoğu ortadan kaybolmuş olduğu halde, geleneklerimize ve inançlarımıza sıkı sıkıya bağlı kaldık.

Köylü köklerimden, sadece iki kuşak önce kopmuşum. Büyük büyük büyükannem, para kazanıp çocuklarını geçindirebilmek için insanları sırtında taşırmış. Kederlenmek –bir çocuğu yitirmek ya da yaşadığı başka bir felaket sonucunda kederlenmek– onun ve bağlı olduğu mülteci soyunun sahip olamayacakları bir lüksmüş. Sabrın ve kabullenmenin bu biçimini, Kar Çiçeği, Zambak ve bu romanı dolduran diğer kadınların karakterlerinde

gösterebildim; ama aynı zamanda, kuşaktan kuşağa geçerek aileme aktarılmış olan başka inançları da kattım kitaba. Ben de, bütün kuzinlerim gibi, 'Küçük bir kızken, babana itaat et; eş olduğunda, kocana itaat et; dul kalınca, oğluna itaat et' deyişini duyarak büyüdüm. Elbette başkaldırdık; ama aynı zamanda, belki de kabul etmekten hoşlanmayacağımız kadar yerleşti içimize o özdeyiş.

Bu yüzden, Zambak'ı konuşturmak ve yaşam görüşünü yansıtmak, kolay oldu. O, bana kendi büyükannemin, büyük teyzemin ve –Çinli olsun veya olmasın– ailemdeki diğer kadınların yaşamlarının son dönemlerini anımsattı. Dışarıdan bakan birisi, onların daha iyi eşler, anneler veya arkadaşlar olamadıkları için duydukları büyük pişmanlığı görebilirdi, ama ayrıca, her birinin yaşamında içlerini kemiren bir olay vardı ve bir biçimde bunu düzeltebilmeyi boşuna umuyorlardı. Romanın açılış sayfalarını yazarken, sanki bu kadınlar –özellikle büyükannem– omzumdan bakıyorlar, yaşamlarının gerçek yüzünü yansıtmam için yüreklendiriyorlar gibi hissettim; Zambak karakteri aracılığıyla, belki de onların hepsinin yaşamlarındaki değişiklikleri, istedikleri biçimde yapabileceğimi düşündüm.

Ama daha derinlere inip, *nu şu* kadınlarım anlayabilmek için, geleneklerinden geriye kalanları görmem, Tongkou ve Puwei'nin sokaklarında dolaşabilmem ve dilin özgün kullanıcılarının son temsilcileriyle tanışmaya çalışabilmem gerekebiliyordu. Bu geziyi bir gazeteci olarak yapmak istemedim. Bunun yerine, Jiangyong İlçesi'nin bana sunabileceklerini görmek, tatmak, koklamak, duymak ve onlara dokunmak, sonra da bunları, Çinli ailemden büyük ölçüde etkilenmiş bir kadın olarak kendi deneyimlerimin süzgecinden geçirmek istedim.

Çin'de çok fazla zaman geçirdim, hâlâ orada yaşamakta olan aile üyelerimizi ziyaret ettim, diğer kitaplarım için araştırmalar yaptım, ama Jiangyong kadar ücra bir yere hiç gitmedim. Şoförüm ve çevirmenimle birlikte

Hunan Eyaleti'ne adımımızı attığımız anda, dört şeritli otoyol yerini çukurlarla dolu bir toprak yola bıraktı. Gittiğimiz köyler, çamurlu yolların bitimine yerleşmiş ya da ancak kayıkla ırmağı geçerek erişilebilen yerlerdeydi. Bu bölgede yaşayan insanlar, yalnızca dış dünyadan ya da komşu eyaletlerden değil, birbirlerinden de kopuktular. Yüz yıl önce, toprak bereketliymiş ve insanlar da göreceli olarak varlıklıymışlar. O zamanlar, en fakir köylü bile bugünkülerden iyi durumdaymış.

2002 Eylül ayında ölen Yang Huanyi, onu ziyaret ettiğimde 96 yaşındaydı. Hayatta kalan son özgün *nu şu* yazarıydı – yani ayakları bağlanmış ve arkadaşlarıyla iletişim kurmanın tek yolu olarak gizli yazıyı öğrenmişti. (Bugün genç kadınlar artık *nu şu* öğrenmiyorlar; ayakları bağlanmıyor; iyi eğitim alıyorlar ve evlerinin dışında çalışarak arkadaşlar ediniyorlar. Bugünlerde genç kadınlar gizli dili birisinin ulusal dansları ya da folklorik bir şarkıyı öğrendiği gibi öğreniyorlar. Geçmişi koruyorlar ve onurlandırıyorlar ama bu yaşamlarını doğrudan etkilemiyor ve bir amaç oluşturmuyor.) Yang Huanyi, oğlu ve geliniyle birlikte üç odalı bir evde oturuyordu. Sert, köy tipi, büyükannemle büyükbabamın aile dükkânımızda kullandıklarına çok benzeyen kerevetlere oturduk. Bize portakal ikram ettiler; erkekler, bunları çekirdeklerini tükürerek ve kabuklarını yerlere dökerek yediler. Küçük odaya hâkim olan iki eşya, tavandan sarkan tek bir ampul ve sadece devlete ait kanalları alan bir televizyondu.

Görünüşte, Yang Huanyi ve ben birbirimizden tamamen farklıydık; ama ânında kendimi ona yakın hissettim. Bana fazlasıyla büyükannemi anımsattı. Yang Huanyi'nin saçları bir başlıkla sarmalanmıştı. Sırtı kamburlaşmıştı. Elleri ve parmakları çarpılmış ve boğum boğumdu. Gözleri sulu suluydu. Teni pirinç kâğıdı inceliğindeydi; yanağını kaşıdığında, derisi yüzülüp kanadı. Ayağında kung fu çocuk terlikleri vardı, boşlukları doldurmak için parmak yerlerine kâğıt doldurulmuştu.

Zambak'ın, *Kar Çiçeği*'nin sonundaki hali gibi, üstüne konan sinekleri kovamayacak kadar kadar yaşlı ve yorgundu. Ama aklı tamamen başındaydı. Öğle sonrasının çoğunu çocukluğundan, evliliğinden ve yedi yeminli kızkardeşinden söz ederek geçirdi. Bu sayfalarda bulunan satırların pek çoğu doğrudan Yang Huanyi'nin yaşamından alındı. Çiçekli iskemlesine bindiğinde, "Bir kız evladı evlendirmek, tıpkı su atmak gibidir," demişti herkes.

O günün en özel anlarından bazılarını *nu şu* evlilik şarkılarını söylediğinde yaşadık. Titrek bir sesle, "Evlendiğimde neden ağlamam?" diye söyledi şarkıyı. "Çok mutlu bir yaşamım olmadığı için ağlamam. Evlenmek, çocuk sahibi olmak ve mutlu bir yaşama kavuşmak isterim." Evlenirken, bir kadının kendisi için söylediği şarkıyı da anımsıyordu: "Otuziki yaşına geldim bile. Istıraplı bir yaşam sürüyorum. Keşke evlenip mutlu bir yaşama kavuşabilsem." Yaşamları ne kadar zor olursa olsun, evlenmenin, evlenmemekten daha iyi olduğunu anlattı Yang Huanyi; çünkü evlilik, bir erkek çocuk doğurarak gerçek mutluluk ve tatmine ulaşmanın tek yoluydu.

Yang Huanyi'nin belleğinde hâlâ berrak olan çok fazla şey vardı; evlilik yorganlarını hazırlama angaryası da bunlara dahildi. Gelini, bakabilmem için kendi evlilik yorganlarını getirdi. İkisi birlikte dikişlerin nasıl yapılması gerektiğini gösterdiler bana. Ve bana bağlanmış ayaklar için ayakkabı yapımı işlemi ile ilgili anlattıklarının pek azını bu kitapta kullandım ama, eğer mecbur kalsam, bir çift ayakkabı yapabileceğimden eminim.

Ayak bağlama ile ilgili pek çok önyargı ve yanlış anlama var. Bunu, Afrika'daki korkunç uygulamayla, kadın sünnetiyle, Ortadoğu'daki kadınların burkalara hapsedilmeleriyle ve hatta pek çok Afrikalı kadının istekli olduğu garip, kendilerine özgü ve genellikle aşırıya kaçan kozmetik operasyonlarla aynı kefeye koymak çok kolay. Ama bu uygulama karşısında benim çağdaş Batı değerlerimi ortaya koymak istemedim. Ayak bağlamayı, daha

çok, bu kavramla büyüyen kadınların ve kızların bakış açısından yazmak istedim. Bana göre, bu çok fazla soru getiriyor beraberinde: Bir toplum, neyin güzel olduğuna nasıl karar veriyor? Kadın olarak değerimiz, bu güzellik anlayışına göre nasıl değişiyor? Bir anne, kızına böyle bir ıstırabı nasıl yaşatır? Ve, bu işlem sonucunda aksak bir yürüyüşe sahip olmak ya da olasılıkla topal kalmak uğruna, toplumun kabul ettiği ve güzel bulduğu yedi santim büyüklüğünde ayaklara kavuşmanın anlamı ne olabilir?

Yang Huanyi'yle tanışmak, şaşırtıcıydı; ama yolculuğun tamamı, zor da olsa, sıra dışıydı. Her yemek, ayrı bir serüvendi. Yao halkına ait bir kasaba olan Gongcheng'de, Kar Çiçeği'yle Zambak'ın Gupo Tapınağı'na yaptıkları yıllık ziyaretlerde favori yiyecekleri haline gelen bir öğle yemeği yedik. Çevirmenim, canlı bir tavuğu yakaladı ve tavuk, birkaç dakika sonra masamızdaki içi etsuyu dolu pirinç tencerede fokurduyordu. (İki kurgu *laotong*'umla benim deneyimlerimiz arasındaki tek fark, onların yemeğinin kömürde, benimkininse propan gazıyla pişirilmesiydi.) Ayrıca, gerçekten yaşamım boyunca yediğim en güzel şeylerden biri olan taro tatlısının da tadına baktık – kesinlikle, aynı gün yediğim penisten çok daha lezzetliydi. Kitapta sözü edilen her yemek, ya o gezi sırasında yediğim ya da ailemin pişirdiği bir yiyecek.

Bir başka gün, Yao halkının ortaya çıktığı kabul edilen bölgede, yerel bir kasabın evini gördük. Ön kapının dışındaki alanda yüksekçe bir platform oluşturulmuş ve içine, kaynayan suda leşlerin derilerinin yüzülmesini sağlamak için büyük bir kazan gömülmüştü. Çevirmenim, kendisini okula gönderebilecek parayı kazanabilmek için ailesinin domuz yetiştirdiğini söyledi; platforma oturup uzun uzun bundan söz ettik. O öğle sonrasına kadar Kar Çiçeği'nin bir kasapla evleneceğini bilmiyordum.

Ailemin geçmişi, araştırmalarım ve hayal gücüm bir-

leşince, Kar Çiçeği ve Zambak'ı yazmak için gereken her şeye sahip olduğumu hissettim. Sonra, romanın aşağı yukarı yarısına geldiğimde, bir kaza geçirdim ve çok kötü bir darbe yedim. İlk bir ay yatağa bağlı kaldım. *Nu şu* kadınları gibi, ne okuyabiliyor, ne de yazabiliyordum. Onlardan farklı olarak, dışarıyı gören iki pencereye sahiptim. Sonraki iki ay boyunca, araba kullanmam yasaklandı. Garip bir biçimde, ayaklarımın bağlandığı duygusuna kapıldım; çünkü evime hapsolmuş, dünyanın geri kalanından ayrılmıştım. Aniden bir hastalıkla karşı karşıya gelen pek çok insan gibi, çevremde olanlara şaşıyordum. Destek olacağını düşündüğüm arkadaşlarım, yanımda olmadılar, ama başkaları yiyecekler, hoşuma gidecek şeyler getirdiler, beni arabayla doktor randevularıma taşıdılar ve her bakımdan, yeminli kızkardeşler gibi davrandılar. Hapis hayatım ve çevreden kopukluğum ve bana değer veren kadınların inceliği ve cömertliği, *nu şu* kadınlarıyla ve onların dünyalarıyla ilgili duygusal bir deneyim yaşamama neden oldu.

Ama Zambak'ı ve Kar Çiçeği'ni anlayabilmek için umarım bir darbeye maruz kalmanız gerekmez! *Kar Çiçeği ve Sırlar Yelpazesi*, arkadaşlık üstüne ve kadın olmanın anlamı üzerine bir öykü. Evet, yaşamlarımız *nu şu* yazarlarının yaşadıklarından tamamen farklı; ama içimizde hepimiz aynıyız. İnsanların düşüncelerimizi duymalarını istiyoruz; yaratıcılığımıza değer vermelerini, duygularımızı paylaşmalarını istiyoruz. Kız evlatlar olarak hepimiz, annelerimizle karmaşık –ve zaman zaman da sıkıntılı– ilişkiler yaşadık. Anneler olarak hepimiz, çocuklarımız hastalandığında büyük korkular duyduk. Kadınlar olarak hepimiz, bir zamanda ya da bir başkasında, yaşamımızdaki erkeklerin gerçek ve sonsuz gizemlerini merak ettik. Bunlar evrensel duygular; tıpkı hâlâ erkeklerin dış âlemi olarak adlandırılabilecek bölgede oluşan politik karışıklıklar karşısında kadınların hissettiği korku gibi – onca yıl önceki Taiping Ayaklanması sırasında

olsun ya da bugün Irak'ta, Afganistan'da, Sudan'da ya da hatta burada, bu ülkede, 11 Eylül sonrasında olsun. Görünürde, biz Amerikan kadınları bağımsız, özgür ve hareket edebilir durumdayız; ama özümüzde hâlâ aşk için, dostluk, mutluluk, huzur için ve sesimizin duyulması için yanıp tutuşuyoruz.

CAN YAYINLARI

DÜNYA KLASİKLERİ

KİBAR SEMTLER / Aragon
EUGENIE GRANDET / Balzac
GORIOT BABA / Balzac
İKİ YENİ GELİNİN ANILARI / Balzac
VADİDEKİ ZAMBAK / Balzac
RÜZGÂRLI BAYIR / Emily Brontë
DOKTOR ÇEHOV'DAN ÖYKÜLER / Anton Çehov
BÜYÜK UMUTLAR / Charles Dickens
AMCANIN DÜŞÜ / Dostoyevski
BUDALA / Dostoyevski
DELİKANLI / Dostoyevski
BİLİRBİLMEZLER / Gustave Flaubert
MADAM BOVARY / Gustave Flaubert
DUMAN / William Faulkner
KÖY / Willam Faulkner
ADSIZ ÜLKE / Alain-Fournier
KIRMIZI ZAMBAK / Anatole France
BATAK / André Gide
DÜNYA NİMETLERİ ve YENİ NİMETLER / André Gide
KALPAZANLAR / André Gide
VATİKAN'IN ZİNDANLARI / André Gide
YAŞANMIŞ HİKÂYELER / Maksim Gorki
PAN / Knut Hamsun

LISA SEE

KAR ÇİÇEĞİ VE SIRLAR YELPAZESİ

CAN

ROMAN

Lisa See'nin, uluslararası ün kazandığı polisiye üçlemesinden sonra yazdığı ilk roman ***Kar Çiçeği ve Sırlar Yelpazesi.*** Anılarını dinlediği 96 yaşındaki *Yang Huanyi* ve onunla birlikte keşfettiği, dünyada belki de yalnızca kadınlar arasında kullanılan tek dil 'Nu Şu', *See*'ye bu romanı yazdırmış. Romanın kahramanı, 19. yüzyılda yaşayan, kocasının evine gidene kadar, ailesinin gözünde 'doyurulacak bir ağız, giydirilecek bir beden' olmaktan başka bir anlam taşımayan küçük bir kız: *Zambak*. Ailesinin sosyal konumunu yükseltmek için varlıklı biriyle evlenebilmeli, evlenebilmek için de ayakları minik olmalı. Sınıf ve cinsiyet farklarının bizleri nasıl ayırdığını, yine de ilişki kurmak ve bağlanmak arzusunun insanları nasıl ayakta tuttuğunu büyüleyici bir dille anlatan bu roman, geçmişinize yalnızca pişmanlıkla değil, sevgiyle de bakmanızı sağlayacak.

ISBN 975-07-0577-7

9 789750 705779

http://www.canyayinlari.com

KDV İÇİNDEDİR